

Het opstellen van de *Terminology Guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse* was een initiatief van ECPAT International met steun van het VN-Comité inzake de Rechten van het Kind. De inhoud van de Terminology Guidelines is het resultaat van discussies in een multistakeholderwerkgroep met vertegenwoordigers van een groot aantal organisaties en van de Interagency Working Group (IWG) van het VN-Comité inzake de Rechten van het Kind. De Engelse tekst is geschreven door Susanna Greijer en Jaap Doek en goedgekeurd door de IWG.

De Terminology Guidelines zijn in juni 2016 gepubliceerd en te vinden op onder andere <https://ecpat.org/luxembourg-guidelines>. Ook op de website van het VN-Comité inzake de rechten van het kind is een link naar de Guidelines opgenomen

(www.ohchr.org/Documents/Issues/Children/SR/TerminologyGuidelines_en.pdf).

Gelet op het belang van de Terminology Guidelines besloten Defence for Children-ECPAT Nederland en Terre des Hommes Nederland over te gaan tot een Nederlandse vertaling. Voor deze terminologiegids is samengewerkt met het Ministerie van Justitie en Veiligheid en het Bureau van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld. Vertegenwoordigers van veel kennisorganisaties namen in brainstormsessies actief deel aan het vertaalproces, terwijl ook een brainstormsessie met ervaringsdeskundigen, communicatieadviseurs en journalisten plaatsvond.

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de door de Auteurswet 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd (waaronder begrepen het opslaan in een geautomatiseerd gegevensbestand) of openbaar gemaakt, op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten of onvolkomenheden.

Nederlands origineel, eerste druk, februari 2022

ISBN/EAN: 978-90-74270-54-0

© ECPAT International, in samenwerking met Defence for Children – ECPAT Nederland en Terre des Hommes Nederland | Februari 2022

DANKWOORD

De Nederlandse Terminologiegids voor de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik is tot stand gekomen op initiatief van Defence for Children – ECPAT Nederland en Terre des Hommes Nederland. Er is een werkgroep samengesteld bestaande uit het Ministerie van Justitie en Veiligheid, Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, Terre des Hommes en Defence for Children – ECPAT. De Engelstalige richtlijnen zijn vertaald en aangevuld met de Nederlandse context. De vertaalde termen zijn vervolgens in vier brainstormsessies voorgelegd aan een breed scala aan organisaties die zich in Nederland bezighouden met de bescherming van kinderen tegen seksueel misbruik en seksuele uitbuiting, ervaringsdeskundigen en communicatie-experts. Dank gaat uit naar de volgende organisaties die hebben deelgenomen aan de brainstormsessies (op alfabetische volgorde): Bureau Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, Centrum Kinderhandel en Mensenhandel (CKM), Comensha, CPRC, De Rading, De Waag, Expertisebureau Online Kindermisbruik (EOKM), Free a Girl, Halt, HOPE ervaringsdeskundigenplatform, Ministerie van Justitie en Veiligheid, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Openbaar Ministerie, Sterk Huis, Team Bestrijding Kinderporno & Kinderseksuïerisme van de Nationale Politie, Universiteit Leiden en Veilig Thuis. Speciale dank voor de input van Maud de Boer-Buquicchio (voormalig speciaal VN-rapporteur voor de verkoop en seksuele uitbuiting van kinderen en bestuursvoorzitter van ECPAT International) tijdens de brainstormsessies.

Bijzondere dank gaat uit naar professor Jaap Doek voor zijn inzet gedurende het gehele traject, zijn redactionele werk en inhoudelijk advies. Dank gaat ook uit naar Diana Holleman die op zeer goede wijze de eerste vertaling vanuit het Engels heeft gedaan in het kader van de studie HBO Rechten aan de Saxion Hogeschool. Verder gaat bijzondere dank uit naar de volgende personen voor de ondersteuning in het organiseren van de brainstormsessies: Luuk Esser en Queeny Jurel van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en Marijke Bleeker van het Bureau van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen. Tot slot dank aan de leden van het Kinderrechten-collectief voor de mogelijkheid om de terminologiegids beschikbaar te stellen via www.kinderrechten.nl, inclusief een interactieve woordenlijst.

De inhoud van de originele Engelstalige publicatie is gevormd op basis van consultatiebijeenkomsten van de multistakeholderwerkgroep bestaande uit de volgende personen en organisaties: Maud de Boer-Buquicchio (speciale VN-rapporteur voor de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie), Bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor de Mensenrechten, ECPAT International, Afrikaans Comité voor de Rechten en het Welzijn van het Kind, Child Rights Connect, secretariaat van de Raad van Europa, Europol, INHOPE, Inter-Amerikaans Instituut voor kinderen en jongeren, Internationaal Centrum voor Vermiste en Uitgebuite Kinderen (NCMEC), Internationaal Arbeidsbureau, Internationale Telecommunicatie-unie, INTERPOL, Plan International, Save the Children International, Bureau van de speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de VN voor geweld tegen kinderen, VN Comité voor de Rechten van het Kind, UNICEF. Waarnemers en adviseurs bij het opstellen van de Engelstalige richtlijnen waren: Londen School voor Hygiëne & Tropische Medicijnen, Universiteit van Bedfordshire, Het Internationale Centrum: Onderzoek naar seksuele uitbuiting, geweld en mensenhandel van kinderen, Oak Foundation, John Carr (adviesdeskundige), Fundación Paniamor en ECPAT België.

De coördinatie, het onderzoek en het opstellen van de Engelse, Franse en Spaanse richtlijnen door projectcoördinator Dr. Susanna Greijer verdient een speciale vermelding. Professor Jaap Doek heeft ook tijdens dit proces onschatbare begeleiding en ondersteuning geboden.

Celine Verheijen, Defence for Children – ECPAT Nederland
Hilde Neels, Terre des Hommes

VOORWOORD

Communicatie is van cruciaal belang bij onze inspanningen om de rechten van het kind te respecteren, beschermen en implementeren. Om deze communicatie met en tussen kinderen, ouders, overheidsfunctionarissen, professionals en vrijwilligers die met of voor kinderen werken zo effectief mogelijk te maken, moeten we termen en concepten gebruiken die al deze stakeholders begrijpen en kunnen respecteren.

In de afgelopen tien jaar hebben mensen die zich inzetten voor het voorkomen en uitbannen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen te maken gehad met nieuwe termen als 'grooming', 'sexting' en 'livestreaming van seksueel misbruik van kinderen'. Tegelijkertijd worden termen als 'kinderprostitutie' en 'kinderpornografie' steeds meer bekritiseerd (soms ook door de slachtoffers van deze gruwelijke misdaden) en in toenemende mate vervangen door alternatieve termen die als minder schadelijk of stigmatiserend voor het kind worden beschouwd. Het is nog steeds niet duidelijk of en hoe deze innovaties en veranderingen in terminologie zouden moeten leiden tot andere benaderingen en handelingen. Ook neemt de bezorgdheid toe dat veranderingen van bestaande termen (met name vastgelegde juridische termen) verwarring of onbegrip zouden kunnen veroorzaken en zelfs een belemmering kunnen vormen voor de effectieve preventie en uitbanning van seksuele uitbuiting van kinderen. Om die verwarring en dit onbegrip zoveel mogelijk te voorkomen zijn deze richtlijnen opgesteld.

Het doel van de richtlijnen is om alle personen en instanties die zich inzetten voor de preventie en uitbanning van alle vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen te begeleiden bij het begrijpen en gebruiken van de verschillende termen en concepten die zij in hun werk kunnen tegenkomen. Om dit te bereiken zijn de Engelstalige richtlijnen vertaald in onder anderen Bosnisch, Duits, Frans, Mandarin, Spaans en Turks. Deze Nederlandse vertaling is een bijdrage aan het streven om de richtlijnen voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk te maken en de toepassing ervan in de praktijk te bevorderen. De vertaling is gebruikt om actuele informatie, met name over de ontwikkelingen op het terrein van wetgeving, in de tekst te verwerken.

De terminologiegids zal, met steun van allen die bij de vertaling betrokken waren, op grote schaal worden verspreid. Het doel is om allen die betrokken zijn bij het voorkomen en bestrijden van seksuele exploitatie en mishandeling van kinderen vertrouwd te maken met de betekenis en het mogelijke gebruik van de termen en concepten die in de gids worden gepresenteerd. Wij hopen dat alle stakeholders gesteund door de informatie in de gids zullen kunnen bijdragen aan een effectievere bescherming van kinderen tegen alle vormen van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting.

Jaap E. Doek

Voorzitter van de multistakeholderwerkgroep

MULTISTAKEHOLDERWERKGROEP

De multistakeholderwerkgroep voor het opstellen van de Engelstalige *Terminology Guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse* bestaat uit vertegenwoordigers van de volgende organisaties (in alfabetische volgorde):

- Afrikaans Comité voor de Rechten en het Welzijn van het Kind
- Child Rights Connect
- Secretariaat van de Raad van Europa
- ECPAT
- Europol
- INHOPE - De internationale vereniging van internethotlines
- Inter-Amerikaans Instituut voor Kinderen en Jongeren
- Internationaal Centrum voor Vermiste en Uitgebuite Kinderen (NCMEC)
- Internationaal Arbeidsbureau
- Internationale Telecommunicatie-unie
- INTERPOL
- Bureau van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor de Mensenrechten
- Plan International
- Save the Children International
- Speciale vertegenwoordiger van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties voor geweld tegen kinderen
- VN-Comité voor de Rechten van het Kind
- Speciale VN-rapporteur voor de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie
- Kinderfonds van de Verenigde Naties (UNICEF)

Waarnemers van het project

- Londen School voor Hygiëne & Tropische Medicijnen
- Oak Foundation
- Universiteit van Bedfordshire
- Het Internationale Centrum: Onderzoek naar seksuele uitbuiting, geweld en kinderhandel
- John Carr (adviesdeskundige)
- Fundación Paniamor
- ECPAT België

Disclaimer

Deze terminologiegids kan worden gebruikt als een instrument om de bescherming van kinderen tegen seksueel geweld te verbeteren. Er moet echter worden opgemerkt dat de standpunten in deze gids niet noodzakelijkerwijs het officiële standpunt weerspiegelt van de internationale organisaties of hun secretariaten die bij dit project zijn betrokken. Dergelijke organisaties of enig persoon die namens hen handelt kunnen niet verantwoordelijk worden gehouden voor het gebruik van de informatie in dit document. Tevens moet worden opgemerkt dat geen van de organisaties of hun secretariaten die betrokken zijn bij dit project, de intentie hebben om vooruit te lopen op een eventuele toekomstige beslissing door bestuurs-, verdrags- of verdragsinterpreterende organen.

INHOUDSOPGAVE

Dankwoord.....	3
Voorwoord.....	4
Multistakeholderwerkgroep.....	5
Terminologiegids voor de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik	9
Terminologierichtlijnen	13
A. Kind	14
A.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	14
A.2. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	15
A.3. GERELATEERDE TERMEN.....	15
A.3.i MEERDERJARIGHEID	15
A.3.ii LEEFTIJD VAN SEKSUELE MEERDERJARIGHEID.....	16
A.3.iii MINDERJARIGE	17
A.3.iv JEUGDIGE.....	18
A.3.v ADOLESCENT.....	19
A.3.vi TIENER.....	20
A.3.vii JEUGD/JONG PERSOON/JONGE MENSEN/JONGEREN.....	20
A.3.viii KIND IN DE ONLINE OMGEVING.....	21
B. Seksueel geweld tegen kinderen.....	23
B.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	23
B.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	24
B.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	25
B.4. GERELATEERDE TERMEN.....	29
B.4.i SEKSUELE MISHANDELING VAN EEN KIND.....	29
C. Seksueel misbruik van kinderen.....	33
C.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	33
C.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	34
C.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	34
C.4. GERELATEERDE TERMEN.....	36
C.4.i INCEST	36
C.4.ii ONTUCHTIGE/SEKSUELE HANDELINGEN	37
C.4.iii SEKSUELE INTIMIDATIE VAN EEN KIND	37
C.4.iv SCHENNIS VAN DE EERBAARHEID	38
C.4.v ONLINE SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN.....	39
D. Seksuele uitbuiting van kinderen.....	41
D.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	41
D.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	42
D.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	42
D.4. GERELATEERDE TERMEN.....	43
D.4.i COMMERCIELE SEKSUELE UITBUITING VAN KINDEREN.....	43
D.4.ii ONLINE SEKSUELE UITBUITING VAN KINDEREN	45
E. Uitbuiting van kinderen in prostitutie.....	46
E.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	46
E.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	47
E.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	47
E.4. GERELATEERDE TERMEN.....	48
E.4.i KINDEREN IN (EEN SITUATIE VAN) PROSTITUTIE.....	48
E.4.ii KINDERPROSTITUTIE/KINDPROSTITUEE	48
E.4.iii KINDSEKSWERKER.....	49
E.4.iv KINDEREN/ADOLESCENTEN/JONGEREN DIE SEKS VERKOPEN.....	49
E.4.v VRIJWILLIGE PROSTITUTIE.....	49
E.4.vi TRANSACTIONELE SEKS	50
E.4.vii GEBRUIK VAN KINDEREN VOOR PORNOGRAFISCHE VOORSTELLINGEN	51

F. Kinderpornografie	53
F.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	53
F.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	54
F.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	54
F.4. GERELATEERDE TERMEN.....	58
F.4.i MATERIAAL VAN SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN/MATERIAAL VAN SEKSUELE UITBUITING VAN KINDEREN.....	58
F.4.ii COMPUTER/DIGITAAL-GEGENEREERD MATERIAAL VAN SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN	60
F.4.iii GESEKSUALISEERDE AFBEELDINGEN VAN KINDEREN/KINDEREROTICA.....	62
F.4.iv ZELF-GEGENEREERD SEKSUEEL MATERIAAL	63
F.4.v SEXTING	65
F.4.vi SEXCHATTING	65
F.4.vii (BLOOTSTELLING AAN) SCHADELIJKE INHOUD.....	66
F.4.viii HET CORRUMPEREN VAN KINDEREN VOOR SEKSUELE DOELEINDEN	67
G. Live online seksueel misbruik van kinderen	68
G.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	68
G.2. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	68
G.3. GERELATEERDE TERMEN.....	69
G.3.i LIVESTREAMING VAN SEKSUEEL KINDERMISBRUIK	69
G.3.ii SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN OP BESTELLING	70
H. Benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden	72
H.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	72
H.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	73
H.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	73
H.4. GERELATEERDE TERMEN.....	75
H.4.i GROOMING (ONLINE/OFFLINE) VOOR SEKSUELE DOELEINDEN.....	75
H.4.ii ONLINE (SEKSUELE) REKRUTERING VAN KINDEREN	75
H.4.iii SEKSUELE AFPERSING VAN KINDEREN/SEXTORTION.....	76
I. Seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme	77
I.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	77
I.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	77
I.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	78
I.4. GERELATEERDE TERMEN.....	80
I.4.i KINDERSEKSTOERISME.....	80
J. Verkoop van kinderen	81
J.1. DEFINITIES IN WETTELIJK BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	81
J.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	81
J.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	81
K. Kinderhandel	84
K.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	84
K.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	85
K.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	86
L. Kindhuwelijk/vroegtijdig huwelijk	88
L.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	88
L.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	88
L.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	90
L.4. GERELATEERDE TERMEN.....	91
L.4.i GEDWONGEN HUWELIJK.....	91
L.4.ii TIENERHUWELIJK.....	94
L.4.iii TIJDELIJK HUWELIJK	94
M. Schadelijke praktijken	95
M.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	95
M.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	95
M.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	95
N. Moderne vormen van slavernij/kinderslavernij	98

N.1.	DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	98
N.2.	NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	99
N.3.	TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	99
O.	Ergste vormen van kinderarbeid.....	102
O.1.	DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	102
O.2.	NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	102
O.3.	TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	103
P.	Minderjarig slachtoffer van seksuele uitbuiting en/of misbruik.....	106
P.1.	DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	106
P.2.	NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	106
P.3.	TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	106
P.4.	GERELATEERDE TERMEN.....	108
P.4.i	SLACHTOFFERIDENTIFICATIE	108
P.4.ii	OVERLEVER	109
P.4.iii	KINDEREN DIE ONDERWORPEN ZIJN AAN SEKSUELE UITBUITING/ SEKSUEEL MISBRUIK.....	110
P.4.iv	SLACHTOFFEREN	111
P.4.v	ZELF-SLACHTOFFERSCHAP	111
P.4.vi	HERHAALD SLACHTOFFERSCHAP	111
P.4.vii	SECUNDAIRE VICTIMISATIE	112
Q.	Daders van seksuele misdrijven tegen kinderen.....	113
Q.1.	DEFINITIES IN WETTELIJK BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	113
Q.2.	NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN	113
Q.3.	TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN	114
Q.4.	GERELATEERDE TERMEN.....	115
Q.4.i	ZEDENDELINQUENT	115
Q.4.ii	KINDERMISBRUIKER	115
Q.4.iii	SUBCATEGORIEËN VAN DADERS VAN SEKSUELE MISDRIJVEN TEGEN KINDEREN	116
Q.4.iv	TRANSNATIONALE KINDERMISBRUIKER	119
Q.4.v	REIZENDE KINDERMISBRUIKER	119
Q.4.vi	KINDERSEKSTOERIST.....	120
Q.4.vii	JEUGDIGE ZEDENDELINQUENT	120
Q.4.viii	FACILITATOR.....	120
Q.4.ix	KLANT	122
	Afkortingen	123
	Overzicht van begrippen en aanbevelingen.....	125
	Colofon	132

TERMINOLOGIEGIDS VOOR DE BESCHERMING VAN KINDEREN TEGEN SEKSUELE UITBUITING EN SEKSUEEL MISBRUIK

INTRODUCTIE

Woorden zijn belangrijk omdat ze van invloed zijn op hoe we problemen conceptualiseren, prioriteren en reacties vormgeven. Inconsistent taalgebruik kan leiden tot inconsistente wetten en beleidsreacties. Ondanks het bestaan van wettelijke definities van een aantal seksuele misdrijven tegen kinderen, bestaat er nog steeds veel verwarring over het gebruik van verschillende terminologie aangaande seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen. Zelfs waar dezelfde termen worden gebruikt is vaak onenigheid over hun eigenlijke betekenis, waardoor dezelfde woorden worden gebruikt om te verwijzen naar verschillende handelingen of situaties. Dit resulteert in aanzienlijke uitdagingen voor beleidsontwikkeling en -programma's, ontwikkeling van wetgeving en gegevensverzameling. Het leidt ook tot gebrekkige reacties en beperkte én ondoeltreffende methoden om de impact te kunnen meten of doelen te kunnen stellen. Met name bij grensoverschrijdende seksuele uitbuiting komen deze problemen tot uiting.

Het ontbreken van consensus op internationaal niveau over verschillende termen of taalgebruik heeft impact gehad op de wereldwijde inspanningen om gegevens te verzamelen en het identificeren van verschillende vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen. Verwarring in termen en taalgebruik kan belangenbehartiging, intergouvernementele en institutionele samenwerking schaden en ondermijnen. Het vertalen van termen in verschillende talen brengt verdere uitdagingen met zich mee. Zonder een duidelijk conceptueel begrip van (en overeenstemming over) hun betekenis, wordt het nauwkeurig vertalen van termen in verschillende talen een zware en arbeidsintensieve taak.

Er is dus meer conceptuele duidelijkheid over terminologie nodig om te zorgen voor sterkere en meer consistente belangenbehartiging, beleid en wetgeving in alle talen en in alle regio's van de wereld. Om meer duidelijkheid te scheppen over de conceptualisering, definitie en vertaling van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen, is een consultatiesessie met belanghebbenden nodig waarbij de stemmen van een groot aantal stakeholders op alle niveaus worden betrokken. Door de snelle ontwikkeling van informatie- en communicatietechnologieën (ICT's), die op hun beurt nieuwe manifestaties van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen met zich meebrengen, wordt het vormen van gemeenschappelijke begrippen steeds belangrijker bij de wereldwijde inspanningen om deze schendingen van de kinderrechten uit te bannen.

Op initiatief van ECPAT International, en met als doel om overeenstemming te bereiken tussen VN-entiteiten, internationale niet-gouvernementele organisaties (ngo's) voor kinderrechten en internationale en regionale wetshandhavinginstanties over de vraag welke termen gebruikt moeten worden om de verschillende vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen te beschrijven, werd in september 2014 een werkgroep opgericht. Deze werkgroep bestond uit vertegenwoordigers van de belangrijkste stakeholders op het gebied van de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. Op basis van de expertise waarover de vertegenwoordigers van de werkgroep en hun respectievelijke organisaties beschikten, ontstond een gedetailleerde analyse en discussie over terminologie en definities. Deze discussies hebben langer dan een jaar geduurd. De multistakeholderwerkgroep werd voorgezeten door professor Jaap Doek, voormalig voorzitter van het VN-Comité voor de Rechten van het Kind. Naast de besprekingen van de werkgroep vond er een consultatieproces plaats met een bredere groep deskundigen op het gebied van kindbescherming met Engels, Frans en Spaans als moedertaal/werktaal. De Terminology Guidelines zijn het resultaat van de multistakeholderdiscussies en bevatten een aantal termen die professionals en internationale stakeholders dagelijks toepassen in hun werkzaamheden ter voorkoming en bestrijding van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen. Ze zijn bedoeld om universeel en toepasbaar te zijn om uitbuiting en misbruik van kinderen in alle situaties tegen te gaan. De Engelse Terminology Guidelines hebben als basis gediend voor de Nederlandse terminologiegids.

De betekenis van elke term wordt vanuit taalkundig perspectief uitgelegd en het gebruik ervan wordt geanalyseerd. Waar het nodig is om voorzichtig te zijn met het gebruik van een bepaalde term, wordt dit aangegeven. Daarnaast wordt het gebruik van bepaalde termen afgeraden. Voor elke term die is gedefinieerd in internationale en/of regionale rechtsinstrumenten, zijn dergelijke definities opgenomen. Ook wordt informatie uit de General Comments van mensenrechtenverdragen gebruikt, evenals resoluties en aanbevelingen van internationale en regionale organisaties.

Er is de afgelopen jaren veel veranderd in de terminologie die wordt gebruikt op het gebied van kindbescherming, met name door het gebruik van internet voor het begaan van verschillende vormen van seksuele uitbuiting en/of misbruik. Voorbeelden hiervan zijn 'online grooming' en 'livestreaming van seksueel misbruik'. Hoewel internationale normen nog niet al deze nieuwe termen weerspiegelen, bevatten de richtlijnen een eerste overzicht van de termen die tot doel hebben om hun betekenis te verduidelijken en advies te geven over het gebruik ervan.

De opvattingen rondom seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen, met name die worden gepleegd met behulp van informatie- en communicatietechnologieën (ICT), veranderen voortdurend. Daarom zullen de terminologierichtlijnen regelmatig moeten worden herzien.

Routekaart van de terminologiegids

Een eerste en tevens grote uitdaging voor de multistakeholderwerkgroep was de beslissing over de termen die in de richtlijnen moesten worden opgenomen en welke niet. De beslissing om een term op te nemen werd genomen aan de hand van de volgende criteria:

- De term heeft een wettelijke definitie in internationale en/of regionale verdragen met betrekking tot seksuele uitbuiting en/of seksueel misbruik van kinderen.
- De term wordt, hoewel de term binnen het internationale recht geen wettelijke definitie heeft, vaak gebruikt in samenhang met seksuele uitbuiting en/of seksueel misbruik van kinderen.
- De term wordt gebruikt voor gedrag waarvan het primaire doel is om seksuele uitbuiting of seksueel misbruik van kinderen te vergemakkelijken, mogelijk te maken, te verspreiden, aan te zetten tot of eraan deel te nemen.
- De term veroorzaakt misverstanden bij verschillende stakeholders met betrekking tot de rechten van het kind en het recht op bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik binnen het internationale recht.
- De term bevestigt, stimuleert, verspreidt of roept stereotypen, maatschappelijke houdingen, culturele overtuigingen of normen op die schadelijk zijn of het recht van het kind op bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik ondermijnen.

Deze regels waren een goede leidraad, maar niet altijd even doorslaggevend. In sommige gevallen besloot de multistakeholderwerkgroep dat een term niet onder één van de criteria viel, maar toch betekenisvol genoeg was om in de richtlijnen te worden opgenomen.

Verder heeft de multistakeholderwerkgroep gebrainstormd over het opnemen van terminologie dat verschillende groepen van kinderen beschrijft die risico lopen om seksueel uitgebuit of misbruikt te worden, zoals kinderen die op straat leven, weggelopen kinderen, alleenstaande vluchtelingen-kinderen en werkende kinderen. De multistakeholderwerkgroep besloot echter deze groepen niet op te nemen. Deze kinderen kunnen namelijk slachtoffer worden van vele andere schendingen van hun rechten. Als deze terminologie in de richtlijnen zou worden opgenomen, zou dit kunnen betekenen dat een van die risico's moet worden genoemd, wat mogelijk zou leiden tot een stigmatisering die de multistakeholderwerkgroep juist wilde vermijden.

De volgende uitdaging voor de multistakeholderwerkgroep was om de volgorde te bepalen waarin de termen in de richtlijnen moesten worden opgenomen. De werkgroep besloot om van het sleutelwoord 'kind' over te gaan naar meer algemene termen zoals seksueel geweld tegen kinderen, seksueel misbruik van kinderen en seksuele uitbuiting van kinderen, gevolgd door meer specifieke termen als kinderprostitutie, kinderpornografie en seksueel misbruik of seksuele uitbuiting op internet en in reizen en toerisme. De laatste paragrafen behandelen minderjarige slachtoffers van seksuele

uitbuiting en seksueel misbruik, evenals daders van seksueel misbruik of uitbuiting van kinderen.¹ In elke paragraaf die deze (algemene en specifieke) termen behandelt, identificeerde de multistakeholderwerkgroep ook direct gerelateerde termen en nam deze op in subparagrafen.

De laatste uitdaging was de nummering van de paragrafen en subparagrafen. De multistakeholderwerkgroep heeft gekozen voor een nummering die identiek is voor de verschillende taalversies om ze gemakkelijker te kunnen vergelijken. Dit vereist het gebruik van een nummer met de vermelding 'Gereserveerd' voor wanneer een bepaalde term niet in een van de taalversies voorkomt, maar wel in een andere taal bestaat.

Voor een juist begrip en gebruik van de richtlijnen vereisen twee termen in deze introductie bijzondere aandacht: 'het kind' en 'seksuele handelingen'.

Voor de reikwijdte van dit document zijn de stakeholders overeengekomen dat de term 'kind' moet verwijzen naar elk persoon jonger dan achttien jaar, in overeenstemming met het internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind (IVRK).² Omwille van de duidelijkheid is de eerste term die in de terminologierichtlijnen wordt aangehaald de term 'kind' om zo de huidige stand van zaken en bestaande debatten met betrekking tot deze term te presenteren.

Voor de reikwijdte van de terminologierichtlijnen verwijst de term 'seksuele handelingen' naar echte of gesimuleerde expliciete en niet-expliciete seksuele gedragingen of handelingen van seksuele aard. De term 'seksuele handelingen' wordt vaak gebruikt in de definities van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen, maar de exacte reikwijdte wordt maar zelden gedefinieerd. Noch het IVRK (1989), noch het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 (2000)³ definiëren de term 'seksuele handelingen' duidelijk. Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 vermeldt alleen dergelijke seksuele handelingen die expliciet zijn (hoewel ze kunnen worden gesimuleerd), maar legt niet uit wat precies onder deze term valt. Hierdoor blijft een potentiële kloof in het internationale recht over seksuele handelingen die als 'niet-expliciet' kunnen worden beschouwd. Een wettelijke definitie van 'expliciet seksueel gedrag' werd uiteengezet in het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik ('het Verdrag van Lanzarote')⁴ en het toelichtende rapport in 2007, en omvat: *"tenminste de volgende expliciete of gesimuleerde handelingen: a) geslachtsgemeenschap, inclusief genitaal-genitaal, oraal-genitaal, anaal-genitaal of oraal-anaal, tussen kinderen, of tussen een volwassene en een kind, van hetzelfde of het andere geslacht; b) seksuele handelingen met dieren; c) masturbatie; d) sadistisch of masochistisch misbruik in een seksuele context; of e) wellustige tentoonstelling van de geslachtsdelen of de schaamstreek van een kind. Het is niet relevant of de afgebeelde gedraging expliciet of gesimuleerd is."*⁵ Bovendien nodigt het Comité van Lanzarote in het eerste uitvoeringsverslag (dat in december 2015 werd aangenomen) partijen uit om *"hun wetgeving te herzien om elke ernstige aantasting van de seksuele integriteit van kinderen aan te pakken zonder de strafbare feiten te beperken tot geslachtsgemeenschap of soortgelijke handelingen."*⁶

Tegenwoordig bestaat geen twijfel dat alle vormen van seksueel gedrag waarbij penetratie betrokken is, moeten worden opgenomen in de richtlijn van 'seksuele handeling'. Zoals hierboven is aangetoond, omvatten wettelijke definities ook masturbatie en het vertonen van de geslachtsdelen van kinderen als expliciet seksueel gedrag. Bij de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en

1 Iemand die de wetten op het gebied van de zedelijkheid geschonden heeft, ook wel: dader van seksuele misdrijven, kindermisbruiker, zedenmisdadiger, seksmisdadiger.

2 Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (AVVN), 'Internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind', [wetten.nl](https://www.unhcr.org/refugees-and-asylum-seekers/2019/04/15-1989-convention-on-the-rights-of-the-child.html), New York 20 november 1989.

3 AVVN, 'Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind', [wetten.nl](https://www.unhcr.org/refugees-and-asylum-seekers/2019/04/15-1989-convention-on-the-rights-of-the-child.html), New York 25 mei 2000.

4 Raad van Europa, 'Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik', [wetten.nl](https://www.unhcr.org/refugees-and-asylum-seekers/2019/04/15-1989-convention-on-the-rights-of-the-child.html), Lanzarote 25 oktober 2007.

5 Raad van Europa, 'Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse', (in het Engels) [coe.int](https://www.unhcr.org/refugees-and-asylum-seekers/2019/04/15-1989-convention-on-the-rights-of-the-child.html), paragraaf 143, Lanzarote 25 oktober 2007.

6 Comité van de partijen bij het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik, 'First Implementation Report: Protection of Children against Sexual Abuse in the Circle of Trust', (in het Engels) [coe.int](https://www.unhcr.org/refugees-and-asylum-seekers/2019/04/15-1989-convention-on-the-rights-of-the-child.html), Lanzarote 4 december 2015.

seksueel misbruik is het van cruciaal belang om te focussen op handelingen die de seksuele integriteit van het kind schaden. Voor de toepassing van dit document omvat het begrip 'seksuele handeling' zowel expliciete als niet-expliciete seksuele handelingen die dergelijke schade veroorzaken.

TERMINOLOGIERICHTLIJNEN

De drie cirkels geven aan hoe een bepaalde term kan worden gebruikt:

- De lege cirkel geeft aan dat een term zonder enige zorg kan worden gebruikt in het kader van de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik: de betekenis ervan lijkt algemeen te worden begrepen zonder verwarring en/of de term is niet schadelijk voor het kind. Termen met een lege cirkel gaan vergezeld van de tekst: 'Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.'
- ∅ De gestreepte cirkel geeft aan dat er discussie bestaat over de vraag of de term wel of niet moet worden gebruikt en hoe deze term moet worden gebruikt (bijv. met welke betekenis) en stelt voor dat er specifiek moet worden gelet op wanneer en hoe deze gebruikt dient te worden in de context van de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. Termen met een gestreepte cirkel gaan vergezeld van de tekst: 'Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.'
- ⊗ De gekruiste cirkel geeft termen aan die beperkt of volledig vermeden moeten worden in het kader van de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. Termen met een gekruiste cirkel gaan vergezeld van de tekst: 'Het gebruik van deze term moet worden vermeden.'

○ Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

A.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN⁷

De term ‘kind’ is als zodanig geen omstreden term en wordt in veel internationale rechtsinstrumenten gebruikt. Hoewel de exacte juridische definitie van de term ‘kind’ enigszins kan variëren, afhankelijk van het instrument, is het duidelijk dat er een quasi-universeel begrip van de juridische term bestaat:

- i. 1989: Artikel 1 van het internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind (hierna: IVRK) bepaalt dat “[v]oor de toepassing van dit Verdrag wordt onder een kind verstaan ieder persoon jonger dan achttien jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt.”
- ii. 1990: Artikel 2 van de African Charter on the Rights and Welfare of the Child, in het Nederlands het Afrikaans Handvest voor de rechten en het welzijn van het kind (hierna: ACRWC), stelt dat “[v]oor de toepassing van dit Handvest wordt onder een kind verstaan ieder persoon jonger dan achttien jaar.”⁸
- iii. 1999: Artikel 2 van Verdrag nr. 182 van de International Labour Organization (ILO) over de ergste vormen van kinderarbeid (hierna: ILO Verdrag nr. 182)⁹ bepaalt dat de term ‘kind’ betrekking heeft op “alle personen onder de leeftijd van achttien jaar.”¹⁰
- iv. 2000: Het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het IVRK (hierna: Facultatief Protocol IVRK nr. 1) verwijst in de preambule expliciet naar artikel 1 van het IVRK.
- v. 2000: Artikel 3 onder d) van het Protocol inzake voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, tot aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad (hierna: het Palermo-protocol), omschrijft het kind als “iedere persoon jonger dan achttien jaar.”¹¹
- vi. 2001: Het Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken (hierna: Verdrag van Boedapest) gebruikt de term ‘minderjarige’ in artikel 9 over delicten in verband met kinderpornografie en stelt dat het iedere persoon betreft onder de leeftijd van achttien jaar. Een staat die partij is kan evenwel een lagere leeftijdsgrens verlangen die niet lager mag zijn dan zestien jaar.¹²

⁷ De juridische instrumenten waarnaar in dit document wordt verwezen, staan ten eerste in hiërarchische volgorde (internationale instrumenten vóór regionale instrumenten) en ten tweede in chronologische volgorde (jaar van goedkeuring van verleden tot heden).

⁸ Vergadering van staatshoofden en regeringsleiders van de Organisatie van de Afrikaanse Eenheid, ‘African Charter on the Rights and Welfare of the Child’, (in het Engels) acerwc.africa, aangenomen tijdens de 26ste vergadering in Addis Ababa 9 - 11 juli 1990.

⁹ International Labour Organization (ILO), ‘Aanbeveling van de Commissie in verband met de ratificatie van Verdrag nr. 182 betreffende het verbod op en de onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid’, eur-lex.europa.eu, Brussel 15 september 2000.

¹⁰ ILO, ‘Verdrag betreffende het verbod op en de onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid’, wetten.nl, Genève 17 juni 1999.

¹¹ AVVN, ‘Protocol inzake voorkoming, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel’, tot aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad, wetten.nl, Palermo 12-15 december 2000.

¹² Raad van Europa, ‘Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken’, wetten.nl, Boedapest 23 november 2001.

- vii. 2007: Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (hierna: Verdrag van Lanzarote) bepaalt in artikel 3(a) dat een kind “*iedere persoon jonger dan achttien jaar*” is.

A.2. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Belangrijk om op te merken is dat bovengenoemde documenten niet noodzakelijkerwijs definiëren *wie een kind is*, maar wat de reikwijdte is van deze term volgens het internationale recht: de bepalingen zijn van toepassing op alle personen onder de leeftijd van achttien jaar, met of zonder uitzondering. Zo maakt bijvoorbeeld artikel 1 van het IVRK een uitzondering op haar toepasselijkheid en wordt de mogelijkheid genoemd dat de meerderjarigheid volgens de nationale wetgeving wordt bereikt vóór de leeftijd van achttien jaar. Dit is ook het geval bij het Facultatief Protocol IVRK nr. 1, dat expliciet terugverwijst naar artikel 1 IVRK en daarmee hetzelfde toepassingsgebied hanteert.

Het ACRWC staat dergelijke uitzonderingen daarentegen niet toe: ongeacht de bepalingen over de meerderjarigheid in het nationale recht, zijn de bepalingen van het ACRWC van toepassing op alle personen jonger dan achttien jaar. Hetzelfde geldt voor ILO Verdrag nr. 182.¹³

Ondanks de uitzondering, uiteengezet in artikel 1 van het IVRK, is het noemenswaardig dat het VN-Comité inzake de Rechten van het Kind (hierna: VN-Kinderrechtencomité) alle staten heeft aanbevolen om de reikwijdte van het IVRK uit te breiden tot alle personen jonger dan achttien jaar.¹⁴

Hoewel het belangrijk is zorg te dragen dat alle personen onder de achttien jaar als kinderen worden beschouwd en de rechten en bescherming krijgen die bij deze status horen, moet ook worden erkend dat er gewoonlijk naar oudere kinderen in hun adolescentie jaren wordt verwezen (vooral in niet-juridische contexten) als ‘adolescent’ of ‘tiener’ (zie paragraaf A.3.v en A.3.vi).

Conclusie: In overeenstemming met de meeste internationale rechtsinstrumenten en met de internationale praktijk adviseren de stakeholders dat onder de term ‘kind’ moet worden verstaan: ieder persoon jonger dan achttien jaar.

A.3. GERELATEERDE TERMEN

A.3.i MEERDERJARIGHEID

∅ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

De leeftijd van meerderjarigheid is in veel landen wettelijk bepaald en vastgesteld op achttien jaar. Dit is de leeftijd waarop een persoon volgens de wet volwassen wordt, met alle bijbehorende rechten en verantwoordelijkheden. Het betekent dat een persoon de volledige capaciteit heeft om te handelen of deel te nemen aan enige vorm van juridische activiteit en/of zaken en aansprakelijk is voor haar/zijn eigen handelingen, zoals contractuele verplichtingen of aansprakelijkheid voor nalatigheid.

Het Nederlandse Burgerlijk Wetboek stelt dat: “*Minderjarigen zijn zij, die ouderdom van achttien jaren niet hebben bereikt en niet gehuwd of geregistreerd zijn dan wel gehuwd of geregistreerd zijn geweest of met toepassing van artikel 253ha meerderjarig zijn verklaard*” (artikel 1:233 BW). Uit hoofde van artikel 1:395a van het Burgerlijk Wetboek zijn ouders verplicht te voorzien in de kosten van levensonderhoud en studie van hun meerderjarige kinderen die de leeftijd van 21 jaren nog niet hebben bereikt. In Nederland is men dus vanaf achttien jaar meerderjarig en vanaf 21 jaar geheel ‘onafhankelijk’.

¹³ ILO, ‘Aanbeveling van de Commissie in verband met de ratificatie van Verdrag nr. 182 betreffende het verbod op en de onmiddellijke actie voor de uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid’, eur-lex.europa.eu, Brussel 15 september 2000.

¹⁴ VN-Kinderrechtencomité, ‘Algemene uitvoeringsmaatregelen’, General Comment No 5, kinderrechten.nl, aangenomen tijdens de 34ste zitting, 19 september– 3 oktober 2003.

In sommige gevallen kan een persoon die de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt toch de volledige beslissingsbevoegdheid verwerven die gelijk is aan die van een persoon die de meerderjarige leeftijd wel reeds heeft bereikt, namelijk door het verrichten van een specifieke handeling. Ten eerste door het aangaan van een huwelijk of geregistreerd partnerschap.¹⁵ Dit kan slechts wanneer de minderjarige de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt en de vrouw een verklaring van een arts overlegt waarin staat dat zij zwanger is, dan wel haar kind reeds ter wereld heeft gebracht. Daarnaast is de toestemming van ouders vereist, dan wel de vervangende toestemming van de rechtbank. Ten tweede kan de minderjarigheid eindigen door middel van een meerderjarigheidsverklaring. Op verzoek van een minderjarige vrouw van zestien jaren of ouder, die als de gezaghebbende ouder haar kind wenst te verzorgen en op te voeden, kan de kinderrechtster haar meerderjarig te verklaren.¹⁶

Als leeftijdsaanwijzing is meerderjarigheid een vaak verkeerd begrepen term en wordt deze soms verward met andere leeftijdsaanwijzingen, zoals de meerderjarigheid voor het huwelijk (artikel 253ha BW), de leeftijd van seksuele meerderjarigheid (artikel 245 Wetboek van Strafrecht (Sr)) of de minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid (artikel 486 Wetboek van Strafvordering (Sv)).

Conclusie: Vanwege het bovengenoemde risico voor het ontstaan van verwarring, is het belangrijk dat de term 'meerderjarigheid' op een correcte wijze gebruikt wordt. De term kan het beste worden gebruikt in een juridische context.

A.3.ii LEEFTIJD VAN SEKSUELE MEERDERJARIGHEID

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

A.3.ii.a WETTELIJKE DEFINITIES

Internationaal:

- i. 2007: Het Verdrag van Lanzarote verwijst, in artikel 18 lid 1 onder a over seksueel misbruik, naar "de leeftijd van seksuele meerderjarigheid" en laat het aan de verdragspartijen over om de leeftijd te bepalen waaronder het verboden is seksuele handelingen met een kind te verrichten (artikel 18 lid 2).
- ii. 2011: In Richtlijn 2011/93 van de Europese Unie (EU) ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie, wordt in artikel 2 onder de term 'seksuele meerderjarigheid' verstaan "de leeftijd beneden dewelke het volgens de nationale wetgeving verboden is om seksuele handelingen te verrichten met een kind."¹⁷

Nationaal:

- i. 2016: De artikelen 245 en 247 van het Wetboek van Strafrecht bepalen dat de leeftijd van seksuele meerderjarigheid in Nederland zestien jaar bedraagt.

A.3.ii.b TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Er is geen internationaal verdrag dat een wettelijke leeftijd voor seksuele handelingen vaststelt. Het IVRK, het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 en ILO Verdrag nr. 182 zwijgen over de leeftijd van seksuele meerderjarigheid en laten het geheel aan de verdragspartijen over om deze leeftijd vast te stellen. De wettelijke leeftijd van seksuele meerderjarigheid verschilt per land, hoewel velen deze leeftijd tussen

¹⁵ Zie hoofdstuk L 'Kindhuwelijk/vroegtijdig huwelijk'.

¹⁶ Ter Haar, in: *T&C Burgerlijk Wetboek*, art. 1:233 BW, (online, bijgewerkt tot en met 1 juli 2019).

¹⁷ Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, 'Richtlijn 2011/93/EU ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie en ter vervanging van Kaderbesluit 2004/68/JBZ van de Raad', eur-lex.europa.eu, Straatsburg 13 december 2011. (Merk op dat de richtlijn ten onrechte 2011/92/EU wordt genoemd op de EUR-Lex-website).

de veertien en zestien jaar stellen.¹⁸ In Nederland ligt de leeftijd van seksuele meerderjarigheid op zestien jaar (artikel 245 jo. artikel 247 Sr).

Het Verdrag van Lanzarote, en vele nationale rechtsstelsels, maken een onderscheid tussen seksuele relaties tussen leeftijdsgenoten (jonger dan achttien jaar) en seksuele relaties tussen een kind en een volwassene. Om de ontwikkeling van het kind te erkennen, en het recht van kinderen die seksueel meerderjarig zijn om seksuele relaties aan te gaan (mits deze niet uitbuitend of misbruikend zijn), maakt het Verdrag van Lanzarote een uitzondering op de verplichting van de lidstaten om bepaald gedrag strafbaar te stellen. Dit wordt gedaan door te verwijzen naar “de leeftijd waaronder het verboden is om met een kind seksuele handelingen aan te gaan” of “de wettelijke leeftijd van seksuele activiteiten” (artikel 18 lid 1 onder a jo. artikel 23). Zo hoeft bijvoorbeeld het doen van een voorstel aan een kind die ouder is dan de seksuele meerderjarige leeftijd niet noodzakelijkerwijs een strafbaar feit te zijn (maar dit kan wel, afhankelijk van de omstandigheden).¹⁹ Daarnaast kunnen verdragspartijen besluiten om handelingen die ertoe leiden dat het kind opzettelijk getuige is van seksueel misbruik of seksuele activiteiten (“het corrumperen van kinderen”, artikel 22) niet strafbaar te stellen wanneer het kind de seksuele meerderjarige leeftijd heeft bereikt. Ten slotte kunnen de lidstaten bij het Verdrag van Lanzarote besluiten om de vervaardiging en het bezit van pornografisch materiaal niet strafbaar te stellen als die vervaardiging plaatsvindt met toestemming van een kind dat de leeftijd van seksuele meerderjarigheid heeft bereikt en als het bezit uitsluitend voor eigen gebruik is bestemd (artikel 20 lid 3).

Op basis van het bovenstaande is het duidelijk dat het IVRK, het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 en het Verdrag van Lanzarote ofwel zwijgen over seksuele toestemming, waarbij het aan de verdragspartijen wordt overgelaten om ter zake wetgeving vast te stellen (IVRK en Facultatief Protocol IVRK nr. 1) ofwel de ontwikkeling van het kind te erkennen door als leeftijdsgrens de leeftijd van seksuele meerderjarigheid aan te houden (Verdrag van Lanzarote). Die leeftijd is in Europese landen meestal vastgesteld op veertien, vijftien of zestien jaar (EU-Richtlijn 2011/93). Ook belangrijk om op te merken is dat EU-Richtlijn 2011/93 bepaalt dat de gevangenisstraffen voor misdrijven van seksuele uitbuiting of seksueel misbruik van kinderen kunnen verschillen, afhankelijk van de ernst van het misdrijf en van het al dan niet bereiken van de leeftijd van seksuele meerderjarigheid.²⁰

Conclusie: Om mogelijke misverstanden of grijze gebieden in de wet te voorkomen, moet het duidelijk zijn dat de leeftijd van seksuele meerderjarigheid, zoals gedefinieerd in de wet, inhoudt dat het betrekken van een kind onder die leeftijd bij seksuele handelingen onder alle omstandigheden verboden is en dat tevens de toestemming van een kind wettelijk gezien niet relevant is. Een kind dat seksueel meerderjarig of ouder is, mag, met haar/zijn toestemming, seksuele handelingen verrichten. Geen enkel kind kan echter onder welke omstandigheid dan ook instemmen met haar/zijn eigen uitbuiting of misbruik. Het is daarom belangrijk dat staten alle vormen van seksuele uitbuiting van kinderen tot achttien jaar strafbaar stellen en elke veronderstelde ‘toestemming’ voor uitbuiting of misbruik als nietig beschouwen.²¹

A.3.iii MINDERJARIGE

◦ *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

‘Minderjarige’ is een term die vaak voorkomt in wetteksten. In de gerenommeerde woordenboeken wordt het een juridische term genoemd die verwijst naar een persoon die “jonger is dan de leeftijd

¹⁸ Er zijn maar weinig landen zoals Japan waarin de leeftijdsgrens van seksuele meerderjarigheid 13 jaar is. ‘Japanese Penal Code’, artikelen 176 en 177, (in het Engels) oecd.org, 12 juni 2007.

¹⁹ Als de omstandigheden van artikel 18.1.b. van het Verdrag van Lanzarote van toepassing zijn. Voor meer informatie zie Hoofdstuk H over het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden.

²⁰ Richtlijn 2011/93/EU, artikel 3 lid 5.

²¹ Zie bijvoorbeeld de ILO-Commissie van deskundigen voor de toepassing van verdragen en aanbevelingen en de observatie over Zwitserland onder Verdragsnr. 182: “The Committee emphasized that it is necessary to make a distinction between the age of sexual consent and the freedom to engage in prostitution”, (in het Engels) ilo.org, 2014.

waarop men wettelijk volwassen wordt”²² – dat wil zeggen, die nog niet de meerderjarige leeftijd heeft bereikt - die zou kunnen worden bereikt vóór (of na) de leeftijd van achttien jaar. Het IVRK gebruikt deze term niet en gebruikt in plaats daarvan de term ‘kind’ om te verwijzen naar ieder persoon jonger dan achttien jaar.

Het Nederlandse Burgerlijk Wetboek stelt dat: “Minderjarigen zijn zij, die ouderdom van achttien jaren niet hebben bereikt en niet gehuwd of geregistreerd zijn dan wel gehuwd of geregistreerd zijn geweest of met toepassing van artikel 253ha meerderjarig zijn verklaard” (artikel 1:233 BW).

Met name in het Frans en Spaans kan de term ‘minderjarige’ een misleidende boodschap overbrengen, namelijk dat kinderen onbekwaam zijn en/of *minder* zijn dan een volwassene. Daarom heeft de term ‘persoon/personen jonger dan achttien jaar’ vaak de voorkeur in niet-juridische contexten. Hieraan zijn namelijk geen stigma’s of negatieve connotaties verbonden.

De term ‘minderjarige’ wordt ook gebruikt in relatie tot emancipatie bij de term ‘geëmancipeerde minderjarige’. Emancipatie betekent “het toestaan of verwerven van gelijke rechten aan/door een groep die was achtergesteld.”²³ Het heeft positieve connotaties wanneer het bijvoorbeeld verwijst naar de emancipatie van vrouwen in de jaren zestig en het verwerven van rechten en mogelijkheden.

Emancipatie kan echter een andere connotatie hebben wanneer het gebruikt wordt in de context van de kindertijd, met name in relatie tot het kindhuwelijk als manier om geëmancipeerd te worden. Het risico bestaat immers dat een kind dat geëmancipeerd is, haar/zijn bescherming als kind onder de nationale wetgeving verliest.²⁴ Een geëmancipeerde minderjarige kan een persoon zijn die, omdat haar/zijn ouders zijn overleden of anderszins niet in staat zijn voor haar/hem te zorgen, verantwoordelijk is voor het gezin en/of huishouden.

Een minderjarige kan ook worden geëmancipeerd door middel van een gerechtelijk bevel (soms met toestemming van de ouders) als gevolg van betrokkenheid bij een bedrijfsactiviteit en omdat hij/zij economisch onafhankelijk is geworden. In sommige landen kan een kind ook geëmancipeerd raken als hij/zij (vrijwillig of onvrijwillig) gaat trouwen of in het leger gaat.²⁵ Emancipatie kan het resultaat zijn van een rechterlijke beslissing, van een wettelijke voorziening of van een feitelijke situatie.

Conclusie: In de Nederlandse taal heeft de term ‘minderjarigen’, in tegenstelling tot het Spaans of het Engels, geen negatieve connotatie en kan de term veilig worden gebruikt in verband met seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen.

A.3.iv JEUGDIGE

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

‘Jeugdige’ is een andere veelgebruikte term om te verwijzen naar een persoon die de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt.²⁶ Oorspronkelijk is de term afgeleid van het Latijnse woord *juvenis*, wat ‘jong’/‘jong persoon’ betekent.²⁷

De term wordt tegenwoordig vaak gebruikt in samenhang met het (jeugd)strafrecht waar het een eenduidige betekenis heeft en verwijst naar jongeren die handelen in strijd met de wet. Zij worden

²² Van Dale, ‘Minderjarige’, vandale.nl, verkregen op 1 september 2020.

²³ Van Dale, ‘Emancipatie’, vandale.nl, verkregen op 15 november 2020.

²⁴ Kinderrechtencomité, ‘Het recht van het kind op vrijheid van alle vormen van geweld’, General Comment No 13, Doc. CRC/C/GC/13, 18 april 2011, https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/CRC.C.GC.13_en.pdf stelt dat “[de] commissie van mening is dat artikel 19 [bescherming tegen alle vormen van geweld] ook van toepassing is op kinderen onder de 18 jaar die meerderjarig of geëmancipeerd zijn door middel van vroege huwelijken en/of gedwongen huwelijken.”

²⁵ Zie bijvoorbeeld CRCKids, ‘Child Emancipation’, (in het Engels) crckids.org, verkregen op 1 september 2020.

²⁶ Raad van State, ‘Jeugdwet’, wetten.nl, Wassenaar 1 maart 2014.

²⁷ Cambridge Dictionaries, ‘Juvenile offender’, (in het Engels) dictionary.cambridge.org, verkregen op 1 september 2020.

zou een manier kunnen zijn om de ‘tussenfase’ van kindertijd naar volwassenheid aan te duiden, waarbij wordt erkend dat adolescenten zich in de ontwikkelingsfase bevinden waarin ze gedeeltelijke of volledige verantwoording kunnen nemen voor bepaalde handelingen (bijv. seksuele meerderjarigheid of het gereguleerde recht om te werken), terwijl tegelijkertijd hun gebrek aan volledige rechtsbevoegdheid wordt erkend en, belangrijker nog, het gebrek aan vermogen om in te stemmen met misbruik of uitbuiting.

Conclusie: Wanneer de term ‘adolescent’ wordt gebruikt in de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen, is het belangrijk om onderscheid te maken tussen adolescenten tot achttien jaar (die wettelijk gezien als minderjarigen zouden moeten worden beschouwd) en adolescenten van achttien jaar en ouder, omdat adolescenten jonger dan achttien jaar rechten hebben die aan alle kinderen toebehoren.

A.3.vi TIENER

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

De term ‘t tiener’ is nauw verwant aan die van ‘adolescent’ en wordt vaak op identieke wijze gedefinieerd, met name met betrekking tot de bovengrens van negentien jaar. De term ‘t tiener’ heeft een zeer duidelijke definitie: een persoon in de leeftijd van dertien tot en met negentien jaar,³⁶ oftewel een persoon in haar/zijn ‘t tienerjaren’. De term ‘t tiener’ verwijst dus in de Nederlandse taal naar het achtervoegsel -tien in de woorden ‘dertien’, ‘veertien’, enzovoort.

Conclusie: Hoewel er geen specifieke indicatie bestaat tegen het gebruik van deze term moet er bij het gebruik van de term, in de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen, onderscheid worden gemaakt tussen tieners tot achttien jaar en tieners van achttien jaar en ouder. Dit onderscheid is van belang, omdat tieners onder de achttien jaar rechten hebben die aan alle kinderen toebehoren.

A.3.vii JEUGD/JONG PERSOON/JONGE MENSEN/JONGEREN

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

De Verenigde Naties definiëren ‘jeugd’ als “een overgangperiode van de afhankelijkheid van de kindertijd tot aan de onafhankelijkheid van de volwassenheid.”³⁷ Voor statistische doeleinden definieert de VN ‘jeugd’ als de leeftijdsgroep tussen vijftien en 24 jaar.³⁸ De Wereldbank heeft dezelfde definitie aangenomen. De VN gebruikt de termen ‘jeugd’ en ‘jonge mensen’ door elkaar.³⁹

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) verwijst in haar werk met betrekking tot partnergeweld⁴⁰ naar ‘vrouwen’ vanaf de leeftijd van vijftien jaar⁴¹ en naar ‘jonge vrouwen’ vanaf de leeftijd van vijftien jaar tot 24 jaar.⁴² Vanuit het oogpunt van kinderbescherming kan dit problematisch zijn, omdat het recht op kinderbescherming alleen betrekking heeft op kinderen. De termen ‘vrouwen’ en ‘jonge vrouwen’ kunnen in deze bewoording verwarrend werken en er zelfs toe leiden dat zij geen

³⁶ Van Dale, ‘Tiener’, vandale.nl, verkregen op 1 september 2020.

³⁷ Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties (ECOSOC), ‘Definitie van jeugd’, (in het Engels) <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>, verkregen op 1 september 2020.

³⁸ Resolutie 50/81 van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, ‘Wereldactieprogramma voor de jeugd tot het jaar 2000 en daarna’, UN Doc A/RES/50/81, 13 maart 1996. Paragraaf 9 van deze resolutie stelt dat de Verenigde Naties jongeren definieert als de leeftijdscategorie tussen vijftien en 24 jaar. Dezelfde leeftijdsgroep wordt herhaald in Resolutie A/RES/56/117 van de AVVN in 2001, Rapport E/2007/26 & E/CN.5/2007/8 van de Commissie voor Sociale Ontwikkeling in 2007, Resolutie A/RES/62/126 van de AVVN in 2008 en Resolutie A/C.3/74/L.8/Rev.1 van de AVVN in 2019.

³⁹ Economische en Sociale Raad van de Verenigde Naties (ECOSOC), ‘Definitie van jeugd’, (in het Engels) <http://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>, verkregen op 1 september 2020.

⁴⁰ Partnergeweld is iedere vorm van geweld tussen partners of ex-partners.

⁴¹ WHO, ‘Violence against Women: Intimate Partner and Sexual Violence against Women’, (in het Engels) [who.int](http://www.who.int), 29 november 2017.

⁴² WHO en VN-programma voor hiv en aids (UNAIDS), ‘Violence against Women and HIV/AIDS: Critical Intersections’, (in het Engels) <http://www.who.int/hac/techguidance/pht/InfoBulletinIntimatePartnerViolenceFinal.pdf>, verkregen op 1 september 2020.

kinderbescherming krijgen omdat zij buiten de leeftijdscategorie vallen. De WHO-definitie van intiem partnergeweld houdt “*gedwongen (geslachts-) gemeenschap en andere vormen van seksuele dwang*”⁴³ in en daaronder vallen ook jonge meisjes in gewelddadige relaties met aanzienlijk oudere volwassenen. Dat zou ook gedefinieerd kunnen worden als seksuele uitbuiting of seksueel misbruik van kinderen onder de leeftijd van achttien jaar.

Het Afrikaans Jeugdhandvest definieert ‘jeugd’ als “*elke persoon tussen de vijftien en 35 jaar*” en gebruikt de termen ‘jeugd’ en ‘jonge mensen’ door elkaar. Het Handvest bepaalt ook dat jongeren tussen de vijftien en zeventien jaar (d.w.z. jongeren onder achttien jaar) als minderjarigen worden beschouwd.⁴⁴

Conclusie: Bij het gebruik van deze termen in de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen is het van essentieel belang dat wordt verduidelijkt of er wel of geen personen van achttien jaar of ouder onder vallen. Daarnaast moet er specifiek aandacht worden besteed aan het waarborgen van de wettelijke rechten van personen onder de achttien jaar.

A.3.viii KIND IN DE ONLINE OMGEVING

∅ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

De betekenis van de term ‘kind’, waarnaar in dit hoofdstuk wordt verwezen, is soms moeilijk te vatten in de online sfeer aangezien deze betrekking kan hebben op twee verschillende kwesties:

1. De handelingen van het kind online: een kind in de ‘online’-omgeving is niet anders dan een kind in de ‘offline’-omgeving. Dit geldt ook wanneer haar/zijn recht op toegang tot bepaalde online diensten zonder toestemming van de ouders mogelijk is voordat het kind achttien jaar wordt. Ondanks dat kinderen onder de vastgestelde leeftijdsgrens (bijv. dertien jaar voor veel socialemediadiensten, artikel 8 lid 1 AVG) kwetsbaarder kunnen zijn dan oudere kinderen, hebben alle kinderen onder de leeftijd van achttien jaar het recht op speciale bescherming.

2. Beeldmateriaal van het kind online: een kind bevindt zich maar tijdelijk in de kindertijd en zal, naarmate hij/zij ouder wordt, doorgroeien naar volwassenheid. Toch kan beeldmateriaal van seksueel misbruik van een kind lang nadat het kind de volwassen leeftijd heeft bereikt online blijven bestaan en worden geconsumeerd (bijvoorbeeld gedistribueerd, geruild, verkocht en gekocht). Door de verspreiding van beeldmateriaal van seksueel misbruik van kinderen online kunnen kinderen in ieder land (met verschillende wetgeving) op ieder moment slachtoffer hiervan worden.

Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1, het Verdrag van Lanzarote en het Verdrag van Boedapest hebben betrekking op handelingen die verder gaan dan de productie van beeldmateriaal van seksueel misbruik van kinderen, waaronder, naast de samenstellende elementen van het misdrijf, handelingen zoals het aanbieden, beschikbaar stellen, verspreiden, verzenden, aanschaffen en het bezit van materiaal van seksueel misbruik van kinderen, ongeacht de tijd die is verstreken sinds de productie van dergelijk materiaal.⁴⁵ Het Verdrag van Lanzarote omvat ook gesimuleerde voorstellingen of realistische afbeeldingen van een niet-bestaand kind (artikel 20).

Conclusie: Een kind is elk persoon onder de leeftijd van achttien jaar, ongeacht of hij/zij zich in de online-omgeving of offline-omgeving bevindt. De bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik geldt onverminderd wanneer een kind zich online begeeft.

Daarnaast blijft de illegale afbeelding van een kind illegaal wanneer de persoon die wordt

43 WHO en VN-programma voor hiv en aids (UNAIDS), ‘Violence against Women and HIV/AIDS: Critical Intersections’, (in het Engels) <http://www.who.int/hac/techguidance/pht/InfoBulletinIntimatePartnerViolenceFinal.pdf>, verkregen op 1 september 2020.

44 Staatshoofden en regeringsleiders van de Afrikaanse Unie, ‘African Youth Charter’, (in het Engels) un.org, Banjul juli 2006.

45 Raad van Europa, ‘Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken, artikel 9’, wetten.nl, Boedapest 23 november 2001.

Artikel 3 sub c van het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 benoemt tevens verspreiden, exporteren, importeren en verkopen.

afgebeeld een volwassene is geworden. Hij/zij is nog steeds het slachtoffer van seksueel misbruik van kinderen (het valt bijv. onder kinderpornografie onder internationaal recht en veel nationale rechtsstelsels). De online afbeelding of opname van een kind blijft beeldmateriaal van een kind, ook wanneer de afgebeelde persoon volwassen is geworden.

B. SEKSUEEL GEWELD TEGEN KINDEREN

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

B.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Het IVRK geeft geen definitie van 'seksueel geweld', maar neemt in artikel 19 de term 'seksueel misbruik' op in de definitie van 'geweld'⁴⁶ en behandelt nadrukkelijk bescherming tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik in artikel 34.
- ii. 2011: Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld (hierna: Verdrag van Istanbul) verwijst in artikel 36 naar 'seksueel geweld'. Bovendien breidt artikel 3 van het Verdrag de werkingssfeer ervan expliciet uit tot meisjes jonger dan achttien jaar.⁴⁷
- iii. 2012: Richtlijn 2012/29/EU verwijst in overweging 17 naar 'seksueel geweld' als zijnde (onder meer) verkrachting, aanranding en seksuele intimidatie. Geweld dat zich richt tegen een persoon wegens het geslacht, de genderidentiteit of de genderexpressie van die persoon of waaronder personen van een bepaald geslacht in onevenredige mate te lijden hebben, wordt aangemerkt als 'gender gerelateerd geweld'.

Nationaal:

- i. 2013: In de Wet verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling⁴⁸ is voor de begrippen 'huiselijk geweld' en 'kindermishandeling' aansluiting gezocht bij de eenduidige begripsomschrijvingen in respectievelijk de Wet maatschappelijke ondersteuning 2015 (artikel 1.1.1) en de Jeugdwet (artikel 1.1).
- ii. 2015: In artikel 1.1.1 van de Wet maatschappelijke ondersteuning wordt 'seksueel geweld' opgenomen in de definitie van 'huiselijk geweld', te weten "*lichamelijk, geestelijk of seksueel geweld of bedreiging daarmee door iemand uit de huiselijke kring.*" Onder dit artikel is in de definitie van kindermishandeling 'gewelddadige interactie van seksuele aard' opgenomen.
- iii. 2020: In de definitie van 'kindermishandeling' in artikel 1.1 van de Jeugdwet staat een soortgelijke benadering van 'gewelddadige interactie van seksuele aard' als in artikel 1.1.1 van de Wet maatschappelijke ondersteuning.

⁴⁶ "Lidstaten bij het Verdrag nemen alle benodigde wetgevende, administratieve, sociale en onderwijsmaatregelen om het kind te beschermen tegen alle vormen van lichamelijk of geestelijk geweld, letsel of misbruik, verwaarlozing of nalatige behandeling, mishandeling of uitbuiting, met inbegrip van seksueel misbruik, zolang het kind onder de hoede is van de ouder(s), wettelijke voogd(en) of een andere persoon die de zorg voor het kind heeft."

⁴⁷ Raad van Europa, 'Verdrag inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld', [wetten.nl](https://www.wetten.nl), Istanbul 11 mei 2014.

⁴⁸ Rijksoverheid, 'Meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling', rijksoverheid.nl, verkregen op 10 oktober 2020.

B.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

De term ‘seksueel geweld’ wordt steeds vaker gebruikt in resoluties van de Algemene Vergadering van de VN (AVVN) en van de VN-Mensenrechtenraad (MRR). Enkele voorbeelden zijn hieronder opgenomen.

Internationaal:

- i. 2010: MRR-resolutie A/HRC/13/L.21 over de rechten van het kind: de strijd tegen seksueel geweld.⁴⁹
- ii. 2011: AVVN-resolutie 66/140 over alle vormen van geweld tegen kinderen, in het bijzonder de verschijnselen die meisjes onevenredig treffen.⁵⁰
- iii. 2011: AVVN-resolutie 66/141 over de rechten van het kind benoemt in paragraaf 23 verkrachting en ander seksueel geweld tegen kinderen.⁵¹
- iv. 2011: General Comment No 13 van het VN- Kinderrechtencomité over het recht van het kind om gevrijwaard te zijn van alle vormen van geweld, geeft een brede definitie van geweld tegen kinderen waaronder seksueel misbruik en uitbuiting. Onder seksueel misbruik en uitbuiting vallen: *“(a) De aansporing of dwang van een kind om deel te nemen aan een onwettige of psychologisch schadelijke seksuele activiteit; (b) het gebruik van kinderen voor commerciële seksuele uitbuiting; en (c) het gebruik van kinderen in audio- of visuele beelden van seksueel misbruik van kinderen; (d) Kinderprostitutie, seksuele slavernij, seksuele uitbuiting bij toerisme en reizen, mensenhandel (in en tussen landen) en de verkoop van kinderen voor seksuele doeleinden en gedwongen huwelijken. Veel kinderen worden het slachtoffer van seksueel misbruik zonder lichamelijk geweld of onderdrukking, maar dat niettemin psychologisch schadelijk, van uitbuitende aard en traumatisch is.”*⁵²
- v. 2013: De verklaring inzake de uitbanning van geweld tegen vrouwen en de uitbanning van geweld tegen kinderen in de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties (ASEAN) erkent in haar preambule de noodzaak om *“de rechten van vrouwen en kinderen te bevorderen, hen te vrijwaren van, beschermen tegen en reageren op alle vormen van geweld, misbruik en uitbuiting van vrouwen en kinderen, [...] met inbegrip van vrouwen en kinderen die seksueel uitgebuit worden.”*⁵³
- vi. 2017: Rapport van de secretaris-generaal van de VN inzake speciale maatregelen ter bescherming tegen seksuele uitbuiting en misbruik: een nieuwe aanpak, beschrijft in paragraaf 26 daden van seksuele aard jegens een of meer personen of die ertoe leiden dat die persoon of personen met geweld, of door dreiging met geweld of dwang, handelingen van seksuele aard verrichten, zoals die veroorzaakt door angst voor geweld, dwang, detentie, psychologische onderdrukking of machtsmisbruik tegen die persoon of personen of een ander persoon of door gebruik te maken van een dwingende omgeving of het onvermogen van die persoon of personen om oprechte toestemming te geven. Vormen van seksueel geweld zijn onder meer verkrachting, poging tot verkrachting, gedwongen prostitutie, mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting, kinderpornografie, kinderprostitutie, seksuele slavernij, gedwongen huwelijken, gedwongen zwangerschap, gedwongen openbare naaktheid en gedwongen maagdelijkheidstesten.⁵⁴

49 Resolutie 13/L.21 van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Rechten van het kind: de strijd tegen seksueel geweld’, UN Doc A/HRC/13/L.21, 19 maart 2010.

50 Resolutie 66/140 van de AVVN over ‘het meisje’, UN Doc A/RES/66/140, 19 december 2011.

51 Resolutie 66/141 van de AVVN over ‘de rechten van het kind’, UN Doc A/RES/66/141, 19 december 2011.

52 VN-Kinderrechtencomité, ‘De rechten van het kind op bevrijding van alle vormen van geweld’, General Comment No 13, kinderrechten.nl, 18 april 2011.

53 ASEAN, ‘Declaration on the Elimination of Violence against Women and Elimination of Violence against Children in ASEAN’, aangenomen tijdens de 23ste top op 9 oktober 2013.

54 Secretaris-generaal, ‘Report of the Secretary-General: Special measures for protection from sexual exploitation and abuse: a new approach’, (in het Engels) un.org, 28 februari 2017.

Nationaal:

- i. 2017-2018: De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen vermeldt in de Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2017-2018 onder kopje 1.4 ‘Vormen van seksueel geweld tegen kinderen’ dat van het begrip ‘seksueel geweld tegen kinderen’ geen universele definitie bestaat.⁵⁵
- ii. 2020: De Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen hanteert als definitie van seksueel geweld tegen kinderen *“alle strafbare acties met een seksueel component die gericht zijn tegen een kind. Het gaat bijvoorbeeld om ontucht, verkrachting, kinderpornografie of grooming. Vaak is het minderjarige slachtoffer afhankelijk van de pleger, maar seksueel geweld komt ook voor tussen kinderen of jongeren onderling.”*⁵⁶

B.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Hoewel de term ‘geweld’ vaak wordt gebruikt in verband met een vorm van een fysieke handeling, verwijst het in de oorspronkelijke betekenis naar *“uiting van macht of kracht.”*⁵⁷ In het Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal wordt verwezen naar ‘geweld’ als het *“gebruik van wapens of lichamelijke kracht: ‘geweld plegen’ fysiek geweld; huiselijk geweld binnen het gezin, binnenhuis.”*⁵⁸ Er wordt steeds meer erkend dat geweld tegen kinderen niet alleen lichamenlijk, maar ook psychologisch en seksueel kan zijn.⁵⁹

Het begrip ‘seksueel geweld’ wordt voornamelijk gebruikt wanneer verwezen wordt naar volwassenen, vaak in verband met gender gerelateerd geweld en in discussies over volksgezondheid, en wordt vaak geassocieerd met verkrachting.⁶⁰ De Richtlijn voor strafvordering verkrachting (artikel 242 Sr) verwijst naar vaginale/orale/ anale verkrachting met de penis/vinger(s)/voorwerp(en). Een tongzoen wordt gezien als minder ernstig en in mindere mate als een integriteitsinbreuk.⁶¹

De Verklaring over de uitbanning van geweld tegen vrouwen, welke in 1993 is aangenomen door de AVVN in Resolutie 48/104, definieert geweld tegen vrouwen als *“elke daad van gender gerelateerd geweld die resulteert of kan resulteren in lichamelijke, seksuele of psychologische schade aan of lijden van vrouwen, met inbegrip van de dreiging van dergelijke gewelddaden, dwang of willekeurige vrijheidsberoving, ongeacht of dit plaatsvindt in het openbaar of de privésfeer.”* Het omvat, maar is niet beperkt tot *“(a) Lichamenlijk, seksueel en psychologisch geweld binnen het gezin, met inbegrip van mishandeling, seksueel misbruik van meisjes binnen het huishouden, bruidsschat gerelateerd geweld, verkrachting binnen het huwelijk, genitale verminking van vrouwen en andere traditionele praktijken die schadelijk zijn voor vrouwen, niet-echtelijk geweld en geweld gerelateerd aan uitbuiting; (b) Fysiek, seksueel en psychologisch geweld dat plaatsvindt binnen de leefgemeenschap, met inbegrip van verkrachting, seksueel misbruik, seksuele intimidatie en intimidatie op het werk, in onderwijsinstellingen en elders, vrouwenhandel en gedwongen prostitutie; (c) Lichamenlijk, seksueel en psychologisch geweld gepleegd of toegestaan door de staat, ongeacht waar het plaatsvindt.”*⁶²

De Verklaring van 1993 is een referentietekst op mondiaal niveau geworden en biedt een leidraad

55 Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, ‘Slachtoffermonitor seksueel geweld tegen kinderen 2017-2018’, nationaalrapporteur.nl, 21 november 2019.

56 Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, ‘Seksueel geweld tegen kinderen’, nationaalrapporteur.nl, verkregen op 10 oktober 2020.

57 dbnl, ‘Geweld’, dbnl.org, verkregen op 8 september 2020.

58 Van Dale, ‘Geweld’, vandale.nl, verkregen op 10 oktober 2020.

59 Zie de bovengenoemde verwijzingen naar AVVN-resoluties en het VN-Kinderrechtencomité, General Comment No 13.

60 Krug e.a., (eds), ‘World Report on Violence and Health’, Hoofdstuk 6, p. 149, waarin wordt uitgelegd dat *“[s]eksueel geweld verkrachting omvat en gedefinieerd is als fysiek gedwongen of anderszins gedwongen penetratie - zelfs als deze gering is - van de vulva of anus, met gebruikmaking van een penis, andere lichaamsdelen of een voorwerp. De poging hiertoe staat bekend als poging tot verkrachting. Verkrachting van een persoon door twee of meer daders staat bekend als groepsverkrachting. Seksueel geweld kan andere vormen van aanranding omvatten waarbij een seksueel orgaan betrokken is, waaronder gedwongen contact tussen de mond en de penis, vulva of anus”*, Genève, World Health Organization 2002.

61 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Richtlijn voor strafvordering verkrachting (art. 242 Sr)’, wetten.nl, 1 december 2012.

62 Resolutie 48/104 van de AVVN, ‘Verklaring over de uitbanning van geweld tegen vrouwen’, artikelen 1 en 2, UN Doc A/RES/48/104, 20 december 1993.

voor het werk van de WHO die in 2002 seksueel geweld definieerde als *“elke seksuele daad, poging tot een seksuele daad, ongewenste seksuele opmerkingen, toenaderingen of handelingen of anderszins, tegen de seksualiteit van iemand door het gebruik van dwang, door eenieder ongeacht diens relatie met het slachtoffer, in elke omgeving, met inbegrip van maar niet beperkt tot het huis en het werk.”* De term ‘dwang’ wordt door de WHO verder gespecificeerd. Dwang kan namelijk met betrekking tot seksueel geweld vele gradaties hebben. Afgezien van fysiek geweld kan het gaan om intimidatie, chantage of andere bedreigingen, zoals dreiging met fysieke schade, ontslag uit een baan of het niet krijgen van een gewenste baan. Er kan ook sprake zijn van seksueel geweld wanneer degene die wordt aangevallen niet in staat is toestemming te geven, bijvoorbeeld door dronkenschap, drugsgebruik, slaap of mentale onmacht om de situatie te begrijpen.⁶³

Het onderzoek van de secretaris-generaal van de VN over geweld tegen kinderen en het bijbehorende Wereldrapport over geweld tegen kinderen, versterkt de discussies over seksueel geweld tegen kinderen op VN-niveau en neemt het IVRK (met name artikel 19) en de WHO-definitie van geweld als uitgangspunt.⁶⁴ Het onderzoek verwijst systematisch naar seksueel geweld en plaatst de term in verschillende contexten, waaronder seksueel misbruik, seksuele uitbuiting, seksuele intimidatie en internetgerelateerde seksuele misdrijven. Sindsdien wordt in een toenemend aantal resoluties van de AVVN en de Mensenrechtenraad verwezen naar seksueel geweld tegen kinderen;⁶⁵ vaak specifiek gericht op seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen. In de afgelopen jaren heeft de discussie op het gebied van kindbescherming plaatsgemaakt voor een meer ‘op geweld gebaseerde’ woordkeuze, bijv. geweld tegen kinderen in plaats van kindermishandeling.

Hoewel er in het IVRK geen internationaal aanvaarde wettelijke definitie van seksueel geweld bestaat,⁶⁶ is het belangrijk om op te merken dat artikel 7 van het Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof onder misdrijven tegen de menselijkheid elk van de volgende handelingen, indien gepleegd als onderdeel van een wijdverbreide of systematische aanval gericht tegen een burgerbevolking, met kennis van de aanval, verstaat: *“verkrachting, seksuele slavernij, gedwongen prostitutie, gedwongen zwangerschap, gedwongen sterilisatie of elke andere vorm van seksueel geweld van vergelijkbare ernst.”*⁶⁷

In een rapport aan de Veiligheidsraad stelt de secretaris-generaal van de VN dat: *“Volgens het internationaal recht is seksueel geweld niet synoniem met verkrachting. De statuten en de jurisprudentie van de Internationale Tribunalen voor het voormalige Joegoslavië en Rwanda en het Speciale Hof voor Sierra Leone, en de elementen van misdrijven van het Internationaal Strafhof, omvatten in de definitie van seksueel geweld ook seksuele slavernij, gedwongen prostitutie, gedwongen zwangerschap, gedwongen sterilisatie en elke andere vorm van seksueel geweld van vergelijkbare ernst die, afhankelijk van de omstandigheden, gevallen van aanranding van de eerbaarheid, mensenhandel, ongepast medisch onderzoek en stripfouilleren kan omvatten.”*⁶⁸ De opsplitsing van misdrijven van seksueel geweld in de bovengenoemde categorieën maakt een meer preventief gerichte aanpak mogelijk.⁶⁹

63 E. Krug e.a., ‘World Report on Violence and Health’, hoofdstuk 6, p. 149, (in het Engels) apps.who.int, Geneva 2002.

64 P.S. Pinheiro, ‘World Report on Violence against Children’, (in het Engels) [thinkchildsafe.org](https://www.thinkchildsafe.org/), New York 2006.

65 Zie bijvoorbeeld AVVN-resoluties 66/140 (2011), 66/141 (2011), 68/146 (2013).

66 Er moet echter worden opgemerkt dat de Franse versie van het IVRK de term *violence sexuelle* gebruikt waar de Engelse versie verwijst naar seksueel misbruik, zie artikelen 19 en 34 IVRK.

67 AVVN, ‘Statuut van Rome inzake het Internationaal Strafhof’, [wetten.nl](https://www.wetten.nl/), Rome 17 juli 1998.

68 VN-secretaris-generaal, ‘Report on the Implementation of Security Council Resolutions 1820 (2008) and 1888 (2009)’, (in het Engels) [securitycouncilreport.org](https://www.securitycouncilreport.org/), 24 november 2010.

Zie ook Resoluties van de Veiligheidsraad over seksueel geweld in conflicten 1325 (2000), 1820 (2008), 1888 (2009), 1960 (2010), 2106 (2013) en 2476 (2019).

69 Seksuele slavernij of gedwongen prostitutie kunnen bijvoorbeeld qua logica verschillen van de uitvoering van een specifiek beleid van gedwongen zwangerschap tijdens een ‘etnische zuiveringscampagne’ die bedoeld is om een militair of politiek doel te bereiken, of verkrachting die samengaat met plunderingen om de bevolking te terroriseren of als gevolg van te lakse commando- en controlestructuren. Afhankelijk van de omstandigheden van het strafbare feit kan seksueel geweld een oorlogsmisdaad, een misdrijf tegen de menselijkheid, een daad van foltering of genocide zijn.

Het begrip ‘seksueel geweld’ wordt steeds vaker gebruikt als overkoepelende term die seksuele uitbuiting en seksueel misbruik omvat.⁷⁰ Dit is in overeenstemming met bovengenoemde General Comment No 13 van het VN-Kinderrechtencomité waarin duidelijk wordt gesteld dat geweld tegen kinderen zowel lichamelijk als geestelijk kan zijn en dat het laatste ook *“psychische mishandeling, verbaal geweld en emotioneel misbruik of verwaarlozing”* omvat.⁷¹ Een vergelijkbare benadering is terug te vinden in de Sustainable Development Goals (duurzame ontwikkelingsdoelstellingen) die in september 2015⁷² door de AVVN zijn aangenomen en waarin seksuele uitbuiting als vorm van geweld is opgenomen. De uitvoering van de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling omvat het monitoren van de voortgang bij zowel de uitbanning van alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes (doelstelling 5.2)⁷³ als de uitbanning van alle vormen van geweld tegen kinderen (doelstelling 16.2).⁷⁴ Daarnaast komt de toenemende belangstelling voor seksueel geweld tegen meisjes tot uiting in de gegevens die op nationaal niveau worden verzameld. Het rapport van 2015 over Vrouwen van de wereld, Trends en Statistieken, opgesteld door de VN-afdeling voor statistieken,⁷⁵ bevat gegevens over seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes en definieert seksueel geweld, voortbouwend op de VN-Verklaring over geweld tegen vrouwen uit 1993, als *“elke vorm van schadelijk of ongewenst seksueel gedrag dat iemand wordt opgelegd. Het omvat misbruik van seksueel contact, gedwongen betrokkenheid bij seksuele handelingen, pogingen tot of aan alle bestanddelen voldane seksuele handelingen met een vrouw zonder haar toestemming, seksuele intimidatie, verbaal misbruik en bedreiging van seksuele aard, blootstelling, ongewenst aanraken en incest.”*

Het toegenomen gebruik van de term ‘geweld’, met name wanneer deze wordt gebruikt om te verwijzen naar seksuele uitbuiting en seksueel misbruik, is zorgelijk, omdat deze term de focus kan leggen op commissiedelicten (delict waarbij iets wordt gedaan) met het risico dat omissiedelicten (verzuimdelict, bijv. verwaarlozing/gebrek aan toezicht/gebrek aan ouderlijke zorg waardoor kinderen kwetsbaarder worden voor seksueel misbruik/uitbuiting) minder zichtbaar worden. Dit is ook benadrukt op het gebied van gender gerelateerd geweld waar de aandacht vaak wordt gevestigd op degenen die geweld ‘plegen’, zonder rekening te houden met het feit dat geweld zowel het resultaat kan zijn van ‘omissie’ als van ‘commissie’.⁷⁶ Met betrekking tot kinderen waren het VN-Kinderrechtencomité, het Europese Hof voor de Rechten van de Mens en het Inter-Amerikaanse Hof voor de Rechten van de Mens duidelijk over het feit dat geweld tegen kinderen ook het nalaten om kinderen te beschermen tegen gevaar of letsel inhoudt en dat het de plicht van de staat is daarvoor zorg te dragen (positieve verplichtingen).⁷⁷

‘Seksueel geweld’ is een belangrijke term geworden in beleidsvorming en wordt steeds vaker gebruikt in publieke discussies. Wanneer deze term breed wordt geïnterpreteerd heeft dit als voordeel dat het

70 Zie de bovengenoemde verwijzingen naar WHO, ‘World Report on Violence and Health’. Zie ook het Permanent Comité van de verschillende agentschappen, ‘Guidelines for Integrating Gender-Based Violence Interventions in Humanitarian Contexts’, die de definitie van de WHO gebruikt en eraan toevoegt dat *“[s]eksueel geweld op zijn minst verkrachting/poging tot verkrachting, seksueel misbruik en seksuele uitbuiting omvat”* en *“[s]eksueel geweld vele vormen aanneemt waaronder verkrachting, seksuele slavernij en/of mensenhandel, gedwongen zwangerschap, seksuele intimidatie, seksuele uitbuiting en/of misbruik, en gedwongen abortus”*, p. 323, 2015.

71 VN-Kinderrechtencomité, ‘Het recht van het kind om vrij te zijn van alle vormen van geweld’, General Comment No 13, kinderrechten.nl, 18 april 2011.

72 Resolutie 70/1 van de AVVN, ‘Onze wereld transformeren: 2030 Agenda voor duurzame ontwikkeling’, UN Doc A/RES/70/1, 25 september 2015.

73 Verenigde Naties, ‘Doel 5.2: Alle vormen van geweld tegen vrouwen en meisjes in de openbare en de privésfeer uitroeien, ook inzake vrouwenhandel en seksuele en andere soorten uitbuiting’, unric.org, verkregen op 10 september 2020.

74 Verenigde Naties, ‘Doel 16.2: Een einde maken aan het misbruik, de uitbuiting, de handel en alle vormen van geweld tegen en het martelen van kinderen’, unric.org, verkregen op 10 september 2020.

75 VN-afdeling voor statistieken, ‘The World’s Women 2015: Trends and Statistics’, (in het Engels) unstats.un.org, verkregen op 10 september 2020. De richtlijnen voor de productie van statistieken over seksueel geweld tegen vrouwen bevatten ook een minimumlijst van handelingen waarmee rekening moet worden gehouden: Verenigde Naties, ‘Guidelines for the production of statistics on sexual violence against women’, (in het Engels) un.org, 11 september 2017.

76 A. Basu, ‘Gender-Based Violence: Acts of Commission and Acts of Omission’ (in het Engels) unfoundation.org, 23 november 2015.

77 VN-Kinderrechtencomité, ‘Het recht van het kind om vrij te zijn van alle vormen van geweld’, General Comment No 13, kinderrechten.nl, paragraaf 20, 18 april 2011.

Zie ook: EHRM 26 maart 1985, ECLI:NL:XX:1985:AC8813.

Zie ook: Inter-Amerikaans Hof voor de Rechten van de Mens, ‘Case of González et al. (“Cotton Field”) v. Mexico’, arrest van 16 november 2009.

een allesomvattende term is die alle vormen van geweld en toegebracht lijden (lichamelijk, psychologisch of seksueel) omvat, evenals allerlei soorten handelingen (door contact, zonder contact en door verzuim). Het is belangrijk voor beleidsmakers en wetgevers om enerzijds een geïntegreerde aanpak na te streven ter bescherming van kinderen tegen alle schendingen van hun menselijke waardigheid en seksuele integriteit. Anderzijds is het belangrijk toezicht te houden op en maatregelen te nemen om specifieke vormen van seksueel geweld te voorkomen, erop te reageren en alle nodige maatregelen te nemen om de effectieve bescherming van kinderen te waarborgen, waaronder het voorzien in passende verwijzingsmechanismen.⁷⁸

Met betrekking tot kinderen zijn de termen ‘seksueel misbruik’ en ‘seksuele uitbuiting’, zoals de volgende paragrafen meer in detail zullen laten zien, stevig verankerd in het internationale recht en blijven ze van cruciaal belang bij het aanpakken van schendingen van kinderrechten die van seksuele aard zijn. In veel nationale rechtsstelsels,⁷⁹ maar ook binnen het Europees recht,⁸⁰ kan het gebruik van geweld een verzwarende factor zijn bij een seksueel misdrijf tegen een kind.

Ten slotte kan seksueel geweld onder bepaalde omstandigheden een vorm van foltering of een andere wrede, onmenselijke en vernederende behandeling of bestraffing zijn. Het VN-Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en vernederende behandeling of bestraffing bepaalt in artikel 1 dat ‘foltering’ omvat *“iedere handeling waardoor opzettelijk hevige pijn of hevig leed, lichamelijk dan wel geestelijk, wordt toegebracht aan een persoon met zulke oogmerken als om van hem of van een derde inlichtingen of een bekentenis te verkrijgen, hem te bestraffen voor een handeling die hij of een derde heeft begaan of waarvan hij of een derde wordt verdacht deze te hebben begaan, of hem of een derde te intimideren of ergens toe te dwingen dan wel om enigerlei reden gebaseerd op discriminatie van welke aard ook, wanneer zulke pijn of zulk leed wordt toegebracht door of op aanstichten van dan wel met de instemming of gedogen van een overheidsfunctionaris of andere persoon die in een officiële hoedanigheid handelt. Foltering omvat niet pijn of leed slechts voortvloeiend uit, inherent aan of samenhangend met wettige straffen.”*⁸¹ Het VN-Comité tegen Foltering heeft verklaard dat het *“seksueel geweld en mensenhandel beschouwt als aan gender gerelateerde daden van foltering en binnen de bevoegdheid van het Comité valt”*⁸² en heeft herhaaldelijk seksueel geweld in verband

78 VN-Kinderrechtencomité, ‘De rechten van het kind op bevrijding van alle vormen van geweld’, General Comment No 13 beschrijft in paragraaf 50 verder dat: *“De persoon die de melding ontvangt moet duidelijke instructies en training hebben gehad hoe en wanneer de zaak moet worden doorverwezen naar welke organisatie die de taak heeft de responsactie te coördineren. Hierna kan tussen sectoren verwezen worden door getrainde professionals en bestuurders als kinderen geacht worden (directe of lange termijn) bescherming en gespecialiseerde ondersteuningsdiensten nodig te hebben. Professionals die werken in het kinderbeschermings-systeem moeten op de hoogte zijn van samenwerking tussen de organisaties en samenwerkingsprotocollen. Dat proces houdt in: (a) een multidisciplinaire groepsbeoordeling van de korte- en lange termijn behoeften van het kind, de verzorgers en het gezin, die de mening van zowel het kind vraagt en daar het benodigde belang aan hecht, als die van de verzorgers en het gezin; (b) het delen van de beoordelingsresultaten met het kind, de verzorgers en het gezin; (c) doorverwijzing van het kind en het gezin naar een reeks van diensten om aan die behoeften te voldoen; en (d) vervolg en evaluatie of de interventie adequaat was.”*

79 Bijvoorbeeld in Spanje: Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado, ‘Delitos contra la libertad e indemnidad sexuales’, (in het Spaans) boe.es, verkregen op 10 september 2020.

In Frankrijk: Franse Republiek: ‘Des atteintes à l’intégrité physique ou psychique de la personne’, (in het Frans) legifrance.gouv.fr, verkregen op 10 september 2020.

In Duitsland: Federaal Ministerie van Justitie en Consumentenbescherming, ‘Offences against sexual self-determination’, (in het Engels) gesetz-im-internet.de, verkregen op 10 september 2020.

80 Richtlijn 2011/93/EU, artikel 9 over ‘verzwarende omstandigheden’: *“Voor zover de hierna genoemde omstandigheden niet reeds tot de wezenlijke bestanddelen van de in de artikelen 3 tot en met 7 genoemde strafbare feiten behoren, nemen de lidstaten de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat de volgende omstandigheden, overeenkomstig de desbetreffende bepalingen van het nationale recht, kunnen worden beschouwd als verzwarende omstandigheden [...]”*: (g): *“het strafbare feit ging gepaard met ernstige geweldpleging of heeft het kind ernstige schade berokkend.”*

81 AVVN, ‘Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke en onterende behandeling of bestraffing’, wetten.nl, New York 10 december 1984.

82 Zie bijvoorbeeld: ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing’, (in het Engels) https://www.ohchr.org/en/hrbodies/hrc/RegularSessions/Session31/Documents/A_HRC_31_57_E.doc, 2016. Er moet echter worden opgemerkt dat het VN-Comité tegen foltering alleen schendingen van een lidstaat in overweging neemt en geen kwesties behandelt die uitsluitend betrekking hebben op niet-staatelijke actoren en individuen. Zie bijvoorbeeld: VN-Mensenrechtenraad, ‘Fact Sheet No.17, The Committee against Torture’, (in het Engels) ohchr.org, verkregen op 10 oktober 2020.

gebracht met foltering.⁸³ Een vergelijkbare benadering is te vinden bij de Inter-Amerikaanse Commissie voor de Rechten van de Mens die een hoorzitting heeft geopend over de berichten van seksuele foltering van vrouwen in Mexico en heeft beloofd de kwestie verder aan te pakken.⁸⁴ Daarnaast erkent het VN-Mensenrechtencomité, dat is opgericht in het kader van het internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten,⁸⁵ dat seksueel geweld en misbruik vormen van foltering of wrede, onmenselijke of vernederende behandelingen kunnen zijn.⁸⁶ Het Verdrag ziet er bewust van af om een expliciete definitie van foltering uit te werken op basis van het feit dat de aard, het doel en de ernst van een handeling - niet een reeds bestaande lijst van overtredingen of misdrijven - zou moeten bepalen of het om foltering gaat.⁸⁷ De staat is onder alle omstandigheden verplicht maatregelen te nemen om kinderen te beschermen tegen elke vorm van seksueel geweld of misbruik, ongeacht of dit nu wordt gepleegd door personen die handelen in hun officiële hoedanigheid, buiten hun officiële hoedanigheid of in hun privé-hoedanigheid.⁸⁸

Conclusie: Seksueel geweld tegen kinderen omvat zowel seksuele uitbuiting als seksueel misbruik van kinderen en kan als overkoepelende term worden gebruikt om naar deze verschijnselen te verwijzen, zowel met betrekking tot commissie- en omissiedelicten als in verband met lichamelijk en psychisch geweld. Tegelijkertijd is het binnen dit bredere kader van belang om ook een nauwere focus te leggen op verschillende specifieke uitingen van seksueel geweld tegen kinderen, om specifieke beschermings- en preventiestrategieën te ontwikkelen, evenals casus-specifieke reacties op minderjarige slachtoffers. Vanuit het kinderrechtenperspectief is het van belang dat de bescherming die wordt verleend of gezocht via zowel wetgeving als beleid, zo breed en effectief mogelijk is en geen ruimte laat voor mazen in de wet. Tevens is het van belang dat alle kinderen worden beschermd en vrij zijn van geweld.

B.4. GERELATEERDE TERMEN

B.4.i SEKSUELE MISHANDELING VAN EEN KIND

O Deze term lijkt een algemeen aanvaarde betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

Seksueel geweld (aanranding, verkrachting, seksueel misbruik) is een vorm van mishandeling. Het Centrum Seksueel Geweld noemt het daarom ook wel seksuele mishandeling.⁸⁹

83 In de concluderende opmerkingen over het vijfde periodieke rapport van de Russische Federatie (29 oktober - 23 november 2012) uitte het Comité tegen foltering de volgende zorg (paragraaf 14): “ondanks consistente rapportages over talkrijke beschuldigingen van vele vormen van geweld tegen vrouwen in de hele Verdragsstaat, is het Comité bezorgd over het feit dat er slechts een klein aantal klachten, onderzoeken en vervolgingen zijn van daden van huiselijk geweld en geweld tegen vrouwen, waaronder verkrachting binnen het huwelijk.” Meer recentelijk, in zijn concluderende opmerkingen over het eerste rapport van Irak (11-12 augustus 2015), uitte het Comité zijn bijzondere zorg over “berichten over ISIL-strijders die vrouwelijke gevangenen verkrachten, en over het feit dat deze extremistische groep een patroon van seksueel geweld heeft ingesteld, net als slavernij, ontvoering en mensenhandel gericht op vrouwen en meisjes die tot religieuze en etnische minderheden behoren (zie S/2015/203, punten 28-31). Het Comité is evenzeer bezorgd over berichten over seksueel geweld, gepleegd door leden van het Iraakse leger en milities aan alle kanten van het conflict. Het Comité maakt zich verder zorgen over de schijnbare straffeloosheid die de daders van dergelijke daden genieten (art. 1, 2, 4 en 16).”

84 VN-mensenrechtenraad en Hoge Commissaris voor Mensenrechten, ‘Seksuele foltering tegen vrouwen in Mexico’, (in het Engels) https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/MEX/INT_CEDAW_NGO_MEX_31419_E.pdf, juni 2018.

85 Het VN-Mensenrechtencomité is het toezichhoudende orgaan voor het internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van de VN, opgericht krachtens artikel 28 van het internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten, 23 maart 1976.

86 Zie bijvoorbeeld de volgende concluderende opmerkingen van het Mensenrechtencomité: Cabo Verde, UN Doc. CCPR/C/CPV/CO/1; Honduras, UN Doc. CCPR/C/HND/CO/1; Kenia, UN Doc. CCPR/C/KEN/CO/3, punt 17; Malawi, UN Doc. CCPR/C/MWI/CO/1, punt 15; Mozambique, UN Doc. CCPR/C/MOZ/CO/1, punt 17. Zie ook VN-Mensenrechtencomité, ‘V.D.A en Argentinië’, mededeling nr. 1608/2007, 29 maart 2011, UN Doc. CCPR/C/101/D/1608/2007.

87 VN-Mensenrechtencomité, ‘Artikel 7 (Verbod op foltering of andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing)’, CCPR General Comment No 20, paragraaf 4, 10 maart 1992.

88 VN-Mensenrechtencomité, ‘Artikel 7 (Verbod op foltering of andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing)’, CCPR General Comment No 20, paragraaf 2, 10 maart 1992.

89 Centrum Seksueel Geweld, ‘Seksueel geweld’, centrumseksueelgeweld.nl, verkregen op 2 november 2020.

B.4.ii AANRANDING VAN EEN KIND

○ *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

Nationaal:

Seksueel geweld is wat in de Nederlandse wet als aanranding en verkrachting is gedefinieerd, dat wil zeggen penetratie (verkrachting) of andere seksuele handelingen (aanranding) waarbij geweld is gebruikt, dreiging met geweld of gebruik is gemaakt van een situatie of toestand waardoor iemand niet in staat was te weigeren (bijvoorbeeld door middelengebruik).⁹⁰

‘Aanranding’ wordt gedefinieerd als *“overvallen met misdadige of onzedelijke bedoelingen; een misdrijf waarbij het slachtoffer wordt gedwongen tot het plegen of dulden van ontuchtige handelingen.”*⁹¹

In Nederland heeft de term ‘aanranding’ een strafrechtelijke betekenis en is opgenomen in het Wetboek van Strafrecht onder de titel ‘Misdrijven tegen de zeden’. Artikel 246 Sr geeft de volgende definitie: *“Hij die door geweld of een andere feitelijkheid of bedreiging met geweld of een andere feitelijkheid iemand dwingt tot het plegen of dulden van ontuchtige handelingen, wordt, als schuldig aan feitelijke aanranding van de eerbaarheid, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren of geldboete van de vijfde categorie.”*

Op dit moment ligt er een wetsvoorstel seksuele misdrijven die een nieuwe specifieke definitie geeft voor de term ‘aanranding’. Deze ‘nieuwe’ definitie luidt als volgt: *“1. Hij die met een persoon seksuele handelingen verricht terwijl hij weet dat bij die persoon daartoe de wil ontbreekt, wordt als schuldig aan opzetaanranding, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie. 2. Hij die zich schuldig maakt aan opzetaanranding voorafgegaan, vergezeld of gevolgd van dwang, geweld of bedreiging wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste acht jaren of geldboete van de vijfde categorie.”* Nieuw in het wetsvoorstel is artikel 429 ter betreffende fysieke seksuele intimidatie, een misdrijf dat als volgt wordt omschreven: *“Hij die in het openbaar een ander indringend seksueel benadert door middel van opmerkingen, gebaren, geluiden of aanrakingen op een wijze die vreesaanjagend, vernederend, kwetsend of ontterend is te achten, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van de derde categorie.”* Het gaat om voor een gemiddeld persoon angstwekkend, vernederend of kwetsend gedrag, zoals het onverhoeds in billen of borsten knijpen of het aanraken van geslachtsdelen over de kleding heen.⁹²

B.4.iii VERKRACHTING VAN EEN KIND

○ *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

In sommige landen is verkrachting van een kind een handeling die volgens de nationale wetgeving alleen tegen een vrouwelijk persoon kan worden gepleegd, waardoor het een op geslacht gebaseerd misdrijf is.⁹³ Bij het gebruik van deze term is het belangrijk ervoor te zorgen dat deze op een sekse-neutrale manier wordt gebruikt. Hoewel verkrachting doorgaans een vorm van penetratie vereist,⁹⁴

⁹⁰ NVO, BPSW en NIP, Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming, <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/wp-content/uploads/2020/05/Richtlijn-Seksuele-Ontwikkeling-Onderbouwing.pdf>, mei 2020.

⁹¹ Van Dale, ‘Aanranden’, vandale.nl, verkregen op 8 september 2020.

⁹² Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

⁹³ Bijvoorbeeld in Rusland bestaat het misdrijf verkrachting niet wanneer het slachtoffer een jongen is. In plaats daarvan wordt de term bestempeld als *“gewelddadige handeling van seksuele aard”*, zie Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie 1996, artikelen 131 en 132, (in het Russisch) http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/6b12cdea9308b35504628c3292186f5140f65a68/), verkregen op 20 oktober 2020.

⁹⁴ Zie bijvoorbeeld de definitie van verkrachting van The Federal Bureau of Investigation Uniform Crime Reporting (UCR): *“penetratie, hoe gering ook, van de vagina of anus met een lichaamsdeel of object, of orale penetratie door een geslachtsorgaan van een ander persoon, zonder toestemming van het slachtoffer.”*

hebben sommige landen de term ‘verkrachting’ in het Wetboek van Strafrecht verwijderd en nieuwe wetten aangenomen over bijvoorbeeld ‘aanranding’ die de reikwijdte van het misdrijf verbreden en ook seksuele handelingen omvatten die geen penetratie inhouden.⁹⁵

Nationaal:

Verkrachting is het misdrijf waarbij iemand (in dit geval een kind) gedwongen wordt seks te hebben tegen zijn of haar wil en het gaat vaak om het gebruik van lichamelijke kracht of geweld. In het Wetboek van Strafrecht wordt in artikel 242 onder verkrachting als zedenmisdrijf verstaan: “*iemand door geweld of bedreiging met geweld of een andere feitelijkheid dwingen tot het ondergaan van handelingen die bestaan uit of mede bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam.*”⁹⁶ Ook wordt dit zedenmisdrijf gespecificeerd in artikel 244 Sr als “*het seksueel binnendringen van het lichaam bij iemand beneden de twaalf jaar*” en in artikel 245 jo. 247 Sr als het “*buiten echt (d.w.z. er is geen huwelijksrelatie) seksueel binnendringen van het lichaam bij iemand beneden de zestien jaar.*” Daarbij is van belang dat voor strafbaarheid van verkrachting van kinderen onder de twaalf jaar of van twaalf jaar tot zestien jaar geen voorwaarde is dat er sprake moet zijn geweest van (bedreiging met) geweld.

In 2016 is het Verdrag van Istanbul in werking getreden in Nederland. Artikel 36 van dat Verdrag verplicht partijen tot het strafbaar stellen van seksuele handelingen zonder wederzijds goedvinden.⁹⁷ In het wetsvoorstel seksuele misdrijven wordt voorgesteld de strafrechtelijke bescherming tegen onvrijwillige seks te verruimen door – in aanvulling op de seksuele dwangmisdrijven aanranding en verkrachting – een schuldvariant, een opzetvariant en een gekwalificeerde variant te introduceren, in lijn met het Verdrag van Istanbul. Hierbij hoeft dus niet meer sprake te zijn van dwang, in de zin van het opzettelijk veroorzaken dat een slachtoffer seksuele handelingen tegen de (kenbare) wil ondergaat.⁹⁸ Instemming van kinderen is niet relevant; bij jongeren vanaf de seksuele meerderjarigheid speelt de toestemmingsvraag echter wel een rol.

B.4.iv GEORGANISEERD EN RITUEEL MISBRUIK (SADISTIC RITUAL ABUSE)⁹⁹

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

Nationaal:

Het Kenniscentrum TGG heeft samen met Veilig Thuis, GGD, Fier en anderen een term ontwikkeld voor ‘sadistic ritual abuse’, namelijk ‘transgeneratieel, georganiseerd geweld’ (TGG). Dit houdt in het herhaaldelijk, georganiseerd, systematisch en sadistisch misbruiken van mensen -variërend van zeer jonge kinderen tot en met volwassenen- op fysiek, psychisch, seksueel en/of emotioneel vlak, meestal in groepsverband. Er zijn groepen waarin Satan een grote rol lijkt te hebben en vrijwel identieke groepen waarin Satan geen enkele rol speelt, maar waarin men het bijvoorbeeld alleen over ‘de meester’ heeft of vanuit de naam ‘God’ kinderen worden misbruikt. In die zin lijken Satan en de door slachtoffers beschreven rituelen vooral middelen te zijn om macht te kunnen uitoefenen. Door het onbegrip en de ontkenning in de samenleving én door het (geprogrammeerde) zwijgen van de slachtoffers en overlevenden is het buitengewoon lastig om het bestaan van deze vorm van misbruik aan te tonen.¹⁰⁰

⁹⁵ Zie bijvoorbeeld het Wetboek van Strafrecht van Canada, artikel 264 e.v.

⁹⁶ In ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, wordt verkrachting uitgebreid met andere vormen van afdwongen seksueel binnendringen van het lichaam: door een slachtoffer bij zichzelf, bij een derde, bij degene die dwang uitoefent en het ondergaan van een slachtoffer tot het binnendringen van een derde (ook online), rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

⁹⁷ Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, Istanbul, 2011.

⁹⁸ Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

⁹⁹ Deze paragraaf is niet opgenomen in de originele Terminologierichtlijnen.

¹⁰⁰ Kenniscentrum TGG, ‘Wat is georganiseerd misbruik?’, kenniscentrumtgg.org, verkregen op 10 oktober 2020.

In april 2019 startte Argos (onderzoeksprogramma) onderzoek naar slachtoffers van georganiseerd seksueel misbruik waarbij meer dan tweehonderd mensen hun verhaal deelden. Honderdveertig van de verhalen zouden het stempel 'rituele kenmerken' krijgen. In Nederland dienen aangiftes met rituele kenmerken in een vroeg stadium te worden doorgestuurd naar de Landelijke Expertisegroep Bijzondere Zedenzaken van de politie (LEBZ). Het doel van de LEBZ is om valse beschuldigingen te voorkomen. LEBZ stelt dat noch in Nederland, noch elders in de wereld ooit bewijs is gevonden voor ritueel misbruik.¹⁰¹

Op basis van de geanalyseerde zaken heeft de LEBZ een eigen definitie van ritueel misbruik geformuleerd: *“Een aangifte van ritueel misbruik heeft betrekking op geheime rituelen die bestaan uit bizarre vormen van seksueel misbruik gecombineerd met macabere aspecten. De aangifte groeit in de loop der tijd en meestal is er sprake van meerdere daders en meerdere slachtoffers. Onder bizar wordt verstaan dat het misbruik niet door gewone motieven voor seksueel misbruik lijkt te worden gekenmerkt (seks, macht, woede, sadisme, verlangen naar intimiteit). Macabere aspecten hebben betrekking op het toebrengen van letsel (snijden, kerven, krassen in het lichaam), de dood (abortus, offeren, drinken van bloed), een cultus (gewaden, maskers, diensten, kruizen) en op andere zaken die doorgaans als angstwekkend worden gezien (zoals enge dieren, donkere ruimten).”*¹⁰²

¹⁰¹ Argos, 'Glasscherven en duistere rituelen', vpro.nl, 27 juni 2020.

¹⁰² Nierop & van den Eshof, 'Ritueel misbruik?', Tijdschrift voor Psychotherapie 2013, vol. 39, p. 436.

C. SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

C.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Het IVRK verwijst in artikel 34 naar “alle vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik.” De verplichting voor verdragspartijen om kinderen te beschermen tegen seksuele uitbuiting en misbruik is daarin als volgt uiteengezet: “Voor deze doeleinden zullen de staten die partij zijn in het bijzonder alle passende nationale, bilaterale en multilaterale maatregelen nemen om te voorkomen dat: (a) een kind ertoe wordt aangespoord of gedwongen deel te nemen aan onwettige seksuele activiteiten; (b) kinderen worden uitgebuit in de prostitutie of andere onwettige seksuele praktijken; (c) kinderen worden uitgebuit in pornografische voorstellingen en pornografisch materiaal.”
- ii. 1999: Het ACRWC verwijst in artikel 27 naar “alle vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik.”
- iii. 2007: Het Verdrag van Lanzarote verwijst zowel naar “seksuele uitbuiting als [het] seksueel misbruik van kinderen.” De preambule zet uiteen dat “alle vormen van seksueel misbruik van kinderen, met inbegrip van in het buitenland verrichte handelingen, zeer schadelijke gevolgen hebben voor de gezondheid van kinderen en hun psychosociale ontwikkeling.” Het Verdrag stelt verder in artikel 3 (b) dat “[s]eksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen het gedrag omvat zoals bedoeld in de artikelen 18 tot en met 23 van dit Verdrag.” Het betreft seksueel misbruik, misdrijven met betrekking tot kinderprostitutie, kinderpornografie, de deelname van een kind aan pornografische voorstellingen, corruptie van kinderen en het werven van kinderen voor seksuele doeleinden. Artikel 18 lid 1 verwijst specifiek naar ‘seksueel misbruik’ en definieert deze term met het oog op strafbaarstelling als: “(a) aangaan van seksuele activiteiten met een kind dat, volgens de relevante bepalingen van het nationale recht, nog niet de leeftijd van seksuele meerderjarigheid heeft bereikt”¹⁰³ en: “(b) het aangaan van seksuele handelingen met een kind wanneer: gebruik is gemaakt van dwang, geweld of bedreigingen; of misbruik wordt gemaakt van een erkende vertrouwenspositie, gezag of invloed jegens het kind, waaronder binnen de familie; of misbruik wordt gemaakt van de bijzonder kwetsbare situatie van het kind, met name vanwege een verstandelijke of lichamelijke handicap of een afhankelijkheidssituatie.”
- iv. 2011: EU-Richtlijn 2011/93 geeft in artikel 3 een uitgebreide definitie van strafbare feiten op het gebied van seksueel misbruik en omvat in die definitie de gedraging dat een kind getuige is van seksuele handelingen of seksueel misbruik, het verrichten van seksuele handelingen met een kind en het middels dwang, geweld of bedreiging aanzetten van een kind tot seksuele handelingen met een derde.

Nationaal:

- i. 2016: Titel XIV van het Wetboek van Strafrecht gaat over misdrijven tegen de zeden (artikel 239 tot en met artikel 253). ‘Seksueel misbruik’ betekent hier dat iemand is gedwongen tot het verrichten van seksuele handelingen. De wet noemt dit in artikel 242 Sr ‘verkrachting’ als het gaat om het binnendringen van het lichaam. Alle andere gedwongen seksuele handelingen zijn

¹⁰³ Er moet worden opgemerkt dat artikel 18 lid 3 bepaalt dat artikel 18 lid 1 sub a betrekking heeft op seksuele handelingen tussen kinderen zonder wederzijds goedvinden.

volgens artikel 246 Sr ‘aanranding.’¹⁰⁴ Artikel 244 Sr gaat over handelingen die bestaan of mede bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam van een kind onder de leeftijd van twaalf jaar waar een gevangenisstraf op staat van ten hoogste twaalf jaren en artikel 245 Sr gaat over bovengenoemde handelingen met een kind tussen de leeftijd van twaalf en zestien jaar waar een gevangenisstraf op staat van ten hoogste acht jaren.

C.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

De term ‘seksueel misbruik van kinderen’ wordt vaak gebruikt in resoluties van de AVVN en van de VN-Mensenrechtenraad over de rechten van het kind (bekend als de Omnibus-resolutie)¹⁰⁵ en andere niet-bindende internationale of regionale documenten (bijv. van de Raad van Europa).

C.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Het IVRK maakt geen duidelijk onderscheid tussen seksueel misbruik van kinderen en seksuele uitbuiting van kinderen. Seksueel misbruik van kinderen vereist geen enkele vorm van vergoeding en kan geschieden met het enkele doel van seksuele bevrediging van de persoon die de handeling pleegt. Seksuele uitbuiting van kinderen daarentegen vereist enige vorm van vergoeding in ruil daarvoor (voor meer details over seksuele uitbuiting van kinderen zie hoofdstuk D). Een terugkerend (maar niet onmisbaar) kenmerk van seksueel misbruik van kinderen is dat dit misdrijf wordt gepleegd door iemand die een bekende is van het slachtoffer en die een vorm van autoriteit of macht over het slachtoffer heeft.

Dergelijke autoriteit kan gebaseerd zijn op relaties (bijvoorbeeld een familielid), een machtspositie (bijvoorbeeld een leraar, trainer) of andere factoren. De macht die een persoon over een kind kan hebben, kan ook voortkomen uit het aangaan van een vertrouwens- of afhankelijkheidsrelatie met als doel het kind te manipuleren om deel te nemen aan seksuele activiteiten.¹⁰⁶

In overeenstemming met de gerenommeerde woordenboeken verwijst ‘misbruik’ naar “(1) verkeerd gebruik: misbruik maken van iemand of iets; (2) seksueel misbruik: het dwingen tot het hebben van seks met iemand die in een ondergeschikte positie verkeert, met name een minderjarige.”¹⁰⁷ Het feit dat een persoon die een kind seksueel misbruikt vaker wel dan niet een bekende is van dat kind, vergemakkelijkt ook de herhaling van de handeling.¹⁰⁸

De VN heeft een algemene, zeer brede definitie van seksueel misbruik gegeven (niet specifiek gerelateerd aan kinderen), verwijzend naar “de feitelijke of dreigende fysieke indringing van seksuele aard, hetzij met geweld, hetzij onder ongelijke of dwingende omstandigheden.”¹⁰⁹

Seksueel misbruik van kinderen wordt gedefinieerd als “elke seksuele activiteit tussen een kind en een nauw verwant familielid (incest) of tussen een kind en een volwassene of een ouder kind van

104 In ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven), wordt verkrachting uitgebreid met andere vormen van afgedwongen seksueel binnendringen van het lichaam: door een slachtoffer bij zichzelf, bij een derde, bij degene die dwang uitoefent en het ondergaan van een slachtoffer tot het binnendringen van een derde (ook online)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

105 De resolutie over de rechten van het kind wordt een Omnibus-resolutie genoemd, omdat het alle aspecten van de rechten van kinderen kan omvatten: geweld, armoede, hiv/aids, kinderen in gewapende conflicten, non-discriminatie, enz.

106 Zie bijvoorbeeld P.S. Pinheiro, ‘World Report on Violence against Children’, hoofdstuk 3. Het toelichtend rapport bij het Verdrag van Lanzarote (paragraaf 48) legt ook uit dat statistieken aantonen dat de plegers van seksueel kindermisbruik meestal personen zijn die dicht bij het slachtoffer staan.

107 Van Dale, ‘Misbruik’, vandale.nl, verkregen op 15 september 2020.

108 Er lijkt een duidelijk verband te bestaan tussen het feit dat de pleger van seksueel misbruik van kinderen vaak herhaaldelijk en over langere tijd voorkomt op een vertrouwde verzorger is en het feit dat seksueel misbruik van kinderen vaak herhaaldelijk en over langere tijd voorkomt op een steeds meer op seks gerichte manier. Zie bijvoorbeeld: WHO, ‘Guidelines for Medico-Legal Care for Victims of Sexual Violence’, hoofdstuk 7, p. 76, Genève 2003.

109 Secretariaat van de VN, ‘Secretary-General’s Bulletin on Special Measures for Protection for Sexual Exploitation and Abuse’, deel 1, (in het Engels) un.org, 9 oktober 2003.

Zie ook: Inter-Agency Standing Committee (IASC), ‘Guidelines for Integrating Gender Based Violence Interventions in Humanitarian Action’ (p. 322), (in het Engels) gbvguidelines.org, laatst bijgewerkt op 26 november 2018.

buiten het gezin. Het gaat of om expliciet geweld of dwang of, in gevallen waarin het slachtoffer geen toestemming kan geven vanwege zijn of haar jonge leeftijd, om impliciet geweld.”¹¹⁰

De WHO geeft een gedetailleerde definitie van ‘seksueel misbruik van kinderen’, te weten: *“Seksueel misbruik van kinderen is de betrokkenheid van een kind bij een seksuele activiteit die hij of zij niet volledig begrijpt, waarvoor het kind niet in staat is om toestemming te geven, of niet voldoende is ontwikkeld om toestemming te kunnen geven, of dat in strijd is met de wetten of sociale normen van de samenleving. Seksueel misbruik van kinderen gaat om een activiteit tussen een kind en een volwassene of een ander kind dat door leeftijd of ontwikkeling in een relatie van verantwoordelijkheid, vertrouwen of macht verkeert, waarbij de activiteit is bedoeld om de behoeften van de andere persoon te bevredigen.”¹¹¹*

In Nederland wordt seksueel misbruik van kinderen ook wel omschreven als *“elke vorm van seksuele grensoverschrijding waarbij sprake is van seks tussen een volwassene met een kind omdat hier per definitie sprake is van ongelijkwaardigheid, of andere situaties waarbij misbruik wordt gemaakt van een leeftijds- of machtsverschil, bijvoorbeeld wanneer een leerkracht seks heeft met een leerling of een hulpverlener met een cliënt.”¹¹²* De dader gebruikt dus zijn of haar machtspositie en autoriteit om in zijn of haar eigen behoeften te voorzien ten koste van het kind. Deze definitie is van toepassing op alle minderjarigen. Seksuele handelingen met minderjarigen moeten altijd als seksueel misbruik worden gezien, ook als het minderjarige kind ermee instemt.¹¹³

Hoewel bij de meeste vormen van seksueel misbruik van kinderen sprake is van lichamelijk contact (de zogeheten hands-on delicten), moet tevens worden benadrukt dat seksueel misbruik van kinderen ook kan worden gepleegd zonder lichamelijk contact (de zogeheten hands-off delicten). Voorbeelden van kindermisbruik zonder lichamelijk contact zijn seksuele intimidatie van kinderen, waaronder verbale intimidatie zoals ongewenste seksuele opmerkingen.¹¹⁴

Bij de ‘hands-on’ delicten staat het begrip ‘toestemming’ centraal. Seksuele interacties zijn verboden als ze plaatsvinden met personen die daarvoor geen toestemming hebben gegeven of met personen die niet in staat worden geacht toestemming te geven. Dit kunnen kinderen zijn onder de zestien jaar, personen met een verstandelijke beperking en personen buiten bewustzijn. Ook kan het zo zijn dat iemand niet in een positie is om in te stemmen doordat die persoon in een afhankelijkheidsrelatie met de pleger verkeert, zoals bijvoorbeeld (stief)vader en (stief)dochter, arts en patiënt, leraar en leerling, hulpverlener en cliënt.¹¹⁵

Toestemming van kinderen is dus niet relevant. Bij jongeren vanaf de seksuele meerderjarigheid speelt de toestemmingsvraag echter wel een rol. In sommige landen is verkrachting van een kind een handeling die volgens de nationale wetgeving alleen tegen een vrouwelijk persoon kan worden gepleegd, waardoor het een op geslacht gebaseerd misdrijf is.¹¹⁶

Met de toename van seksueel misbruik van kinderen op internet of via andere informatie- en communicatietechnologieën, wordt het steeds noodzakelijker om aandacht te besteden aan

¹¹⁰ N. Dominguez, C. Nelke & B. Perry, ‘Child Sexual Abuse’, Encyclopedia of Crime and Punishment, vol. 1, 2002, geciteerd door IASC, ‘Guidelines for Integrating Gender-Based Violence Interventions’, p. 321, (in het Engels) gbvguidelines.org, laatst bijgewerkt op 26 november 2018.

¹¹¹ WHO, ‘Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence’, Hoofdstuk 7, (in het Engels) who.int, verkregen op 22 september 2020.

¹¹² Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, ‘Seksueel kindermisbruik’, huiselijkgeweld.nl, verkregen op 22 september 2020.

¹¹³ TNO en Rutgers, ‘Richtlijn Seksuele ontwikkeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming’, richtlijnenjeugdhulp.nl, paragraaf 5.2, mei 2020.

¹¹⁴ Zie verder paragraaf C.4.iii over seksuele intimidatie van een kind.

¹¹⁵ TNO en Rutgers, ‘Richtlijn Seksuele ontwikkeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming’, paragraaf 5.2, richtlijnenjeugdhulp.nl, mei 2020.

¹¹⁶ Bijvoorbeeld in Rusland bestaat het misdrijf verkrachting niet wanneer het slachtoffer een jongen is. In plaats daarvan wordt de term bestempeld als ‘gewelddadige handeling van seksuele aard’, zie Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie 1996, artikelen 131 en 132, (in het Russisch) http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/6b12cdea9308b35504628c3292186f514of65a68/), verkregen op 20 oktober 2020.

dergelijke vormen van kindermisbruik zonder fysiek contact en de gevolgen die ze hebben voor jonge slachtoffers.

Conclusie: Seksueel misbruik van kinderen vereist geen enkele vorm van vergoeding en kan louter plaatsvinden met het oog op de seksuele bevrediging van de persoon die de handeling pleegt. Dergelijk misbruik kan worden gepleegd zonder expliciet geweld waarbij andere factoren bepalend zijn, zoals autoriteit, macht of manipulatie. Bovendien moet opgemerkt worden dat, wanneer het kind de seksuele meerderjarigheid nog niet heeft bereikt, er geen wettelijke verplichting bestaat om een van deze factoren vast te stellen. Het enkele feit dat de seksuele activiteit plaatsvindt, is voldoende om misbruik aan te tonen. Bovendien kan seksueel misbruik van kinderen zowel met als zonder lichamelijk contact plaatsvinden. Seksueel misbruik van kinderen is een brede categorie die in de kern de schade definieert die kinderen wordt berokkend door hen te dwingen deel te nemen aan seksuele activiteiten, ongeacht of ze zich bewust zijn van wat er gebeurt. Als zodanig is het een geschikte overkoepelende term voor veel van de andere termen waarnaar in dit document wordt verwezen. De termen ‘seksueel kindermisbruik’ en ‘seksueel misbruik van kinderen’ worden in de Nederlandse taal door elkaar gebruikt.

C.4. GERELATEERDE TERMEN

C.4.i INCEST

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

‘Incest’ verwijst naar de seksuele activiteit tussen twee mensen die nauw verwant zijn in een gezin, bijvoorbeeld broers en zussen of ouder en kind. Volgens Rutgers hoeft dit niet per se ongewenst of grensoverschrijdend te zijn, *“bijvoorbeeld wanneer een neef en een nicht (die de seksuele meerderjarige leeftijd hebben bereikt) een seksuele relatie hebben waar beiden mee instemmen. Incest is dan ook geen goede term om misbruik van jeugdigen mee aan te duiden. Seksueel contact met een kind onder de zestien jaar gaat echter altijd over een grens en is seksueel misbruik.”*¹¹⁷ Terwijl sommige nationale rechtsstelsels bloedbanden vereisen om een seksuele activiteit als incest te beschouwen, hebben andere rechtsstelsels het begrip verruimd tot familieleden die geen bloedverwanten zijn, maar die nog steeds als te dichtbij worden beschouwd om seksuele activiteiten uit te voeren (bijv. stiefouders). Anderen erkennen nog steeds alleen ‘verticale’ incest, wat inhoudt dat de wet geen betrekking heeft op seksuele relaties tussen broers en zussen. In overeenstemming met de gerenommeerde woordenboeken verwijst ‘incest’ naar *“geslachtsgemeenschap tussen bloedverwanten in nabije graad, met name onder dwang.”*¹¹⁸

Met betrekking tot de termen ‘child sexual molestation’ en ‘sexual touching of children’ wijkt de Nederlandse versie af van de originele Engelse versie van de richtlijnen. Er is voor gekozen om de term ‘child sexual molestation’ niet in deze vertaling op te nemen, omdat de Engelse definitie van deze term afwijkt van de Nederlandse betekenis van molesteren zoals wij deze kennen in de Dikke Van Dale, te weten: ‘mishandelen’. Een Engelsman vertaalt deze term als *“de handeling waarbij iemand, met name een kind, seksueel aangevallen wordt.”* De term ‘seksuele mishandeling van een kind’ is opgenomen in paragraaf B.4.i. Er is tevens voor gekozen om de term ‘sexual touching of children’ niet in deze vertaling op te nemen, omdat de term ‘ontuchtige/seksuele handelingen’ meer overeenkomt met hoe dit in Nederland gebruikt wordt. De termen ‘ontuchtige/seksuele handelingen’ en ‘schennis van de eerbaarheid’ zijn aan deze versie toegevoegd.

¹¹⁷ TNO en Rutgers, ‘Richtlijn Seksuele ontwikkeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming’, Bijlage 3: Begrippen, richtlijnenjeugdhulp.nl, mei 2020.

¹¹⁸ Van Dale, ‘Incest’, vandale.nl, verkregen op 15 oktober 2020.

C.4.ii ONTUCHTIGE/SEKSUELE HANDELINGEN

○ Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

Nationaal:

In het Nederlandse Wetboek van Strafrecht is het bestanddeel ‘ontuchtige handelingen’ of ‘ontucht’ een centraal bestanddeel. Hiermee wordt het wederrechtelijke karakter van de seksuele handelingen tot uitdrukking gebracht. Ontuchtig zijn handelingen van seksuele aard die in strijd zijn met de sociaal-ethische norm. De huidige zedentitel bevat strafbepalingen met en zonder ontuchtbestanddeel. In de gevallen waarin de beschermde personen nagenoeg geheel weerloos zijn, zijn de handelingen “in zichzelf reeds ontuchtig (..) en daarmee misdrijven tegen de zeden.” In de andere gevallen zijn de handelingen van seksuele aard niet zonder meer strafbaar, maar dienen zij ontuchtig en dus in strijd met de sociaal-ethische norm te zijn.

In het wetsvoorstel seksuele misdrijven is voorgesteld het ontuchtbestanddeel in alle (rechtsopvolgers van de) bepalingen waarin dat thans is opgenomen (artikelen 246-250 Sr) te laten vervallen, omdat alle seksuele handelingen, bedoeld in die artikelen, in zichzelf reeds in strijd zijn met de sociaal-ethische norm. In het wetsvoorstel seksuele misdrijven wordt telkens het bestanddeel ‘seksuele handelingen’ gebruikt. Onder ‘seksuele handelingen’ wordt verstaan: “handelingen van seksuele aard die een inbreuk maken op de lichamelijke en seksuele integriteit van een slachtoffer.” Bij deze handelingen kan gedacht worden aan aanraking(en) van lichaamsdelen, borsten, billen en geslachtsdelen. Hierbij kan het gaan om aanraking(en) over de kleding of van het naakte lichaam. Seksuele handelingen zijn ook handelingen die bestaan uit orale, vaginale of anale penetratie. Bepaalde vormen hiervan kunnen ook worden aangemerkt als (strafverzwarende) handelingen die bestaan uit, of mede bestaan uit, het seksueel binnendringen van het lichaam.¹¹⁹

C.4.iii SEKSUELE INTIMIDATIE VAN EEN KIND

○ Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

‘Intimideren’ verwijst naar de handeling van ‘bang maken.’¹²⁰ In het strafrecht wordt onder seksuele intimidatie/intimideren verstaan “door banale gedragingen of het maken van seksueel getinte opmerkingen het slachtoffer afschrikken of bang maken.”¹²¹ Seksuele intimidatie is zowel verbaal als non-verbaal als fysiek gedrag met een seksuele betekenis dat als doel of gevolg heeft dat de waardigheid van een persoon wordt aangetast, in het bijzonder wanneer een bedreigende, vijandige, beledigende, vernederende of kwetsende situatie wordt gecreëerd (zie artikel 1a lid 2 van de Algemene wet gelijke behandeling). De term ‘seksuele intimidatie’ wordt meestal gebruikt in werksituaties, maar het kan overal voorkomen waar mensen zich bevinden.¹²² In het wetsvoorstel seksuele misdrijven wordt als nieuwe strafbaarheidsstelling het opzettelijk (non-) verbaal seksueel intimideren van een ander in het openbaar geïntroduceerd. Onder openbaar wordt ook de online omgeving gerekend. Ook wordt fysieke seksuele intimidatie in het openbaar strafbaar gesteld.¹²³

Het Verdrag van Istanbul definieert ‘seksuele intimidatie’ in artikel 40 als “elke vorm van ongewenst verbaal, non-verbaal of fysiek seksueel getint gedrag met het doel of gevolg de waardigheid van een

119 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

120 Van Dale, ‘Intimideren’, vandale.nl, verkregen op 15 oktober 2020.

121 Juridisch Woordenboek, ‘intimideren’, juridischwoordenboek.nl, verkregen op 15 oktober 2020.

122 TNO en Rutgers, ‘Richtlijn Seksuele ontwikkeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming’, Bijlage 3: Begrippen, richtlijnenjeugdhulp.nl, mei 2020.

123 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

persoon te schenden, in het bijzonder door het creëren van een intimiderende, vijandige, ontorende, vernederende of beledigende omgeving.”

Het Verdrag van Istanbul biedt momenteel de enige internationale wettelijke definitie van ‘seksuele intimidatie’, hoewel dergelijke daden algemeen worden erkend als een vorm van gender gerelateerd geweld.¹²⁴

‘Ongewenste seksuele opmerkingen’ kunnen een vorm van seksuele intimidatie zijn. Het proces van seksueel misbruik kan bestaan uit of zelfs beginnen met ongewenste seksuele opmerkingen over bijvoorbeeld de manier waarop het kind is gekleed of make-up gebruikt of over haar/zijn fysieke schoonheid, waardoor het kind in verlegenheid wordt gebracht. Hoewel dergelijke opmerkingen niet altijd tot seksueel misbruik leiden, kunnen ze het kind toch schade berokkenen en kunnen ze als een vorm van contactloos misbruik worden beschouwd.¹²⁵

Het begrip ‘seksuele intimidatie’ wordt vaker gebruikt bij volwassenen dan bij kinderen en vaker in relatie tot situaties die zich op de werkvloer of elders buiten het huis voordoen (hoewel het ook kan plaatsvinden binnen de huiselijke/gezinsituatie). Seksuele intimidatie op het werk is elke vorm van seksuele toenadering en verzoeken om seksuele gunsten of ander seksueel-getint gedrag (verbaal, non-verbaal of fysiek) in de werkomgeving, die als ongewenst worden ervaren.¹²⁶ Seksuele intimidatie van kinderen kan plaatsvinden op school of op andere plaatsen en kan worden gepleegd door bijvoorbeeld leerkrachten, coaches of ander personeel dat voor het kind zou moeten zorgen.¹²⁷

Conclusie: Belangrijk is dat seksuele intimidatie niet alleen verwijst naar seksueel gedrag met de expliciete bedoeling om de waardigheid van een andere persoon te schenden (d.w.z. doel), maar ook naar gedrag van seksuele aard dat een persoon als beledigend of intimiderend ervaart (d.w.z. effect).¹²⁸ Het heeft dus duidelijk betrekking op wat ook weleens seksueel pesten wordt genoemd.¹²⁹ Ongewenste seksuele opmerkingen kunnen hier een voorbeeld van zijn, aangezien de persoon die de opmerkingen maakt niet noodzakelijkerwijs de bedoeling heeft dat ze de waardigheid van de persoon schenden, hoewel dat wel het effect is dat deze opmerkingen kunnen veroorzaken.

C.4.iv SCHENNIS VAN DE EERBAARHEID

○ *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

Onder schennis van de eerbaarheid vallen alle seksuele handelingen die vanaf de openbare weg zichtbaar zijn of waarvan een ander tegen diens wil getuige is.¹³⁰ Artikel 239 lid 2 Sr stelt schennis van de eerbaarheid van kinderen onder de zestien jaar strafbaar. In het wetsvoorstel seksuele

¹²⁴ Zie bijvoorbeeld wave (Women Against Violence Europe) en UN Population Fund (UNFPA), ‘Strengthening Health System Responses to Gender-based Violence in Eastern Europe and Central Asia – A Resource Package’, (in het Engels) wave-network.org, 2014.

¹²⁵ Seksueel misbruik van kinderen wordt vaak onderverdeeld in contact- en contactloos seksueel misbruik waarbij het laatste ook handelingen omvat waarbij de misbruiker het kind niet aanraakt. Zie bijvoorbeeld: NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children), ‘Child Sexual Abuse’, onderzoeksinstructie, juli 2013. The Rape, Abuse and Incest National Network (RAINN) definieert ‘seksuele intimidatie’ onder meer als “ongewenste seksuele toenadering, verzoeken om seksuele gunsten en andere verbale of fysieke intimidatie van seksuele aard”, (in het Engels) rainn.org, 25 juli 2018.

¹²⁶ Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ‘Seksuele intimidatie’, arboportaal.nl, verkregen op 2 november 2020.

¹²⁷ I.I. Akkaab, ‘Sexual Harassment for Grades in Tertiary Institutions – A Myth or Reality?’, *Global Awareness Society International 21st Annual Conference*, p. 1–11, New York City mei 2011.

¹²⁸ Raad van Europa, ‘Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse’, (in het Engels) www.coe.int, waarin wordt gespecificeerd dat de daden het “doel of het gevolg moeten hebben dat de waardigheid van het slachtoffer wordt geschonden”, paragraaf 208, Istanbul 11 mei 2011.

¹²⁹ Hoewel pesten niet noodzakelijkerwijs verband houdt met seksueel misbruik of seksuele uitbuiting, kan het ook dergelijke elementen bevatten en verband houden met sexting, grooming en seksuele afpersing. Seksueel pesten wordt soms gebruikt om te verwijzen naar dwang, intimidatie of verleiding tot seksuele activiteiten door leeftijdsgenoten, of ongewenste druk van leeftijdsgenoten om seks te hebben. Zie bijvoorbeeld: Afdeling voor kinderen van het Verenigd Koninkrijk, scholen en gezinnen, ‘Safeguarding Children and Young People from Sexual Exploitation’, 2009.

¹³⁰ Nederlandse Encyclopedie, ‘Schending van de eerbaarheid’, encyclo.nl, verkregen op 2 november 2020.

misdrifven is voorgesteld de delictomschrijving te moderniseren met de volgende bestanddelen: de dader verricht 1) in het openbaar 2) opzettelijk 3) seksuele gedragingen 4) die aanstotelijk zijn voor de eerbaarheid. Het opzettelijk handelen bestaat uit het verrichten van seksuele gedragingen en het aanstootgevende karakter hiervan. In plaats van ‘schennis van de eerbaarheid’ is gekozen voor de term ‘seksuele gedragingen die aanstotelijk zijn voor de eerbaarheid’. Hiermee wordt bedoeld op seksuele gedragingen, zoals onverhoedse of ongewenste confrontatie met het naakte menselijk lichaam of delen daarvan, die kwetsend zijn voor het schaamtegevoel. Onder openbaar wordt ook de online omgeving verstaan.¹³¹

C.4.v ONLINE SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

Zoals uiteengezet in paragraaf A.3.viii over het kind in de online omgeving vinden seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen steeds vaker plaats via internet of enige verbinding met de online omgeving.

Online seksueel misbruik kan elke vorm van seksueel misbruik van kinderen zijn, zoals uiteengezet in de vorige paragrafen, met een verband met de online omgeving. Zo kan online seksueel misbruik de vorm aannemen van bijvoorbeeld seksueel misbruik en/of intimidatie via social media of andere online kanalen.

Een eerste verschijningsvorm die nu niet specifiek tot uitdrukking komt in het Wetboek van Strafrecht is seksueel geweld of seksueel misbruik, waarbij handelingen aan of met het lichaam van een slachtoffer worden verricht, maar geen sprake is van fysiek seksueel contact tussen dader en slachtoffer. Deze vorm van seksuele interactie heeft een vlucht genomen, bijvoorbeeld het afdwingen van online seksuele interactie onder dreiging van openbaarmaking van seksueel beeldmateriaal. In het wetsvoorstel seksuele misdrijven worden de huidige zedendelictomschrijvingen ‘online proof’ gemaakt door op afstand gepleegde seksuele interactie te incorporeren in de delictsgedragingen.¹³²

Seksueel misbruik van kinderen krijgt ook een online dimensie wanneer bijvoorbeeld seksueel misbruik wordt gefotografeerd of video- en/of audio-opnames worden gemaakt en vervolgens worden geüpload en online beschikbaar worden gesteld, hetzij voor persoonlijk gebruik, hetzij om met anderen te delen (zie paragraaf D.4.iii over online seksuele uitbuiting van kinderen). Elk herhaaldelijk bekijken en/of delen van dergelijk opgenomen materiaal vormt een nieuwe schending van de rechten van het kind. Hij/zij blijft slachtoffer van seksueel misbruik (zogenaamde kinderpornografie volgens internationaal recht en veel nationale rechtsstelsels). In de hoofdstukken F, G en H leest u meer over de verschillende vormen van online seksueel misbruik.¹³³

Het is echter belangrijk op te merken dat seksueel misbruik van kinderen via internet op zichzelf geen nieuwe en aparte vorm van seksueel misbruik is. Integendeel, verschillende uitingen van seksueel misbruik van kinderen worden gefaciliteerd door internet en kunnen de toegankelijkheid van kinderen vergroten voor mensen die hen seksueel willen misbruiken.

‘Virtueel seksueel misbruik van kinderen’ is een term die soms wordt gebruikt als synoniem voor ‘online seksueel misbruik van kinderen’. Er moet worden bewerkstelligd dat deze twee termen, die zeer verschillende betekenissen hebben, niet door elkaar worden gehaald. ‘Virtueel’ verwijst namelijk naar online kunstmatig of digitaal gemaakte afbeeldingen van kinderen die betrokken zijn bij seksuele activiteiten. Het realisme van dergelijke beelden wekt de illusie dat er daadwerkelijk

¹³¹ Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

¹³² Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

¹³³ Zie hoofdstuk F over kinderpornografie, hoofdstuk G over live online seksueel misbruik van kinderen en hoofdstuk H over het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden.

kinderen bij betrokken zijn, hoewel dit niet het geval is.¹³⁴ Meer informatie over virtueel seksueel misbruik van kinderen is te vinden in paragraaf F.4.ii over ‘computer-/digitaal-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen’.

Conclusie: De term ‘online seksueel misbruik van kinderen’ is een veelgebruikte term geworden waarmee verwezen wordt naar seksueel misbruik van kinderen dat wordt gefaciliteerd door informatie- en communicatietechnologie (bijv. online grooming, zie hoofdstuk H). De term verwijst ook naar seksueel misbruik van kinderen dat elders wordt gepleegd en vervolgens herhaald wordt door het online te delen, door middel van bijvoorbeeld afbeeldingen en video’s (in dat geval wordt het uitbuiting, zie paragraaf D.4.iii over online seksuele uitbuiting van kinderen).

¹³⁴ Interpol, ‘Appropriatie Terminology’, (in het Engels) [interpol.int](https://www.interpol.int), paragraaf 21, verkregen op 21 oktober 2020.

D. SEKSUELE UITBUITING VAN KINDEREN

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

D.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Zoals vermeld in hoofdstuk C over ‘seksueel misbruik van kinderen’ verwijst het IVRK in artikel 34 naar “*alle vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik*” en expliciet naar “(b) kinderen die worden uitgebuit in de prostitutie of andere onwettige seksuele praktijken; (c) kinderen die worden uitgebuit in pornografische voorstellingen en pornografisch materiaal.”
- ii. 1990: Het ACRWC verwijst naar alle vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik en vermeldt in artikel 27 expliciet “(a) de aansporing, dwang of aanmoediging van een kind om deel te nemen aan elke seksuele activiteit; (b) het gebruik van kinderen in de prostitutie of andere seksuele praktijken; (c) het gebruik van kinderen in pornografische activiteiten, voorstellingen en materialen.”
- iii. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 verwijst in artikel 3 naar seksuele uitbuiting waarbij iedere staat die partij is bij dit Protocol zich verplicht om seksuele uitbuiting van het kind strafbaar te stellen in de context van wat het Protocol definieert als de verkoop van kinderen (artikel 3 lid 1 sub a onder i (a)).
- iv. 2007: Het Verdrag van Lanzarote verwijst naar het gedrag dat volgens de omschrijving van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen, zoals beschreven in de artikelen 18–23 van het Verdrag, strafbaar is. De preambule refereert naar uitbuiting als “*de seksuele uitbuiting van kinderen, met name kinderpornografie en -prostitutie.*”
- v. 2011: De EU-Richtlijn 2011/93 definieert in artikel 4 strafbare feiten op het gebied van seksuele uitbuiting en omvat onder andere het bewerkstelligen van de deelname van een kind aan pornografische voorstellingen, het welbewust bijwonen van pornografische voorstellingen waaraan een kind deelneemt en het bewerkstelligen dat een kind deelneemt aan kinderprostitutie en het aangaan van seksuele handelingen met een kind waarbij een beroep wordt gedaan op kinderprostitutie.

Nationaal:

- i. 2016: Het Wetboek van Strafrecht definieert in artikel 273f lid 2 uitbuiting als volgt: “*Uitbuiting omvat ten minste uitbuiting van een ander in de prostitutie, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, met inbegrip van bedelarij, slavernij en met slavernij te vergelijken praktijken, dienstbaarheid en uitbuiting van strafbare activiteiten.*”¹³⁵ Artikel 248b Sr stelt de prostituant strafbaar die seksueel contact heeft met een prostitué(e) die zestien of zeventien jaar oud is. In artikel 248c Sr is nog het bijwonen van het optreden van een seksshows met een minderjarige strafbaar gesteld.¹³⁶

¹³⁵ In de Richtlijn voor strafvordering mensenhandel in de zin van seksuele uitbuiting (art. 273f Sr) staan strafverzwarende omstandigheden, bijvoorbeeld als seksuele uitbuiting gepleegd is jegens een persoon onder de zestien jaar.

¹³⁶ T. Blom e.a., *Tekst & Commentaar Strafrecht*, ‘Artikel 248b Sr’, Wolters-Kluwer, 2020.

D.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

De term ‘seksuele uitbuiting van kinderen’ wordt vaak gebruikt in resoluties van de AVVN en van de Mensenrechtenraad over de rechten van het kind (de Omnibus-resolutie) en andere niet-bindende internationale of regionale documenten (bijvoorbeeld van de Raad van Europa).¹³⁷

D.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Een kind is slachtoffer van seksuele uitbuiting wanneer hij of zij deelneemt aan een seksuele activiteit in ruil voor iets (bijvoorbeeld winst of voordeel of de belofte daarvan)¹³⁸ dat toekomt aan een derde partij of aan het kind zelf.

Een kind kan door fysiek geweld of bedreigingen worden gedwongen seksuele uitbuiting te ondergaan. Hij of zij kan echter ook worden overgehaald om deel te nemen aan dergelijke seksuele activiteiten als gevolg van meer complexe en genuanceerde menselijke of situationele factoren, waaronder machtsongelijkheid tussen het slachtoffer en de dader.¹³⁹ Hoewel elk kind seksueel kan worden uitgebuit, kunnen kinderen ook in een situatie terecht komen die hen bijzonder kwetsbaar maakt voor dergelijke uitbuiting (bijvoorbeeld armoede, misbruik/verwaarlozing, gebrek aan toezicht of dakloosheid). Bovendien kan de leeftijd van het kind haar/zijn kwetsbaarheid vergroten. Overigens wordt vaak ten onrechte aangenomen dat oudere kinderen instemmen met hun eigen misbruik of geen bescherming nodig hebben.

‘Uitbuiting’ is in deze context een kernbegrip waarvan de betekenis het verschil met seksueel geweld en seksueel misbruik aangeeft. Het belangrijkste onderscheid zit in de begrippen ‘tegenprestatie’, ‘vergoeding’ of ‘uitwisseling van materiaal’ en begrippen die zijn gekoppeld aan uitbuiting en welke ontbreken bij misbruik en/of geweld.

Belangrijk om op te merken is dat uitwisseling van materiaal vaak betrekking heeft op afbeeldingen van seksueel misbruik van kinderen. Dat materiaal wordt vaak geruild voor ander materiaal van seksueel misbruik van kinderen of voor geld en valt daarom ook onder seksuele uitbuiting van kinderen. Tegelijkertijd hoeft het misbruik dat in het materiaal wordt weergegeven oorspronkelijk niet bedoeld te zijn voor financieel gewin. In dat opzicht kunnen de handelingen die gepleegd zijn tegen het kind en het beeld dat daarvan is gemaakt zowel misbruik als uitbuiting zijn.

Volgens de Dikke Van Dale is de betekenis van de term ‘uitbuiten’: *“het (negatief) zoveel mogelijk voordeel halen uit.”*¹⁴⁰ Het idee om voordeel te halen uit of te profiteren van de seksuele handeling houdt echter niet noodzakelijkerwijs verband met het verdienen van geld, maar kan elke vorm van winst of voordeel zijn.

De Verenigde Naties hebben ‘seksuele uitbuiting’ (niet noodzakelijkerwijs gerelateerd aan kinderen) gedefinieerd als: *“elk feitelijk misbruik van of elke poging tot misbruik van een kwetsbare positie,*

¹³⁷ Om er een aantal te noemen, zie resolutie 51/77 van de AVVN, ‘De rechten van het kind’, UN Doc A/RES/51/77, 20 februari 1997; resolutie 57/306 van de AVVN, ‘Onderzoek naar seksuele uitbuiting van vluchtelingen door hulpverleners in West-Afrika’, UN Doc A/RES/57/306, 22 mei 2003; resolutie 69/484 van de AVVN, ‘Bevordering en bescherming van de rechten van kinderen’, UN Doc A/RES/69/484, 5 december 2014; Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, ‘Resolutie over seksuele uitbuiting van kinderen: Zero Tolerance’, 5 september 2002; Raad van Europa, Comité van Ministers Aanbeveling nr. R (91) 11 betreffende seksuele uitbuiting, pornografie en prostitutie van en handel in kinderen en jonge volwassenen; Raad van Europa, aanbeveling van het Comité van Ministers Rec (2001) 16 betreffende de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting.

¹³⁸ In juridische taal valt onder de term ‘tegenprestatie’: *“alles dat door een partij wordt gegeven, beloofd of afgeleverd in ruil voor de belofte of toezegging van een ander”* (J.M. Feinman (Ed.), ‘One Thousand and One Legal Words You Need To Know’, Oxford University Press, 2003. Desalniettemin wordt in niet-juridische contexten de term ‘overweging’ voornamelijk in een andere betekenis gebruikt (zorgvuldige overweging of sympathieke beschouwing), wat tot verwarring kan leiden. Het algemenere begrip ‘uitwisseling’ heeft daarom in de huidige richtlijnen de voorkeur.

¹³⁹ NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children), ‘Child sexual exploitation’, (in het Engels) [nspcc.org.uk](https://www.nspcc.org.uk), verkregen op 25 oktober 2020. Zie ook Barnardo’s, ‘Child sexual exploitation’, (in het Engels) [barnardos.org.uk](https://www.barnardos.org.uk), verkregen op 25 oktober 2020.

¹⁴⁰ Van Dale, ‘Uitbuiten’, [vandale.nl](https://www.vandale.nl), verkregen op 25 oktober 2020.

verschil in macht, of vertrouwen, voor seksuele doeleinden, met inbegrip van, maar niet beperkt tot, financieel, sociaal of politiek profiteren van de seksuele uitbuiting van een ander.”¹⁴¹

De Nederlandse overheid definieert seksuele uitbuiting als *“wanneer iemand wordt gedwongen om seksuele diensten te verlenen. Het gaat daarom om gedwongen seksuele handelingen tegen betaling in de vorm van geld of van andere vergoedingen, zoals kleding of eten, of de belofte daarvan. Er wordt daarbij misbruik gemaakt van iemands kwetsbaarheid, ondergeschikte positie of vertrouwen, voor seksuele doeleinden, waaronder commerciële. Mannen en vrouwen, volwassenen en kinderen, iedereen, ongeacht zijn of haar juridische status, kan slachtoffer zijn van seksuele uitbuiting.”¹⁴²*

Opgemerkt moet worden dat kinderen zowel slachtoffer als (mede)pleger van seksuele uitbuiting kunnen zijn. Zij kunnen ook ingezet worden om andere kinderen te rekruteren voor seksuele uitbuiting. Dit wordt omschreven als ‘peer-on-peer’ seksuele uitbuiting.

Conclusie: Wat het concept van seksuele uitbuiting van kinderen onderscheidt van andere vormen van seksueel misbruik van kinderen is het onderliggende idee van een tegenprestatie/uitwisseling/vergoeding dat bij uitbuiting aanwezig is. Hoewel deze twee fenomenen van elkaar moeten worden onderscheiden, is het ook belangrijk om te erkennen dat er een aanzienlijke overlap is tussen beiden en dat het onderscheid (semantisch gezien) waarschijnlijk nooit helemaal duidelijk zal zijn. In veel gevallen van seksueel kindermisbruik is het zo dat het kind ‘iets krijgt’ om het vertrouwen te winnen of ervoor te zorgen dat het kind haar/zijn mond houdt. Dat zijn vooral niet-tastbare voordelen, zoals aandacht, genegenheid of kleine geschenken. Wat dan wordt uitgebuit, is de kwetsbaarheid van een kind. In die zin is het begrip ‘uitbuiting’ van toepassing op alle slachtoffers van seksueel kindermisbruik.

D.4. GERELATEERDE TERMEN

D.4.i COMMERCIEËLE SEKSUELE UITBUITING VAN KINDEREN

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

Er bestaat volgens het internationale recht geen definitie van de term ‘commerciële seksuele uitbuiting van kinderen’ en de term wordt steeds vaker door elkaar gebruikt met de term ‘seksuele uitbuiting van kinderen’. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de slotdocumenten van de drie Wereldcongressen tegen seksuele uitbuiting van kinderen. Het slotdocument van het eerste Wereldcongres tegen commerciële seksuele uitbuiting van kinderen in Stockholm in 1996, de zogenaamde Verklaring van Stockholm en agenda voor actie, verwijst naar commerciële seksuele uitbuiting van kinderen (CSEC) en definieert dit fenomeen als volgt: *“Het omvat seksueel misbruik door een volwassene in ruil voor een beloning in geld of natura aan het kind of een derde persoon of personen. Het kind wordt behandeld als een seksueel object en als commercieel object. De commerciële seksuele uitbuiting van kinderen is een vorm van dwang en geweld tegen kinderen en komt neer op dwangarbeid en een hedendaagse vorm van slavernij.”¹⁴³*

Bij het tweede Wereldcongres in Yokohama in 2001 bleef de titel hetzelfde: het Wereldcongres tegen commerciële seksuele uitbuiting van kinderen. Echter was in het slotdocument van het tweede Wereldcongres, de Yokohama Commitment, een duidelijke neiging om van de term ‘commercieel’ af te wijken door te refereren aan de bescherming van kinderen tegen ‘alle vormen van seksuele uitbuiting.’¹⁴⁴ De term was niettemin nog steeds opgenomen in het kader van strafrechtelijke verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid en als onderdeel van de ‘strijd’ of het ‘gevecht’ tegen

¹⁴¹ Secretariaat van de VN, ‘Secretary-General’s Bulletin on Special Measures for Protection for Sexual Exploitation and Abuse’, sectie 1, (in het Engels) un.org, 9 oktober 2003.

¹⁴² Ministerie van Justitie en Veiligheid, het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, ‘Seksuele uitbuiting’, wegwijzermensenhandel.nl, 10 september 2020.

¹⁴³ Verklaring van Stockholm en agenda voor actie, Stockholm, 1996, paragraaf 5 (alleen in het Engels).

¹⁴⁴ Yokohama Commitment, 2001, bijvoorbeeld paragraaf 2 waarin herhaaldelijk wordt verwezen naar seksuele uitbuiting *tout court*.

commerciële seksuele uitbuiting van kinderen.¹⁴⁵ Op het derde Wereldcongres in Rio de Janeiro in 2008 was de term ‘commercieel’ uit de titel gelaten en werd de nieuwe titel: ‘Wereldcongres tegen seksuele uitbuiting van kinderen en adolescenten’. Deze beslissing kwam tot stand na discussies tussen verschillende deelnemende organisaties en congresorganisatoren, waarna werd geconcludeerd dat de term ‘commercieel’ in de context van seksuele uitbuiting van kinderen niets toevoegde en daarom overbodig was. In het slotdocument van het derde Wereldcongres, de Verklaring van Rio, wordt de term ‘commercieel’ niet genoemd, behalve in paragraaf 59 die bepaalt dat de staten: *“nationale en internationale gecoördineerde maatregelen moeten nemen om de betrokkenheid van de georganiseerde misdaad bij commerciële seksuele uitbuiting van kinderen te beteugelen en te stoppen en personen en/of rechtspersonen die verantwoordelijk zijn voor deze vorm van georganiseerde misdaad voor de rechter te brengen.”* De term ‘commercieel’ komt dus alleen voor in het kader van criminele verantwoordelijkheid en aansprakelijkheid – in dit geval met betrekking tot leden van de georganiseerde misdaad.

Aan de andere kant lijkt de eerdergenoemde EU-Richtlijn 2011/93 commerciële aspecten op te nemen in de term ‘seksuele uitbuiting’ door te stellen dat staten bij de bestrijding van seksuele uitbuiting van kinderen volledig gebruik moeten maken van *“bestaande instrumenten voor de inbeslagname en confiscatie van de opbrengsten van misdrijven”* (paragraaf 23). Bovendien vereist artikel 7 van het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 dat de staten die partij zijn bij het Protocol, maatregelen nemen voor de inbeslagneming van en de beslaglegging op goederen die zijn gebruikt voor het plegen of bevorderen van strafbare feiten als bedoeld in het Protocol en de opbrengsten afkomstig van dergelijke strafbare feiten.

Er zijn argumenten voor het behoud van de term ‘commercieel’ in de context van (georganiseerde) criminaliteit en financiële transacties. Bijvoorbeeld in het kader van de financiële coalities,¹⁴⁶ het commerciële karakter van bepaalde financiële transacties en websites die aan kinderen toegang verlenen voor seksuele uitbuiting en misbruik of websites die toegang verlenen tot materiaal van seksueel misbruik van kinderen. Hier wordt het gebruik van de term ‘commercieel’ belangrijk gevonden als een manier om deze specifieke vorm van uitbuiting te onderscheiden en om de aandacht te vestigen op de verantwoordingsplicht van aanbieders van betalings- en geldoverdrachten.¹⁴⁷ De term ‘commercieel’ brengt tot uitdrukking dat misdadigers en criminele netwerken financieel profiteren van het kind als seksueel verhandelbaar goed en als object van seks (= onmenselijkheden van het kind). Als zodanig kan de commerciële seksuele uitbuiting van kinderen worden gezien als onderdeel van ‘seksuele uitbuiting van kinderen’. Vanuit taalkundig perspectief definieert de Dikke Van Dale ‘commercieel’ als *“het maken van winst.”*¹⁴⁸

Conclusie: Zoals reeds beschreven in paragraaf D.3, verwijst de term ‘uitbuiting’ naar een tegenprestatie/uitwisseling/vergoeding. Om de in deze paragraaf uiteengezette redenen kan een onderscheid worden gemaakt tussen ‘seksuele uitbuiting’ en ‘commerciële seksuele uitbuiting’. Commerciële seksuele uitbuiting is een vorm van seksuele uitbuiting waarbij de focus specifiek ligt op financieel voordeel. Dit is vaak gerelateerd aan de georganiseerde criminaliteit met economische winst als de belangrijkste beïnvloedende factor.

¹⁴⁵ Yokohama Commitment, 2001, paragraaf 5.

¹⁴⁶ Zie de Europese Financiële Coalitie, (in het Engels) europeanfinancialcoalition.eu; en de Financiële Coalitie tegen Kinderpornografie en zijn tegenhanger in Azië en de Stille Oceaan, (in het Engels) icmec.org.

¹⁴⁷ De Financiële Coalities werken aan het verbeteren van *“samenwerking tussen sectoren [...] om de businessmodellen van illegale handelaren die betrokken zijn bij de verkoop, toegang en distributie van afbeeldingen van seksueel misbruik van kinderen beter te begrijpen en om instrumenten te ontwikkelen voor de preventie daarvan”*, zie ITU Search, ‘The Financial Coalition against Child Pornography (FCACP)’, (in het Engels) itu.int, januari 2000. INHOPE heeft ook benadrukt hoe belangrijk het is om het commerciële karakter van materiaal van seksueel misbruik van kinderen aan te pakken.

¹⁴⁸ Van Dale, ‘Commercieel’, vandale.nl, verkregen op 25 oktober 2020.

D.4.ii ONLINE SEKSUELE UITBUITING VAN KINDEREN

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

Seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen vinden steeds vaker plaats op of via het internet of met een bepaalde verbinding met de online omgeving. Net als seksueel misbruik van kinderen en offline uitbuiting, kan online misbruik en uitbuiting verschillende vormen aannemen. Het is belangrijk op te merken dat de term 'online seksuele uitbuiting van kinderen' verwijst naar het gebruik van internet als middel om kinderen seksueel uit te buiten. De term 'ICT-gefaciliteerde'¹⁴⁹ seksuele uitbuiting van kinderen wordt soms gebruikt als alternatief om deze praktijken te definiëren.

De verwijzing naar 'online seksuele uitbuiting van kinderen' omvat alle handelingen van seksueel uitbuitende aard jegens kinderen die op een bepaald moment verbinding hebben met de online omgeving. Het bevat tevens elk gebruik van informatie- en communicatietechnologie dat a) resulteert in seksuele uitbuiting, of b) ervoor zorgt dat een kind seksueel wordt uitgebuit, of c) dat tot gevolg heeft dat afbeeldingen of ander materiaal dat dergelijke seksuele uitbuiting documenteert worden geproduceerd, gekocht, verkocht, beheerd, verspreid of overgedragen. Deze term kan dus omvatten (maar is niet beperkt tot):

- Seksuele uitbuiting dat plaatsvindt terwijl het slachtoffer online is (zoals het verleiden/manipuleren/bedreigen van een kind om seksuele handelingen te verrichten voor een webcam).¹⁵⁰
- Identificeren en/of grooming van potentiële slachtoffers online met het oog op seksuele uitbuiting (ongeacht of de seksuele handelingen online of offline worden uitgevoerd).
- Het distribueren, verspreiden, importeren, exporteren, aanbieden, verkopen, in bezit hebben of het willens en wetens verkrijgen van toegang tot online materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen (ook als het seksueel misbruik, dat is afgebeeld in het materiaal, offline is uitgevoerd).

In het Nederlandse Wetboek van Strafrecht wordt niet specifiek gesproken over online seksuele uitbuiting van kinderen. Het valt daarmee onder seksuele uitbuiting als genoemd in artikel 273f Sr. In het kader van de modernisering van de zedenwetgeving wordt in het wetsvoorstel seksuele misdrijven de online omgeving geïntegreerd in de delictsomschrijvingen.¹⁵¹

Conclusie: Online seksuele uitbuiting is geen aparte vorm van seksuele uitbuiting. De grens tussen seksuele uitbuiting van kinderen online en offline is vaak onduidelijk en met de snelle ontwikkeling van informatie- en communicatietechnologieën komt seksuele uitbuiting van kinderen online steeds vaker voor. Terwijl de term 'online seksuele uitbuiting van kinderen' kan worden gebruikt als een overkoepelende term voor vormen van seksuele uitbuiting die een online bestanddeel of relatie met het internet hebben, moet niet worden vergeten dat het internet ook wordt gebruikt als middel om kinderen seksueel uit te buiten. Het is niet op zichzelf een aparte vorm van seksuele uitbuiting.

Voor meer informatie over de vormen van seksuele uitbuiting van kinderen online, zie hoofdstuk F over kinderpornografie, hoofdstuk G over live online seksueel misbruik van kinderen en hoofdstuk H over het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden.

¹⁴⁹ UN Office on Drugs and Crime (UNODC), 'Study on the Effects of New Information Technologies on the Abuse and Exploitation of Children', (in het Engels) [unodc.org](https://www.unodc.org), mei 2015.

¹⁵⁰ Een webcam is een kleine videocamera met veelal een beperkte resolutie, als invoerapparaat van een computer, en is vooral bedoeld om de beelden live via het internet te verzenden. Een videostream kan worden bekeken, opgeslagen of doorgestuurd naar andere netwerken; bijvoorbeeld via internet. Een webcam is meestal met een kabel verbonden met een computer of ingebouwd in computerhardware. Wat de webcam opneemt kan direct op een website of op een andere computer worden bekeken. Webcams kunnen ook draadloos worden verbonden of verbonden met een lokaal netwerk (LAN).

¹⁵¹ Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)', rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

E. UITBUITING VAN KINDEREN IN PROSTITUTIE

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

E.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Artikel 34 (b) van het IVRK verplicht de staten die partij zijn maatregelen te nemen om te voorkomen dat “kinderen worden uitgebuit in de prostitutie of andere onwettige seksuele praktijken.” Deze uitdrukking wordt echter niet verder gedefinieerd.
- ii. 1990: Artikel 27 (b) van het ACRWC bepaalt dat de staten die partij zijn maatregelen moeten nemen om het “gebruik van kinderen in de prostitutie of andere seksuele praktijken” te voorkomen.
- iii. 1999: Artikel 3 (b) van ILO Verdrag nr. 182 verwijst naar “het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor prostitutie” en beschouwt dit als behorend tot de “ergste vormen van kinderarbeid.”
- iv. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 gebruikt de term ‘kinderprostitutie’ in artikel 2 (b) en definieert deze als volgt: “het gebruik van een kind bij seksuele handelingen tegen betaling of een andere vorm van vergoeding.” Daarnaast vereist artikel 3 (b) dat staten de volgende bestanddelen van het misdrijf kinderprostitutie strafbaar stellen: “het aanbieden, verwerven, aanwerven of ter beschikking stellen van een kind voor kinderprostitutie als omschreven in artikel 2.”
- v. 2007: Het Verdrag van Lanzarote gebruikt de term ‘kinderprostitutie’ in artikel 19 lid 2 en definieert deze als “het feit dat een kind wordt gebruikt voor seksuele activiteiten waarbij bij wijze van betaling geld of een andere vorm van beloning of vergoeding wordt gegeven of beloofd, ongeacht of deze betaling, belofte of vergoeding aan het kind of een derde wordt gegeven of gedaan.”
- vi. 2011: EU-Richtlijn 2011/93 gebruikt de term ‘kinderprostitutie’ en definieert deze in artikel 2 (d) als “het gebruiken van een kind voor seksuele handelingen, waarbij geld of een andere vorm van beloning of vergoeding wordt gegeven of beloofd in ruil voor seksuele handelingen van het kind, ongeacht of die betaling, belofte of vergoeding aan het kind of aan een derde wordt gegeven of gedaan.”

Nationaal:

- i. 2016: Het Wetboek van Strafrecht definieert in artikel 273f lid 2 uitbuiting als volgt: “Uitbuiting omvat ten minste uitbuiting van een ander in de prostitutie, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, met inbegrip van bedelarij, slavernij en met slavernij te vergelijken praktijken, dienstbaarheid en uitbuiting van strafbare activiteiten.”¹⁵² Artikel 248b Sr stelt de prostituant strafbaar die seksueel contact heeft met een prostitué(e) die zestien of zeventien jaar oud is.¹⁵³

¹⁵² In de Richtlijn voor strafvordering mensenhandel in de zin van seksuele uitbuiting (art. 273f Sr) staan strafverzwarende omstandigheden, bijvoorbeeld als seksuele uitbuiting gepleegd is jegens een persoon onder de zestien jaar.

¹⁵³ T. Blom e.a., ‘Artikel 248b Sr’, Tekst & Commentaar Strafrecht, Wolters-Kluwer, 2020.

E.2. NIET-BINDEDE RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 1990: De Mensenrechtencommissie van de Verenigde Naties (nu de Mensenrechtenraad (MRR)) benoemde een speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie.¹⁵⁴ Het besluit dat tot de benoeming leidde bevat echter geen definitie van kinderprostitutie.
- ii. 2015: De UNAIDS Terminologierichtlijnen over voorkeursterminologie stellen dat de term ‘prostitutie’ of ‘prostituee’ helemaal niet mag worden gebruikt (ongeacht of het volwassenen of kinderen betreft), omdat dit veroordelend is. Met betrekking tot volwassenen stellen de UNAIDS Terminologierichtlijnen voor om termen als ‘sekswerk’ en ‘sekswerker’ te gebruiken. Met betrekking tot kinderen stellen de terminologierichtlijnen voor om de term ‘seksuele uitbuiting van kinderen’ te gebruiken.¹⁵⁵

E.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

‘Seksuele uitbuiting van kinderen in prostitutie’ wordt vaak ‘kinderprostitutie’ genoemd, zowel in rechtsinstrumenten uit de 21ste eeuw als in massamedia. Deze vorm van uitbuiting houdt in dat een kind seksuele handelingen verricht in ruil voor (een belofte van) iets dat waarde heeft (zoals geld, goederen, onderdak, voedsel, drugs, enz.). Het is niet noodzakelijkerwijs het kind dat het ruilobject ontvangt, maar vaak een derde persoon. Daarnaast is het niet vereist dat er daadwerkelijk een ruilobject wordt gegeven; de belofte van een ruil is voldoende, ook als die belofte nooit wordt waargemaakt.

Het gebruik van de term ‘kinderprostitutie’ wordt in twijfel getrokken, omdat het kan worden geïnterpreteerd op een manier die impliceert dat het een legitieme vorm van sekswerk representeert of dat het kind weloverwogen toestemming heeft gegeven om zichzelf te prostitueren.¹⁵⁶ Volgens de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen ligt de term ‘prostitutie’ niet voor de hand met betrekking tot minderjarigen, omdat klanten van minderjarigen strafbaar zijn wegens het plegen van een zedendelict.¹⁵⁷ Er zijn andere termen voorgesteld die beter weergeven dat het kind het slachtoffer is van uitbuiting en recht heeft op bescherming. In feite kan zelfs de kleinste verandering van ‘kinderprostitutie’ naar ‘prostitutie van kinderen’ erop wijzen dat het kind door iemand/iets¹⁵⁸ wordt onderworpen aan prostitutie in plaats van er vrijelijk voor te kiezen.

Zoals hierboven beschreven is een wettelijke definitie van ‘kinderprostitutie’ verankerd in internationale rechtsinstrumenten.¹⁵⁹ Wel moet hierbij worden opgemerkt dat ‘kinderprostitutie’ geen universele wettelijke term is en dat enkele van de belangrijkste rechtsinstrumenten met betrekking tot kinderrechten en kindbescherming van het gebruik van deze term afzien. Het ACRWC verwijst naar *“het gebruik van kinderen in de prostitutie” als een vorm van seksuele uitbuiting en ILO Verdrag nr. 182 verwijst naar “het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor prostitutie.”*¹⁶⁰

In het Nederlandse Wetboek van Strafrecht wordt de term ‘kinderprostitutie’ niet gebruikt. Het voor prostitutie aanbieden van minderjarigen wordt in Nederland gezien als mensenhandel¹⁶¹ en valt

154 Resolutie 1990/68 van de VN-Commissie voor de rechten van de mens, ‘Verkoop van kinderen’, UN Doc E/CN4/RES/1990/68, 7 maart 1990.

155 UNAIDS, ‘Terminology Guidelines’, p. 10, (in het Engels) [unaids.org](https://www.unaids.org), 21 september 2015.

156 De problematische connotatie met betrekking tot de term ‘kinderprostitutie’ kwam al in 2005 naar voren: *“deze constructies [‘kinderprostitutie’ en ‘kindprostituee’] alleen maken niet duidelijk dat van kinderen niet kan worden verwacht dat ze een weloverwogen keuze maken om zichzelf te prostitueren”*. Zie: ECPAT, ‘Semantics or Substance?’, p.14, (in het Engels) [ecpat.org](https://www.ecpat.org), januari 2005.

157 Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, ‘Prostitutie en Mensenhandel’ p. 23, [nationaalrapporteur.nl](https://www.nationaalrapporteur.nl), Den Haag 2016.

158 ‘Iets’ zou hier bijvoorbeeld kunnen verwijzen naar de leefomstandigheden van het kind, wat kan betekenen dat hij/zij geen echte keuze heeft.

159 Het ACRWC, het Verdrag van Lanzarote en EU-Richtlijn 2011/93.

160 Het woord ‘gebruik’ in deze uitdrukking is niet beperkt tot het persoonlijke, maar heeft een bredere betekenis, te weten ook het beschikbaar stellen van een kind voor seksuele uitbuiting en misbruik door anderen.

161 Defence for Children, ‘Dossier: kinderuitbuiting in prostitutie’, [defenceforchildren.nl](https://www.defenceforchildren.nl), verkregen op 2 november 2020.

daarmee onder artikel 273f Sr. In artikel 248b Sr staat de strafbaarstelling voor het verrichten van seksuele handelingen tegen betaling met een derde die de leeftijd van zestien jaren maar nog niet de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt. Betaalde seks met kinderen onder de leeftijd van zestien jaar is niet als afzonderlijk misdrijf strafbaar gesteld. Dat gebeurt ook niet in het wetsvoorstel seksuele misdrijven. Het is voor de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor seksuele interactie met kinderen beneden deze leeftijd niet relevant of er sprake is van betaling. Betaling heeft, gelet hierop, geen te bewijzen bestanddeel van de delictsomschrijving te zijn. Wel kunnen het Openbaar Ministerie en de rechter deze omstandigheid bij de strafeis en de strafoplegging betrekken.¹⁶²

Conclusie: Om het risico op stigmatisering van kinderen die in prostitutie worden uitgebuit of de onbedoelde legitimering van dergelijke praktijken te vermijden, heeft het de voorkeur om andere termen dan ‘kinderprostitutie’ te gebruiken om dit fenomeen te definiëren, met name in niet-juridische contexten. Hoewel de term ‘kinderprostitutie’ nog steeds te vinden is in bestaande internationale rechtsinstrumenten, worden staten er niet van weerhouden om andere, meer geschiktere termen te gebruiken om deze handelingen strafbaar te stellen. De termen ‘uitbuiting in de prostitutie’ of ‘uitbuiting voor de prostitutie’ zijn aantoonbaar meer geschikt, omdat deze het element van uitbuiting van het kind benadrukken en het laat er geen twijfel over bestaan dat het kind niet verantwoordelijk wordt gehouden voor de handelingen die het gevolg zijn van haar/zijn situatie.

E.4. GERELATEERDE TERMEN

E.4.i KINDEREN IN (EEN SITUATIE VAN) PROSTITUTIE

⊘ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Deze term verwijst naar de situatie of levensomstandigheden van een kind en geeft daarmee aan dat er situaties bestaan waarin kinderen in de prostitutie terecht komen. Hoewel deze term de realiteit op een neutrale manier uitdrukt, zonder het kind te stigmatiseren of de schuld te geven, wordt het element van uitbuiting en verantwoordelijkheid van de persoon/personen die erachter zit(ten) volledig achterwege gelaten.

Deze term kan ook worden gebruikt om aan te geven dat het kind in een omgeving leeft waarin prostitutie voorkomt zonder zelf seksueel uitgebuit te worden. De ouders van het kind of andere familieleden kunnen bijvoorbeeld als prostituee of als pooier betrokken zijn bij prostitutie. De term zou dan duiden op een kind dat het risico loopt slachtoffer te worden van prostitutie en niet noodzakelijkerwijs op een kind dat al in de prostitutie wordt uitgebuit, maar het getuige zijn van seksuele activiteiten van bijvoorbeeld een ouder of ander familie lid kan een traumatische ervaring voor het kind zijn.

E.4.ii KINDERPROSTITUTIE/KINDPROSTITUEE

⊘ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

Er is bezorgdheid geuit over het feit dat de termen ‘kinderprostitutie’, en ‘kindprostituee/kinderprostituee’ zouden kunnen impliceren dat het kind heeft ingestemd met prostitutie of dat wordt aangenomen dat het kind (mede)verantwoordelijkheid is voor haar/zijn eigen uitbuiting. Zoals hierboven beschreven worden alternatieve termen zoals ‘uitbuiting van kinderen in de prostitutie’ gebruikt om vast te leggen dat een kind er nooit vrijwillig voor kiest om in de prostitutie te worden uitgebuit, maar altijd het slachtoffer is van seksuele uitbuiting.

¹⁶² Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

Naar aanleiding van een landelijke campagne in maart 2015 om de term ‘kinderprostitutie’ uit alle wetgeving in het Verenigd Koninkrijk te schrappen,¹⁶³ werd de Serious Crime Act aangenomen die voorschrijft dat “*de Sexual Offences Act 2003 wordt aangepast om verwijzingen naar kinderprostitutie en kinderpornografie te schrappen [... en] deze termen te vervangen door seksuele uitbuiting van kinderen*” (hoofdstuk 68, paragraaf 51). Soortgelijke stemmen worden gehoord in de Verenigde Staten waar anti-slavernij- en mensenrechtenorganisaties pleiten voor het verwijderen van deze term uit wetgeving en ander gebruik.¹⁶⁴

Conclusie: De term ‘kinderprostitutie’ of ‘kind(er)prostituee’ moet niet worden gebruikt in wetgeving, beleidsdocumenten of in de praktijk, omdat het kinderen kan schaden en/of het risico bestaat dat de schuld bij de kinderen wordt gelegd.

E.4.iii KINDSEKSWERKER

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

De bezorgdheid over deze term is vergelijkbaar met die van de bovengenoemde term ‘kind(er) prostituee’. Hoewel de term vaak wordt gebruikt bij het verwijzen naar volwassenen, mogen de termen ‘sekswerk’ en ‘sekswerker’ nooit worden gebruikt om te verwijzen naar kinderen die seksueel worden uitgebuit in de prostitutie, omdat dit zou kunnen impliceren dat dit een legitiem beroep voor een kind is of dat de schuld bij het kind ligt.

Een alternatieve term voor ‘kindsekswerker’ is ‘uitbuiting van kinderen in de prostitutie’ of ‘kind dat wordt uitgebuit in de prostitutie’.

E.4.iv KINDEREN/ADOLESCENTEN/JONGEREN DIE SEKS VERKOPEN

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

‘Jongeren die seks verkopen’ is een term die steeds vaker wordt gebruikt in verband met beleids- en programma-interventies op het gebied van hiv/aids. De term verwijst naar kinderen van tien tot zeventien jaar en jongvolwassenen van achttien tot 24 jaar oud.¹⁶⁵ Hoewel volwassenen (achttien jaar en ouder) ook het slachtoffer kunnen zijn van seksuele uitbuiting, is het belangrijk op te merken dat met betrekking tot kinderen onder de achttien jaar altijd moet worden gewezen op het feit dat zij seksueel worden uitgebuit. Kinderen moeten niet worden aangeduid als personen die ‘seks verkopen’.¹⁶⁶

Een alternatieve term voor ‘kinderen/adolescenten/jongeren die seks verkopen’ is ‘uitbuiting van kinderen in de prostitutie’.

E.4.v VRIJWILLIGE PROSTITUTIE

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

Met betrekking tot de kwestie van seksuele uitbuiting van kinderen in de prostitutie is het noodzakelijk om de term ‘vrijwillige prostitutie’ aan te pakken, omdat deze soms wordt gebruikt in situaties waarin wordt aangenomen dat jongens of meisjes een bewuste beslissing hebben genomen om zich in de prostitutie te begeven.

163 The Guardian, ‘End use of outdated term ‘child prostitution’, says MP, (in het Engels) theguardian.com, 6 januari 2015. Zie tevens: Manchester Evening News, ‘Victory for MP’s campaign to rid laws of the phrase child prostitution’, (in het Engels) manchestereveningnews.co.uk, 13 februari 2015.

164 Zie (in het Engels): Rights4girls, rights4girls.org; Thomson Reuters Foundation News, ‘No such thing as child prostitute say anti-slavery groups’, (in het Engels) news.trust.org, 8 januari 2015; en The Huffington Post, ‘There’s No Such Thing as a Child Prostitute’, (in het Engels) huffingtonpost.com, 28 maart 2015.

165 WHO, ‘HIV and Young People Who Sell Sex’, Technical Brief, p. 3, (in het Engels) unaid.org, 28 oktober 2015.

166 De UNAIDS Terminology Guidelines 2015 wijzen er ook op dat “*sekswerk wordt gedefinieerd als de consensuele verkoop van seks tussen volwassenen, [en] kinderen (mensen onder de 18 jaar) kunnen niet betrokken zijn bij sekswerk. In plaats daarvan worden kinderen die betrokken zijn bij sekswerk beschouwd als slachtoffers van seksuele uitbuiting.*”

In dit verband moet worden opgemerkt dat een kind (ieder persoon jonger dan achttien jaar) naar internationaal recht niet kan instemmen met zijn of haar eigen seksuele uitbuiting. Als zodanig is elke vorm van toestemming of vermeend 'vrijwillig' gedrag niet relevant voor de bescherming van kinderen tegen alle vormen van seksuele uitbuiting.¹⁶⁷

Conclusie: Met betrekking tot kinderen die zijn betrokken in prostitutie, moet de term 'vrijwillig' worden vermeden. Kinderen onder de achttien jaar die zijn betrokken in prostitutie moeten te allen tijde worden gezien en behandeld als slachtoffers van seksuele uitbuiting. Een alternatieve term voor 'vrijwillige prostitutie' is 'uitbuiting van kinderen in de prostitutie'.

E.4.vi TRANSACTIONELE SEKS

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

'Transactionele seks' wordt omschreven als een gecommmercialiseerde relatie waarin seksuele handelingen worden geruild voor goederen, geld of voordelen, vaak gekoppeld aan economisch overleven, onderwijsprestaties, het vergroten van economische kansen of het verhogen van iemands sociale status.¹⁶⁸ De term 'transactionele seks' verscheen voor het eerst in de jaren negentig¹⁶⁹ als onderdeel van de discussie over hiv-overdrachtspatronen bij jonge vrouwen in Afrika ten zuiden van de Sahara (Sub-Sahara). Transactionele seks wordt in verband gebracht met een verhoogd risico op seksueel geweld en een hoger risico op hiv-overdracht.¹⁷⁰ In de volksgezondheidssector wordt onderscheid gemaakt tussen transactionele seks en prostitutie, omdat het ten eerste draait om een impliciete overeenkomst en niet om een expliciete overeenkomst of vooraf bepaalde betaling; het deel uitmaakt van een breder scala aan sociale verplichtingen;¹⁷¹ het vaak is ingebed in een emotionele relatie; en het door gemeenschappen over het algemeen niet wordt gezien als een vorm van prostitutie of seksuele uitbuiting.¹⁷²

De motivatie achter transactionele seks kan variëren, afhankelijk van de sociaaleconomische factoren en culturele context waarin het plaatsvindt. Er zijn verschillende vormen van transactionele seks:

1. Transactionele seks voor basisbehoeften, ook wel bekend als 'overlevingsseks'. Dit omvat de uitwisseling van seksuele activiteiten in ruil voor voedsel, kleding of onderdak.
2. Transactionele seks voor schoolcijfers, bekend als 'seks voor cijfers', houdt in dat studenten seksuele activiteiten verrichten in ruil voor het behalen van examens of van een hoog cijfer.
3. Transactionele seks voor luxeartikelen of verhoging van de sociale status, ook wel bekend als het 'sugar daddy', 'sugar mommy' en 'suikeroom' fenomeen, houdt in dat jongvolwassenen seksuele handelingen uitwisselen voor mobiele telefoons, sieraden, modieuze kleding, maaltijden in dure restaurants of andere goederen die duiden op een hogere sociale status.¹⁷³
4. Transactionele seks voor materiële uitingen van liefde, waaronder het geven van geschenken als een manier om genegenheid te tonen.¹⁷⁴

¹⁶⁷ De UNAIDS Terminology Guidelines 2015.

¹⁶⁸ T.P. Williams e.a., 'Transactional Sex as a Form of Child Sexual Exploitation and Abuse in Rwanda: Implications for Child Security and Protection', *Child Abuse & Neglect*, 2012/36, p.355.

Zie ook: M. Hunter, 'The Materiality of Everyday Sex: Thinking beyond 'Prostitution'', *African Studies* 2005/61, nr. 1, p. 101.

G. Banteby e.a. 'Cross-Generational and Transactional Sexual Relations in Uganda: Income Poverty as a Risk Factor for Adolescents', *Overseas Development Institute* 2014, p. 3.

¹⁶⁹ H. Standing, 'AIDS: Conceptual and Methodological Issues in Researching Sexual Behavior in Sub-Saharan Africa', *Social Science and Medicine* 1992/34, nr. 5, S. 475 - 83.

Zie ook: A. Ankomah, 'Premarital Sexual Relationships in Ghana in the Era of AIDS', *Health Policy and Planning* 1992/7, nr. 2, p. 13.

¹⁷⁰ K.L. Dunkle e.a., 'Transactional Sex among Women in Soweto, South Africa; Prevalence, Risk Factors and Association with HIV Infection', *Social Science Medicine* 2004/59, p. 1582.

¹⁷¹ V. Choudhry e.a., 'Transactional Sex and HIV Risks - Evidence from a Cross-Sectional National Survey among Young People in Uganda', *Global Health Action* 2015/8.

¹⁷² K.L. Dunkle e.a. 'Transactional Sex among Women in Soweto, South Africa', p. 1582. Zie ook: S. Leclerc-Madlala, 'Transactional Sex and the Pursuit of Modernity', *Social Dynamics*, 2003/29, nr. 2.

¹⁷³ B. Kuate-Defo, 'Young People's Relationships with Sugar Daddies and Sugar Mummies: What Do We Know and What Do We Need to Know?', *African Journal of Reproductive Health*, 2004/8, nr. 2, p. 15.

¹⁷⁴ E.E. MacPherson e.a., 'Transactional Sex and HIV: Understanding the Gendered Structural Drivers of HIV in Fishing Communities in Southern Malawi', *Journal of the International AIDS Society*, vol. 15, (Suppl 1), 2012.

Bij de toepassing van het wettelijk kader voor kindbescherming moeten kinderen die betrokken zijn bij transactionele seks als slachtoffer van seksuele uitbuiting worden beschouwd, omdat kinderen niet kunnen instemmen met het deelnemen aan seksuele activiteiten in ruil voor materiële voordelen of andere vormen van tegenprestatie. Het mogelijke argument van de ouders dat het kind heeft ingestemd met deze vorm van seks is juridisch irrelevant: de toestemming van een kind kan uitbuiting niet rechtvaardigen.¹⁷⁵ Het blijft in dit verband echter problematisch om te bepalen of een kind (indien seksueel meerderjarig) seksueel wordt uitgebuit in een seksuele relatie met een volwassene of dat het een seksuele relatie met wederzijds goedvinden betreft.

Wat transactionele seks uitbuiting maakt, is de machtsongelijkheid die een volwassene gebruikt om een kind te dwingen of te verleiden tot het verrichten van seksuele handelingen. De machtsongelijkheid kan aanwezig zijn wanneer er een aanzienlijk leeftijdsverschil of financiële onbalans bestaat tussen de volwassene en het kind. Sommige staten stellen bijvoorbeeld seksueel gedrag tussen een volwassene en een kind (of tussen twee personen onder de achttien jaar) strafbaar wanneer het leeftijdsverschil groter is dan drie of vijf jaar.¹⁷⁶ Op zichzelf kan leeftijd niet bepalend zijn voor uitbuiting. Een kind loopt namelijk evenveel risico op seksuele uitbuiting door een volwassene met een kleiner leeftijdsverschil als die volwassene misbruik maakt van haar/zijn machtspositie of autoriteit. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer een leraar een leerling goede cijfers aanbiedt in ruil voor seksuele handelingen. Als een kind behoefte heeft aan onderdak, voedsel en bescherming, kan hij/zij een seksuele relatie met een volwassene aangaan om op die manier te kunnen voorzien in haar/zijn basisbehoeften. De volwassene heeft het vermogen om in dergelijke basisbehoeften, materiële goederen of opwaartse sociale mobiliteit te voorzien, wat de basis is van de onevenwichtigheid in de relatie. Tevens is het de beslissing van de volwassene om deze machtsongelijkheid te misbruiken door een kind te dwingen of te verleiden tot het verrichten van seksuele handelingen die erin resulteren dat het kind slachtoffer wordt van transactionele seks.

Conclusie: Er bestaat geen duidelijke definitie van transactionele seks in het internationaal recht en ook geen reactie van de wetgevende macht op transactionele seks. Met betrekking tot volwassenen lijkt er (althans in sommige contexten) een grotere acceptatie van 'transactionele seks' te zijn dan van 'prostitutie'. Desalniettemin blijft het fenomeen van 'transactionele seks' ongreepbaar in het kader van het beschermen van kinderen. Op het gebied van de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting is deze terminologie niet de meest geschikte, omdat het risico bestaat (al dan niet per ongeluk) bepaalde vormen van seksuele uitbuiting van kinderen te legitimeren. Een alternatieve term voor 'transactionele seks' is 'seksuele uitbuiting van kinderen'.

E.4.vii GEBRUIK VAN KINDEREN VOOR PORNOGRAFISCHE VOORSTELLINGEN

∅ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

In een aantal internationale rechtsinstrumenten wordt verwezen naar het 'gebruik van kinderen voor pornografische voorstellingen'. De term 'pornografisch' behelst niet alleen dat wat wordt opgenomen en/of gedocumenteerd, maar ook dat wat live wordt uitgevoerd. Deze term wordt bijvoorbeeld gebruikt in artikel 34 (c) van het IVRK: "*kinderen die worden uitgebuit in pornografische voorstellingen en pornografisch materiaal.*" Het draait dus om zowel de voorstellingen als het uiteindelijke materiële resultaat. Artikel 27 (c) van het ACRWC spreekt over het "*gebruik van kinderen bij pornografische activiteiten, voorstellingen en materialen*", terwijl artikel 3 (b) van ILO Verdrag nr. 182 spreekt over "*het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor prostitutie, voor de productie van pornografie of voor pornografische voorstellingen.*"

¹⁷⁵ T.P. Williams e.a., 'Transactional Sex as a Form of Child Sexual Exploitation and Abuse in Rwanda: Implications for Child Security and Protection', *Child Abuse & Neglect*, 2012/36, p.355.

Zie ook artikel 34 van het IVRK en artikel 2 van het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de rechten van het kind.

¹⁷⁶ Zie bijvoorbeeld definities van aanranding van minderjarigen in verschillende staten van de vs op (in het Engels) <https://apps.rrainn.org/policy/compare/crimes.cfm>. Soortgelijke bepalingen bestaan in de Canadese wet, zie (in het Engels) <http://www.justice.gc.ca/eng/tp-pr/other-autre/clp/faq.html>. In Nederland mag een volwassene vrijwillige seksuele contacten hebben met iemand vanaf zestien jaar. Voogd of ouder van de minderjarige is verantwoordelijk en kan contact verbieden of beperken.

Deze laatste bepaling kan kinderen beschermen tegen bepaalde uitbuitingssituaties met live-optredens van seksuele aard, zonder dat daarbij sprake is van het produceren van enig pornografisch materiaal (oftewel geen opname).¹⁷⁷

Ten slotte gaat het Verdrag van Lanzarote in artikel 21 nog verder door verschillende soorten ‘gebruik’ van een kind te specificeren en de verdragspartijen te verplichten een reeks activiteiten strafbaar te stellen met betrekking tot de deelname van een kind aan pornografische voorstellingen. Daaronder vallen: het werven van een kind voor deelname aan pornografische voorstellingen of ervoor zorgen dat een kind deelneemt aan dergelijke voorstellingen; het dwingen van een kind tot deelname aan pornografische voorstellingen of daar voordeel uit trekken, dan wel anderszins een kind uitbuiten met een dergelijk oogmerk; het welbewust bijwonen van pornografische voorstellingen waarbij kinderen betrokken zijn. In Nederland stelt artikel 248c Sr het bijwonen van het optreden van een seksshows met een minderjarige strafbaar.

Om dezelfde redenen als uiteengezet in hoofdstuk F met betrekking tot de term ‘kinderpornografie’, kan de term ‘pornografisch’¹⁷⁸ in verband met een kind misleidend zijn en kan het leiden tot stigmatisering en/of het kind anderszins schaden. Een meer neutrale term om dit fenomeen te beschrijven en om de seksualisering van het kind te benadrukken is ‘gebruik van kinderen voor seksuele voorstellingen’.

Conclusie: De term ‘een kind gebruiken’ voor seksuele doeleinden (of het nu gaat om een voorstelling of iets anders) heeft als voordeel dat de nadruk wordt gelegd op het feit dat het kind is onderworpen aan een misdrijf en niet de verantwoordelijkheid draagt voor wat er met haar/hem gebeurt. In die zin is het een neutralere term die stigmatisering vermijdt en niet de schuld bij het kind neerlegt.

Daarnaast is de term ‘pornografisch’ in relatie tot het kind ongepast en kan deze beter worden vervangen door ‘seksueel’. In deze context heeft de term ‘gebruik van kinderen voor seksuele voorstellingen’ dus de voorkeur.

¹⁷⁷ De leeftijd van seksuele meerderjarigheid is in deze context niet relevant en toestemming voor seks met wederzijdse instemming is niet hetzelfde als toestemming om deel te nemen aan de productie van pornografische voorstellingen.

¹⁷⁸ Pornografie is afgeleid van het Griekse ‘pornographos’ en betekent schrijven over prostituees.

F. KINDERPORNOGRAFIE

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

F.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Het IVRK verwijst in artikel 34 (c) naar kinderen die worden uitgebuit in ‘pornografische voorstellingen en pornografisch materiaal’. Er wordt echter geen definitie van deze termen gegeven.
- ii. 1990: Het ACRWC verwijst in artikel 27 (c) naar “*het gebruik van kinderen bij pornografische activiteiten, voorstellingen en materialen.*”
- iii. 1999: ILO Verdrag nr. 182 gebruikt in artikel 3 (b) de uitdrukking: “*het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor prostitutie, voor de productie van pornografie of voor pornografische voorstellingen.*”
- iv. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 gebruikt de term ‘kinderpornografie’ in artikel 2 en definieert deze als “*elke afbeelding, op welke wijze dan ook, van een kind dat betrokken is bij, echte of gesimuleerde, expliciete seksuele gedragingen of elke afbeelding van de geslachtsorganen van een kind voor primair seksuele doeleinden.*” Bovendien zijn staten op grond van artikel 3 lid 1 onder c verplicht de volgende samenstellende delen van het misdrijf ‘kinderpornografie’ strafbaar te stellen: “*het vervaardigen, distribueren, verspreiden, importeren, exporteren, aanbieden, verkopen of bezitten voor bovengenoemde doeleinden van kinderpornografie als omschreven in artikel 2.*”
- v. 2001: Artikel 9 lid 2 van het Verdrag van Boedapest bevat de term ‘kinderpornografie’ en definieert deze als “*pornografisch materiaal dat visueel het volgende uitbeeldt: (a) een minderjarige die betrokken is bij expliciet seksuele handelingen [seksueel expliciet gedrag wordt op dezelfde manier gedefinieerd in het Verdrag van Lanzarote]; (b) iemand met het voorkomen van een minderjarige die betrokken is bij expliciet seksuele handelingen; (c) realistische afbeeldingen, voorstellende een minderjarige die betrokken is bij expliciet seksuele handelingen.*”¹⁷⁹
- vi. 2007: Artikel 20.2 van het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (Verdrag van Lanzarote) bevat de term ‘kinderpornografie’ die wordt gedefinieerd als “*elk materiaal dat een visuele weergave behelst van een kind dat betrokken is bij echte of gesimuleerde expliciete seksuele gedragingen of elke afbeelding van de geslachtsorganen van een kind voor primair seksuele doeleinden.*” Het Verdrag van Lanzarote verbiedt door middel van artikel 20 lid 1: “*(a) het vervaardigen van kinderpornografie; (b) het aanbieden of ter beschikking stellen van kinderpornografie; (c) het verspreiden of uitzenden van kinderpornografie; (d) het, al dan niet voor een derde, verwerven van kinderpornografie; (e) het in bezit hebben van kinderpornografie; (f) het zich door middel van informatie- en communicatietechnologie welbewust toegang verschaffen tot kinderpornografie.*”
- vii. 2011: Artikel 2 van EU-Richtlijn 2011/93 definieert ‘kinderpornografie’ als “*i) al het materiaal dat de visuele weergave behelst van een kind dat deelneemt aan echte of gesimuleerde expliciete seksuele handelingen; ii) elke weergave voor primair seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een kind; iii) al het materiaal dat de visuele weergave behelst van een persoon die er als een kind uitziet en die deelneemt aan echte of gesimuleerde expliciete seksuele gedragingen of elke weergave voor seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een persoon die er als een kind*

¹⁷⁹ Raad van Europa, ‘Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse’, (in het Engels) <https://rm.coe.int/16800d3832>, paragraaf 100, Lanzarote 25 oktober 2007.

uitziet, of; iv) realistische afbeeldingen van een kind dat deelneemt aan expliciete seksuele gedragingen, of realistische afbeeldingen voor primair seksuele doeleinden van de geslachtsorganen van een kind.”

Nationaal:

- i. 2016: In het Wetboek van Strafrecht gaat artikel 240b over strafbaar beeldmateriaal van kinderen. Het woord ‘kinderpornografie’ wordt hierin echter niet genoemd. Het artikel beschrijft strafbaar materiaal als “een afbeelding van een seksuele gedraging waarbij iemand is betrokken of schijnbaar is betrokken die kennelijk de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt.” Sinds 2010 is het ook verboden om toegang te verschaffen tot bovengenoemd beeldmateriaal door een hyperlink aan te klikken waarvan men weet of kan vermoeden dat die daartoe leidt. Het Verdrag van Lanzarote leidde ertoe dat aan dit artikel werd toegevoegd dat het bewust streamen en bekijken van online kindermisbruik, zonder het op te slaan, strafbaar is.¹⁸⁰

F.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 1990: In resolutie 1990/68 stelde de VN-Mensenrechtencommissie een speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie aan.¹⁸¹ De resolutie bevat echter geen definitie van ‘kinderpornografie’.

F.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

‘Kinderpornografie’ is een term die meer duidelijkheid behoeft, omdat het een vrij complexe wettelijke definitie heeft. De term wordt gebruikt om zowel materiaal van seksueel misbruik van kinderen te beschrijven als de misdrijven van het produceren/voorbereiden, consumeren, delen/verspreiden of bezitten van dergelijk materiaal.¹⁸² Om het fenomeen ‘kinderpornografie’ effectief te kunnen vervolgen, is het van essentieel belang om juridische gevolgen van strafrechtelijke aard te verbinden aan het gedrag van eenieder die zich schuldig maakt aan een van de bovengenoemde handelingen.¹⁸³

Voor een volledig begrip van de bestaande wettelijke definities van de term ‘kinderpornografie’ is het van belang om meer in detail in te gaan op enkele bestanddelen van dit begrip, zoals opgenomen in het Facultatief Protocol IVRK nr. 1, het Verdrag van Lanzarote, het Verdrag van Boedapest, de EU-Richtlijn 2011/93 en het Nederlandse Wetboek van Strafrecht.

Het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het Verdrag inzake de rechten van het kind:

○ “elke afbeelding, op welke wijze dan ook”

Het gebruik van de uitdrukking “elke afbeelding, op welke wijze dan ook” weerspiegelt het brede scala aan pornografisch materiaal dat in verschillende media beschikbaar is en waarin kinderen worden afgebeeld om seksuele opwinding op te wekken of om de gebruiker seksueel te bevredigen. Dit omvat, maar is niet beperkt tot, beeldmateriaal zoals foto’s, films, tekeningen en cartoons, audio-opnamen, liveoptredens, geschreven materiaal (geprint of online) en fysieke objecten zoals sculpturen, speelgoed of ornamenten. Het omvat ook de zogenaamde ‘virtuele kinderpornografie’.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Expertisebureau Online Kindermisbruik (EOKM), ‘Wetgeving kinderporno, opsporing en vervolging’ <https://www.eokm.nl/wp-content/uploads/2019/04/EOKM-Factsheet-wetgeving-2019-def.pdf>, april 2019.

¹⁸¹ Resolutie 1990/68 van de VN-Mensenrechtencommissie, ‘Verkoop van kinderen’, UN Doc E/CN.4/RES/1990/68, 7 maart 1990.

¹⁸² Het gebruik van een kind voor de productie van pornografisch materiaal en het feitelijke materiaal dat uit dit gebruik voortvloeit worden soms met elkaar verward.

¹⁸³ Raad van Europa, ‘Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse’, (in het Engels) <https://rm.coe.int/16800d3832>, paragraaf 139, Lanzarote 25 oktober 2007.

¹⁸⁴ Bijvoorbeeld realistische afbeeldingen die kunstmatig worden gemaakt, maar geen echte kinderen weergeven. Voor meer details, zie paragraaf F.4.ii over computer/digitaal-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen.

Er blijven aanzienlijke verschillen bestaan in nationale wetten van de staten die partij zijn bij het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 met betrekking tot de classificatie van kinderpornografisch beeldmateriaal dat strafbaar is.

- “elke afbeelding van de geslachtsorganen van een kind voor primair seksuele doeleinden”

De term ‘voor seksuele doeleinden’ verwijst naar de bedoeling achter de productie en/of het gebruik van het materiaal. Alleen dergelijke afbeeldingen die bedoeld zijn voor seksuele doeleinden worden als kinderpornografie beschouwd. Foto’s van de geslachtsorganen van een kind die gemaakt zijn voor een wetenschappelijk tekstboek worden bijvoorbeeld niet als pornografisch beschouwd, maar dezelfde afbeeldingen die (opnieuw) worden geproduceerd voor een pornografische website kunnen weer wel worden beschouwd als kinderpornografie.

- De bestanddelen van het strafbare feit

Met betrekking tot het materiaal dat seksueel misbruik van een kind afbeeldt, verzoekt het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 de verdragspartijen om de volgende handelingen strafbaar te stellen: het vervaardigen, distribueren, verspreiden, importeren, exporteren, aanbieden, verkopen of bezitten van kinderpornografie voor bovengenoemde doeleinden als omschreven in artikel 2.

Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (Verdrag van Lanzarote):

- “elk materiaal dat een visuele weergave behelst van een kind”

Door deze formulering bevat het Verdrag van Lanzarote een ietwat smallere definitie dan het Facultatief Protocol IVRK nr. 1. Het specificeert namelijk dat kinderpornografisch materiaal visueel moet worden weergegeven, waardoor bijvoorbeeld audioweergaven worden uitgesloten. Op basis van de expliciete toevoeging van een mogelijkheid voor verdragspartijen om ervoor te kiezen om de productie en het bezit van “pornografisch materiaal dat uitsluitend bestaat uit gesimuleerde weergaven of realistische afbeeldingen van een niet-bestaand kind” (artikel 20 lid 3)¹⁸⁵ niet strafbaar te stellen, wordt duidelijk dat het Verdrag van Lanzarote, net als het Facultatief Protocol IVRK nr. 1, ook betrekking heeft op dergelijk materiaal, waarnaar vaak wordt verwezen met de term ‘virtuele kinderpornografie’ (zie paragraaf F.4.ii hieronder).

- De bestanddelen van het strafbare feit

Wat betreft het materiaal van seksueel misbruik van een kind gaat het Verdrag van Lanzarote verder dan andere bestaande rechtsinstrumenten. Het Verdrag verzoekt de verdragspartijen namelijk om de volgende handelingen strafbaar te stellen: “het vervaardigen van kinderpornografie; het aanbieden of ter beschikking stellen van kinderpornografie; het verspreiden of uitzenden van kinderpornografie; het, al dan niet voor een derde, verwerven van kinderpornografie; het in bezit hebben van kinderpornografie; het zich, door middel van informatie- en communicatietechnologie welbewust toegang verschaffen tot kinderpornografie.”

Het Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken (Verdrag van Boedapest):

“pornografisch materiaal dat visueel het volgende uitbeeldt (a) een minderjarige [...]; (b) iemand met het voorkomen van een minderjarige [...]; (c) realistische afbeeldingen, voorstellende een minderjarige [...].”

Deze definitie (die voorafging aan de definitie in het Verdrag van Lanzarote) bevat ook de mogelijk beperkende term ‘visueel afgebeeld’. Niettemin heeft dit Verdrag expliciet betrekking op ‘virtuele

¹⁸⁵ Het is opmerkelijk dat deze clausule alleen betrekking heeft op productie en bezit en niet op de andere elementen die in het Verdrag worden genoemd.

kinderpornografie' (d.w.z. realistische afbeeldingen, voorstellende een minderjarige die betrokken is bij expliciet seksuele handelingen). Het gaat zelfs nog een stap verder door "iemand met het voorkomen van een minderjarige" op te nemen in de definitie van 'kinderpornografie'.

- De bestanddelen van het strafbare feit

Het Verdrag van Boedapest vereist de strafbaarstelling van de volgende handelingen: "Het vervaardigen van kinderpornografie met het doel deze door middel van een computersysteem te verspreiden; het aanbieden of beschikbaar stellen van kinderpornografie door middel van een computersysteem; het verspreiden of overdragen van kinderpornografie door middel van een computersysteem; het voor zichzelf of een ander verkrijgen van kinderpornografie door middel van een computersysteem; het bezit van kinderpornografie in een computersysteem of op een opslagmedium voor computergegevens."

EU-Richtlijn 2011/93

- "alle materiaal dat de visuele weergave behelst van een kind" of "alle materiaal dat de visuele weergave behelst van een persoon die er als een kind uitziet" en "die deelneemt aan echte of gesimuleerde expliciete seksuele gedragingen";
- "elke weergave van de geslachtsorganen van een kind" of van "een persoon die er als een kind uitziet" "voor primair seksuele doeleinden";
- "realistische afbeeldingen van een kind dat deelneemt aan expliciete seksuele gedragingen" of "realistische afbeeldingen van de geslachtsorganen van een kind voor primair seksuele doeleinden."

De definitie in de EU-Richtlijn lijkt sterk op die van het Verdrag van Boedapest en omvat afbeeldingen van zowel echte kinderen als personen met het voorkomen van een minderjarige of die zich als kinderen voordoen, evenals realistische afbeeldingen van kinderen. De beperking in dit instrument is echter dat het materiaal seksuele handelingen of geslachtsorganen 'visueel moet weergeven'.

- De bestanddelen van het strafbare feit

Aan de andere kant stelt de EU-Richtlijn, net als het Verdrag van Lanzarote, expliciet dat "het zich door middel van informatie- en communicatietechnologie welbewust toegang verschaffen tot kinderpornografie" strafbaar moet worden gesteld. Dit betekent dat de persoon die zichzelf toegang verschaft, zowel de intentie moet hebben om toegang te krijgen tot een website waar kinderpornografie beschikbaar is en moet weten dat dergelijke afbeeldingen daar te vinden zijn.

Wetboek van Strafrecht

- "een afbeelding (of video) van een seksuele gedraging, waarbij iemand die kennelijk de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt, is betrokken"

In artikel 240b Sr is de volgende tekst opgenomen: "Met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft degene die een afbeelding - of een gegevensdrager, bevattende een afbeelding - van een seksuele gedraging, waarbij iemand die kennelijk de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt, is betrokken of schijnbaar is betrokken, verspreidt, aanbiedt, openlijk tentoonstelt, vervaardigt, invoert, doorvoert, uitvoert, verwerft, in bezit heeft of zich door middel van een geautomatiseerd werk of met gebruikmaking van een communicatiedienst de toegang daartoe verschaft."

Het moet gaan om een afbeelding van een gedraging van expliciet seksuele aard, die reeds door haar karakter strekt tot het opwekken van seksuele prikkelingen, wat kan worden vastgesteld aan de hand van de afbeelding zelf. De handeling die de minderjarige persoon verricht hoeft op zichzelf niet expliciet seksueel van aard te zijn. De afbeelding moet, gelet op de wijze van totstandkoming, in

het concrete geval onmiskenbaar strekken tot het opwekken van een prikkeling. Centraal staat bescherming van de (afgebeelde) jeugdige. Daarom kan zelfs het privébezit van kinderpornografie strafbaar zijn. Daarnaast gaat het om het voorkomen van schade als gevolg van het in omloop brengen van beeldmateriaal dat seksueel misbruik suggereert. De strekking is gelegen in het tegengaan van (al dan niet op realistische wijze gesuggereerd) seksueel misbruik van jeugdigen en van de uitbuiting daarvan, waaronder te begrijpen het verleiden van minderjarigen om hieraan (tegen betaling) deel te nemen. Dat het materiaal afkomstig is van de minderjarige zelf of door een minderjarige is vervaardigd is irrelevant.¹⁸⁶

In het wetsvoorstel seksuele misdrijven wordt voorgesteld om artikel 240b te vervangen door het nieuwe artikel 251, te weten: “1. Hij die een visuele weergave van een seksuele gedraging of een gegevensdrager bevattende gegevens die geschikt zijn om een visuele weergave te vormen van een seksuele gedraging, waarbij een andere persoon die kennelijk de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt is betrokken of schijnbaar is betrokken, verspreidt, aanbiedt, openlijk tentoonstelt, vervaardigt, invoert, doorvoert, uitvoert, verwerft, in bezit heeft of zich de toegang daartoe verschafft wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie. 2. Niet strafbaar is degene die als leeftijdsgenoot een visuele weergave of een gegevensdrager als bedoeld in het eerste lid waarbij een andere persoon is betrokken die de leeftijd van twaalf maar nog niet de leeftijd van achttien jaren heeft bereikt in het kader van een gelijkwaardige situatie tussen hem en die andere persoon uitsluitend voor privégebruik vervaardigt, in bezit heeft of aanbiedt aan die ander.”¹⁸⁷

Het begrip ‘kinderpornografie’ wordt in Nederland ook gebruikt in de Richtlijn voor Strafvordering kinderpornografie,¹⁸⁸ in de Aanwijzing Kinderpornografie,¹⁸⁹ in de Eerste Rapportage Kinderpornografie van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen,¹⁹⁰ in de naam van het Team Bestrijding Kinderpornografie en Kindersekstoerisme van de Nationale Politie en in kamerstukken.¹⁹¹ Ook wordt de term ‘kinderporno’ gebruikt.¹⁹²

Kindererotiek of andere geseksualiseerde afbeeldingen van kinderen (zie paragraaf F.4.iii hieronder), die kinderen (half) uitgekleed of in erotische houdingen tonen zonder expliciete seksuele handelingen, maar die het kind wel direct of indirect seksualiseren,¹⁹³ worden door geen van de internationale rechtsinstrumenten erkend als vallend onder de definitie van kinderpornografie en blijft in veel staten legaal.¹⁹⁴ Dit geldt echter niet voor Nederland. Ook een afbeelding waar een kind alleen op staat, kan door de manier waarop en de toestand waarin het geslachtsdeel is gefotografeerd/gepositioneerd, een seksuele gedraging zijn en dus als kinderpornografie worden geclassificeerd. Maar ook als geen sprake is van poseren en het slachtoffer zich niet bewust is geweest van de vervaardigde compositie kan sprake zijn van kinderpornografie. Niet vereist is dat de jeugdige door de afgebeelde seksuele handeling is geschaad; het hoeft dus niet te gaan om een afbeelding van een zedendelict.¹⁹⁵

186 T. Blom e.a., ‘Artikel 240b Sr Kinderpornografie’, Tekst & Commentaar Strafrecht, Wolters-Kluwer, 2020.

187 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wetsvoorstel seksuele misdrijven’, rijksoverheid.nl, 8 maart 2021.

188 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Richtlijn voor strafvordering kinderpornografie’, wetten.nl, 1 oktober 2016.

189 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Aanwijzing Kinderpornografie’, wetten.nl, 1 mei 2016.

190 Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, ‘Eerste Rapportage Kinderpornografie’, nationaalrapporteur.nl, 12 oktober 2011.

191 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Kamerbrief over voortgang modernisering wetgeving seksuele misdrijven’, rijksoverheid.nl, 29 september 2020.

192 Rijksoverheid, ‘Bestrijding kinderporno’, rijksoverheid.nl, verkregen op 21 september 2020.

Zie tevens: Openbaar Ministerie, ‘Kinderporno’, om.nl, verkregen op 21 september 2020.

193 Voor meer informatie over het concept van kindererotica wordt aanbevolen om het volgende artikel te lezen:

Centrum voor kinderscherming op internet, ‘Bestrijding van de grijze gebieden van seksuele uitbuiting van kinderen op internet’, (in het Engels en Duits) jugendschutz.net, Berlijn november 2016.

194 Ondanks enkele uitzonderingen: Zuid-Afrikaanse seksuele misdrijven en aanverwante zaken, wijzigingswet 32 van 2007, verwijst artikel 1 lid 1 onder I naar afbeeldingen die het lichaam van een dergelijke persoon tonen of beschrijven op een manier of in omstandigheden die, binnen de context, de seksuele integriteit van die persoon schenden of beledigen; Australisch Wetboek van Strafrecht, artikel 473 lid 1 gebruikt de term ‘seksuele pose’ in de definitie van kinderpornografie.

195 T. Blom e.a., ‘Artikel 240b Sr Kinderpornografie’, Tekst & Commentaar Strafrecht, Wolters-Kluwer, 2020.

Het juridische vacuüm rond het weglaten van kindererotiek uit de huidige internationale wettelijke definities van kinderpornografie werd al opgemerkt in 2003.¹⁹⁶ De meest waarschijnlijke reden voor het weglaten van kindererotiek was destijds dat het een discussie over censuur op het internet aanwakkerde.¹⁹⁷ Of het nu om deze reden of om een andere reden gaat, recentelijk aangenomen internationale rechtsinstrumenten, zoals het Verdrag van Lanzarote en de EU-Richtlijn 2011/93, hebben dezelfde aanpak gehandhaafd, terwijl sommige wetshandhavingsinstanties, zoals het Child Exploitation and Online Protection Centre (CEOP), al langere tijd kindererotiek opnemen onder een reeks van afbeeldingen die vallen onder seksueel misbruik van kinderen.¹⁹⁸

N.B. Er bestaat zowel onder wetshandhavingsinstanties (zoals het CEOP) als onder kinderbeschermingsorganisaties een toenemende tendens om de geschiktheid van de term 'kinderpornografie' in twijfel te trekken en alternatieve terminologie voor te stellen. De situatie is vergelijkbaar met dat wat in hoofdstuk E is behandeld met betrekking tot de term 'kinderprostitutie'. In het internationale recht worden termen als 'kinderprostitutie' en 'kinderpornografie' nog steeds gebruikt. Er is echter niets dat staten ervan weerhoudt andere termen te gebruiken. Het Expertisebureau Online Kindermisbruik (EOKM) gebruikt zoveel mogelijk de term 'beeldmateriaal van seksueel kindermisbruik' of 'op beeld vastgelegd seksueel misbruik van kinderen'.¹⁹⁹

Conclusie: Zoals weergegeven in paragraaf F.1. is de term 'kinderpornografie' verankerd in internationale rechtsinstrumenten die in de 21ste eeuw zijn aangenomen,²⁰⁰ hoewel de exacte definitie enigszins varieert. Dat is afhankelijk van het rechtsinstrument waarnaar wordt gekeken. Dit heeft eraan bijgedragen dat de term ook in nationale wetgeving wordt gebruikt. Kinderpornografie blijft dus in veel landen belangrijk voor de definitie van een misdrijf. Behalve in nationale wetgeving komt de term ook veelvuldig voor in aanwijzingen, beleidsdocumenten, namen van politieteams en organisaties. Er blijven echter kanttekeningen bestaan over het gebruik van deze terminologie. Informele termen die verwijzen naar kinderpornografie (bijvoorbeeld 'kinderporno') moeten volledig worden vermeden.

F.4. GERELATEERDE TERMEN

F.4.i MATERIAAL VAN SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN/MATERIAAL VAN SEKSUELE UITBUITING VAN KINDEREN

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

De term 'materiaal van seksueel misbruik van kinderen' wordt steeds vaker in internationale contexten gebruikt ter vervanging van de term 'kinderpornografie'.²⁰¹ De terminologische verandering is gebaseerd op het argument dat geseksualiseerd materiaal dat kinderen afbeeldt of representeert in feite een vorm van seksueel misbruik van kinderen is en niet mag worden omschreven als 'pornografie'.²⁰²

'Pornografie' is een term die voornamelijk wordt gebruikt voor volwassenen die seksuele handelingen verrichten met wederzijds goedvinden welke (meestal legaal)²⁰³ aan het grote publiek worden

196 Save the Children Europe Group, 'Child Pornography and Internet-Related Sexual Exploitation of Children', (in het Engels) childcentre.info, p. 10, juni 2003.

197 J.M. Petit, 'Report by the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography', VN-Mensenrechtencommissie, (in het Engels) refworld.org, 23 december 2004.

198 Child Exploitation and Online Protection Centre (CEOP), 'CEOP-dreigingsanalyse Child sexual exploitation (CSE) - juni 2013: Beoordeling van dreiging van seksuele uitbuiting en misbruik van kinderen', (in het Engels) norfolkscb.org, p. 22, juni 2013.

199 EOKM, 'Wetgeving kinderporno, opsporing en vervolging', <https://www.eokm.nl/wp-content/uploads/2019/04/EOKM-Factsheet-wetgeving-2019-def.pdf>, april 2019.

200 Het is opmerkelijk dat eerdere internationale verdragen, zoals het IVRK, het ACRWC en ILO Verdrag nr.182, zich concentreerden op het gebruik van kinderen in pornografie in plaats van op het materiaal waarop dat is vastgelegd en die de term 'kinderpornografie' niet bevatten.

201 Zie bijvoorbeeld United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 'Study on the Effects of New Information Technologies on the Abuse and Exploitation of Children', (in het Engels) unodc.org, p. 10, New York mei 2015.

202 Interpol, 'Appropriate Terminology', (in het Engels) interpol.int, verkregen op 21 september 2020.

203 Pornografie is legaal in de meeste delen van Europa en Noord-Amerika, maar niet in andere delen van de wereld.

verstrekt voor seksueel genot. Kritiek op deze term vloeit voort uit het feit dat ‘pornografie’ steeds meer genormaliseerd wordt en (al dan niet opzettelijk) bijdraagt om de ernst van seksueel misbruik en/of seksuele uitbuiting van kinderen te verminderen, te bagatelliseren of zelfs te legitimeren.²⁰⁴ Hiermee wordt kinderpornografie gekoppeld aan iets dat door het grote publiek geassocieerd wordt met gelegitimeerd seksueel genot. Net als de termen ‘kinderprostitutie’ en ‘kind(er)prostitutie’ brengt de term ‘kinderpornografie’ ook het risico met zich mee dat wordt gesuggereerd dat de handelingen zijn verricht met toestemming van het kind en dat daarom sprake is van legitieme seksuele voorstellingen.²⁰⁵

Gezien het bovenstaande vermeldde het Europees Parlement in zijn resolutie over online seksueel misbruik van kinderen van 11 maart 2015 expliciet dat “*het essentieel is om de juiste terminologie te gebruiken voor misdaden tegen kinderen, inclusief de beschrijving van afbeeldingen van seksueel misbruik van kinderen.*” Het Europees Parlement adviseert als term ‘materiaal van seksueel misbruik van kinderen’ te gebruiken in plaats van ‘kinderpornografie’.²⁰⁶

‘Kinderpornografie’ gaat over “*kinderen die (wettelijk) niet kunnen instemmen*” met de seksuele handelingen waaraan ze worden onderworpen “*en die mogelijk slachtoffer zijn van een misdrijf.*”²⁰⁷ Dit is de afgelopen jaren de algemene benadering geweest van de wetshandhavingsinstanties en heeft ertoe geleid dat ‘kinderpornografie’ is bestempeld als forensisch bewijs van seksueel misbruik of seksuele uitbuiting van kinderen. Wetshandhavingsinstanties hebben dan ook in veel landen, evenals Europol en INTERPOL op internationaal niveau, de neiging om de term ‘kinderpornografie’ te verwerpen en in plaats daarvan ‘materiaal van seksueel misbruik van kinderen’ of ‘materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen’ te gebruiken.²⁰⁸

De EU-Richtlijn 2011/93 stelt in de preambule dat: “*Kinderpornografie vaak beeldopnamen bevat van seksueel misbruik van kinderen door volwassenen*”, maar stelt dat kinderpornografie ook iets breder kan zijn door toe te voegen: “*Kinderpornografie kan tevens afbeeldingen omvatten van kinderen die betrokken zijn bij expliciete seksuele gedragingen of van hun geslachtsorganen, waarbij dergelijke afbeeldingen worden vervaardigd of gebruikt voor primair seksuele doeleinden en, met of zonder medeweten van het kind, worden uitgebuit.*” Voorts kan kinderpornografie ook betrekking hebben op realistische afbeeldingen van een kind dat deelneemt of wordt afgebeeld alsof het deelneemt aan expliciete seksuele gedragingen voor primair seksuele doeleinden (overweging 9).

Volgens deze beschrijving omvat ‘materiaal van seksueel misbruik van kinderen’ een beperktere reeks handelingen dan ‘kinderpornografie’ aangezien kinderpornografie verder kan gaan dan de weergave van seksueel misbruik van een kind. Dat is precies de reden waarom de term ‘materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen’ bijzonder belangrijk is. ‘Materiaal van seksuele uitbuiting’ omvat het materiaal dat kinderen seksualiseert en uitbuit, hoewel dit niet expliciet het seksuele misbruik van een kind afbeeldt.²⁰⁹

Bovendien vallen bepaalde vormen van seksuele activiteiten waarbij kinderen zijn betrokken niet onder de huidige wettelijke definities (in het internationale recht) van kinderpornografie, waar deze wel kunnen worden beschouwd als seksuele uitbuiting van kinderen (bijv. seksueel poseren, ‘erotica’,

204 Zie bijvoorbeeld D. Frangež e.a., ‘The Importance of Terminology Related to Child Sexual Exploitation’, *Journal of Criminal Investigation and Criminology*, (in het Engels) [researchgate.net](https://www.researchgate.net) of [semanticscholar.org](https://www.semanticscholar.org), vol. 66, nr. 4, p. 291 – 299, Ljubljana oktober 2015.

205 “*Materiaal van seksueel misbruik van kinderen [...] weerspiegelt de ernst en de aard van de inhoud nauwkeuriger en bestrijdt elk idee dat dergelijke handelingen zouden kunnen worden uitgevoerd met toestemming van het kind*” INHOPE, ‘Child Sexual Abuse Material (CSAM) – A Terminology Note.’

206 Resolutie 2015/2564 van het Europees Parlement, ‘Bestrijding van seksueel misbruik van kinderen op het internet’, paragraaf 12, UN Doc RES/2015/2564(RSP) 11 maart 2015.

207 Interpol, ‘Appropriate Terminology’, (In het Engels) [interpol.int](https://www.interpol.int), verkregen op 21 september 2020.

208 Europol, ‘Gezamenlijke actie in 22 Europese landen tegen online materiaal van seksueel misbruik van kinderen op internet’, [europol.europa.eu](https://www.europol.europa.eu), 16 december 2011.

Zie ook: Virtual Global Taskforce, ‘Child Sexual Exploitation Environmental Scan’, (in het Engels) [virtualglobaltaskforce.com](https://www.virtualglobaltaskforce.com), 21 december 2015.

209 Zie bijvoorbeeld D. Frangež e.a., ‘The Importance of Terminology Related to Child Sexual Exploitation’, (in het Engels) [researchgate.net](https://www.researchgate.net) of [semanticscholar.org](https://www.semanticscholar.org), p. 296, Ljubljana oktober 2015.

zie paragraaf F.4iii). Ook in deze gevallen verwijzen wetshandhavinginstanties vaak naar ‘materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen’ (Child Sexual Exploitation Material - CSEM) als een bredere categorie. Deze term geeft zowel materiaal van seksueel misbruik van kinderen weer als andere geseksualiseerde inhoud met afbeeldingen van kinderen.

Als gevolg daarvan wordt de term ‘materiaal van seksueel misbruik van kinderen’ gebruikt om een subgroep van materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen te beschrijven wanneer daadwerkelijk sprake is van misbruik of gefocust wordt op het anale of genitale gebied van het kind. Beide termen verwijzen naar materiaal dat seksueel misbruik en/of uitbuiting van kinderen afbeeldt en/of documenteert. Dergelijk materiaal kan worden gebruikt bij strafrechtelijke onderzoeken en/of als bewijsmateriaal dienen in strafzaken. Richtlijn 2016Ro10 van het Openbaar Ministerie benoemt een aantal omstandigheden, ofwel ‘strafbepalende’ factoren, die de hoogte van de strafeis van de officier van justitie bepalen in strafzaken die worden gevoerd op grond van artikel 240b Sr.²¹⁰ Tegenwoordig wordt het meeste materiaal van seksueel misbruik/uitbuiting van kinderen online uitgewisseld, gekocht en verkocht, waardoor de online dimensie van deze misdaad alom aanwezig is.

Ten slotte wordt in deze context soms ook de term ‘afbeeldingen van seksueel misbruik van kinderen’ gebruikt. Het is echter belangrijk op te merken dat door de terminologie te beperken tot ‘afbeeldingen’, het risico bestaat dat andere vormen van materiaal dat seksueel misbruik en uitbuiting van kinderen bevat wordt uitgesloten, zoals audiobestanden, geschreven verhalen of andere vormen van opnames. Daarom verkiezen veel organisaties die zich inzetten voor de bescherming van kinderen en wetshandhavinginstanties die aan deze kwesties werken, de term ‘materiaal’ boven ‘afbeeldingen’. Bovendien lijkt het met betrekking tot seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen belangrijk om de kwalificatie ‘seksueel’ te plaatsen voor de term ‘materiaal’, omdat ‘materiaal van misbruik van kinderen’ in de Engelse taal ook kan verwijzen naar andere vormen van geweld die niet noodzakelijkerwijs van seksuele aard zijn. In Nederland wordt kindermisbruik vaak geassocieerd met seksueel misbruik. Daarom wordt in Nederland ook wel de term ‘materiaal van kindermisbruik’ gebruikt. De termen ‘beeldmateriaal van kindermisbruik’ of ‘op beeld vastgelegd seksueel misbruik van kinderen’ komen eveneens voor.

Conclusie: De term ‘kinderpornografie’ wordt nog steeds gebruikt in zowel de internationale als de nationale juridische context. Om de in de bovenstaande paragrafen uiteengezette redenen moet deze term echter worden vermeden, ook wanneer wordt verwezen naar niet-juridische contexten. In dergelijke contexten dient ‘materiaal van seksueel misbruik van kinderen’, ‘(beeld)materiaal van kindermisbruik’ of ‘materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen’ te worden gebruikt.

De term ‘materiaal van seksueel misbruik van kinderen’ kan worden gebruikt als alternatief voor ‘kinderpornografie’ als het materiaal betreft dat seksuele handelingen afbeeldt en/of is gericht op de geslachtsorganen van het kind. De term ‘materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen’ kan in bredere zin worden gebruikt voor al het andere geseksualiseerde materiaal dat kinderen afbeeldt. Naast deze verandering in terminologie in de internationale context zijn deze nieuwe termen tevens geschikt om te gebruiken in de Nederlandse context. De term ‘kinderporno(grafie)’ doet geen recht aan de ernst van de situatie en het slachtofferschap. Daarom gebruiken stakeholders steeds meer de hierboven genoemde alternatieve termen.

F.4.ii COMPUTER/DIGITAAL-GEGENEREERD MATERIAAL VAN SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

Computer-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen is de productie, via digitale media, van materiaal van seksueel misbruik van kinderen en andere geheel of gedeeltelijk kunstmatig of digitaal gecreëerde geseksualiseerde afbeeldingen van kinderen. Het realisme van dergelijke afbeeldingen wekt de illusie dat er daadwerkelijk kinderen bij zijn betrokken, maar dit is

²¹⁰ Openbaar Ministerie, ‘Richtlijn voor strafvordering Kinderpornografie (2016Ro10)’, om.nl, oktober 2016.

niet het geval.²¹¹ Dit soort materiaal wordt ook wel ‘virtuele kinderpornografie’ of ‘computer-gegenereerde kinderpornografie’ genoemd.²¹²

Dit soort materiaal valt onder het Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken (Verdrag van Boedapest, artikel 9 lid 2 onder c) en EU-Richtlijn 2011/93 (artikel 2 onder c (iv)) en wordt door deze rechtsinstrumenten aangeduid als “*realistische afbeeldingen, voorstellende een minderjarige die betrokken is bij expliciet seksuele handelingen.*”

Computer-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen kan bevatten, maar is niet beperkt tot: strips, tekeningen en cartoons zoals manga²¹³ en anime,²¹⁴ waarin kinderen op een geseksualiseerde manier worden afgebeeld of betrokken zijn bij seksuele activiteiten, evenals films over seksueel misbruik van kinderen waar geen echte kinderen in betrokken zijn. Ondanks het gebruik van het voorvoegsel ‘computer-gegenereerd’ is het belangrijk om te weten dat, terwijl het meeste kunstmatig gemaakte materiaal van seksueel misbruik van kinderen inderdaad wordt gemaakt met behulp van een digitaal apparaat, een met de hand getekende afbeelding van een kind dat betrokken is bij seksuele activiteiten ook materiaal van seksueel misbruik van kinderen kan zijn.

Onder ‘pseudofotografie’ vallen afbeeldingen die gemanipuleerd zijn middels digitale technieken waardoor een ‘normale’ afbeelding van een kind pornografisch van aard wordt.²¹⁵ Dergelijke foto’s, die ook wel ‘omgevormde’ of ‘gemengde’ afbeeldingen worden genoemd, worden gemaakt door een aantal foto’s of delen van foto’s (vaak van kinderen en volwassenen) digitaal te combineren tot een individueel beeld.²¹⁶ In de dagen voordat computerondersteunde fotobewerking beschikbaar was, plaatsten daders de foto van het hoofd van een kind over wie ze fantaseerden op dat van het naakte lichaam van een volwassene of een ander kind.

Er is opgemerkt dat dit soort materiaal ook de praktijk kan omvatten waarbij jonge volwassenen worden opgenomen of gefotografeerd in kinderlijke poses, opgevoerd met rekwisieten om de indruk van jeugdigheid te versterken; dit wordt ‘pseudo-infantiele pornografie’ of ‘initiatiepornografie’ genoemd.²¹⁷ Hoewel dit niet uniform wordt geregeld door het internationaal recht is het opmerkelijk dat het Verdrag van Boedapest en de EU-Richtlijn 2011/93 beide expliciet ‘personen die minderjarigen lijken te zijn’ hebben opgenomen in de definitie van ‘kinderpornografie’.

Hoewel computer-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen niet noodzakelijkerwijs directe fysieke schade aan een kind toebrengt, is dit materiaal toch schadelijk omdat (i) het erom bekend staat dat het wordt gebruikt bij het werven van kinderen voor uitbuiting; (ii) het zeer realistische fantasieën voedt, het de neiging van seksueel kindermisbruik aanmoedigt en bijdraagt aan het in stand houden van een markt voor materiaal van seksueel misbruik van kinderen; en (iii) het creëert een tolerantiecultuur voor de seksualisering van kinderen en bevordert daardoor de vraag.²¹⁸

211 Interpol, ‘Appropriate Terminology’, (in het Engels) [interpol.int](http://www.interpol.int), paragraaf 21, verkregen op 21 september 2020.

212 S. Liu, ‘Ashcroft virtual child pornography and first amendment jurisprudence’, (in het Engels) <http://sclr.law.ucdavis.edu/archives/vol-11-no-1/Liu-11-1.pdf>, deel 11, nr. 1, p.1 – 54, Davis 2011. De auteur verwijst naar drie categorieën van ‘virtuele kinderpornografie’: geheel door de computer-gegenereerde ‘kinderpornografie’, getransformeerde ‘kinderpornografie’ en ‘kinderpornografie’ gemaakt met behulp van jeugdig ogende volwassenen.

213 Een Japans type (strip)boeken die meestal bedoeld zijn voor zowel volwassenen als kinderen.

214 Een Japanse film/cartoon die meestal bedoeld is voor zowel volwassenen als kinderen.

215 Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2011). Kinderpornografie – Eerste rapportage van de nationaal rapporteur. Den Haag: BNRM, p. 70, 2011.

216 Een omgevormde afbeelding is veranderd van wat het oorspronkelijk was in iets anders (bijvoorbeeld door gebruik te maken van computersoftware). In de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen kan een afbeelding van een kind worden veranderd door het bijvoorbeeld te vermengen met een pornografische afbeelding van een volwassene zodat het lijkt alsof het een kind is dat zich bezighoudt met seksuele activiteiten. Dit vermengen, dat in de jaren 90 is bedacht, komt van de term ‘metamorfose’ wat transformatieproces betekent en waarin iets volledig verandert in iets anders dan dat het was.

217 Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie, paragraaf 22.

218 ECPAT International, ‘Justifying good practice laws to protect children from sexual exploitation’, (in het Engels) ecpat.org, april 2012.

Conclusie: De term ‘door de computer (of digitaal) gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen’ omvat alle vormen van materiaal dat kinderen toont die betrokken zijn bij seksuele activiteiten en/of op een geseksualiseerde manier, met de bijzonderheid dat de productie van het materiaal niet leidt tot daadwerkelijk fysiek misbruik van echte kinderen maar dat het materiaal eruitziet alsof echte kinderen worden afgebeeld en dat de productie van het materiaal niet leidt tot daadwerkelijk fysiek misbruik van kinderen. Dit wordt ook wel ‘virtuele kinderpornografie’ genoemd. Hoewel het meeste van dit materiaal door computers wordt gegenereerd, is het belangrijk om rekening te houden met de mogelijkheid dat dergelijk materiaal bijvoorbeeld handmatig kan worden getekend. Computer-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen is niet overal illegaal, ondanks dat het een schadelijk effect kan hebben op kinderen.

De term ‘virtueel’ die in deze context vaak wordt gebruikt, moet niet worden verward met ‘online’. Ondanks dat de term wel degelijk kan terugslaan op de online-omgeving, verwijst de term naar afbeeldingen die zijn gemaakt met de bedoeling de indruk te wekken dat ze kinderen afbeelden. Er is niets virtueel of onwerkelijks aan de seksualisering van kinderen. Deze term brengt bovendien het risico met zich mee dat de schade die kinderen lijden door dit soort praktijken wordt afgezwakt of het effect dat dit soort materiaal kan hebben op de cognitieve vervorming van ouders of potentiële ouders. Daarom lijkt de term ‘computer-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen’ beter geschikt.

F.4.iii GESEKSUALISEERDE AFBEELDINGEN VAN KINDEREN/KINDEREROTICA

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

‘Kindererotica’ is een (niet-juridisch) begrip dat al het niet-kinderpornografisch materiaal omvat dat refereert aan kinderen en tevens een seksueel doel dient voor de gebruiker van dit materiaal, zoals kinderondergoed (advertenties), verhalen over kindermisbruik en speelgoed. Om het strafbare materiaal (kinderpornografie) van het niet-strafbare materiaal te onderscheiden wordt het niet-strafbare materiaal in de literatuur ook wel ‘kindererotica’ genoemd. De term ‘kindererotica’ kan verwarring opleveren aangezien afbeeldingen die als erotisch gelden als strafbare kinderpornografie kunnen worden beschouwd. Er bestaat (ook) een commerciële industrie rondom kindererotica. Er is in Nederland een constante vraag naar kindererotica waar pre-puberale modellensites op inspelen.²¹⁹

Kindererotica bestaat uit afbeeldingen van kinderen die halfnaakt of naakt poseren met de nadruk op het seksualiseren van het kind.²²⁰ Soms wordt dit ook wel ‘poseren voor foto’s’ genoemd. Deze praktijk is in verschillende landen een probleem, namelijk in de landen waar de wetten over kinderpornografie niet van toepassing zijn op afbeeldingen van kinderen die zich bezighouden met niet-expliciete seksuele poses of gedragingen of waar geen aandacht wordt gevestigd op de naakte seksuele delen van het kind (bijv. de geslachtsorganen zijn bedekt met enige vorm van kleding). Aangezien dergelijke afbeeldingen niet overal illegaal zijn, kunnen ze vrijelijk worden verspreid en worden ze gebruikt om de opvatting te onderbouwen dat seksualisering van kinderen normaal is. Kindererotica kan ook worden verspreid binnen (online) netwerken van mensen met een seksuele interesse in kinderen. De verspreiding ervan kan, afhankelijk van de nationale wetgeving, al dan niet onder het misdrijf kinderpornografie vallen. Uit strafrechtelijke onderzoeken en gerechtelijke uitspraken over seksuele uitbuiting van kinderen is gebleken, dat websites die ‘kindererotica’ publiceren soms worden gebruikt als een eerste stap naar en kunnen dienen als dekmantel voor seksuele uitbuiting van kinderen. Tevens worden deze websites gebruikt voor grooming (lees hoofdstuk H voor meer informatie over grooming).²²¹

219 Nationaal Rapporteur Mensenhandel (2011). Kinderpornografie – Eerste rapportage van de nationaal rapporteur. Den Haag: BNRM, p. 69, 2011.

220 Mensenrechtenraad, ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderpornografie: Bevordering en bescherming van alle mensenrechten, civiele, politieke, economische, sociale en culturele rechten, inclusief het recht op ontwikkeling’, (in het Engels) ohchr.org, paragraaf 20, 13 juli 2009.

221 Zie bijvoorbeeld: Agentschap van de Europese Unie voor justitiële samenwerking in strafzaken, ‘Operation Koala’, (in het Engels) eurojust.europa.eu, december 2011.

Of ze nu als legaal of illegaal worden beschouwd onder de bestaande nationale wetten, de afbeeldingen van kinderen die halfnaakt of naakt poseren met de nadruk op seksualiteit kunnen het kind op een later moment in het leven in verschillende opzichten schaden, met name wanneer deze afbeeldingen online worden verspreid. Het poseren als zodanig mag niet strafbaar worden gesteld, maar de verspreiding van de afbeeldingen kan een ernstige schending vormen van het recht op privacy van het kind (en later van de volwassen persoon).

Geseksualiseerde afbeeldingen geven niet noodzakelijkerwijs seksueel misbruik van een kind weer. Dergelijke afbeeldingen kunnen bijvoorbeeld ook een familiefoto zijn van een jong kind in een bikini of op de hoge hakken van haar moeder. Seksualisering is niet altijd een objectief criterium en het cruciale element bij het beoordelen van een dergelijke situatie is de intentie van een persoon om een kind in een afbeelding te seksualiseren of om een afbeelding te gebruiken voor seksuele doeleinden (bijvoorbeeld voor seksuele opwindning of bevrediging). De vraag is dan wat er gebeurt als afbeeldingen worden gedeeld (meestal online) en uiteindelijk worden verspreid op pornografische websites of op websites/forums voor personen met een seksuele interesse in kinderen. Een dergelijke verspreiding vormt een ernstige schending van het recht op privacy en moet worden behandeld als een misdrijf; ongeacht of de afbeeldingen pornografisch zijn of niet. Bovendien zou de verspreiding van een afbeelding voor seksuele doeleinden een misdrijf kunnen vormen volgens de kinderpornografie-wetgeving, zelfs als de afbeelding niet in eerste instantie voor seksuele doeleinden is geproduceerd en de persoon die op de afbeelding is afgebeeld, geen slachtoffer is. Dit zou een typische situatie zijn waarin een foto kan worden gebruikt om een kind seksueel uit te buiten zonder seksueel misbruik af te beelden. Wetshandhaving zou de afbeelding classificeren in de bovengenoemde categorie van materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen (paragraaf F.4.i) in plaats van materiaal van seksueel misbruik van kinderen.

Conclusie: Hoewel het classificeren van een bepaalde afbeelding als wel of niet pornografisch niet afhankelijk is van een subjectief element, kan de publicatie of verspreiding van een afbeelding plaatsvinden met of zonder het doel van seksuele opwindning/bevrediging en zodoende illegaal of legaal zijn. Het maken van onderscheid tussen het (legale) gebruik van een foto en de focus op het (illegale) gebruik van een foto van een kind voor seksuele bevrediging kan een middel zijn om te bepalen of het afgebeelde kind het slachtoffer is van een misdrijf.

Net zoals de term 'kinderpornografie' als ongepast wordt beschouwd, omdat pornografie een term is die wordt gebruikt voor volwassenen die zich bezighouden met wederzijdse seksuele handelingen die (vaak legaal) worden verspreid onder het grote publiek voor seksueel genot, moet de vraag worden gesteld of 'erotica' of 'erotiek' een geschikte term is die bij kinderen past. In overeenstemming met gerenommeerde woordenboeken verwijst 'erotica' naar boeken, afbeeldingen en ander materiaal dat bedoeld is om iemand seksueel verlangen te laten voelen of dat seksueel verlangen en genot opwekt.²²² Op basis van het bovenstaande wordt aanbevolen om de term 'materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen' te gebruiken als de afbeelding een kind duidelijk seksualiseert en moet de term 'kinderpornografie' worden vermeden.

F.4.iv ZELF-GEGENEREERD SEKSUEEL MATERIAAL

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Kinderen en jongeren onder de achttien jaar mogen compromitterende foto's of video's van zichzelf maken. Hoewel dit gedrag op zichzelf niet noodzakelijkerwijs illegaal of sociaal onaanvaardbaar is, bestaat het risico dat dergelijk materiaal online of offline wordt verspreid om het kind te schaden of mee te chanteren.

Er bestaat een risico bij het gebruik van de term 'zelf-gegenereerd' of 'zelfgemaakt' in tegenstelling tot 'dwingend', omdat dit zou kunnen betekenen dat het kind de schuld krijgt van het misbruik dat

²²² Oxford Advanced Learner's Dictionary, 'Erotica', oxfordlearnersdictionaries.com, verkregen op 5 oktober 2020. Zie ook: Van Dale, 'Erotiek', vandale.nl, verkregen op 5 oktober 2020.

het gevolg kan zijn van het genereren van die afbeeldingen of ander materiaal. Hoewel kinderen (in het bijzonder adolescenten) vrijwillig seksueel getint materiaal mogen produceren, betekent dat niet dat ze instemmen met of verantwoordelijk zijn voor het uitbuitende of misbruikende gebruik en/of de verspreiding van deze afbeeldingen. Daarom mogen zij nooit strafrechtelijk aansprakelijk worden gesteld voor hun rol bij het produceren of beschikbaar stellen van het materiaal.

Wanneer het seksueel materiaal zelf door kinderen wordt gegenereerd (soms door jongeren 'geproduceerd' genoemd)²²³ en er geen volwassenen op de afbeelding te zien zijn, worden de redenen achter de productie ervan (bijvoorbeeld mogelijke dwang of manipulatie) soms genegeerd. Uit ervaringen van kinderbeschermers en wetshandhavers blijkt echter dat dergelijke factoren wel degelijk een rol kunnen spelen en dat het mogelijk is dat een andere persoon de afgebeelde seksuele handelingen heeft gedicteerd. Dit is vooral het geval wanneer zeer jonge gebruikers in dergelijk materiaal voorkomen. Daarom is het bij het gebruik van de term 'zelf-gegenereerd' belangrijk dat men zich bewust is van het risico om impliciet of per ongeluk het kind dat de afbeelding tegen zijn of haar wil heeft gemaakt de schuld te geven. Het uitgangspunt bij elk zelf-gegenereerd seksueel materiaal dat jonge kinderen afbeeldt, zou moeten zijn dat dit het resultaat is van een gewelddadige of dwingende relatie met een volwassene of een ander kind.

Daarnaast is het belangrijk om seksueel materiaal dat is gemaakt in het kader van een romantische/seksuele relatie tussen instemmende oudere tieners, te onderscheiden van materiaal met jongere kinderen waarbij per definitie sprake is van uitbuiting – zelfs als de middelen voor het produceren/opnemen van de inhoud hetzelfde zijn. Dit onderscheid wordt echter niet altijd gemaakt en soms wordt dergelijk zelf-gegenereerd seksueel materiaal zelfs als illegaal beschouwd. Er zijn verschillende gevallen geweest waarin kinderen strafrechtelijk werden vervolgd omdat ze een geseksualiseerde afbeelding van zichzelf hadden gestuurd naar iemand die ze kenden (bijv. een vriend/vriendin).

In Nederland worden minderjarigen niet vervolgd wanneer zij zelf-gegenereerd seksueel materiaal van zichzelf maken en delen als er sprake is van consensus tussen de betrokkenen. De belangen van de betrokken minderjarigen worden door deze vorm van seksualiteit niet geschaad en het gedrag wordt gezien als leeftijdsadequaat. Strikt genomen is er dan weliswaar sprake van het vervaardigen of bezitten van kinderpornografie, maar het Openbaar Ministerie acht strafrechtelijk optreden in dergelijke gevallen niet passend. Waar wel schade is, moet goed worden afgewogen of de inzet van het strafrecht de juiste vorm is om deze schade te beperken en/of te herstellen. Alternatieve mogelijkheden, zoals het bijsturen van (internet)gedrag of het voorlichten van minderjarigen en/of hun ouders, kunnen in bepaalde gevallen meer en beter effect opleveren.²²⁴

Zoals uitgelegd in paragraaf F.4.iii over 'geseksualiseerde afbeeldingen van kinderen/kindererotica' is het bij zelf-gegenereerd seksueel materiaal belangrijk om onderscheid te maken tussen het gemaakte materiaal en het gebruik dat ervan wordt gemaakt.

Wanneer wordt verwezen naar de term 'zelf-gegenereerd materiaal' wordt in het Engels soms de term 'indecent' (onfatsoenlijk) toegevoegd om de soort afbeelding of de strekking ervan te definiëren. In overeenstemming met de grote Nederlandse woordenboeken is 'onfatsoenlijk' iets waarvan wordt aangenomen dat het 'aanstootgevend' is en 'niet zoals het hoort'. Bij het gebruik van de term 'onfatsoenlijk' bij het verwijzen naar door jongeren zelf-gegenereerd materiaal is het belangrijk om in gedachten te houden dat het nauwelijks verwijst naar een objectief criterium. De vraag die gesteld moet worden is wanneer en waarom iets onfatsoenlijk is en wie de autoriteit heeft om te bepalen wat wel of niet moreel verwerpelijk is.²²⁵ Om deze reden kan het nuttig zijn om de term 'onfatsoenlijk' te

²²³ Zelf-gegenereerd materiaal is ook gedefinieerd als deelverzameling van door gebruikers gegenereerde inhoud die afbeeldingen en video's omvat die zijn gemaakt door en waarop kinderen, vooral tieners, te zien zijn. Zie E. Quayle e.a., 'Data Collection', geciteerd in M. Ainsaar en L. Lööf (e.a.), 'Online Behaviour Related to Child Sexual Abuse', ROBERT Literatuurrapport, p. 14. Zie tevens UNODC, 'Study on the Effects of New Information Technologies on the Abuse and Exploitation of Children'.

²²⁴ Ministerie van Justitie en Veiligheid, 'Aanwijzing Kinderpornografie', wetten.nl, 1 mei 2016.

²²⁵ Definities van hetgeen 'onfatsoenlijk' is, worden vaak bepaald door gemeenschapsnormen en, onder rechtssystemen die deze notie hanteren, door een jury of een rechter. De bevoegde autoriteit moet vervolgens bepalen of een bepaalde afbeelding al dan niet fatsoenlijk is of materiaal van seksueel misbruik van kinderen is.

vermijden in deze context omdat ‘onfatsoenlijk’ moeilijk objectief te definiëren is. Als alternatief zou de term ‘seksueel’ of ‘geseksualiseerd’ kunnen worden gebruikt.

Conclusie: De term die het meest geschikt lijkt om naar dit type materiaal te verwijzen, is ‘zelf-gegenereerd seksueel materiaal waarbij kinderen betrokken zijn’. Deze term legt duidelijk uit dat het materiaal zelf is gegenereerd (al dan niet illegaal/gedwongen); seksueel van karakter is (zonder subjectief waardeoordeel, zoals fatsoenlijk); en waarbij kinderen zijn betrokken.

F.4.v SEXTING

o *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

‘Sexting’ wordt gedefinieerd als “*het versturen van seksueel getinte berichtjes, meestal via een smartphone, al dan niet voorzien van pikant beeldmateriaal.*”²²⁶ De minister van Justitie en Veiligheid omschrijft sexting als “*het sturen van seksueel getinte berichten of foto’s of video’s, meestal via de smartphone.*”²²⁷ Sexting is een vorm van zelf-gegenereerd seksueel materiaal en de praktijk is opmerkelijk gevarieerd qua context, betekenis en intentie.

Hoewel ‘sexting’ mogelijk de meest voorkomende vorm is van zelf-gegenereerd seksueel materiaal waarbij minderjarigen zijn betrokken, en vaak wordt gedaan door en onder instemmende jongeren die plezier beleven aan deze ervaring, zijn er ook vele vormen van ‘ongewenste sexting’. Dit verwijst naar aspecten van de handeling waar niet mee is ingestemd, zoals het delen of ontvangen van (ongewenste) seksueel expliciete foto’s, video’s of berichten, bijvoorbeeld door bekende of onbekende personen die proberen contact te leggen of druk uit te oefenen, al dan niet in het kader van ‘grooming’. Sexting kan ook een vorm van seksueel pesten zijn waarbij een kind onder druk wordt gezet om een foto naar een vriend/vriendin of leeftijdsgenoot te sturen die deze vervolgens zonder hun toestemming in een peer-to-peernetwerk verspreidt.²²⁸ Verspreiding van sexting (ofwel zelf gegenereerd seksueel materiaal) kan ook op ruimere schaal gebeuren als een wraakactie, bijvoorbeeld nadat een relatie is beëindigd. Dit wordt ook wel shame sexting genoemd.

Ongewenste sexting houdt vaak verband met de seksuele intimidatie en ongewenste seksuele opmerkingen.²²⁹ Onderzoek heeft aangetoond dat sexting verre van genderneutraal is. Er wordt gesuggereerd dat sexting “*kan worden opgevat als een online verlengstuk van [...] seksuele intimidatie*” van meisjes.²³⁰

Conclusie: ‘Sexting’ is een veelgebruikte term en wordt vaak gedaan door jongeren. Het is een consensuele handeling tussen leeftijdsgenoten, hoewel uit onderzoek is gebleken dat meisjes zich vaker dan jongens onder druk gezet of gedwongen voelen om dit te doen.²³¹ Wanneer sexting tot misbruik of uitbuiting leidt, is het van cruciaal belang dat het feit dat het materiaal zelf is gegenereerd er niet toe zal leiden dat het kind de schuld krijgt van wat er gebeurt of dat het kind strafrechtelijk aansprakelijk wordt gesteld voor de productie van het materiaal.

F.4.vi SEXCHATTING

o *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

In het wetsvoorstel seksuele misdrijven wordt voorgesteld om sexchatting apart strafbaar te stellen. Sexchatting wordt daarin gedefinieerd als “*het stelselmatig op seksuele wijze communiceren met*

²²⁶ Algemeen Nederlands Woordenboek, ‘sexting’, anw.inl.nl, verkregen op 5 oktober 2020.

²²⁷ Kamerstukken II 2015/16, 29 279, nr. 300, p. 2; Aanhangsel Handelingen II 2015/16, nr. 1678. Vgl. Lievens 2014, p. 254.

²²⁸ Binance Academy, ‘Peer-to-peernetwerken uitgelegd’, academy.binance.com, verkregen op 13 november 2020.

²²⁹ Zie hoofdstuk C.4.iii over seksuele intimidatie van een kind.

²³⁰ K. Cooper e.a., Adolescents and Self-Taken Sexual Images: A Review of the Literature, *Computers in Human Behavior*, volume 55, p. 706–716, oktober 2016.

²³¹ K. Cooper e.a., Adolescents and Self-Taken Sexual Images: A Review of the Literature, *Computers in Human Behavior*, volume 55, p. 706–716, oktober 2016.

kinderen op een wijze die schadelijk is te achten voor kinderen” of “op indringende en niet leeftijdsconforme wijze benaderen van kinderen voor seksuele doelen.” De strafbaarstelling ziet op gedragingen die worden verricht in een voorfase van daadwerkelijk seksueel misbruik en die kunnen leiden tot een doorkruising van de seksuele ontwikkeling van kinderen. Het gaat om niet-leeftijdskonform gedrag waardoor de seksuele ontwikkeling van kinderen onder de leeftijd van zestien jaren in zijn algemeenheid kan worden geschaad.²³²

Sexchatting lijkt een bijzondere vorm van sexting te zijn. In beide gevallen gaat het over berichten die gaan over seks en seksualiteit. Sexchatting onderscheidt zich van sexting door de noodzaak van interactie middels communicatie. Sexting behoeft daarentegen geen interactie; het enkel sturen van een seksueel getint bericht levert sexting op. Sexchatting veronderstelt door het gebruik van de (Engelse) term communiceren wel interactie. De communicatie moet indringend en vergaand zijn. Lichtvoetige gesprekken over seks leveren geen sexchatting op. Uit de definitie van sexchatting blijkt ook niet dat tegen de wil van de ander moet worden gecommuniceerd. Dat geen onderscheid wordt gemaakt tussen vrijwillige of onvrijwillige sexchatting, houdt wellicht verband met de inhoud ervan: dat de communicatie indringend en vergaand over seks gaat, vormt op zichzelf kennelijk een voldoende argument waarom de handeling strafbaar mag worden gesteld.²³³

Conclusie: In de omschrijving in het wetsvoorstel seksuele misdrijven komt duidelijk naar voren dat er sprake moet zijn van chatten over seks “op stelselmatige of indringende en niet leeftijdsconforme wijze.” Toch dient in het algemene gebruik van deze term rekening te worden gehouden met het feit dat sexchatting ook vrijwillig tussen minderjarigen kan plaatsvinden.

F.4.vii (BLOOTSTELLING AAN) SCHADELIJKE INHOUD

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Blootstelling aan schadelijke inhoud verwijst naar kinderen die opzettelijk of incidenteel toegang hebben tot of worden blootgesteld aan leeftijd ongepast materiaal dat seksueel of gewelddadig van aard is of anderszins als schadelijk voor hun ontwikkeling kan worden beschouwd.²³⁴ Schadelijke inhoud omvat dus een veel breder scala aan materiaal dan alleen materiaal van seksueel misbruik van kinderen (‘kinderpornografie’). Het gaat om alle inhoud die (de ontwikkeling van) een kind zou kunnen schaden, inclusief (maar niet beperkt tot) pornografie voor volwassenen en materiaal van seksueel misbruik van kinderen. Het is echter belangrijk dat wetgeving een duidelijke definitie van schadelijke inhoud bevat aangezien veel soorten inhoud als ‘schadelijk’ kunnen worden beschouwd, wat kan resulteren in strafbaarstelling die grenst aan censuur of leidt tot een schending van andere vrijheden.

Blootstelling van kinderen aan schadelijke inhoud die ‘pornografisch’ van aard is, wordt soms wel ‘corrumperen’ of ‘pornificatie’ van kinderen genoemd (zie paragraaf F.4.viii).²³⁵ Hier kan bijvoorbeeld sprake van zijn in het geval dat een volwassene opzettelijk (schadelijke inhoud of) pornografie aan een kind laat zien of in aanwezigheid van een kind naar pornografie kijkt. Het eerste voorbeeld zou een vorm van contactloos seksueel misbruik kunnen zijn.²³⁶ Schadelijke en/of seksuele inhoud wordt vaak ingezet bij ‘grooming’.

Door kinderen bloot te stellen aan schadelijke inhoud die ‘pornografisch’ van aard is, kan schadelijk seksueel gedrag voor individuele kinderen of kinderen binnen een bepaalde (leeftijds)groep de norm worden. Dit zou kunnen worden gezien als een vorm van het ‘corrumperen van kinderen’, zij het

²³² Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en andere wetten in verband met de modernisering van de strafbaarstelling van verschillende vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Wet seksuele misdrijven)’, rijksoverheid.nl, 12 mei 2020.

²³³ Ten Voorde, ‘Strafbaarstelling van nieuwe vormen van ongewenste seksuele gedragingen in Nederlandse zedenwetgeving’, Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland – Preadviezen, Boom Juridisch, p. 191 – 256, 2016.

²³⁴ UNODC, Study on the Effects of New Information Technologies on the Abuse and Exploitation of Children, p.13.

²³⁵ Pornificatie is het steeds zichtbaarder worden van seksualiteit in de samenleving, neologismen.nl, verkregen op 6 november 2020.

²³⁶ Zie hoofdstuk C over seksueel misbruik van kinderen, C.3. terminologische overwegingen.

meer als gevolg van de seksualisering van kinderen door de maatschappij dan door intenties of daden van bepaalde individuen.²³⁷

Hoewel blootstelling aan pornografie schadelijk kan zijn voor een jong kind, is het ook belangrijk om te erkennen dat, als het om adolescenten gaat, het niet per se schadelijk is, maar een manier kan zijn om te experimenteren met seksualiteit. Blootstelling aan online pornografie kan onvrijwillige blootstelling zijn of pornografie dat door het kind/de adolescent op eigen initiatief wordt gezocht en kan zowel pornografie voor volwassenen als materiaal van seksueel misbruik van kinderen omvatten.

Conclusie: Schadelijke inhoud mag niet worden gebruikt als synoniem voor ‘materiaal voor seksueel misbruik van kinderen’ of ‘kinderpornografie’, omdat het een veel breder concept is en tevens kan verwijzen naar andere inhoud dan geseksualiseerd materiaal, bijvoorbeeld geweld-dadige videogames of websites die haatdragende taal aanmoedigen. ‘Schadelijke inhoud’ verwijst niet noodzakelijkerwijs alleen naar illegaal materiaal, maar kan ook materiaal omvatten dat legaal is en toch schadelijk voor een persoon vanwege haar/zijn leeftijd, ontwikkelingsniveau, enz.

F.4.viii HET CORRUMPEREN VAN KINDEREN VOOR SEKSUELE DOELEINDEN

o *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

De term ‘corrumperen’ verwijst naar opzettelijke handelingen waardoor het kind getuige is van seksueel misbruik of seksuele activiteiten. Een definitie van corrumperen wordt gegeven in artikel 22 van het Verdrag van Lanzarote. Het artikel, getiteld ‘Het corrumperen van kinderen’, bepaalt dat *“elke partij de nodige wetgevende of andere maatregelen zal nemen voor het strafbaar stellen van het opzettelijk getuige laten zijn, voor seksuele doeleinden, van een kind dat de ingevolge artikel 18, tweede lid, vastgestelde leeftijd niet heeft bereikt, van seksueel misbruik of seksuele activiteiten, ook zonder dat het kind daaraan moet deelnemen.”*

Het corrumperen van kinderen is in de Nederlandse context geregeld in artikel 248d Sr en luidt als volgt: *“Hij die een persoon van wie hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat deze de leeftijd van zestien jaren nog niet heeft bereikt, met ontuchtig oogmerk ertoe beweegt getuige te zijn van seksuele handelingen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie.”*

‘Online seksueel corrumperen van een kind’ wordt soms in wettelijke standaarden gebruikt als een alternatieve term voor het ‘online benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden’ (grooming).²³⁸

²³⁷ M. Coy e.a., ‘Sex without Consent, I Suppose that Is Rape’: How Young People in England Understand Sexual Consent’. Report commissioned for the Office of the Children’s Commissioner’s Inquiry into Child Sexual Exploitation in Gangs and Groups, november 2013.

²³⁸ Voor meer informatie over het online werven van kinderen voor seksuele doeleinden, zie hoofdstuk H.

G. LIVE ONLINE SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

G.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Het IVRK verwijst in artikel 34 naar “*de uitbuiting van kinderen in pornografische voorstellingen*”, zonder te specificeren of dergelijke voorstellingen online of offline plaatsvinden.
- ii. 1999: Het ACRWC verwijst in artikel 27 (c) naar het “*gebruik van kinderen in pornografische activiteiten, voorstellingen en materialen.*” Net als het IVRK specificeert dit instrument niet hoe (online of offline) dergelijke activiteiten of voorstellingen worden uitgevoerd.
- iii. 1999: Artikel 3 (b) van het ILO Verdrag nr. 182 bevat een verbod op “*het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor prostitutie, voor de productie van pornografie of voor pornografische voorstellingen.*”
- iv. 2007: Het Verdrag van Lanzarote beschrijft verschillende soorten ‘gebruik’ van een kind en vereist dat verdragspartijen een reeks misdrijven met betrekking tot de deelname van een kind aan pornografische voorstellingen strafbaar stellen, zoals (artikel 21): “*het werven van een kind voor deelname aan pornografische voorstellingen of ervoor zorgen dat een kind deelneemt aan dergelijke voorstellingen; een kind dwingen tot deelname aan pornografische voorstellingen of daar voordeel uit trekken, dan wel anderszins een kind uitbuiten met een dergelijk oogmerk; en het welbewust bijwonen van pornografische voorstellingen waarbij kinderen betrokken zijn.*”
- v. 2011: EU-Richtlijn 2011/93 omvat in artikel 2 (e) in de definitie van ‘pornografische voorstelling’: “*het live vertonen, bedoeld voor een publiek, onder meer door gebruikmaking van informatie- en communicatietechnologie, van (i) een kind dat deelneemt aan echte of gesimuleerde expliciete seksuele handelingen; of (ii) de geslachtsorganen van een kind voor primair seksuele doeleinden.*”

Nationaal:

- i. 2016: In artikel 240b van het Wetboek van Strafrecht over beeldmateriaal²³⁹ van seksuele gedragingen met iemand die kennelijk de leeftijd van achttien jaar nog niet heeft bereikt, staat dat iemand strafbaar is als deze persoon “*is betrokken of schijnbaar is betrokken, verspreidt, aanbiedt, openlijk tentoonstelt, vervaardigt, invoert, doorvoert, uitvoert, verwerft, in bezit heeft of zich door middel van een geautomatiseerd werk of met gebruikmaking van een communicatiedienst de toegang daartoe verschaft.*” Daaronder valt ook livestreaming van seksueel kindermisbruik. Vereist is dat er een actieve handeling is verricht die is gericht op het verkrijgen van toegang tot het strafbare materiaal.

G.2. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Live online seksueel misbruik van kinderen komt steeds vaker voor, zowel in verband met seksuele uitbuiting van kinderen door middel van prostitutie en seksuele voorstellingen als met de productie van materiaal van seksueel misbruik van kinderen. Gezien het ontbreken van een duidelijke definitie

²³⁹ In het wetsvoorstel seksuele misdrijven is voorgesteld om de term ‘afbeelding’ te vervangen door de term ‘visuele weergave’ met als reden om buiten iedere twijfel te stellen dat livestreams onder het bereik van de strafbaarstelling vallen. Onder ‘visuele weergave’ vallen in ieder geval foto’s, filmmateriaal en livestreaming beelden van kinderpornografische aard.

van deze praktijken als strafbaar feit, is op dit gebied een gebrek aan adequate strafbaarstelling.²⁴⁰ Hoewel het niet expliciet is opgenomen in de belangrijkste internationale rechtsinstrumenten inzake kindbescherming, is het van cruciaal belang om op te merken dat live online seksueel misbruik van kinderen onder veel wettelijke bepalingen met betrekking tot seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen valt. De rekrutering en het gebruik van een kind voor deelname aan pornografische voorstellingen²⁴¹ (online of offline) moet dus strafbaar worden gesteld in overeenstemming met het IVRK (artikel 34 (c)), het ACRWC (artikel 27 (c)), ILO Verdrag nr. 182 (artikel 3 (b)) en het Verdrag van Lanzarote (artikel 21). Ook zou dit kunnen vallen onder de definitie van ‘kinderprostitutie’ in het Facultatief Protocol IVRK nr. 1: “*het tegen betaling of enige andere vorm van vergoeding gebruiken van een kind voor seksuele activiteiten*” (artikel 2 (b)). Wanneer het live optreden van het kind wordt opgenomen of anderszins wordt geregistreerd, kan dit neerkomen op de productie van materiaal van seksueel misbruik van kinderen. Als zodanig valt het ook onder de in alle belangrijke juridische instrumenten opgenomen bepalingen inzake kinderpornografie.

Desalniettemin betekent seksueel misbruik van kinderen via het internet vaak een dubbel misbruik van het kind. Hij/zij wordt gedwongen deel te nemen aan seksuele activiteiten, alleen of met andere personen – een handeling die al seksueel misbruik inhoudt. De seksuele activiteit wordt tegelijkertijd via informatie- en communicatietechnologieën live uitgezonden en op afstand door anderen bekeken. Vaak zijn de personen die toekijken de personen die om seksueel misbruik van het kind hebben verzocht en/of opdracht hebben gegeven, waarbij ze aangeven hoe de handeling moet worden uitgevoerd (zie paragraaf G.3.ii). Livestreaming van seksueel misbruik van kinderen kan zowel commerciële als niet-commerciële vormen aannemen. In het eerste geval betalen toekijkende personen bijvoorbeeld om het misbruik te laten plaatsvinden. Er zijn situaties waarin livestreaming van seksueel misbruik van kinderen is opgezet als een echt bedrijf met als enige kennelijke doel geld te verdienen aan de seksuele uitbuiting van de betrokken kinderen.²⁴²

Conclusie: Het is belangrijk om op te merken dat sinds de inwerkingtreding van het IVRK, live seksueel misbruik van kinderen verboden is in het internationale recht door middel van bepalingen met betrekking tot “*het gebruik van kinderen voor pornografische voorstellingen*” (zie paragraaf E.4.vii). Het feit dat seksueel misbruik van kinderen ook online kan plaatsvinden door het gebruik van informatie- en communicatietechnologieën betekent niet dat het fenomeen zelf nieuw is. Nieuw daarentegen is dat dergelijk seksueel misbruik ook ‘op afstand’ kan worden gepleegd, waarbij de dader het misbruik mogelijk in een ander land dan dat van het slachtoffer bekijkt.

G.3. GERELATEERDE TERMEN

G.3.i LIVESTREAMING VAN SEKSUEEL KINDERMISBRUIK

○ *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

Live online seksueel misbruik van kinderen wordt vaak via ‘streaming’ over het internet aan kijkers overgedragen. Dit betekent dat de gegevens onmiddellijk worden verzonden naar de kijker die kan kijken en deelnemen terwijl het misbruik plaatsvindt. Streaming laat geen sporen achter op de apparatuur waarop gestreamd wordt, omdat er geen bestand wordt gedownload. Wanneer het streamen wordt gestopt is het materiaal van seksueel misbruik van kinderen verdwenen, tenzij de

²⁴⁰ Vaak zijn de bestaande kinderpornografiewetten onvoldoende voor trends zoals livestreaming van seksueel misbruik, seksueel misbruik ‘op bestelling’, enz. Zie bijvoorbeeld: Internationaal centrum voor vermiste en uitgebuite kinderen, ‘Kinderpornografie: Modelwetgeving en globale herziening’, 8e editie, 2016.

²⁴¹ Voor meer details over het gebruik van kinderen voor pornografische voorstellingen, zie paragraaf E.4.vii.

²⁴² In de zaak van de Koningin vs. Ian Watkins en anderen werd bijvoorbeeld gekeken hoe de dader een moeder aanmoedigde om haar dochter seksueel te misbruiken voor een webcam. Er was geen duidelijk commercieel aspect aan de misdaad (zaak nr.: 62CA1726112, The Law Courts, Cathays Park, Cardiff CF10 3PG, 18 december 2013). In andere bekende zaken hebben jonge meisjes seksuele handelingen met zichzelf verricht tegen betaling. Weer andere zaken leken puur commercieel, waarbij volwassenen als facilitator optraden en op verzoek en in ruil voor geld live online seksueel misbruik van kinderen aanboden.

dader het opzettelijk opneemt.²⁴³ Omdat streamen geen sporen achterlaat, vergroot dit de kans op straffeloosheid van de dader. Dit creëert specifieke uitdagingen voor vervolgonderzoeken, met name met betrekking tot het terugvinden van bewijsmateriaal en de identificatie van slachtoffers en daders. Livestreaming wordt ook wel ‘seksueel misbruik van kinderen op bestelling’ genoemd.

Conclusie: Er is geconstateerd dat livestreaming van seksueel misbruik “niet langer een opkomende trend is, maar een nieuwe realiteit; een methode die steeds vaker door daders wordt gebruikt om kinderen online seksueel uit te buiten.”²⁴⁴ Het is belangrijk op te merken dat termen als ‘streaming’ en ‘webcam’ slechts een technologisch middel beschrijven dat geen rekening houdt met de bedoeling van de dader of het resultaat van de gepleegde handelingen, namelijk seksueel misbruik en/of uitbuiting van een kind. Met betrekking tot het gebruik van deze termen mag de nadruk niet te veel worden gelegd op de ‘technologische’ aspecten (d.w.z. welk instrument wordt gebruikt om een bepaalde handeling te plegen), omdat de ontwikkeling van informatie- en communicatie-technologieën extreem snel gaat en bijna dagelijks nieuwe apparatuur en middelen met nieuwe namen op de markt verschijnen.

G.3.ii SEKSUEEL MISBRUIK VAN KINDEREN OP BESTELLING

∅ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

‘Seksueel misbruik van kinderen op bestelling’ verwijst naar een specifiek type online seksueel misbruik waarbij een dader van tevoren – en/of terwijl het misbruik plaatsvindt – verzoekt of opdracht geeft om een bepaalde actie uit te voeren. Het misbruik wordt weergegeven via een webcam of opgenomen in een bestand voor inzage/consumptie door de persoon die de bestelling plaatst, soms tegen betaling.

Conclusie: Seksueel misbruik van kinderen op bestelling kan een modaliteit van livestreaming zijn, waarbij de persoon die de streaming bekijkt een actieve rol speelt bij het bepalen van hoe het seksueel misbruik moet worden uitgevoerd. Dezelfde technologieën (bijv. streaming, webcam) worden gebruikt als voor andere online seksuele misdrijven.

G.3.iii WEBCAM KINDERSEKSTOERISME/WEBCAM KINDERMISBRUIK

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

‘Webcam kinderseksstoerisme’ is een term die is bedacht om de transnationale aard van de misdaad te benadrukken, waarbij iemand achter een computer kan zitten, bestellen en kan kijken naar seksueel misbruik van kinderen in een ander land, zonder te hoeven reizen.²⁴⁵ Deze term lijkt echter niet de meest geschikte term om het live online seksueel misbruik van kinderen te definiëren en kan om verschillende redenen misleidend zijn. Ten eerste introduceert de term nóg een term om een probleem te definiëren dat al een aantal verschillende namen of labels heeft (bijv. ‘online/live seksueel misbruik van kinderen’, ‘livestreaming van seksueel misbruik van kinderen’, enz.) en dus riskeert om bij te dragen aan de reeds bestaande verwarring. Ten tweede lijkt de term erop te wijzen dat reactie op dit soort misdrijven in de toeristische sector liggen.²⁴⁶ Ten derde roept het gebruik van de term de vraag op of de term ‘kinderseksstoerisme’ wel passend is (zie hoofdstuk I). In dezelfde

²⁴³ Streaming is een technologie waarbij bestanden worden afgespeeld voordat het volledige bestand is verzonden; de informatie wordt rechtstreeks naar de computer of het apparaat van de ontvanger gestuurd (via webcam, audio-interface, enz.) zonder dat het bestand op de harde schijf hoeft te worden opgeslagen (hoewel streamingmateriaal ook kan worden opgenomen en opgeslagen). Als de inhoud niet opzettelijk is opgenomen, is deze slechts één keer beschikbaar en laat geen spoor achter op het apparaat waarop het is bekeken. Wat betreft de gevallen van seksuele uitbuiting van kinderen online, hebben de meeste incidenten die verband houden met livestreaming betrekking op realtime productie en verzending van de audio-/videogegevens via de webcam vanuit de locatie waar het slachtoffer zich bevindt.

²⁴⁴ Virtual Global Taskforce, ‘Child Sexual Exploitation Environmental Scan’, (in het Engels) virtualglobaltaskforce.com, verkregen op 21 december 2015.

²⁴⁵ Zie ter illustratie: Terre des Hommes Nederland, ‘Sweetie: stop webcam child sex tourism’, [youtube.com](https://www.youtube.com), verkregen op 9 november 2020. Zie ook Defence for Children, ‘Webcamseksstoerist’, defenceforchildren.nl, 26 juni 2013.

²⁴⁶ Voor meer informatie over kinderseksstoerisme, zie hoofdstuk I.

context wordt de meer neutrale term ‘seksueel misbruik van kinderen via de webcam’ gebruikt.²⁴⁷ Hoewel deze term geschikter lijkt dan ‘webcam kinderekstoerisme’ is het belangrijk om rekening ermee te houden dat een ‘webcam’, net als ‘streaming’, een technologisch middel is dat wordt gebruikt om live online seksueel misbruik van kinderen te bekijken en op elk moment kan worden vervangen door andere technologie.

Conclusie: De termen ‘webcam kinderekstoerisme’ of ‘kinderekstoerisme via de webcam’ moeten worden vermeden. De term ‘seksueel misbruik van kinderen via de webcam’ kan worden gebruikt, rekening houdend met het feit dat deze verwijst naar een specifiek technologisch apparaat en dat ‘live online seksueel misbruik van kinderen’ breder en wellicht geschikter is.

²⁴⁷ Terre des Hommes, ‘Sweetie campagne in [de] Filippijnen intensiveert’, terredeshommes.nl, 7 december 2015.

H. BENADEREN VAN KINDEREN VOOR SEKSUELE

DOELEINDEN

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

H.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 2007: Het Verdrag van Lanzarote is het eerste internationale rechtsinstrument dat grooming definieert, te weten: *“het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden.”* Aldus vereist het Verdrag in artikel 23 dat verdragspartijen strafbaar stellen: *“het doen van een voorstel, door middel van informatie- en communicatietechnologie, door een volwassene aan een kind dat de ingevolge artikel 18, tweede lid, vastgestelde leeftijd niet heeft bereikt, tot een ontmoeting met als vooropgezet doel het plegen van een overeenkomstig artikel 18, eerste lid, onderdeel a, of artikel 20, eerste lid, onderdeel a, strafbaar gesteld feit tegen hem of haar, wanneer dit voorstel is gevolgd door materiële handelingen die tot een dergelijke ontmoeting leiden.”*
- ii. 2011: EU-Richtlijn 2011/93 ter bestrijding van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen en kinderpornografie volgt het Verdrag van Lanzarote en bevat in artikel 6 ook een definitie van het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden, te weten:
 1. *“De lidstaten nemen de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat de volgende opzettelijke gedragingen strafbaar worden gesteld: het doen van een voorstel door middel van informatie- en communicatietechnologie, door een volwassene aan een kind dat nog niet seksueel meerderjarig is, tot ontmoeting met het oogmerk om een van de in artikel 3, lid 4, en artikel 5, lid 6, genoemde strafbare feiten te plegen, wordt voor zover dit voorstel is gevolgd door materiële handelingen die tot een dergelijke ontmoeting leiden [...].”*
 2. *De lidstaten nemen de nodige maatregelen om ervoor te zorgen dat een poging door middel van informatie- en communicatietechnologie om de in artikel 5, leden 2 en 3, genoemde strafbare feiten te plegen, door een volwassene die een kind benadert dat nog niet seksueel meerderjarig is met het oogmerk kinderpornografie te verschaffen waarin dat kind wordt afgebeeld, strafbaar wordt gesteld.”*

Nationaal:

- i. 2019: Het Wetboek van Strafrecht geeft geen letterlijke definitie van de term ‘grooming’ maar geeft hier in artikel 248e Sr wel een beschrijving van, te weten: *“Hij die door middel van een geautomatiseerd werk of met gebruikmaking van een communicatiedienst een persoon van wie hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat deze de leeftijd van zestien jaren nog niet heeft bereikt, een ontmoeting voorstelt met het oogmerk ontuchtige handelingen met die persoon te plegen of een afbeelding van een seksuele gedraging waarbij die persoon is betrokken, te vervaardigen wordt, indien hij enige handeling onderneemt gericht op het verwezenlijken van die ontmoeting, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie.”*

In het wetsvoorstel seksuele misdrijven is het artikel over grooming als volgt voorgesteld:
*“1. Hij die een persoon die de leeftijd van zestien jaren nog niet heeft bereikt of een persoon die zich voordoeft als een persoon die de leeftijd van zestien jaren nog niet heeft bereikt:
c. een ontmoeting voorstelt voor seksuele doeleinden en enige handeling onderneemt tot het*

verwezenlijken van die ontmoeting, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de vierde categorie.”²⁴⁸

H.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 2011: Het VN-Kinderrechtencomité vermeldt in General Comment No 13 dat “*kinderen die contact hebben met anderen via ICT, kunnen worden gepest, lastiggevallen of gestalkt (door ‘kinderlokkers’) en/of worden gedwongen, misleid of overgehaald om vreemden offline te ontmoeten, waarbij ‘grooming’ plaatsvindt om te worden ingezet voor seksuele activiteiten en/of het verstrekken van persoonlijke informatie.*”²⁴⁹
- ii. 2011: VN-Resolutie 2011/33 van de Economische en Sociale Raad inzake de preventie, bescherming en internationale samenwerking tegen het gebruik van nieuwe informatietechnologieën om kinderen te misbruiken en/of uit te buiten, benadrukt dat “*nieuwe informatie- en communicatie-technologieën en -toepassingen worden misbruikt om misdrijven van seksuele uitbuiting van kinderen te plegen en dat technische ontwikkelingen het ontstaan van misdrijven mogelijk hebben gemaakt, zoals de productie, distributie of het bezit van afbeeldingen, audio of video van seksueel misbruik van kinderen, de blootstelling van kinderen aan schadelijke inhoud, grooming, intimidatie en seksueel misbruik van kinderen en cyberpesten.*”

H.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden wordt vaak ‘grooming’ of ‘online grooming’ genoemd. Het kan worden omschreven als een handeling waarbij een volwassene ‘bevriend raakt’ met een kind met de bedoeling haar/hem seksueel te misbruiken. Grooming vindt vaak online plaats, maar offline grooming mag daardoor niet worden genegeerd. Momenteel bepaalt alleen EU-Richtlijn 2011/93 dat er ook aandacht moet worden besteed aan offline grooming en dat lidstaten ook dergelijke praktijken strafbaar moeten stellen (overweging 19).²⁵⁰

Slechts twee wettelijk bindende internationale instrumenten bevatten een verplichting om het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden strafbaar te stellen, namelijk het Verdrag van Lanzarote en EU-Richtlijn 2011/93. Het Verdrag van Lanzarote vereist in artikel 23 als bestanddelen van het strafbare feit: (i) het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden (bijv. seksueel chatten met een kind);²⁵¹ (ii) het opzettelijke voorstel om het kind te ontmoeten met het oogmerk op het plegen van een zedendelict; en (iii) latere “*materiële handelingen die tot een dergelijke ontmoeting leiden.*” Dit vereist niet dat er een zedendelict met lichamelijk contact wordt gepleegd. Het volstaat dat er concrete stappen zijn ondernomen om de ontmoeting tot stand te brengen (bijv. de dader arriveert op de ontmoetingsplaats).

De EU-Richtlijn 2011/93 verdeelt de definitie van het strafbare feit in twee delen, waarbij dezelfde ‘materiële handelingen’ zijn vereist voor elk voorstel van een volwassene om een kind te ontmoeten. De handeling waarbij een kind wordt benaderd om kinderpornografie te maken waarin dat kind wordt afgebeeld, is ook op zichzelf strafbaar (artikel 6.2).

Gezien de snelle ontwikkeling van informatie- en communicatie-technologieën en van nieuwe vormen van onlinecriminaliteit, bestaat onrust over het feit dat volgens de bestaande rechtsinstrumenten een concrete fysieke ontmoeting of, in ieder geval, materiële handelingen die tot een dergelijke ontmoeting leiden, vereist is/zijn. Het is duidelijk dat kinderen (tegenwoordig) in veel gevallen van grooming online seksueel worden misbruikt en uitgebuit en dat de ‘ontmoeting’ geen fysieke ontmoeting is, maar online plaatsvindt. Gegevens over online grooming uit het Verenigd

²⁴⁸ Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wetsvoorstel seksuele misdrijven’, rijksoverheid.nl, 8 maart 2020.

²⁴⁹ VN-Kinderrechtencomité, ‘De rechten van het kind op bevrijding van alle vormen van geweld’, General Comment No 13, kinderrechten.nl, paragraaf 31 (c) onder (ii), 18 april 2011.

²⁵⁰ Richtlijn 2011/93/EU, overweging 19.

²⁵¹ Raad van Europa, ‘Explanatory Report to the Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse’, (in het Engels) <https://rm.coe.int/16800d3832>, paragraaf 157, Lanzarote 25 oktober 2007.

Koninkrijk suggereren dat kinderen het vaakst worden gelokt of gemanipuleerd om seksuele afbeeldingen of video's te produceren, zonder de bedoeling van de 'groomer' om de kinderen in het echte leven te ontmoeten.²⁵² Dit stimuleert de productie van kinderpornografisch materiaal en houdt vaak verband met andere vormen van uitbuiting, zoals 'seksuele afpersing/sextortion' (zie paragraaf H.4.iii) en chantage. Bovendien leert de ervaring dat slachtoffers van grooming vaak dezelfde gevolgen ervaren als slachtoffers van fysiek seksueel misbruik of seksuele uitbuiting. Daarnaast hebben de slachtoffers vaak te maken met schaamte- en schuldgevoelens omdat ze, tot op zekere hoogte, hebben bijgedragen aan hun eigen uitbuiting (bijvoorbeeld omdat ze aanvankelijk hadden afgesproken hun webcams aan te zetten en/of foto's te maken), evenals de angst om de beschikking over de beelden te verliezen en niet te weten wie deze heeft gezien. Het is noodzakelijk om de definitie van 'grooming' uit te breiden om zo ook 'ontmoetingen' in de online sfeer te dekken.

Om op deze ontwikkelingen in te spelen, merkte het Comité van Lanzarote in een advies van juni 2015 over artikel 23 van het Verdrag van Lanzarote op dat: "[het] benaderen van kinderen door middel van informatie- en communicatietechnologieën niet noodzakelijkerwijs leidt tot een ontmoeting in persoon. Seksuele misdrijven kunnen ook volledig online plaatsvinden en toch ernstige schade toebrengen aan het kind."²⁵³ Bovendien stelt het Comité dat "[het] algemene fenomeen van online grooming zich parallel met de informatie- en communicatietechnologieën ontwikkelt. Het begrip ervan mag zich daarom niet beperken tot de manier waarop online grooming werd gepleegd toen het Verdrag werd opgesteld, maar moet duidelijk zijn en aangepakt worden in overeenstemming met hoe grooming vandaag wordt gepleegd en morgen zou kunnen worden gepleegd. Aangezien er geen statische definitie van online grooming mogelijk is, zouden partijen moeten overwegen om de strafbaarstelling ervan ook uit te breiden tot gevallen waarin het seksueel misbruik niet het resultaat is van een persoonlijke ontmoeting, maar online wordt gepleegd."²⁵⁴

Een andere mogelijke zwakte van de rechtsinstrumenten die gericht zijn op grooming is dat ze staten verplichten om dergelijke handelingen alleen strafbaar te stellen als ze worden gepleegd tegen kinderen die nog niet seksueel meerderjarig zijn. Dit biedt onvoldoende bescherming aan kinderen boven deze leeftijdsgrens. Ook zij kunnen immers nog steeds worden gelokt of gemanipuleerd in een uitbuitingssituatie.

Tegenwoordig zijn er talloze voorbeelden van nationale rechtsstelsels die het loutere gebruik van informatie- en communicatietechnologieën, met als doel het plegen van een zedendelict, tegen kinderen strafbaar stellen.²⁵⁵

Conclusie: Er lijkt geen duidelijke taalkundige of andere logische reden te zijn waarom de definitie van het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden beperkt moet blijven tot handelingen waarbij wordt getracht een fysieke, persoonlijke ontmoeting te laten plaatsvinden en/of deze daadwerkelijk heeft plaatsgevonden. Het al dan niet online benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden kan leiden tot seksuele activiteiten online en/of offline én kan schadelijk zijn voor het kind; zelfs als het zich enkel – en dat gebeurt steeds vaker – online afspeelt. Uiteraard kunnen grooming en het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden zich ook uitsluitend offline voordoen, hoewel contact vaak mogelijk wordt gemaakt door een vorm van informatie- en communicatietechnologie, bijvoorbeeld telefonisch of via sms/app-contact. Dit kan met name het geval zijn wanneer een kind door een leeftijdsgenoot wordt voorgesteld aan een dader en vervolgens wordt verleid en misleid door te geloven dat de misbruiker haar/zijn vriend is – een vorm van seksueel misbruik dat is beschreven als het 'vriendjesmodel' van seksuele uitbuiting van

252 CEOP, 'Threat Assessment of Child Sexual Exploitation and Abuse', (in het Engels) norfolkscsb.org, paragraaf 38, juni 2013.

253 Comité van de partijen bij het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (T-ES), 'Opinion on Article 23 of the Lanzarote Convention and its explanatory note', (in het Engels) edoc.coe.int, paragraaf 7, 23 juni 2015.

254 Comité van de partijen bij het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik (T-ES), 'Opinion on Article 23 of the Lanzarote Convention and its explanatory note', (in het Engels) edoc.coe.int, paragraaf 20, 23 juni 2015.

255 Zie bijvoorbeeld Argentinië, Wetboek van Strafrecht, artikel 131: Strafbaarstelling van het leggen van contact met een persoon jonger dan achttien jaar met als doel een misdrijf te plegen tegen zijn of haar seksuele integriteit (zes maanden tot vier jaar gevangenisstraf).

kinderen.²⁵⁶ Het is een onderdeel van deze praktijk om een kind bijvoorbeeld te vragen om seksuele beelden van zichzelf vrij te geven. Daarnaast lijken de volgende elementen van belang te zijn voor de definitie van het (online) benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden: (i) contact opnemen met een kind; (ii) indien online, via informatie- en communicatietechnologieën; (iii) met de intentie het kind te lokken/verleiden of ertoe aan te zetten; (iv) om op welke manier dan ook deel te nemen aan seksuele activiteiten, zowel online als offline.

H.4. GERELATEERDE TERMEN

H.4.i GROOMING (ONLINE/OFFLINE) VOOR SEKSUELE DOELEINDEN

o *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

In het kader van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen is ‘grooming’ de korte benaming voor het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden. ‘Grooming/online grooming’ verwijst naar het proces van het aangaan/opbouwen van een relatie met een kind, hetzij persoonlijk, hetzij door het gebruik van internet of andere digitale technologie om online of offline seksueel contact met die persoon te vergemakkelijken.²⁵⁷ Grooming wordt door het Expertisecentrum Mensenhandel & (jeugd)Prostitutie gedefinieerd als ‘digitaal kinderlokken’ en in de specifieke context van seksuele uitbuiting en misbruik van kinderen als “*via het internet contact leggen met een kind, met de intentie om dat kind te ontmoeten en met het doel om seksueel misbruik te plegen of kinderpornografische afbeeldingen te produceren.*”²⁵⁸ Volgens het Expertisebureau Online Kindermisbruik (EOKM) worden groomers ook wel ‘online kinderlokkers’ of ‘cyberlokkers’ genoemd.²⁵⁹

Zoals hierboven bij het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden is opgemerkt, lijkt er geen taalkundige of andere logische reden te zijn waarom de definitie van ‘grooming’ beperkt zou moeten blijven tot handelingen waarbij is geprobeerd een fysieke, persoonlijke ontmoeting plaats te laten vinden en/of heeft plaatsgevonden. Onderzoek heeft aangetoond dat ‘grooming’, een term die suggereert dat een gedragslijn zich in de loop van de tijd ontwikkelt terwijl de dader op subtiele wijze het vertrouwen van het slachtoffer wint, tegenwoordig niet de meest voorkomende vorm van online seksuele uitbuiting van kinderen is. Het CEOP beschrijft dat: “*Hoewel er nog steeds langzame grooming van een enkel slachtoffer plaatsvindt, zijn er aanwijzingen dat de dynamiek van deze dreiging de afgelopen jaren aanzienlijk is veranderd. Tegenwoordig is de periode tussen de eerste ontmoeting met een kind en een strafrechtelijke afloop vaak extreem kort en daders richten zich op het snel verwerven van invloed op een slachtoffer in plaats van eerst een vertrouwensrelatie op te bouwen.*”²⁶⁰ Om deze reden krijgt de term ‘online seksuele uitbuiting van kinderen’ soms de voorkeur omdat deze niet alleen specifieke praktijken zoals grooming omvat, maar ook andere, meer directe en dwingende vormen van het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden.²⁶¹

H.4.ii ONLINE (SEKSUELE) REKRUTERING VAN KINDEREN

o *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

‘Grooming’ wordt soms ook wel gedefinieerd als “*online rekrutering van kinderen voor seksuele handelingen.*”²⁶² ‘Rekrutering’ verwijst naar iets dat wordt gebruikt om iemand te verleiden of te

256 S. Jago e.a., ‘What’s Going on to Safeguard Children and Young People from Sexual Exploitation? How Local Partnerships Respond to Child Sexual Exploitation’, Universiteit van Bedfordshire, Luton 2011.

257 Zie bijvoorbeeld: J. Kerstens & W. Stol, ‘Jeugd en Cybersafety’, rutgers.nl, Den Haag augustus 2012.

258 Expertisecentrum Mensenhandel & (jeugd)Prostitutie, ‘Definities’, expertisecentrum-mensenhandel-jeugdprostitutie.nl, verkregen op 10 november 2020.

259 EOKM, ‘Factsheet Grooming’, eokm.nl, augustus 2020.

260 CEOP, ‘Threat Assessment of Child Sexual Exploitation and Abuse’, (in het Engels) norfolkscb.org, paragraaf 35, juni 2013.

261 CEOP, ‘Threat Assessment of Child Sexual Exploitation and Abuse’, (in het Engels) norfolkscb.org, paragraaf 35, juni 2013.

262 J.M. Petit, ‘Report by the Special Rapporteur on the Sale of Children, Child Prostitution and Child Pornography’, (in het Engels) refworld.org, paragraaf 13, 23 december 2004.

lokken, wat overeenkomt met de gebruikelijke werkwijze van de persoon die een slachtoffer ‘groomt’ met het doel haar/hem seksueel uit te buiten. De term ‘online rekrutering’ wordt bijvoorbeeld gebruikt door het Amerikaanse Ministerie van Justitie dat de praktijk als volgt definieert: *“Kinderverkrachters gebruiken vaak het internet om hun slachtoffers te identificeren en vervolgens te dwingen tot illegale seksuele handelingen. Deze criminelen liggen op de loer in chatrooms of op advertentiepagina’s die populair zijn bij kinderen en tieners. Ze winnen het vertrouwen van het kind en richten het gesprek vervolgens op seksuele onderwerpen. Soms sturen ze het kind seksueel expliciete afbeeldingen van zichzelf, of ze kunnen het kind vragen om pornografische afbeeldingen van zichzelf te sturen. Vaak plannen de beklagden een persoonlijke ontmoeting voor het aangaan van seksuele handelingen.”*²⁶³

Conclusie: Het rekruteren van kinderen wordt soms gebruikt als synoniem voor ‘het benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden’ of ‘grooming’.

H.4.iii SEKSUELE AFPERSING VAN KINDEREN/SEXTORTION

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Seksuele afpersing is het chanteren van een persoon met behulp van zelf-gegenereerde afbeeldingen van die persoon om zodoende seksuele gunsten, geld of andere voordelen van haar/hem af te persen onder de dreiging het materiaal te verspreiden zonder toestemming van de afgebeelde persoon (bijvoorbeeld het plaatsen van afbeeldingen op sociale media). Vaak verandert de invloed en manipulatie die gedurende langere perioden plaatsvond (soms enkele maanden) en die typerend is voor personen die zich schuldig maken aan grooming in een snelle escalatie van bedreigingen, intimidatie en dwang zodra de persoon is overgehaald om de eerste seksuele beelden van zichzelf te sturen.

Seksuele afpersing lijkt erg toe te nemen, met name de extreme, gewelddadige, sadistische en vernederende eisen van de daders. Seksuele afpersing van kinderen houdt een proces in waarbij kinderen worden gedwongen om seksueel materiaal te (blijven) produceren en/of hen wordt verteld dat ze onaangename handelingen moeten verrichten onder dreiging dat dit materiaal waarop ze zijn afgebeeld anders wordt verspreid naar anderen. In sommige gevallen heeft het misbruik zulke ernstige gevolgen dat slachtoffers geen andere uitweg zien dan (te proberen) zichzelf te verwonden of van het leven te beroven.²⁶⁴

De term ‘sextortion’ wordt ook wel gebruikt om seksuele afpersing te omschrijven. Dit is een samenvoeging van de Engelse woorden sex (seks) en extortion (afpersen). Sextortion is chantage met een afbeelding van seksuele strekking. Sextortion valt onder te verdelen in twee typen: financiële en seksuele sextortion. Bij financiële sextortion wordt bedreigd om afbeeldingen van seksuele strekking online te plaatsen als er niet zo snel mogelijk geld wordt overgemaakt. Er is sprake van seksuele sextortion wanneer de dader (afperser) het slachtoffer chanteert om meer afbeeldingen van seksuele strekking te sturen ter voorkoming van het online plaatsen van de afbeeldingen. Bij zowel seksuele sextortion als financiële sextortion heeft het slachtoffer er vaak geen weet van dat er afbeeldingen afhandig zijn gemaakt door de dader (afperser).²⁶⁵

Conclusie: De aanbevolen term is ‘seksuele afpersing van kinderen’ waarmee wordt benadrukt dat dit een vorm van afpersing is die seksueel van aard is en dat de handeling tegen een kind wordt gepleegd. De informele, vaak gebruikte term ‘sextortion’ blijft meer ter discussie staan op het gebied van kindbescherming, omdat deze niet duidelijk laat zien dat het gaat om seksuele uitbuiting van een kind. Ook bestaat het risico dat de term ‘sextortion’ een praktijk bagatelliseert die zeer ernstige gevolgen kan hebben voor het slachtoffer.

²⁶³ Amerikaanse Ministerie van Justitie, ‘National Strategy for Child Exploitation Prevention and Interdiction’, een rapport aan het Congres, (in het Engels) [justice.gov](https://www.justice.gov), p. 3, augustus 2010.

²⁶⁴ Virtual Global Taskforce, ‘Child Sexual Exploitation Environmental Scan’, (in het Engels) virtualglobaltaskforce.com, 21 december 2015.

²⁶⁵ EOKM, Terminologie ‘sextortion’, eokm.nl, verkregen op 16 november 2020.

I. SEKSUELE UITBUITING VAN KINDEREN IN DE CONTEXT VAN REIZEN EN TOERISME

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

I.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 verwijst naar de term 'kindersekstoerisme' in de preambule en in artikel 10 lid 1 waar wordt uiteengezet dat *“de staten die partij zijn alle nodige stappen ondernemen om de internationale samenwerking te versterken door middel van multilaterale, regionale en bilaterale regelingen voor het voorkomen, opsporen, onderzoeken, vervolgen en bestraffen van degenen die verantwoordelijk zijn voor daden met betrekking tot de verkoop van kinderen, kinderprostitutie, kinderpornografie en kindersekstoerisme.”* Artikel 10 lid 3 vervolgt: *“De staten die partij zijn bevorderen de versterking van de internationale samenwerking om de diepere oorzaken aan te pakken, zoals armoede en onderontwikkeling, die bijdragen aan de kwetsbaarheid van kinderen met betrekking tot de verkoop van kinderen, kinderprostitutie, kinderpornografie en kindersekstoerisme.”*
- ii. 2007: Het Verdrag van Lanzarote benoemt in artikel 9 lid 2 de 'toerisme- en reissector' als actor voor de *“uitwerking en uitvoering van beleid ter voorkoming van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen en interne normen in te voeren via zelfregulering en co-regulering.”*
- iii. 2011: EU-Richtlijn 2011/93 bevat in artikel 21 een bepaling over 'maatregelen tegen het maken van reclame voor de mogelijkheden tot misbruik of kindersekstoerisme.' In overweging 29 van de Richtlijn wordt dit fenomeen gedefinieerd als *“de seksuele uitbuiting van kinderen door een persoon of personen die vanuit hun gebruikelijke omgeving naar een bestemming in het buitenland reizen waar zij seksueel contact hebben met kinderen.”*

I.2. NIET-BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1996: De gedragscode voor de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting in reizen en toerisme (kortweg The Code).²⁶⁶
- ii. 1999: Global Code of Ethics for Tourism van de VN-Wereld Toerisme Organisatie (UNWTO)²⁶⁷ erkent uitdrukkelijk het probleem van seksuele uitbuiting van kinderen in reizen en toerisme en definieert het als strijdig met de essentie en de doelstellingen van toerisme: *“De uitbuiting van mensen in welke vorm dan ook, in het bijzonder seksuele, vooral wanneer het op kinderen wordt toegepast, is in strijd met de fundamentele doelstellingen van toerisme en is de ondermijning van toerisme.”*²⁶⁸
- iii. 2001: De UNWTO heeft een reeks richtlijnen aangenomen voor agentschappen voor nationale toeristenadministratie over de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting in het toerisme.²⁶⁹

²⁶⁶ Zie: www.thecode.org.

²⁶⁷ World Tourism Organization, 'Global Code of Ethics for Tourism', (in het Engels) unwto.org, Santiago 1 oktober 1999.

²⁶⁸ Resolutie 406(XIII) aangenomen tijdens de 13e Algemene Vergadering van de Wereldorganisatie voor toerisme, Goedkeuring van de wereldwijde ethische code voor toerisme, artikel 2.3, UN Doc A/RES/406(XIII), 27 september - 1 oktober 1999.

²⁶⁹ World Tourism Organization (UNWTO), 'Guidelines for National Tourism Administration (NTA) Focal Points for the Protection of Children from Sexual Exploitation in Tourism', (in het Engels) unwto.org, 2001.

- iv. 2013: In verschillende rapporten aan de VN-Mensenrechtenraad verwees de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie zowel naar de ‘seksuele uitbuiting van kinderen in reizen en toerisme’ als naar ‘kindersekstoerisme.’²⁷⁰
- v. 2013: De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa heeft een document aangenomen, getiteld ‘Bestrijding van Kindersekstoerisme.’²⁷¹
- vi. 2013: General Comment No 16 van het VN-Kinderrechtencomité over de verplichtingen van staten met betrekking tot de impact van het bedrijfsleven op de rechten van het kind benadrukt dat: *“online reisbureaus kindersekstoerisme kunnen faciliteren door informatie over sekstoerisme te verstrekken en sekstoerisme-activiteiten te organiseren.”*²⁷²
- vii. 2016: De wereldwijde studie naar seksuele uitbuiting van kinderen in relatie tot reizen en toerisme gebruikt de terminologie van de titel, samen met de afkorting ‘SECTT’ (sexual exploitation of children in travel and tourism), en definieert dit als *“dadens van seksuele uitbuiting in de context van reizen, toerisme of beide.”*²⁷³
- viii. 2017: De Algemene Vergadering van de UNWTO besloot in 2015 het proces te starten om de vrijwillige gedragscode (Global Code of Ethics for Tourism) om te zetten in een internationaal juridisch bindend verdrag (UN Convention on Tourism Ethics) dat openstaat voor ratificatie door de lidstaten met de bedoeling de toepassing ervan te verbeteren. De Engelse tekst van het verdrag is in september 2017 goedgekeurd door de Algemene Vergadering van de UNWTO bij Resolutie A/RES/707(XXII).

Nationaal:

- i. 2013: De Nationaal Rapporteur definieert ‘kindersekstoerisme’ als *“het plegen van of op enigerlei wijze medewerking verlenen aan seksueel geweld tegen kinderen in het buitenland, al dan niet door het slachtoffer hiervoor geld of goederen te geven of te beloven.”* Kindersekstoerisme omvat seksueel misbruik van kinderen, kinderpornografie en kinderprostitutie; drie vormen van seksueel geweld tegen kinderen.²⁷⁴

I.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

De term ‘seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme’ (of beide) is een misdrijf dat kan worden gepleegd door zowel buitenlandse als binnenlandse toeristen, reizigers en bezoekers die voor langere periode verblijven buiten de eigen regio/land. In het verleden werd de term gedefinieerd als een praktijk waarbij *“mensen betrokken zijn die van hun eigen land naar een ander land reizen en zich bezighouden met commerciële seksuele handelingen met kinderen.”*²⁷⁵ Volgens gerenommeerde woordenboeken is ‘sekstoerisme’: *“het reizen naar een andere plaats of een ander land om daar, meestal betaalde, seksuele contacten te zoeken en te verkrijgen”* en *“toerisme uit een seksuele behoefte.”*²⁷⁶ Intussen komt seksuele uitbuiting van kinderen ook voor in de context van binnenlands reizen en toerisme en is dus niet beperkt tot het overschrijden van een nationale grens.

In de slotdocumenten van de drie Wereldcongressen tegen seksuele uitbuiting van kinderen (Stockholm, Zweden in 1996, Yokohama, Japan in 2001 en Rio de Janeiro, Brazilië in 2008) worden

²⁷⁰ Zie bijvoorbeeld Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie, Najat Maalla M’jid, UN Doc A/HRC/25/48, 23 december 2013.

²⁷¹ Parlementaire vergadering, ‘Fighting child sex tourism’, doc.13152, (in het Engels) assembly.coe.int, 27 maart 2013.

²⁷² VN-Kinderrechtencomité, ‘De verplichtingen van staten met betrekking tot de impact van het bedrijfsleven op de rechten van het kind’, General Comment No 16, kinderrechten.nl, 17 april 2013.

²⁷³ ECPAT International, ‘Offenders on the move: Global study on sexual exploitation of children in travel and tourism’, (in het Engels) ecpat.org, mei 2016.

²⁷⁴ Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, ‘Barrières tegen kindersekstoerisme’, 2013.

²⁷⁵ US Department of State, ‘Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons’, Fact Sheet, (in het Engels) state.gov, Washington DC 19 augustus 2005.

²⁷⁶ Algemeen Nederlands Woordenboek, ‘sekstoerisme’, anw.inl.nl, verkregen op 15 november 2020.

tallose verwijzingen gemaakt naar de seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme. Artikel 4 (d) van de Verklaring van Stockholm en het Actieprogramma benoemt de toeristische sector als een actor in de preventie en bescherming van kinderen tegen commerciële seksuele uitbuiting en verwijst naar ‘sekstoerisme’ en de noodzaak om “*wetten aan te scherpen en uit te voeren*” om dit probleem aan te pakken.

De Yokohama Global Commitment benadrukt de noodzaak van “*de alomvattende, systematische en duurzame betrokkenheid van de particuliere sector, zoals [...] leden van de reis- en toerismebranche [...], bij het verbeteren van de bescherming van kinderen, met inbegrip van implementatie van bedrijfsbeleid en gedragscodes om kinderen te beschermen tegen seksuele uitbuiting.*”

De Verklaring van Rio de Janeiro en de oproep tot actie om seksuele uitbuiting van kinderen en jongeren te stoppen en te voorkomen, verwijst herhaaldelijk naar de seksuele uitbuiting van kinderen en jongeren in reizen en toerisme. De Verklaring benadrukt de wereldwijde bezorgdheid over het aanhoudend hoge niveau van seksuele uitbuiting van kinderen en jongeren, onder meer als gevolg van de toegenomen mobiliteit in reizen en toerisme.

De term ‘seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme’ wordt gebruikt als alternatief voor de veel gebruikte term ‘kindersekstoerisme’. Het richt zich op het feit dat het kind seksueel wordt uitgebuit en dat dergelijke uitbuiting plaatsvindt binnen een specifieke context. Het omvat het begrip ‘reizen’ wat inhoudt dat men zich voor welk doel dan ook van de ene plaats naar de andere verplaatst (maar wat niet noodzakelijkerwijs toerisme impliceert), evenals het begrip ‘toerisme’ dat verwijst naar de commerciële organisatie van vakanties en bezoeken aan bezienswaardigheden (die bepaalde vormen van reizen kunnen uitsluiten). Hoewel deze term betrekking heeft op het traditionele concept van toerisme en de toerisme-industrie, omvat deze term ook zakenreizen, culturele of andere vormen van uitwisseling, reizende werknemers en het voor langere tijd verblijven buiten de eigen regio/land.

De reis- en toerismesector neemt een bijzondere positie in en heeft verantwoordelijkheden om specifieke strategieën te ontwikkelen om seksuele uitbuiting van kinderen in deze sector aan te pakken en te voorkomen. Specifieke actoren op het gebied van reizen/toerisme, zoals hotels, reisbureaus, touroperators, transportbedrijven, luchtvaartmaatschappijen, bars en restaurants worden (bewust of onbewust) gebruikt voor de seksuele uitbuiting van kinderen en fungeren als tussenpersonen bij het plegen van deze misdrijven. Zij kunnen dan ook een belangrijke rol spelen bij het voorkomen ervan. Bedrijven in de reis- en toerismesector moeten zich laten leiden door de ‘UN Guiding Principles on Business and Human Rights’,²⁷⁷ de ‘Child Rights and Business Principles’²⁷⁸ en de ‘UNWTO Global Code of Ethics for Tourism’ om de preventie van en de reactie op seksuele uitbuiting van kinderen te respecteren en te ondersteunen. The Code (www.thecode.org) is een erkende gedragscode voor de toerisme- en reissector om kinderen te beschermen tegen seksuele uitbuiting.

Conclusie: Hoewel andere termen, zoals ‘kindersekstoerisme’ (zie paragraaf I.4.i hieronder), soms worden gebruikt om naar dit fenomeen te verwijzen, is de term ‘seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme’ de meest geschikte om naar deze praktijk te verwijzen en zou de voorkeursterm op het gebied van kinderbescherming moeten zijn.

²⁷⁷ Verenigde Naties, ‘Guiding Principles on Business and Human Rights’, (in het Engels) https://www.ohchr.org/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf, 2011.

²⁷⁸ UNICEF, UN Global Compact and Save the Children, ‘Children’s Rights and Business Principles’, (in het Engels) <http://childrenandbusiness.org/>, 2012.

I.4. GERELATEERDE TERMEN

I.4.i KINDERSEKSTOERISME

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

De term ‘kindersekstoerisme’ wordt nog veel gebruikt,²⁷⁹ maar er wordt steeds vaker over gedebatteerd. De term stond al ter discussie voorafgaand aan het derde Wereldcongres van 2008 en in het slotdocument van het congres. In de Verklaring van Rio wordt voor bovengenoemde term ‘seksuele uitbuiting van kinderen in reizen en toerisme’ gebruikt. Het is opmerkelijk dat deze term in Latijns-Amerika al meer dan een decennium prevaleert boven die van ‘kindersekstoerisme’.

De term ‘kindersekstoerisme’ wordt al enige tijd ontraden binnen het ECPAT-netwerk, evenals door de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie.

De reden die ten grondslag ligt aan de steeds kritischer wordende debatten over de term ‘kindersekstoerisme’, met name door kinderbeschermingsdeskundigen en wetshandhavingsinstanties, is dat de term onbedoeld het idee kan wekken dat dit een legitieme vorm van toerisme is en het misdrijf in verband brengt met deze industrie. Door uitsluitend te verwijzen naar toerisme en toeristen sluit het bovendien vele andere soorten reizende daders uit, zoals zakenreizigers en militairen, maar ook daders die op doorreis zijn of voor een langere periode buiten hun eigen land verblijven.²⁸⁰ Ten slotte laat de term volledig achterwege dat deze verwijst naar ernstig crimineel gedrag dat door een groot aantal staten is opgenomen in de werkingssfeer van extraterritoriale wetgeving. De mogelijke ‘normalisatie’ van deze praktijk door het gebruik van de term ‘kindersekstoerisme’ brengt het risico met zich mee dat die schadelijk kan zijn voor het kind.

Conclusie: ‘Kindersekstoerisme’ is een term die om bovengenoemde redenen schadelijk kan zijn voor het kind. Een alternatieve term als ‘seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme’ lijkt geschikter. Deze term vermeldt namelijk expliciet dat het kind wordt uitgebuit en verlegt de focus op adequate wijze van het handelen van daders naar een breder perspectief, namelijk de omgeving waarin de uitbuiting plaatsvindt.

²⁷⁹ De term is eerder gebruikt door een aantal actoren en netwerken waaronder bijvoorbeeld het Amerikaanse Ministerie van Justitie in haar nationale strategie voor preventie en verbod op uitbuiting van kinderen, de FBI en de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa in een resolutie getiteld ‘Bestrijding van Kindersekstoerisme’.

²⁸⁰ High-Level Taskforce om seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme te beëindigen, bijeenkomst in Londen, 4 november 2014.

J. VERKOOP VAN KINDEREN

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

J.1. DEFINITIES IN WETTELIJK BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 1989: Het IVRK bepaalt in artikel 35 dat “*de staten die partij zijn, alle passende nationale, bilaterale en multilaterale maatregelen nemen ter voorkoming van de ontvoering of de verkoop van of van de handel in kinderen voor welk doel dan ook of in welke vorm dan ook,*” maar geeft geen definitie van deze termen.
- ii. 1999: ILO Verdrag nr. 182 verwijst in artikel 3 naar “*(a) alle vormen van slavernij of met slavernij gelijk te stellen praktijken, zoals de verkoop van en de handel in kinderen, schuldhorigheid en lijfeigenschap, en gedwongen of verplichte arbeid, waaronder gedwongen of verplichte rekrutering van kinderen voor inzet in gewapende conflicten,*” maar geeft geen definitie van de termen ‘verkoop van en handel in kinderen.’²⁸¹
- iii. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 definieert ‘de verkoop van kinderen’ in artikel 2 als volgt: “*Verkoop van kinderen betekent elke handeling of transactie waarbij een kind door een persoon of groep personen aan een ander wordt overgedragen tegen betaling of enige andere vorm van vergoeding.*” Daarnaast bevat artikel 3 een verzoek om de volgende handelingen strafbaar te stellen: “*(a) In het kader van de verkoop van kinderen zoals gedefinieerd in artikel 2: (i) Het aanbieden, overbrengen of aanvaarden van een kind, op welke manier dan ook, met als doel: a. de seksuele uitbuiting van het kind; b. de overdracht met winstoogmerk van organen van het kind; c. het onderwerpen van het kind aan gedwongen arbeid; (ii) het als tussenpersoon onrechtmatig verkrijgen van toestemming voor de adoptie van een kind in strijd met toepasselijke internationale juridische instrumenten inzake adoptie.*”

J.2. NIET-BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 1990: Door Resolutie 1990/68 aan te nemen, besloot de VN-Commissie voor de Rechten van de Mens een speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie. De resolutie geeft echter geen definitie van ‘verkoop van kinderen’.
- ii. De vele periodieke en thematische rapporten van de verschillende personen die optreden als speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie verwijzen naar de verkoop van kinderen.

J.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

De meest gedetailleerde wettelijke definitie van ‘verkoop van kinderen’ is te vinden in het Facultatief Protocol IVRK nr. 1, die, zoals hierboven vermeld, dit begrip definieert als “*elke handeling of transactie waarbij een kind door een persoon of groep personen aan een ander wordt overgedragen tegen vergoeding of enige andere tegenprestatie.*” De eerste speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie identificeerde in een rapport uit 1993 de volgende vormen van verkoop van kinderen: verkoop door adoptie, verkoop voor uitbuiting voor kinderarbeid en verkoop van kinderorganen. Onder de aanvullende categorie van ‘andere vormen van verkoop’ omvatte de speciale rapporteur ‘verdwijningen, gijzelingen en ontvoeringen van kinderen’, alsook ‘kindsoldaten.’²⁸²

²⁸¹ Zoals verderop in deze richtlijnen wordt uitgelegd, behandelt ILO Verdrag nr. 182 niet alleen het verbod op praktijken die neerkomen op de ergste vormen van kinderarbeid, maar ook onmiddellijke en effectieve maatregelen om deze met spoed uit te bannen (artikel 1). Zie hoofdstuk O over de ergste vormen van kinderarbeid.

²⁸² Rapport 1993/67 over de rechten van het kind van VN-Mensenrechtencommissie, ‘Verkoop van kinderen’, UN Doc E/CN.4/1993/67, 12 januari 1993.

Een recentere speciale rapporteur nam ‘kindhuwelijken’ op in de categorie ‘verkoop van kinderen.’²⁸³

Met betrekking tot de verkoop van kinderen is de vraag gerezen of een kind voor een beperkte tijd en herhaaldelijk verkocht kan worden. Hoewel een voormalige speciale rapporteur deze mogelijkheid heeft uitgesloten in de definitie van ‘verkoop van kinderen,’²⁸⁴ lijken meer recente speciale rapporteurs deze mogelijkheid wel te hebben opgenomen door bijvoorbeeld de praktijk van tijdelijke huwelijken aan te pakken.²⁸⁵

De gelijkenis tussen de termen ‘verkoop van kinderen’ en ‘kinderhandel’ heeft geleid tot verwarring tussen beiden en ze worden vaak gebruikt in combinatie en zonder duidelijk onderscheid; ook in internationale verdragen (zie bijvoorbeeld het IVRK en ILO Verdrag nr. 182). Deze verwarring heeft geleid tot verschillende toepassingen en interpretaties van de termen en is een probleem geworden voor grote kinderbeschermingsinstanties. Ofelia Calcetas-Santos, een voormalig speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie, benadrukte in haar rapport uit 1999 dat *“in de meeste situaties waarin sprake is van verkoop, ook sprake is van mensenhandel.”*²⁸⁶ Na een vergelijking van de verschillende definities van verkoop en mensenhandel die op dat moment bestonden, concludeerde zij *“net zoals bij de verkoop van een persoon, verlaagt mensenhandel de persoon tot het niveau van handelswaar en is daarom inherent afkeurenswaardig,”* en dat *“[in de meeste gevallen] beide elementen aanwezig zijn, maar er is geen lijn waar het ene eindigt en het andere begint. Om deze reden, en voor de doeleinden van dit rapport, zullen de onderwerpen van verkoop en mensenhandel niet als afzonderlijke en onderscheiden categorieën worden behandeld.”*²⁸⁷

De verwarring rond de term ‘verkoop van kinderen’ bestaat ook op staatsniveau. Staten die partij zijn bij het Facultatief Protocol IVRK nr. 1, en dus verplicht zijn te rapporteren over de uitvoering ervan op nationaal niveau, rapporteren vaak over de anti-mensenhandel wetgeving die deze verdragspartijen hebben aangenomen in het kader van verkoop van kinderen.²⁸⁸ Nederland heeft alleen de verkoop van kinderen strafbaar gesteld met het oogmerk op uitbuiting. De verkoop van kinderen, zonder dat er sprake is van illegale adoptie en een uitbuitingssituatie, is niet strafbaar gesteld in de Nederlandse wetgeving. Illegale adoptie is in Nederland altijd strafbaar, maar wordt niet zonder meer gekwalificeerd als mensenhandel. Illegale adoptie is in Nederland alleen mensenhandel wanneer is gehandeld met het oogmerk van uitbuiting. Illegale adoptie zonder het oogmerk van uitbuiting is strafbaar gesteld in de Wet opnemings buitenlandse kinderen ter adoptie (WOBKA).²⁸⁹

Ondanks een onmiskenbare overlap is ‘verkoop van kinderen’ niet identiek aan ‘kinderhandel’. Een meer diepgaande analyse maakt een aantal kleine, fundamentele verschillen zichtbaar. Volgens het internationaal recht vereist ‘verkoop van kinderen’ namelijk zowel de overdracht van een kind van persoon op persoon als een transactie die bestaat uit een of andere vorm van vergoeding. Zoals uit het volgende hoofdstuk zal blijken, is dit niet noodzakelijk voor kinderhandel.

Het gebruik van de term ‘verkoop van kinderen’ moet, in overeenstemming met het internationaal

²⁸³ Rapport van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie’, Najat Maalla M’jid, paragrafen 26 – 27, UN Doc A/HRC/25/48, 23 december 2013.

²⁸⁴ Rapport van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie’, paragraaf 33, UN Doc E/CN.4/1999/71, 29 januari 1999. De speciale rapporteur definieerde de verkoop van kinderen als *“de overdracht van het ouderlijk gezag over en/of de fysieke voogdij over een kind aan een ander op een min of meer permanente basis in ruil voor een financiële of andere beloning of vergoeding [...] om transacties uit te sluiten die strikt tijdelijk zijn, zoals wanneer een kind wordt ‘verhuurd’, om verwarring te voorkomen over de vraag of de transactie bijvoorbeeld een verkoop is.”*

²⁸⁵ Zie bijvoorbeeld het rapport van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie’, Najat Maalla M’jid, paragraaf 32, UN Doc A/HRC/22/54, 24 december 2012. Het rapport richtte zich op de seksuele uitbuiting van kinderen tijdens reizen en toerisme in de context waarvan de speciale rapporteur het had over tijdelijke kindhuwelijken. Echter werd niet duidelijk gemaakt of de speciale rapporteur dit als een vorm van verkoop van kinderen beschouwde.

²⁸⁶ Rapport van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie’, paragraaf 5, UN Doc E/CN.4/1999/71, 29 januari 1999.

²⁸⁷ Rapport van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie’, paragrafen 47 – 48, UN Doc E/CN.4/1999/71, 29 januari 1999.

²⁸⁸ De speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie heeft deze verwarring ook opgemerkt in bijvoorbeeld overheidsbriefings in het kader van haar landbezoeken.

²⁸⁹ UNICEF, Defence for Children – ECPAT, ‘Kinderhandel in Nederland’, 2013.

recht, altijd een of andere vorm van commerciële transactie behelzen. Aan de andere kant hoeft het niet noodzakelijkerwijs het doel van uitbuiting van een kind te omvatten. Een voorbeeld hiervan is de verkoop van kinderen voor illegale adopties, waarbij een kind illegaal wordt verkocht aan een echtpaar dat een baby wil adopteren en dat de intentie heeft om goed voor het kind te zorgen en het kind een goed en liefdevol leven te bieden.²⁹⁰ Ten slotte, ondanks het feit dat er sprake is van een overdracht van de ene persoon naar de andere, kan ‘verkoop van kinderen’ plaatsvinden zonder het kind fysiek uit haar/zijn sociale omgeving te halen.²⁹¹

Conclusie: ‘Verkoop van kinderen’ heeft niet noodzakelijkerwijs te maken met seksueel misbruik en (seksuele) uitbuiting, maar kan bijvoorbeeld ook voorkomen bij illegale adoptie en kind-huwelijken. ‘Verkoop van kinderen’ is daarmee een breder begrip, waarin ook elementen van seksueel misbruik of seksuele (of andere vormen van) uitbuiting voorkomen. Ten slotte moet worden opgemerkt dat de term ‘illegale adoptie’ ook kan betekenen dat een adoptie in strijd is met de bestaande nationale wetten, zonder dat dit noodzakelijkerwijs betrekking heeft op de verkoop van een kind.

²⁹⁰ Hierbij moet worden opgemerkt dat het enkele feit dat een kind wordt verkocht voor illegale adoptie uitbuiting is, ongeacht de bedoeling van de adoptieouders.

²⁹¹ UNICEF Innocenti Research Centre, ‘Handbook on the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution, and Child Pornography’, (in het Engels) unicef-irc.org, p. 10, Florence februari 2009.

K. KINDERHANDEL

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

K.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Artikel 35 van het IVRK bepaalt dat “*staten die partij zijn alle passende nationale, bilaterale en multilaterale maatregelen nemen ter voorkoming van de ontvoering of de verkoop van of van de handel in kinderen voor welk doel ook of in welke vorm ook.*”
- ii. 1999: Artikel 3 (a) van het ILO Verdrag nr. 182 verwijst naar ‘de verkoop van en handel in kinderen’ als een van de ergste vormen van kinderarbeid.
- iii. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 verwijst in de preambule naar ‘kinderhandel’ en uit grote zorgen over de aanzienlijke en toenemende internationale handel in kinderen voor de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie.
- iv. 2000: Het Palermo-protocol verwijst in artikel 3 (a) naar ‘mensenhandel, in het bijzonder van vrouwen en kinderen’ en definieert deze als volgt: “*het werven, vervoeren, overbrengen van en het bieden van onderdak aan of het opnemen van personen, door dreiging met of gebruik van geweld of andere vormen van dwang, ontvoering, bedrog, misleiding, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie of het verstrekken of in ontvangst nemen van betalingen of voordelen teneinde de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap heeft over een andere persoon, ten behoeve van uitbuiting. Uitbuiting omvat mede: ten minste de uitbuiting van prostitutie van anderen of andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen arbeid of diensten, slavernij of praktijken die vergelijkbaar zijn met slavernij, onderworpenheid of de verwijdering van organen.*” Artikel 3 (c) bepaalt verder dat “*het werven, vervoeren en overbrengen van, het bieden van onderdak aan of het opnemen van een kind met het oogmerk van uitbuiting wordt beschouwd als ‘mensenhandel’, ook indien hierbij geen van de in onderdeel a van dit artikel bedoelde middelen zijn gebruikt.*”
- v. 2005: Artikel 4 (a) van het Verdrag van de Raad van Europa inzake bestrijding van mensenhandel geeft de volgende definitie van ‘mensenhandel’: “*het werven, vervoeren, overbrengen van en het bieden van onderdak aan of het opnemen van personen, door dreiging met of gebruik van geweld of andere vormen van dwang, van ontvoering, bedrog, misleiding, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie of het verstrekken of in ontvangst nemen van betalingen of voordelen teneinde de instemming van een persoon te verkrijgen die zeggenschap heeft over een andere persoon, ten behoeve van uitbuiting. Uitbuiting omvat mede: ten minste de uitbuiting van prostitutie van anderen of andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen arbeid of diensten, slavernij of praktijken die vergelijkbaar zijn met slavernij, onderworpenheid of de verwijdering van organen.*” Net als het bovengenoemde Palermo-protocol bepaalt dit Verdrag in artikel 4 (c) specifiek dat “*het werven, vervoeren en overbrengen van, het bieden van onderdak aan of het opnemen van een kind met het oogmerk van uitbuiting wordt beschouwd als ‘mensenhandel’, ook indien hierbij geen van de in onderdeel a van dit artikel bedoelde middelen zijn gebruikt.*”
- vi. 2007: In de preambule van het Verdrag van Lanzarote wordt verwezen naar ‘kinderhandel’.
- vii. 2011: EU-Richtlijn 2011/36 inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel²⁹² stelt in artikel 2 lid 1 vast dat de volgende opzettelijke gedragingen op het gebied van mensenhandel

²⁹² Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie, ‘Richtlijn 2011/36/EU inzake de voorkoming en bestrijding van mensenhandel en de bescherming van slachtoffers daarvan, en ter vervanging van het Kaderbesluit 2002/629/JBZ van de Raad’, eur-lex.europa.eu, Straatsburg 5 april 2011.

strafbaar moeten worden gesteld: “het werven, vervoeren, overbrengen, huisvesten of opnemen van personen, daaronder begrepen de wisseling of overdracht van de controle over deze personen, door dreiging met of gebruik van geweld of andere vormen van dwang, door ontvoering, bedrog, misleiding, machtsmisbruik of misbruik van een kwetsbare positie of het verstrekken of in ontvangst nemen van betalingen of voordelen, teneinde de instemming van een persoon te verkrijgen die controle heeft over een andere persoon, ten behoeve van uitbuiting.” Bovendien wordt in artikel 2 lid 5 gespecificeerd dat “de in lid 1 bedoelde handelingen die betrekking hebben op een kind strafbaar zijn als mensenhandel, ook al is geen van de in lid 1 genoemde middelen gebruikt.”

Nationaal:

- i. 2020: Artikel 273f lid 1 onder 2 van het Wetboek van Strafrecht stelt dat voor ‘mensenhandel’ ten aanzien van minderjarigen strafbaar moet worden gesteld: “degene die een ander werft, vervoert, overbrengt, huisvest of opneemt, waaronder tevens de wisseling of overdracht van de controle over die ander, met het oogmerk van uitbuiting van die ander of de verwijdering van diens organen, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt.” Daarnaast bepaalt dit artikel in lid 1 onder 5 verder dat: “degene die een ander ertoe brengt zich beschikbaar te stellen tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling of zijn organen tegen betaling beschikbaar te stellen dan wel ten aanzien van een ander enige handeling onderneemt waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat die ander zich daardoor beschikbaar stelt tot het verrichten van die handelingen of zijn organen tegen betaling beschikbaar stelt, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt” schuldig is aan mensenhandel. Tevens moet onder 8 van lid 1 strafbaar worden gesteld: “degene die opzettelijk voordeel trekt uit seksuele handelingen van een ander met of voor een derde tegen betaling of de verwijdering van diens organen tegen betaling, terwijl die ander de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt.”

K.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 2004: De VN Commissie voor de Rechten van de Mens heeft Besluit 2004/110 aangenomen waarbij een speciale rapporteur inzake de handel in personen, met name vrouwen en kinderen, is aangesteld om zich te richten op de mensenrechtenaspecten van de slachtoffers van mensenhandel.²⁹³
- ii. De periodieke en thematische rapporten van de speciale rapporteur inzake handel in personen, met name vrouwen en kinderen, hebben betrekking op mensenhandel. Sommige rapporten richten zich meer specifiek op kinderhandel en het verband met seksuele uitbuiting.²⁹⁴
- iii. 2015: De IASC-Richtlijnen voor de integratie van gender gerelateerd geweld in humanitaire operaties hebben betrekking op mensenhandel, zoals deze is gedefinieerd door het bovengenoemde Palermo-protocol.²⁹⁵

293 VN-Bureau van de Hoge Commissaris voor Mensenrechten, Besluit 2004/110, verder bekrachtigd door ECOSOC Besluit 2004/228.

294 Zie bijvoorbeeld rapport 206/62 dat een studie bevat over de relatie tussen mensenhandel en de vraag naar commerciële seksuele uitbuiting, UN Doc E/CN.4/206/62, 20 februari 2006.

295 Inter-Agency Standing Committee (IASC), ‘Guidelines for Integrating Gender Based Violence Interventions in Humanitarian Actions’, (in het Engels) gbvguidelines.org, p. 323, laatst bijgewerkt op 26 november 2018.

K.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Kinderhandel is het rekruteren, vervoeren, overbrengen, huisvesten en ontvangen van een kind door anderen met het doel om het kind op verschillende manieren uit te buiten, zoals prostitutie, bedelarij, kinderarbeid, enz. Zoals hierboven weergegeven in paragraaf K.1. is, onder internationaal recht, een bijzonder kenmerk van ‘mensenhandel’ dat het doel ervan de uitbuiting van een persoon is (in dit geval het kind). Dit kenmerk representeert het belangrijkste onderscheid tussen ‘mensenhandel’ en de ‘verkoop van kinderen’.

Een voormalige speciale rapporteur inzake handel in personen, in het bijzonder vrouwen en kinderen, merkte op dat mensenhandel zoals gedefinieerd door het Palermo-protocol vier bestanddelen bevat: *“handeling, middelen, eindresultaat en slachtofferstatus”* en wijst erop dat *“als het slachtoffer een kind is, het middelenelement irrelevant is en wordt de vraag of er sprake is van mensenhandel uitsluitend beoordeeld op basis van de elementen handeling en eindresultaat.”*²⁹⁶

Zoals opgemerkt in het UNICEF-handboek over de implementatie van het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 *“voldoen de meeste handelingen die aan de definitie van verkoop voldoen, ook aan de definitie van mensenhandel, maar er zijn enkele situaties waarin verkoop geen mensenhandel is en vice versa.”*²⁹⁷ Het handboek, dat in 2009 werd gepubliceerd, stelt ook dat de verkoop van een kind als mensenhandel kan worden beschouwd wanneer het een verplaatsings-element bevat: *“Een kind uit zijn of haar sociale omgeving halen is een kernelement van het concept mensenhandel, omdat dit de kwetsbaarheid van het slachtoffer vergroot.”*²⁹⁸ Belangrijk is dat een dergelijke verplaatsing niet noodzakelijkerwijs de overschrijding van een grens inhoudt en een handeling ook mensenhandel kan zijn, zelfs *“wanneer het plaatsvindt in het eigen dorp of de stad van het slachtoffer.”*²⁹⁹

Zoals blijkt uit paragraaf K.1. over wettelijk bindende definities, lijkt de definitie die de EU in 2011 heeft opgesteld af te wijken van het vereiste van verplaatsing als een inherent kenmerk van mensenhandel door aan de eerder aangenomen wettelijke definities toe te voegen dat een *“uitwisseling of overdracht van controle over die personen”* voldoende kan zijn om een handeling te beschouwen als mensenhandel. Dit lijkt op de definitie van ‘verkoop’ waarbij het kind daadwerkelijk van de ene groep of persoon naar de andere moet worden overgedragen, maar dit impliceert niet noodzakelijkerwijs dat het kind hierbij fysiek (wordt) verplaatst.

Net zoals de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie heeft verklaard, legt het UNICEF-handboek ook uit dat *“in sommige gevallen kinderhandel en de verkoop van kinderen elkaar overlappen en verschillen in de definitie geen invloed hebben op de werkelijke ervaring van het kind en zijn of haar uitbuiting. Het onderscheid is echter belangrijk met betrekking tot de vervolging van ouders, omdat het aanwijzingen creëert over hun identiteit en bepaalt wat in het belang is van het kind, ook met betrekking tot de terugkeer van het kind naar zijn of haar familie. Ten slotte is het, om de handel in en de verkoop van kinderen effectiever aan te pakken, belangrijk om de onderliggende oorzaken te achterhalen en eventuele hiaten in de kindbeschermingssystemen bloot te leggen.”*³⁰⁰

De juridische analyse van ‘verkoop’ en ‘mensenhandel’ laat dus twee coherent gehandhaafde verschillen tussen deze twee handelingen zien. Ten eerste houdt de ‘verkoop van kinderen’ altijd een of andere vorm van commerciële transactie in, wat voor kinderhandel niet is vereist (bijvoorbeeld wanneer een kind door middel van bedrog, dwang of ontvoering wordt verhandeld). Ten tweede heeft mensenhandel altijd het doel om het kind uit te buiten, terwijl de ‘verkoop van kinderen’ niet noodzakelijkerwijs hoeft te leiden tot uitbuiting van het kind (bijvoorbeeld de verkoop van kinderen voor illegale adoptie).

²⁹⁶ Doc. E/CN.4/2006/62, paragraaf 35–36, 20 februari 2006.

²⁹⁷ UNICEF Innocenti Research Centre, ‘Handbook on the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution, and Child Pornography’, (in het Engels) unicef-irc.org, p. 4, Florence februari 2009.

²⁹⁸ UNICEF Innocenti Research Centre, ‘Handbook on the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution, and Child Pornography’, (in het Engels) unicef-irc.org, p. 9 – 11, Florence februari 2009.

²⁹⁹ Doc. E/CN.4/2006/62, paragraaf 44, 20 februari 2006.

³⁰⁰ UNICEF Innocenti Research Centre, ‘Handbook on the Optional Protocol on the Sale of Children, Child Prostitution, and Child Pornography’, p. 9 – 11, (in het Engels) unicef-irc.org, Florence februari 2009.

Gezien de reikwijdte van deze terminologiegids, die zich richt op het behandelen van terminologie met betrekking tot seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen, wordt hier specifiek aandacht besteed aan kinderhandel voor seksuele doeleinden. Deze vorm van mensenhandel vereist mogelijk een ander soort reactie (zowel in termen van preventie als bescherming) dan andere vormen van mensenhandel.

Mensenhandel voor seksuele doeleinden, ook wel ‘sekshandel’ genoemd, is een bijzondere vorm van mensenhandel waarbij “*de mensenrechten van vrouwen en kinderen worden geschonden evenals vrouwen en kinderen.*”³⁰¹ De term representeert een vorm van gender gerelateerd handelen. Hoewel kinderen om verschillende redenen en doeleinden kunnen worden verhandeld, worden de meeste kinderen verhandeld voor seksuele doeleinden.³⁰²

De ‘handel in maagden’, een vorm van seksuele uitbuiting van kinderen, wordt ook in verband gebracht met mensenhandel³⁰³ en kan een vorm van verkoop van kinderen zijn.

Conclusie: Kinderhandel heeft een duidelijke en uniforme internationale wettelijke definitie. Mensenhandel kan voor verschillende doeleinden worden gepleegd, waarvan seksuele uitbuiting een belangrijk doeleinde is. Daarnaast worden kinderen die voor andere doeleinden worden verhandeld, zoals kinderarbeid, vaak seksueel misbruikt, zelfs als dit niet het oorspronkelijke doel was.

De zogenaamde ‘sekshandel’ wordt soms verward met de term ‘seksuele uitbuiting van kinderen.’³⁰⁴ Hoewel seksuele uitbuiting van kinderen kan neerkomen op mensenhandel voor seksuele doeleinden (dit gebeurt vaak), kunnen ook volwassenen het slachtoffer zijn van mensenhandel. Mensenhandel, zoals hierboven vermeld, heeft vier bestanddelen (drie in het geval van kinderen). Hoewel seksuele uitbuiting van kinderen door middel van prostitutie vaak verband houdt met mensenhandel, is het belangrijk op te merken dat er veel andere vormen van seksuele uitbuiting van kinderen zijn die voorkomen zonder dat het kind is verhandeld.

301 Doc. E/CN.4/2006/62, paragraaf 63, februari 2006.

302 Zie bijvoorbeeld: Wereldwijd initiatief van de VN om wereldwijde mensenhandel te bestrijden, ‘Sex trafficking of minors in America’, (in het Engels) ungift.org, verkregen op 20 november 2020.

303 Zie bijvoorbeeld het Borgen-project, ‘Cambodia’s Virginty Trade’, (in het Engels) borgenproject.org, 12 april 2014. Zie ook The Economist, ‘Ethnic Discrimination Fuels a Vile Trade’, (in het Engels) economist.com, 13 september 2007. The Guardian, ‘Virginty for Sale: Inside Cambodia’s Shocking Trade’, (in het Engels) theguardian.com, 6 juli 2014.

304 Dit is met name het geval in de VS waar alle kinderen die seksueel worden uitgebuit, worden aangesproken als slachtoffers van ‘sekshandel’. Zie Amerikaanse wet op de bescherming van slachtoffers van mensenhandel en geweld, Public Law 106 – 386 - Oct. 28, 2000, artikelen 103: 3, 8 en 9. Zie ook Missing Kids, ‘Commercial Sexual Exploitation of Children: A Factsheet’.

L. KINDHUWELIJK/VROEGTIJDIG HUWELIJK

Ø Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

L.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 1962: Het Verdrag inzake de huwelijkstoestemming, de minimumleeftijd waarop een huwelijk mag worden aangegaan en de registratie van huwelijken van de Algemene Vergadering van de VN stelt in artikel 2 dat *“in de staten die partij zijn bij dit Verdrag, de minimumleeftijd waarop een huwelijk mag worden aangegaan bij de wet is vastgesteld.”*
- ii. 1979: Het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (CEDAW) van de Algemene Vergadering van de VN verbiedt in artikel 16 lid 2 *“verlovingen en huwelijken van kinderen.”*³⁰⁵
- iii. 1989: Het IVRK vermeldt niet specifiek kindhuwelijken, maar stelt wel in artikel 24 lid 3 dat alle passende maatregelen moeten worden genomen om *“traditionele gebruiken die schadelijk zijn voor de gezondheid van kinderen af te schaffen”* en verwijst naar andere positieve kinderrechten die verband houden met kindhuwelijken, zoals het recht op vrijheid van meningsuiting en het recht op bescherming tegen alle vormen van misbruik.
- iv. 1990: Het ACRWC is het enige mensenrechtenverdrag dat de verdragsluitende staten uitdrukkelijk verplicht om de minimumleeftijd voor beide personen die een huwelijk aangaan vast te stellen op achttien jaar (artikel 21 (2)).³⁰⁶

L.2. NIET-BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 1948: De Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM) bepaalt in artikel 16 (2) dat *“een huwelijk slechts kan worden gesloten met de vrije en volledige toestemming van de aanstaande echtgenoten.”*³⁰⁷
- ii. 1965: Aanbeveling van de Algemene Vergadering van de VN over toestemming voor het huwelijk, minimumleeftijd voor huwelijken en registratie van huwelijken (resolutie 2018/20) stelt de minimumleeftijd vast op ten minste vijftien jaar.
- iii. 1994: De Algemene Aanbeveling Nr. 21 van het CEDAW-comité over gelijkheid binnen het huwelijk en familiebetrekkingen stelt dat *“niettegenstaande”* de IVRK-definitie van kind, *“het Comité achttien jaar voor zowel mannen als vrouwen als de minimumleeftijd voor het aangaan van het huwelijk beschouwt”* (paragraaf 36).
- iv. 2003: General Comment No 4 van het VN-Kinderrechtencomité over *“de gezondheid en ontwikkeling van adolescenten in de context van het IVRK”* benoemt ‘vroegtijdig huwelijk’ en stelt dat *“[het] Comité de staten die partij zijn ten stelligste adviseert hun wetgeving en rechtspraktijk te evalueren en waar nodig te wijzigen om de minimumleeftijd om te trouwen met en zonder toestemming van de ouders naar achttien jaar te verhogen, voor zowel meisjes als jongens”* (paragraaf 16).³⁰⁸

³⁰⁵ “Verlovingen en huwelijken van kinderen dienen geen rechtsgevolg te hebben en alle noodzakelijke maatregelen, met inbegrip van wetgevende, dienen te worden genomen om een minimumleeftijd voor het aangaan van een huwelijk vast te stellen en de registratie van huwelijken in een officieel register verplicht te stellen.”

³⁰⁶ Zie ook het rapport 2008/4 van de Economische en Sociale Raad, ‘Gedwongen huwelijk van meisjes’, paragraaf 3, UN Doc E/CN.6/2008/4, 5 december 2007.

³⁰⁷ College voor de Rechten van de Mens, ‘Universele verklaring van de Rechten van de Mens’, [mensenrechten.nl](https://www.mensenrechten.nl), verkregen op 23 november 2020.

³⁰⁸ VN-Kinderrechtencomité, ‘De gezondheid en ontwikkeling van adolescenten’, General Comment No 13, [kinderrechten.nl](https://www.kinderrechten.nl), 1 juli 2003.

- v. 2005: Resolutie 1468 van de Raad van Europa over gedwongen huwelijken en kindhuwelijken definieert een kindhuwelijk als *“een verband van twee personen van wie ten minste één jonger is dan achttien jaar”* (paragraaf 7).
- vi. 2011: Resolutie 66/140 van de Algemene Vergadering van de VN over het meisje verwijst zowel naar kindhuwelijken als vroegtijdige huwelijken, maar omvat ook kindhuwelijken in de zin van vroegtijdige huwelijken (p. 3 en 4).
- vii. 2013: In verschillende resoluties van de Algemene Vergadering van de VN en de Mensenrechtenraad wordt verwezen naar de termen ‘kindhuwelijken’, ‘hewelijken op jonge leeftijd’ en ‘gedwongen huwelijken’.³⁰⁹
- viii. 2014: Een gezamenlijke General Recommendation van het CEDAW-comité/General Comment van het VN-Kinderrechtencomité inzake schadelijke praktijken omvat een definitie van kindhuwelijken, en stelt dat *“een kindhuwelijk, ook wel een vroegtijdig huwelijk genoemd, een huwelijk is waarbij tenminste een van de partijen jonger dan achttien jaar is.”* De General Recommendation/Comment vervolgt met de volgende verklaring: *“Om de ontwikkelingsfase en autonomie in de besluitvorming die van invloed is op zijn of haar leven te respecteren, kan het huwelijk van een rijp meisje onder de achttien in uitzonderlijke omstandigheden worden toegestaan, mits zij tenminste zestien jaar is, en die beslissing wordt genomen door een rechter op basis van uitzonderlijke legitieme gronden die in de wet zijn vastgelegd en met bewijs van de rijpheid, waarbij culturen en tradities buiten beschouwing blijven.”*³¹⁰
- ix. 2014: Een rapport van de VN-Mensenrechtenraad over het ‘voorkomen en uitbannen van kindhuwelijken en gedwongen huwelijken’ definieert kindhuwelijk als *“een huwelijk waarin ten minste een van de partijen een kind, dat wil zeggen onder de achttien jaar, is.”* Het rapport stelt dat de termen ‘kindhuwelijk’ en ‘vroegtijdig huwelijk’ vaak door elkaar worden gebruikt en dat de laatste verwijst naar *“hewelijken waarbij een persoon onder de achttien is betrokken in landen waar de meerderjarigheid eerder of bij het huwelijk wordt bereikt.”* Vroegtijdige huwelijken kunnen ook verwijzen naar huwelijken waarin beide echtgenoten achttien jaar of ouder zijn, maar andere factoren maken dat ze niet in staat zijn in te stemmen met het huwelijk, zoals hun fysieke, emotionele, seksuele en psychosociale ontwikkelingsniveau, of een gebrek aan informatie over de levensopties van de persoon.³¹¹
- x. 2014: Het Afrikaans Comité van deskundigen voor de rechten en het welzijn van het kind heeft een speciale rapporteur inzake kindhuwelijken benoemd.³¹²
- xi. 2015: De Mensenrechtenraad heeft een resolutie aangenomen inzake de *“versterking van de inspanningen om kindhuwelijken, vroegtijdige huwelijken en gedwongen huwelijken te voorkomen en uit te bannen.”*³¹³

309 AVVN-Resolutie 68/146 over het meisje; AVVN-Resolutie 68/148 over kinderen, vroegtijdige en gedwongen huwelijken; resolutie A/HRC/24/L.34/Rev.1 van de Mensenrechtenraad over *“versterking van de inspanningen ter voorkoming en uitbanning van kindhuwelijken, vroegtijdige huwelijken en gedwongen huwelijken: uitdagingen, prestaties, beste praktijken en hiaten in de uitvoering”*, 25 september 2013.

310 VN-Kinderrechtencomité, ‘Gezamenlijke General Recommendation/General Comment Nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en Nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken’, kinderrechten.nl, paragraaf 19, 4 november 2014. Opmerkelijk is dat de passage waarin de mogelijkheid wordt besproken dat een zestienjarige kan trouwen is vervallen in een herziening van dit General Recommendation/Comment in 2019, UN Doc.CEDAW/C/GC/31/Rev.1-CRC/C/GC/18/Rev.1, 8 May 2019, paragraaf. 20. De reden? Zie General Comment No 4 van het Kinderrechtencomité paragraaf 16 waarin die uitzondering op achttienjarige leeftijd niet voorkomt.

311 Bureau van de Hoge Commissaris voor de mensenrechten van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Voorkoming en uitbanning van kindhuwelijken, vroegtijdige huwelijken en gedwongen huwelijken’, UN Doc A/HRC/26/22, 2 april 2014.

312 Afrikaanse Unie, ‘Social Affairs, Appointment of the Special Rapporteur on Child Marriage’, (in het Engels) au.int, 10 oktober 2014.

313 29ste sessie van de Mensenrechtenraad, ‘Versterking van de inspanningen om kindhuwelijken, huwelijken op jonge leeftijd en gedwongen huwelijken te voorkomen en uit te bannen’, UN Doc A/HRC/29/L.15, 1 juli 2015.

L.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

‘Kindhuwelijken’ en ‘vroegtijdige huwelijken’ zijn geen termen die in internationale rechtsinstrumenten voorkomen, maar ze worden vaak gebruikt in ‘soft law’-taal,³¹⁴ waarin de twee termen vaak door elkaar of in combinatie met elkaar worden gebruikt. In Nederland is in 2015 de Wet tegengaan huwelijksdwang ingetreden. Hierin is een verbod op kindhuwelijken onder achttien jaar opgenomen. Wanneer een huwelijk in het buitenland wordt gesloten tussen minderjarige partners, dan wordt het huwelijk in Nederland pas erkend als beide partners minimaal achttien jaar zijn.³¹⁵

Een kindhuwelijk is een huwelijk waarin ten minste één van de partijen een kind is. Het kindhuwelijk verwijst ook naar het uithuwelijken van kinderen, meestal jonge meisjes, met of zonder hun toestemming. Vanwege het ontbreken van een universele wettelijke definitie van ‘kindhuwelijk’ die een leeftijdsgrens vaststelt én vanwege de uiteenlopende nationale definities van het kind, lopen personen jonger dan achttien jaar, maar die volgens het op hen toepasselijke nationale recht de meerderjarigheid hebben bereikt, nog steeds het risico buiten de reikwijdte van deze term te vallen. Bovendien kunnen in veel landen over de hele wereld kinderen van zestien en zeventien jaar en soms zelfs jonger, die willen trouwen, dit doen met toestemming van hun ouders of toestemming van de autoriteiten.³¹⁶ General Comment No 4 van het VN-Kinderrechtencomité inzake de gezondheid en ontwikkeling van adolescenten dringt er bij landen op aan om de minimumleeftijd voor het huwelijk voor zowel mannen als vrouwen vast te stellen op achttien jaar (met of zonder toestemming van de ouders).³¹⁷ Meer recentelijk heeft het VN-Kinderrechtencomité ‘kindhuwelijk’ gedefinieerd als “*een huwelijk waarbij ten minste één van de partijen jonger is dan achttien jaar.*”³¹⁸ UNICEF heeft ‘kindhuwelijk’ gedefinieerd als “*een formeel huwelijk of informele verbintenis vóór de leeftijd van achttien jaar*” en erkent daarmee ook het belang van het opnemen van niet-formele huwelijken of verbintenissen in dit begrip.³¹⁹

De term ‘vroegtijdig huwelijk’ is op een vergelijkbare wijze gedefinieerd. Hoewel de term ‘vroegtijdig’ niet noodzakelijkerwijs verwijst naar iemand die jonger is dan achttien jaar,³²⁰ wordt deze term vaak wel in die context aangetroffen. De term is ook terug te vinden in VN-documenten, met name in de zinsnede ‘vroegtijdig huwelijk, waaronder kindhuwelijken.’³²¹ Deze zinsnede impliceert dat onder de term ‘vroegtijdig huwelijk’ ook kindhuwelijken valt en tevens situaties die niet kwalificeren als kindhuwelijken, zoals huwelijken waarin een of beide echtgenoten jonger zijn dan achttien jaar maar volgens de nationale wetgeving de meerderjarige leeftijd hebben bereikt.³²² Zoals uiteengezet in een rapport van de VN-Mensenrechtenraad waarin deze kwesties worden behandeld, wordt, ondanks dat ‘vroegtijdig huwelijk’ vaak door elkaar gebruikt wordt met ‘kindhuwelijken’, “*verwezen naar huwelijken waarbij een persoon beneden de leeftijd van achttien jaar betrokken is in landen waar de meerderjarigheid op een jongere leeftijd wordt bereikt of bij het huwelijk. Vroegtijdig huwelijk kan ook verwijzen naar huwelijken waarbij beide echtgenoten achttien jaar of ouder zijn, maar waarbij andere factoren ervoor zorgen dat zij niet bereid zijn om in te stemmen met het huwelijk, zoals hun fysieke, emotionele, seksuele en psychosociale ontwikkeling of een gebrek aan informatie over andere mogelijkheden.*”³²³

314 ‘Soft law’ verwijst naar regels die niet strikt bindend zijn, maar nog steeds een bepaalde juridische betekenis hebben, zoals (in het kader van het internationaal recht) resoluties, richtlijnen, verklaringen, beleid of gedragscodes.

315 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Wet tegengaan huwelijksdwang’, wetten.nl, Wassenaar 7 oktober 2015.

316 Voor een lijst van de legale huwelijksleeftijden ter wereld, zie: Independent, ‘World minimum marriage age: Chart shows the lowest age you can legally get married around the world’, (in het Engels) independent.co.uk, 25 juli 2015.

317 VN-Kinderrechtencomité, ‘De gezondheid en ontwikkeling van adolescenten in de context van het IVRK’, General Comment No 4, kinderrechten.nl, 1 juli 2003.

318 VN-Kinderrechtencomité, ‘Gezamenlijke General Recommendation/General Comment Nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en Nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken’, kinderrechten.nl, paragraaf 19, 4 november 2014.

319 Zie bijvoorbeeld UNICEF, ‘Harmfull Practices’, (in het Engels) unicef.org, 1 juli 2019.

320 Volgens de Dikke Van Dale betekent ‘vroeg’ “*tijdig, niet laat, vóór de tijd waarop je het verwacht.*”

321 Zie bijvoorbeeld Resolutie 66/140 van de AVVN over het met meisje, UN Doc A/RES/66/140, 19 december 2011.

322 Sexual Rights Initiative, ‘Analysis of the Language of Child, Early, and Forced Marriages’, p. 2, (in het Engels) sexualrightsinitiative.com, augustus 2013.

323 Hoog Commissariaat voor de Mensenrechten, Preventing and Eliminating Child, Early and Forced Marriage’, (in het Engels) unodc.org, 2 april 2014.

Volgens bovenstaande redenering kan een ‘vroegtijdig huwelijk’ worden gezien als een meer-omvattende term dan ‘kindhuwelijk’, omdat deze term ook andere factoren, die het huwelijk ongepast maken, omvat dan het leeftijdselement, waardoor het huwelijk wordt beschouwd als te vroeg om te kunnen worden toegestaan.

De term ‘huwelijk met minderjarigen’ wordt weleens gebruikt om te verwijzen naar huwelijken waarbij ten minste één persoon betrokken is die de meerderjarige leeftijd nog niet heeft bereikt.³²⁴ Meisjes die (gaan) trouwen, worden vaak ‘kindbruiden’ genoemd.³²⁵

Zoals vastgesteld door de comités van het CEDAW en het IVRK in gezamenlijk General Recommendation /General Comment met betrekking tot schadelijke praktijken, moet elke erkenning van het huwelijk van een persoon jonger dan achttien jaar vergezeld gaan van *conditio sine qua non*, zodat de beslissing niet wordt genomen op basis van cultuur of traditie, maar “door een rechter op basis van *legitieme, uitzonderlijke omstandigheden gedefinieerd door de wet*” (paragraaf 19). Deze uitzondering op de leeftijd van achttien jaar is inmiddels ingetrokken (zie voetnoot 311).

Gebleken is dat gezinnen soms hun kinderen (voornamelijk hun dochters) uithuwelijken met als doel hen te beschermen of hun veiligheid te garanderen.³²⁶ Dit kan met name het geval zijn in de context van humanitaire crises en gewapende conflicten.³²⁷ Hoewel het doel van het huwelijk in feite kan zijn om het kind te beschermen en geen winst te maken of schade te berokkenen, is de realiteit echter complexer en is het risico dat het huwelijk zal leiden tot schade aan het kind extreem hoog. Vaak is het kind al op een jonge leeftijd getrouwd en in veel gevallen verplicht om te trouwen met een persoon die tientallen jaren ouder is.³²⁸ Seksueel misbruik kan dus plaatsvinden binnen een huwelijk. Bovendien is bekend dat internationale indicatoren voor de gezondheid van moeders, onderwijs, voedselzekerheid, armoedebestrijding, hiv/aids en gendergelijkheid allemaal negatief verband houden met hoge percentages kindhuwelijken.³²⁹

Conclusie: Geconcludeerd kan worden dat de termen ‘kindhuwelijk’ en ‘vroegtijdig huwelijk’ vaak door elkaar worden gebruikt, maar dat de laatste wat ruimer kan worden gezien, omdat hieronder ook personen vallen die de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt, maar die om andere redenen mogelijk niet in staat zijn om hun volledige, vrije en weloverwogen toestemming te geven om te trouwen. Beide termen moeten zorgvuldig worden gebruikt, rekening houdend met de hierboven genoemde nuances (zie voor meer informatie ook paragraaf L.4.i over gedwongen huwelijk).

L.4. GERELATEERDE TERMEN

L.4.i GEDWONGEN HUWELIJK

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

De termen ‘gedwongen huwelijk’, ‘kindhuwelijk’ en ‘vroegtijdig huwelijk’ worden vaak door elkaar gebruikt of in combinatie met elkaar, zoals in het bovenstaande deel reeds is beschreven.

³²⁴ Zie bijvoorbeeld: Voice of America, ‘Underage Marriage Higher for Females than Males in Pakistan’, (in het Engels) voanews.com, 19 november 2015.

³²⁵ Zie bijvoorbeeld Girls Not Brides, ‘A global partnership of more than 550 civil society organizations from over 70 countries committed to ending child marriage’, (in het Engels) girlsnotbrides.org, verkregen op 24 november 2020.

³²⁶ CARE International, ‘To Protect Her Honour: Child Marriage in Emergencies – the Fatal Confusion between Protecting Girls and Sexual Violence’, Gender and Protection in Humanitarian Contexts: Critical Issues, Series No. 1, mei 2015.

³²⁷ UNICEF, ‘A Study on Early Marriage in Jordan’. Het onderzoek vond redenen voor kind- en vroegtijdige huwelijken, waaronder het bieden van ‘sutra’ (wat kan worden geïnterpreteerd als veiligheid en bescherming tegen ontberingen), het hebben van bescherming van de echtgenoot in het vluchtelingenkamp en bescherming tegen verkrachting. Andere prikkels waren armoede en het feit dat de economische last van een gezin werd verlicht (p. 26 – 28), 2014.

³²⁸ VN-Kinderrechtencomité, ‘Gezamenlijke General Recommendation/General Comment Nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en Nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken’, kinderrechten.nl, paragraaf 20, 4 november 2014.

³²⁹ Zie bijvoorbeeld: Girls Not Brides, ‘A global partnership of more than 550 civil society organisations from over 70 countries committed to ending child marriage’, (in het Engels) girlsnotbrides.org, mei 2017.

L.4.i.a WETTELIJKE DEFINITIES

- i. 2011: Artikel 37 van het Verdrag van Istanbul bepaalt dat *“de opzettelijke gedragingen om een volwassene of een kind tot het aangaan van een huwelijk te dwingen, strafbaar worden gesteld.”*³³⁰

L.4.i.b NIET-BINDEDE INSTRUMENTEN

- i. 1948: Artikel 16 (2) van de bovengenoemde UVRM verklaart dat *“een huwelijk slechts kan worden gesloten met de vrije en volledige toestemming van de aanstaande echtgenoten.”*
- ii. 2005: De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa definieert in Resolutie 1468 over gedwongen huwelijken en kindhuwelijk de term ‘gedwongen huwelijk’ als *“de verbintenis tussen twee personen waarbij er ten minste één geen volledige en vrije toestemming heeft gegeven voor het huwelijk”* (paragraaf 4).³³¹
- iii. 2014: Het bovengenoemde rapport van het Bureau van de Hoge Commissaris van de VN voor de mensenrechten over het voorkomen en uitbannen van kindhuwelijken, vroegtijdige huwelijken en gedwongen huwelijken, definieert gedwongen huwelijken als *“elk huwelijk dat tot stand komt zonder de volledige en vrije toestemming van een of beide partijen en/of wanneer een of beide partijen niet in staat is/zijn om het huwelijk te beëindigen of te verlaten, ook als gevolg van dwang of sociale- of gezinsdruk”* (paragraaf 6).
- iv. 2014: De bovengenoemde gezamenlijke General Recommendation/Comment van de comités van het CEDAW en het IVRK over schadelijke praktijken definieert gedwongen huwelijken als: *“huwelijken waarbij een of beide partijen niet zelf hun volledige en vrije instemming met deze verbintenis hebben uitgesproken”* (paragraaf 22).

L.4.i.c TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Een gedwongen huwelijk is een huwelijk waarbij een of beide echtgenoten niet haar/zijn/hun vrije of volledige toestemming hebben gegeven of niet in staat is/zijn om dit te doen vanwege een gebrek aan volwassenheid en/of bekwaamheid. Zoals vermeld in de publicatie over semantiek en pragmatiek uit 2005, moet onderscheid worden gemaakt tussen kindhuwelijken en gedwongen huwelijken op basis van het volgende: *“Er moet een onderscheid worden gemaakt [...] tussen de twee concepten zodat er ruimte is om enerzijds de nadruk te leggen op de zorgen over het huwelijk van jongeren onder de achttien jaar en anderzijds op de verschillende vormen en mate van dwang die kan worden gebruikt om het huwelijk van zowel kinderen als volwassenen te regelen.”*³³²

Kindhuwelijken en vroegtijdige huwelijken worden soms gezien als gedwongen huwelijken, omdat kinderen niet hun volledige, vrije en weloverwogen toestemming kunnen geven om te trouwen.³³³ Zoals vermeld in de vorige paragraaf, hebben de definities nuances en kan het kindhuwelijk onder bepaalde omstandigheden ook zonder dwang bestaan. Het is belangrijk erop bedacht te zijn dat gedwongen huwelijken zowel voor kinderen als voor volwassenen bestaan.

In juli 2015 heeft de VN-Mensenrechtenraad een resolutie aangenomen waarin wordt erkend dat *“kindhuwelijken, vroegtijdige huwelijken en gedwongen huwelijken schending, misbruik of aantasting van de mensenrechten vormen, evenals een schadelijke praktijk die personen ervan weerhoudt om hun*

³³⁰ Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, Istanbul, 11 mei 2011.

Zie ook het toelichtend rapport van het Verdrag, paragraaf 195–197.

³³¹ Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa, ‘Resolution 1468 (2005) on Forced Marriages and Child Marriages’, (in het Engels) <https://www.refworld.org/docid/43f5d5184.html>, 5 oktober 2005.

³³² ECPAT, ‘Semantics or Substance?’, (in het Engels) ecpat.org, p. 70, januari 2005.

³³³ VN-Kinderrechtencomité, ‘Gezamenlijke General Recommendation/General Comment Nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en Nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken,’ kinderrechten.nl, paragraaf 19, 4 november 2014.

leven vrij van alle vormen van geweld te leven.”³³⁴ In september 2015 hebben de 193 lidstaten van de VN zich ertoe verbonden deze praktijk voor 2030 uit te bannen door de Sustainable Development Goals (duurzame ontwikkelingsdoelstellingen) aan te nemen.³³⁵

In Nederland stelt artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht dwang strafbaar. Wie met bedreiging, intimidatie of met andere middelen iemand dwingt iets te doen of te laten, begaat een misdrijf. Dit artikel is van toepassing bij het dwingen tot een huwelijk of verblijf in het buitenland. Het gaat gepaard met sociale druk, dreiging en soms met fysiek geweld en vrijheidsberoving.³³⁶

Kindhuwelijken, vroegtijdige huwelijken en gedwongen huwelijken kunnen een weg zijn naar en een vorm van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen.³³⁷ Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn wanneer het kind wordt gebruikt voor seksuele doeleinden in ruil voor goederen of betaling in geld of in natura. In dergelijke gevallen huwelijken ouders of een familielid een kind uit om een vergoeding te krijgen of om als huishoudelijke hulp te dienen, zoals in de vorm van een bruidsschat. Onder bruidsschat wordt verstaan zowel het bedrag dat door de toekomstige echtgenoot aan het gezin van de bruid wordt betaald (de zogenaamde ‘bruidsprijs’), als het bedrag dat door het gezin van de bruid aan het gezin van de toekomstige echtgenoot wordt betaald. In sommige landen kan een kind dat slachtoffer is van verkrachting worden gedwongen om met de dader te trouwen om deze te beschermen tegen vervolging.³³⁸ Zo’n huwelijk kan ook dienen om verder seksueel misbruik te rechtvaardigen. Kindhuwelijken kunnen ook relateren aan kinderhandel wanneer kinderen worden gerekruteerd, gehuisvest, vervoerd, overgebracht of opgenomen met de bedoeling hen uit te buiten in slavernijachtige omstandigheden, zoals een slaafs huwelijk of huiselijke en seksuele slavernij. In dergelijke omstandigheden kan het kindhuwelijk een dekmantel worden voor de handel in kinderen voor seksuele doeleinden. Bovendien kan een kindhuwelijk een vorm van verkoop van kinderen zijn, waarbij jonge meisjes als bruid aan mannen worden gegeven in ruil voor geld,³³⁹ bijvoorbeeld als middel om gezinsschulden af te lossen of om gezinnen financiële zekerheid te bieden. Het vereiste om voor jongere meisjes een bruidsschat te verstrekken, kan voor ouders een stimulans zijn om hun dochters op jonge leeftijd uit te huwelijken.³⁴⁰

Conclusie: Kindhuwelijken, vroegtijdige huwelijken en gedwongen huwelijken zijn nauw verwant aan elkaar en tevens overlappende praktijken die zijn gedefinieerd als een vorm van schadelijke praktijken³⁴¹ en als een vorm van slavernij.³⁴² De drie termen kunnen afzonderlijk of in combinatie worden gebruikt, met dien verstande dat ze enigszins verschillende betekenissen kunnen hebben. Hoewel bij een kindhuwelijk ten minste één persoon onder de achttien jaar is betrokken, kan een vroegtijdig huwelijk verwijzen naar personen die de leeftijd van achttien jaar hebben bereikt, maar

334 29ste sessie van de Mensenrechtenraad, ‘Versterking van de inspanningen om kindhuwelijken, huwelijken op jonge leeftijd en gedwongen huwelijken te voorkomen en uit te bannen’, UN Doc A/HRC/29/L.15, 1 juli 2015.

335 AVVN, ‘Onze wereld transformeren: 2030 Agenda voor duurzame ontwikkeling’, ‘Doel 5.3: Uit de wereld helpen van alle schadelijke praktijken, zoals kind-, vroege en gedwongen huwelijken en vrouwelijke genitale verminking’, [unric.org](https://www.unric.org), verkregen op 24 november 2020.

336 Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en achterlating, ‘Strafrecht en civiel recht’, [huwelijksdwangenachterlating.nl](https://www.huwelijksdwangenachterlating.nl), 9 december 2015.

337 ECPAT International, ‘Unrecognised Sexual Abuse and Exploitation of Children in Child, Early and Forced Marriage’, (in het Engels) [ecpat.org](https://www.ecpat.org), oktober 2015.

338 VN-Kinderrechtencomité, ‘Gezamenlijke General Recommendation/General Comment Nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en Nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken’, [kinderrechten.nl](https://www.kinderrechten.nl), paragraaf 22, 4 november 2014.

339 AVVN, ‘Rapport van de speciale rapporteur van de secretaris-generaal inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie’, paragraaf 22, UN Doc A/65/221, 4 augustus 2010.

340 Mensenrechtenraad van de AVVN, Mensenrechten en willekeurige ontneming van nationaliteit, paragraaf 26, UN Doc A/HRC/25/28, 19 december 2013.

341 VN-Kinderrechtencomité, ‘Gezamenlijke General Recommendation/General Comment Nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en Nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken’, [kinderrechten.nl](https://www.kinderrechten.nl), 4 november 2014.

342 Zie Anti-Slavery International: “kindhuwelijk kan slavernij worden genoemd als de volgende drie elementen aanwezig zijn: als het kind niet echt zijn vrije en weloverwogen toestemming heeft gegeven om het huwelijk aan te gaan; als het kind wordt onderworpen aan controle en een vorm van ‘eigenaarschap’ in het huwelijk, met name door misbruik en bedreiging, en wordt uitgebuit doordat het kind wordt gedwongen huishoudelijke werkzaamheden te verrichten binnen het echtelijke huis of arbeid daarbuiten, en/of onvrijwillige seksuele relaties; als het kind het huwelijk niet kan verlaten of beëindigen, wat mogelijk kan leiden tot een leven lang slavernij.” Anti-slavernij, ‘Child marriage’, (in het Engels) [antislavery.org](https://www.antislavery.org), verkregen op 25 november 2020.

voor wie het huwelijk vanwege andere factoren als vroegtijdig kan worden beschouwd. Een gedwongen huwelijk kan verwijzen naar kind- en vroegtijdige huwelijken, maar treft ook volwassenen.

L.4.ii TIENERHUWELIJK

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

‘Tienerhuwelijk’ is een vaak gebruikte term om het huwelijk tussen jonge kinderen en tussen tieners (dertien tot negentien jaar) te onderscheiden. ‘Tienerhuwelijk’ is geen term die in internationale rechtsinstrumenten is gedefinieerd, maar wordt vaak gebruikt in wetenschappelijke artikelen.³⁴³

Conclusie: Aangezien de term ‘tienerhuwelijk’ ook verwijst naar personen die meerderjarig zijn (personen tot negentien jaar), kan deze term niet worden beschouwd als een synoniem voor kindhuwelijk. Als de term wordt gebruikt, moet in gedachten worden gehouden dat de term zou kunnen bijdragen aan de verwarring rond de definitie van kindhuwelijk, tenzij er een duidelijke uitleg is over de betekenis ervan.

L.4.iii TIJDELIJK HUWELIJK

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

De term ‘tijdelijk huwelijk’ verwijst naar kortdurende contracthuwelijken die vaak dienen als excuus om seksuele uitbuiting of misbruik te verdoezelen of goed te keuren.³⁴⁴ Voorbeelden van dergelijke tijdelijke praktijken zijn de verschillende vormen van *muta’a*, zoals *nikah al-muta’a* (kortdurend huwelijk), *zawaj al-muta’a* (plezierhuwelijk), *zawaj al-safka* (een contracthuwelijk gebaseerd op voordelen en interesses), en *zawaj al-misyar* (reizigershuwelijk of zomerhuwelijk).³⁴⁵

Tijdelijke huwelijken worden erkend als een ernstig probleem voor meisjes en er is vastgesteld dat in sommige gevallen “*families in ruil voor financieel gewin zullen instemmen met het tijdelijke ‘huwelijk’ van hun dochter, ook wel een contractueel huwelijk genoemd, wat een vorm is van mensenhandel.*”³⁴⁶

Conclusie: Een tijdelijk huwelijk moet niet worden gezien als een vorm van huwelijk; de term ‘huwelijk’ lijkt in deze context ongepast. De aanbevolen term om in deze context te gebruiken is ‘seksuele uitbuiting van kinderen’.

³⁴³ Hoewel het niet de meest gebruikte term is door kindbeschermingsorganisaties, leverde ‘tienerhuwelijk’, waarnaar op Google Scholar werd gezocht, duizenden resultaten op van academische artikelen waarin deze term wordt gebruikt.

³⁴⁴ ECPAT International, ‘Unrecognised Sexual Abuse and Exploitation of Children in Child, Early and Forced Marriage’, (in het Engels) ecpat.org, p. 44 – 45, oktober 2015.

³⁴⁵ Zie voor meer informatie over islamitische tijdelijke huwelijken bijvoorbeeld: <https://www.oneworld.nl/lezen/politiek/trouwen-voor-een-goedkope-seksvakantie/>

³⁴⁶ VN-Kinderrechtencomité, ‘Gezamenlijke General Recommendation/General Comment Nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en Nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken’, paragraaf 23, kinderrechten.nl, 4 november 2014.

M. SCHADELIJKE PRAKTIJKEN

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

M.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 1989: Artikel 24 (3) van het IVRK bepaalt dat partijen alle effectieve en passende maatregelen moeten nemen om traditionele praktijken die schadelijk zijn voor de gezondheid van kinderen af te schaffen.
- ii. 1999: Artikel 21 van het ACRWC stelt dat alle staten die partij zijn de nodige maatregelen dienen te nemen om schadelijke sociale en culturele praktijken uit te bannen.
- iii. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 stelt in de preambule dat schadelijke traditionele praktijken bevorderlijk zijn voor de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie.
- iv. 2005: In het Verdrag van Istanbul is in artikel 42 (1) bepaald dat de staten die partij zijn “de wetgevende of andere maatregelen nemen die nodig zijn om te waarborgen dat bij strafprocedures ingesteld na het plegen van een van de daden van geweld die vallen onder de reikwijdte van dit Verdrag, cultuur, gewoonte, religie, traditie of zogenaamde ‘eer’ niet worden aangemerkt als rechtvaardiging voor deze daden.”

M.2. NIET-BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1992: Algemene Aanbeveling nr. 19 van het CEDAW stelt dat “sommige staten op grond van cultuur en tradities bestendigde praktijken kennen die schadelijk zijn voor de gezondheid van vrouwen en kinderen.”³⁴⁷
- ii. 2014: De Comités van het CEDAW en het IVRK hebben de Joint General Recommendation No. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en General Comment No. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken’ aangenomen. In 2019 werd door beide Comités een herziende versie van dit document aangenomen.³⁴⁸

Nationaal:

- i. 2020: Actieagenda Schadelijke Praktijken omschrijft “praktijken als gender gerelateerd geweld, gedwongen huwelijken en vrouwelijke genitale verminking (vgv). Het zijn praktijken die niet passen bij de normen en waarden die wij als samenleving met elkaar delen.”³⁴⁹

M.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Het internationaal recht verbiedt alle vormen van schadelijke praktijken en, zoals hierboven aangegeven in paragraaf M.1 over wettelijke definities, verplicht staten om maatregelen te nemen om dergelijke praktijken uit te bannen. Schadelijke praktijken houden vaak verband met kindhuwelijken

³⁴⁷ ‘Verdrag van de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen (VN-Vrouwenverdrag, CEDAW), <https://www.vn-vrouwenverdrag.nl/wp-content/uploads/Algemene-Aanbevelingen-nr-1-tm-24.pdf>, verkregen op 25 november 2020.

³⁴⁸ Joint General Recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women/general comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child (2019) on harmful practices UN Doc. CEDAW/C/GC/32/Rev.1-CRC/C/GC/18/Rev.1, 8 May 2019.

³⁴⁹ Ministerie van Volksgezondheid, Sport en Welzijn, ‘Actieagenda Schadelijke Praktijken’, huiselijkgeweld.nl, 18 februari 2020.

en vroegtijdige huwelijken,³⁵⁰ maar omvatten ook andere praktijken die als schadelijk voor het kind worden beschouwd, zoals lijfstraffen en vrouwelijke genitale verminking/meisjesbesnijdenis. Op nationaal niveau worden soms pogingen ondernomen om deze praktijken te rechtvaardigen op basis van 'de belangen van het kind' of op basis van een historische of culturele redenering. Echter hebben zowel het Verdrag van Istanbul, als het VN-Kinderrechtencomité als het CEDAW-comité dergelijke rechtvaardigingen krachtig verworpen.

Hoewel dergelijke praktijken vaak religieus, traditioneel of cultureel worden genoemd, is het niet belangrijk waar deze praktijken vandaan komen, maar wel hoe deze het kind beïnvloeden. Daarom wordt in de huidige richtlijnen kort verwezen naar 'schadelijke praktijken'.

De term 'schadelijke praktijken' komt niet altijd neer op seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen, maar er zijn wel een aantal praktijken die schadelijk zijn voor het kind en die bijdragen aan het vergroten van de kwetsbaarheid van het kind voor seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. Duidelijke voorbeelden hiervan zijn het kindhuwelijk, het vroegtijdig huwelijk en het gedwongen huwelijk die in het vorige hoofdstuk van deze richtlijnen uitvoerig zijn behandeld.

Vrouwelijke genitale verminking (vgv) kan ook ernstige gevolgen hebben voor de seksualiteit en seksuele identiteit van meisjes en wordt over het algemeen geassocieerd met tradities of gebruiken die gebaseerd zijn op het beheersen van de seksualiteit van een vrouw.³⁵¹ Vgv verwijst naar alle procedures waarbij de uitwendige vrouwelijke geslachtsorganen gedeeltelijk of volledig worden verwijderd of andere verwondingen aan de vrouwelijke geslachtsorganen om niet-medische redenen worden aangebracht (meestal om de vrouwelijke seksualiteit te onderdrukken). Vgv wordt uitgevoerd in overeenstemming met tradities en sociaal/religieuze normen en wordt onder internationale verdragen beschouwd als een praktijk die schadelijk is voor kinderen.³⁵² Daarnaast is vrouwelijke genitale verminking een vorm van discriminatie op grond van geslacht³⁵³ en kan worden gezien als een vorm van seksueel misbruik.³⁵⁴ Andere voorbeelden van schadelijke praktijken die verband houden met de seksualiteit van kinderen en jonge vrouwen zijn:

Borststrijken - een praktijk die vaak wordt uitgevoerd door de moeder van het meisje. De borsten van puberende meisjes worden daarbij geslagen met behulp van gereedschap, zoals spatels, slijpstenen, hete stenen en hamers om hun ontwikkeling te vertragen met als doel hen te beschermen tegen verkrachting en andere vormen van ongewenste mannelijke aandacht.³⁵⁵

Maagdelijkheidstests - deze term verwijst naar het inspecteren van de genitalia van meisjes om seksuele reinheid vast te stellen.³⁵⁶

350 Comités van het CEDAW en het IVRK, Gezamenlijk General Recommendation/General Comment Nr. 31 van het Comité voor de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en Nr. 18 van het Comité voor de Rechten van het Kind inzake schadelijke praktijken. Paragraaf 7 verwijst naar kindhuwelijken, vroegtijdige huwelijken en gedwongen huwelijken als een van de 'meest voorkomende en goed gedocumenteerde' vormen van schadelijke praktijken. Andere zijn vrouwelijke genitale verminking, polygamie, misdaden gepleegd in de naam van zogenaamde eer en geweld in verband met de bruidsschat.

351 The Advocates for Human Rights, Stop Violence against Women, 'Female Genital Mutilation', (in het Engels) stopvaw.org, verkregen op 26 november 2020.

352 Artikel 38 van het Verdrag van Istanbul vereist de strafbaarstelling van vrouwelijke genitale verminking.

353 UNICEF, 'Female Genital Mutilation/Cutting', (in het Engels) unicef.org, september 2020.

Nederlandstalig persbericht op: UNICEF, 'Nieuwe cijfers vrouwenbesnijdenis laten zien dat probleem wereldwijd voorkomt', unicef.nl, 5 februari 2016.

354 Soms worden deze praktijken niet als seksueel misbruik beschouwd, omdat ze niet worden uitgevoerd voor seksuele bevrediging. Toch kan het slachtoffer ze als zodanig ervaren.

355 Zie bijvoorbeeld VN-vrouwen, 'Breast ironing', (in het Engels) endvawnow.org, 27 januari 2011.

356 Maagdelijkheidstesten worden gedefinieerd als een schadelijke praktijk in General Comment No 13, paragraaf 29 (d) van het VN-Kinderrechtencomité.

Inwijdingsrituelen voor volwassenen - dit is een praktijk om de overgang van kindertijd naar volwassenheid aan te geven en een verandering in de sociale status van het kind aan te tonen. Deze tradities bestaan uit schadelijke en vernederende praktijken, zoals gedwongen publieke naaktheid, afranselingen, ontgroening³⁵⁷ en verkrachting.

Gedwongen abortus/sterilisatie - deze term verwijst naar het uitvoeren van abortus bij een zwanger meisje of een zwangere vrouw zonder haar voorafgaande en weloverwogen toestemming. De term verwijst tevens naar het uitvoeren van een chirurgische ingreep die tot doel of het effect heeft van het beëindigen van het vermogen van een vrouw om zich op natuurlijke wijze voort te planten zonder haar voorafgaande en weloverwogen toestemming of begrip van de procedure.³⁵⁸

Hoewel deze praktijken niet noodzakelijkerwijs als seksueel misbruik worden beschouwd, vormen ze zonder enige twijfel een schending van de rechten van het kind op het respecteren en beschermen van haar fysieke (en seksuele) integriteit.

De bijvoeglijke naamwoorden ‘traditioneel’, ‘cultureel’ en ‘religieus’ worden vaak gebruikt om te verwijzen naar schadelijke praktijken van een specifieke oorsprong, of ze nu behoren tot religieuze rituelen of cultuur en/of traditie.³⁵⁹ In theorieën over cultureel relativisme wordt soms beweerd dat bepaalde praktijken gerechtvaardigd kunnen zijn als ze verankerd liggen in sterke en langdurige tradities.³⁶⁰ Desalniettemin wordt steeds vaker aangenomen dat het recht van kinderen op bescherming tegen alle vormen van fysieke en psychologische schade een universeel recht is en dat praktijken waarbij dergelijke schade aan een kind wordt toegebracht, niet kunnen worden gerechtvaardigd met argumenten die zijn gebaseerd op theorieën over cultureel relativisme.

Conclusie: In de context van seksuele uitbuiting of misbruik van kinderen is het passender om de term ‘schadelijke praktijken’ te gebruiken in plaats van ‘traditionele schadelijke praktijken’, omdat dit verwijst naar het meer neutrale principe van schade en tevens culturele of andere, meer subjectieve factoren vermijdt. Schadelijke praktijken zijn schadelijk, ongeacht hun vermeende oorsprong of poging tot rechtvaardiging.

Niet alle schadelijke praktijken vormen seksuele uitbuiting of seksueel misbruik. Desalniettemin is het belangrijk om te benoemen dat de bovengenoemde vormen van schadelijke praktijken de seksualiteit van het slachtoffer ernstig kunnen aantasten en dat het slachtoffer deze kan ervaren als een vorm van seksueel misbruik.

357 Ontgroening is een vorm van een inwijdingsritueel en een praktijk die vaak voorkomt in sport/militaire omgevingen. Het verwijst naar een schadelijke of gevaarlijke activiteit die van een persoon wordt verwacht om lid te worden van of deel te nemen aan een groep. Zie bijvoorbeeld: P. David, ‘Human Rights in Youth Sport: A Critical Review of Children’s Rights in Competitive Sport’, Routledge 2004, p. 71-73.

358 Artikel 39 van het Verdrag van Istanbul vereist de strafbaarstelling van gedwongen abortus en sterilisatie.

359 De IASC-richtlijnen voor het integreren van gender gerelateerd geweld in humanitaire operaties uit 2015 verwijzen in het rapport van de VN-secretaris-generaal over de rechten van het kind uit 2006 naar schadelijke traditionele praktijken als “culturele, sociale en religieuze gebruiken en tradities die schadelijk kunnen zijn voor iemands mentale of fysieke gezondheid. Elke sociale groep in de wereld heeft specifieke traditionele culturele praktijken en overtuigingen waarvan sommige gunstig zijn voor alle leden, terwijl andere schadelijk zijn voor een specifieke groep, zoals vrouwen. Deze schadelijke traditionele praktijken omvatten vrouwelijke genitale verminking (VGV); gedwongen voeding van vrouwen; kindhuwelijk; de verschillende taboes of praktijken die vrouwen ervan weerhouden hun eigen vruchtbaarheid te beheersen; voedingstaboes en traditionele geboortepraktijken; zoonvoorkeur en de gevolgen daarvan voor de status van het meisje; vrouwelijke kindermoord; vroege zwangerschap en bruidsschatprijs. Andere schadelijke traditionele praktijken die kinderen treffen zijn onder meer vastbinden, littekens, verbranding, brandmerken, gewelddadige initiatieriten, vetmesten, gedwongen huwelijken, zogenaamde eerwraak en aan bruidsschat gerelateerd geweld, exorcisme of hekserij” (p. 322).

360 Human Rights Watch, ‘The Trouble with Tradition: When ‘Values’ Trample over Rights’, (in het Engels) [hrw.org](https://www.hrw.org), verkregen op 26 november 2020.

N. MODERNE VORMEN VAN SLAVERNIJ/

KINDERSLAVERNIJ

∅ Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

N.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1926: Volgens artikel 1 van het Verdrag inzake de slavernij is “slavernij de staat of toestand van een persoon over wie eigendomsrechten, hetzij in volle omvang, hetzij in beperkte mate, worden uitgeoefend. Slavenhandel omvat iedere handeling van vermeerstering, verwerving of overdracht van een persoon, teneinde deze in slavernij te brengen; iedere handeling van verwerving van een slaaf, teneinde dezen te verkopen of te ruilen; iedere handeling van overdracht bij wijze van verkoop of ruil van een slaaf verkregen teneinde te worden verkocht of geruild en in het algemeen iedere daad van handel of van vervoer in slaven.”³⁶¹
- ii. 1930: Het ILO Comité van deskundigen voor de toepassing van verdragen en aanbevelingen heeft ILO Verdrag nr. 29 betreffende de gedwongen of verplichte arbeid gebruikt, hoewel dit Verdrag niet expliciet de term ‘slavernij’ bevat, om slavernij en slavernijachtige praktijken aan te pakken. De definitie van ‘dwangarbeid’ in artikel 2 van dit Verdrag, te weten: “elke arbeid of dienst, welke van een persoon wordt gevorderd onder bedreiging met een of andere straf en waarvoor bedoelde persoon zich niet vrijwillig heeft aangeboden,”³⁶² omvat ook slavernij en slavernijachtige praktijken. Het protocol van 2014 bij het Verdrag betreffende de gedwongen arbeid verandert de definitie van ‘dwangarbeid’ niet, maar voegt in de preambule expliciet het Verdrag inzake de slavernij van 1926 en het Aanvullend Verdrag inzake de afschaffing van slavernij, de slavenhandel en met slavernij gelijk te stellen instellingen en praktijken van 1956 toe (zie hieronder iv).³⁶³
- iii. 1948: De UVRM bevat een streng verbod op slavernij in artikel 4: “Niemand zal in slavernij of horigheid gehouden worden. Slavernij en slavenhandel in iedere vorm zijn verboden.”³⁶⁴ Het begrip wordt echter niet gedefinieerd.
- iv. 1956: Het Aanvullende Verdrag inzake de afschaffing van slavernij, de slavenhandel en met slavernij gelijk te stellen instellingen en praktijken definieert ‘met slavernij gelijk te stellen instellingen en praktijken’ die moeten worden afgeschaft en opgeheven als: “(a) Schuldhorigheid [...]; (b) Lijfeigenschap [...]; (c) Elke instelling of praktijk waarbij: (i) een vrouw, zonder het recht zulks te weigeren, tegen betaling in geld of in goederen door haar ouders, voogd, familie of een andere persoon of groep personen ten huwelijk wordt beloofd of gegeven; of (ii) de echtgenoot van een vrouw, zijn familie of zijn ‘clan’ het recht heeft haar onder bezwarende titel of anderszins aan een ander over te dragen; of (iii) een vrouw bij de dood van haar echtgenoot door een ander kan worden geërfd; (d) Elke instelling of praktijk waarbij een kind of jeugdig persoon, jonger dan achttien jaar, door zijn beide natuurlijke ouders of een van hen of door zijn voogd aan een ander wordt overgedragen, al dan niet tegen beloning, met het doel het kind of de jeugdige persoon zelf dan wel zijn arbeid uit te buiten.”³⁶⁵

³⁶¹ Volkenbond, ‘Verdrag inzake slavernij’, [wetten.nl](#), Genève 25 september 1926.

³⁶² Leden van de Internationale Arbeidsorganisatie, ‘Verdrag betreffende de gedwongen of verplichte arbeid’, [wetten.nl](#), Genève 28 juni 1930.

³⁶³ De Algemene Conferentie van de Internationale Arbeidsorganisatie, ‘Protocol van 2014 bij het Verdrag betreffende de gedwongen arbeid’, [wetten.nl](#), Genève 11 juni 2014.

³⁶⁴ College voor de Rechten van de Mens, ‘Universele Verklaring van de Rechten van de Mens’, [mensenrechten.nl](#), verkregen op 30 november 2020.

³⁶⁵ Conferentie van gevolmachtigden, ‘Aanvullend Verdrag inzake de afschaffing van slavernij, de slavenhandel en met slavernij gelijk te stellen instellingen en praktijken’, [wetten.nl](#), Genève 7 september 1956, bijeengeroepen bij resolutie 608 (XXI) van de Economische en Sociale Raad van 30 april 1956 in Genève.

- v. 1999: Artikel 3 van ILO Verdrag nr. 182, dat de ergste vormen van kinderarbeid definieert, omvat: *“(a) alle vormen van slavernij of met slavernij gelijk te stellen praktijken, zoals de verkoop van en handel in kinderen, schuldhorigheid en lijfeigenschap en gedwongen of verplichte arbeid, met inbegrip van gedwongen of verplichte rekrutering van kinderen voor gebruik in gewapende conflicten.”*³⁶⁶

Nationaal:

- i. 2016: Artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht stelt slavernij strafbaar in lid 2 en stelt dat: *“Uitbuiting omvat ten minste uitbuiting van een ander in de prostitutie, andere vormen van seksuele uitbuiting, gedwongen of verplichte arbeid of diensten, met inbegrip van bedelarij, slavernij en met slavernij te vergelijken praktijken, dienstbaarheid en uitbuiting van strafbare activiteiten.”*

N.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 2007: De Mensenrechtenraad benoemde een speciale rapporteur voor moderne vormen van slavernij, waaronder de oorzaken en gevolgen ervan.³⁶⁷ Dit mandaat omvat het probleem van kinderen die in slavernij of slavernijachtige omstandigheden werken.³⁶⁸
- ii. 2011: Het VN-Kinderrechtencomité heeft ‘seksuele slavernij’ opgenomen in het begrip van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen.³⁶⁹

Geen van deze twee documenten bevat een definitie van slavernij of kinderslavernij.

N.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

Zoals blijkt uit de bovengenoemde wettelijke definities van slavernij, omvatten de termen ‘slavernij’ en ‘slavernijachtige praktijken’ een veel bredere reeks aan handelingen dan die welke onder de reikwijdte van deze terminologiegids vallen. Deze richtlijnen richten zich op moderne vormen van slavernij die betrekking hebben op, of direct verband houden met, seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen.

Een aantal van de termen en concepten die in de terminologiegids aan de orde komen, worden ook beschouwd als vormen van slavernij of slavernijachtige praktijken. Dit geldt met name voor kinderhandel, de verkoop van kinderen, de ergste vormen van kinderarbeid en bepaalde schadelijke praktijken.

Terwijl traditionele vormen van slavernij al sinds de 19e eeuw worden aangepakt, is de term ‘slavernij’ de afgelopen jaren in nieuwe vormen teruggekeerd. Deze is tegenwoordig terug te vinden in termen als ‘moderne vormen van slavernij’, ‘moderne slavernij’ en ‘hedendaagse slavernij’. De term ‘slavernij’ heeft dus een veel bredere betekenis gekregen en omvat mede vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen.

De Dikke Van Dale definieert slavernij als: *“de toestand dat mensen niet vrij zijn omdat ze het bezit zijn van iemand anders.”*³⁷⁰ Amnesty International definieert slavernij als: *“slavernij is onvrije arbeid, waarvan het resultaat geheel of gedeeltelijk moet worden afgestaan en waarbij de werker lijfelijk eigendom is van de meester.”*³⁷¹

³⁶⁶ Kinderen kunnen ook gerekruteerd worden voor seksueel gebruik in gewapende conflicten.

³⁶⁷ Resolutie 6/14 van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Speciale rapporteur voor moderne vormen van slavernij’, UN Doc A/HRC/RES/6/14, 28 september 2007.

³⁶⁸ VN-mensenrechtenbureau van de Hoge Commissaris, ‘Special rapporteur on contemporary forms of slavery, including its causes and consequences’, (in het Engels) [ohchr.org](https://www.ohchr.org), verkregen op 30 november 2020.

³⁶⁹ VN-Kinderrechtencomité, ‘De rechten van het kind op bevrijding van alle vormen van geweld’, General Comment No 13, [kinderrechten.nl](https://www.kinderrechten.nl), paragraaf 25 (d), 18 april 2011.

³⁷⁰ Van Dale, ‘Slavernij’, [vandale.nl](https://www.vandale.nl), verkregen op 30 november 2020.

³⁷¹ Amnesty International, ‘Slavernij en mensenrechten’, [amnesty.nl](https://www.amnesty.nl), verkregen op 30 november 2020.

De meeste vormen van moderne slavernij vallen onder deze laatste definitie en worden als illegaal beschouwd, hoewel ze nog steeds bestaan.

Met betrekking tot moderne vormen van slavernij die invloed hebben op kinderen, wordt 'kinderslavernij' gedefinieerd als: *“kinderen die zich in een gevaarlijke situatie bevinden en worden uitgebuit voor andermans gewin, vaak onder bedreiging en/of gebruik van geweld, zoals kinderen die worden gebruikt met winstoogmerk voor prostitutie of pornografie, gedwongen bedelarij en diefstal; kinderen die worden gebruikt voor kinderarbeid; kinderen die worden gebruikt om deel te nemen aan gewapende conflicten; en kinderen die worden uitgebuit als huishoudelijk werkers/kinderen in huishoudelijke dienstbaarheid.”*³⁷²

Seksuele slavernij is slavernij gericht op seksuele uitbuiting, zowel met betrekking tot kinderen als volwassenen (voornamelijk vrouwen). Het omvat kinderhandel voor seksuele doeleinden³⁷³ en de verkoop van kinderen voor seksuele doeleinden.³⁷⁴ Het Palermo-protocol stelt dat mensenhandel als doel uitbuiting moet hebben, met inbegrip van slavernij en praktijken die vergelijkbaar zijn met slavernij (artikel 3 (a)).³⁷⁵ De speciale rapporteur voor mensenhandel, met name vrouwen en kinderen, onderstreept dat *“mensenhandel een ernstige schending van een aantal mensenrechten is, in het bijzonder het recht op vrijheid en het recht om niet in slavernij of onvrijwillige dienstbaarheid te worden vastgehouden.”*³⁷⁶

De Amerikaanse regering heeft de term 'moderne slavernij' gebruikt om naar mensenhandel te verwijzen³⁷⁷ en de Britse regering heeft in 2015 de Modern Slavery Act aangenomen om *“maatregelen te treffen tegen slavernij, dienstbaarheid en gedwongen of verplichte arbeid en mensenhandel, waaronder de bescherming van slachtoffers; voorzieningen te treffen voor een onafhankelijke anti-slavernijcommissaris; en voor gerelateerde doeleinden”*. De Modern Slavery Act bevat specifieke bepalingen met betrekking tot seksuele uitbuiting van kinderen.³⁷⁸

Kindhuwelijken worden ook gezien als een vorm van slavernij of slavernijachtige praktijken. *“Getrouwde kinderen kunnen niveaus van lijden, dwang en controle ervaren die overeenkomen met internationale wettelijke definities van slavernij en slavernijachtige praktijken.”*³⁷⁹

Conclusie: Hoewel verschillende vormen van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen als 'slavernij' kunnen worden bestempeld en een schending vormen van het internationale wettelijke kader inzake slavernij, is de term 'slavernij' veel ruimer en omvat schendingen van de mensenrechten tegen zowel kinderen als volwassenen. Bovendien is slavernij verre van beperkt tot seksueel geweld en kan het ook dwangarbeid en mensenhandel voor andere doeleinden dan seksuele doeleinden omvatten. Een alternatieve term voor 'moderne vormen van slavernij/kinderslavernij' is 'seksuele uitbuiting van kinderen'.

De termen 'dwangarbeid', 'mensenhandel' en 'slavernij' worden vaak door elkaar gebruikt en er is een tendens geweest om de ene of de andere term als overkoepelende term te gebruiken om een breed spectrum aan manifestaties vast te leggen die zouden kunnen neerkomen op een of meer van deze verschijnselen. Ondanks dat er overeenkomsten en een zekere overlapping bestaat tussen kinderhandel, moderne vormen van slavernij en de ergste vormen van kinderarbeid, zijn deze verschijnselen niet identiek en bevatten ze enkele cruciale verschillen, ook wat betreft hun

³⁷² Anti-Slavery International, 'What is modern slavery?', (in het Engels) antislavery.org, verkregen op 30 november 2020.

³⁷³ Zie bijvoorbeeld: Polaris, 'Recognizing sex trafficking', (in het Engels) polarisproject.org, verkregen op 30 november 2020.

³⁷⁴ De speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie heeft de kwestie van 'moderne slavernij' binnen het kader van haar mandaat behandeld. Zie bijvoorbeeld: VN-Mensenrechtenraad, 'Verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie', UN Doc A/70/222, paragraaf 5, 31 juli 2015.

³⁷⁵ Zie hoofdstuk K voor meer details over kinderhandel.

³⁷⁶ AVVN Mensenrechtenraad, 'Rapport van de speciale rapporteur over mensenhandel, vooral vrouwen en kinderen', Maria Grazia Giammarinaro, UN Doc A/HRC/29/38, paragraaf 29, 31 maart 2015.

³⁷⁷ Het Witte Huis, 'The Obama Administration Announces Efforts to Combat Human Trafficking at Home and Abroad, Fact Sheet', (in het Engels) obamawhitehouse.archives.gov, 25 september 2012.

³⁷⁸ De nationale archieven, 'UK Modern Slavery Act 2015', (in het Engels) legislation.gov.uk, verkregen op 30 november 2020.

³⁷⁹ Anti-Slavery International, 'Child Slavery', (in het Engels) antislavery.org, verkregen op 30 november 2020.

wettelijke definitie. Een kind kan bijvoorbeeld worden geboren in een situatie van dwangarbeid, waaronder seksuele uitbuiting, zonder te zijn verhandeld. Daarnaast komen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen ook voor in vormen die niet beantwoorden aan de bestanddelen van dwangarbeid of slavernij. Hoewel veel dwangsituaties afwisselend kunnen worden geïdentificeerd en zelfs kunnen worden vervolgd als dwangarbeid, mensenhandel of slavernij, leidt vervaging van definities tot verwarring.³⁸⁰

³⁸⁰ International Labour Organization (ILO), 'What Is Forced Labour, Human Trafficking and Slavery? Do Definitions Matter, and Why?', Online discussierapport, (in het Engels) ilo.org, 22 april - 2 mei 2014.

0. ERGSTE VORMEN VAN KINDERARBEID

○ Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

0.1. DEFINITIES IN BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Artikel 32 van het IVRK bepaalt dat: *“De staten die partij zijn, erkennen het recht van het kind te worden beschermd tegen economische uitbuiting en tegen het verrichten van werk dat naar alle waarschijnlijkheid gevaarlijk is of de opvoeding van het kind zal hinderen, of schadelijk zal zijn voor de gezondheid of de lichamelijke, geestelijke, intellectuele, zedelijke of maatschappelijke ontwikkeling van het kind.”*
- ii. 1999: Artikel 3 van ILO Verdrag nr. 182 definieert ‘de ergste vormen van kinderarbeid’ als volgt: *“(a) alle vormen van slavernij of met slavernij gelijk te stellen praktijken, zoals de verkoop van en de handel in kinderen, schuldhorigheid en lijfeigenschap, en gedwongen of verplichte arbeid, met inbegrip van gedwongen of verplichte rekrutering van kinderen voor inzet in gewapende conflicten; (b) het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor prostitutie, voor de productie van pornografie of voor pornografische voorstellingen; (c) het gebruik, het aanwerven of aanbieden van een kind voor illegale werkzaamheden, in het bijzonder voor de productie van en de handel in drugs zoals omschreven in de desbetreffende internationale verdragen; (d) werk dat door zijn aard of de omstandigheden waaronder het wordt verricht waarschijnlijk schadelijk is voor de gezondheid, de veiligheid of de zedelijkheid van kinderen.”* Een andere categorie van de ergste vormen van kinderarbeid – te weten ‘gevaarlijk werk’ – *“[werk] dat door zijn aard of de omstandigheden waarin het wordt uitgevoerd waarschijnlijk de gezondheid, veiligheid of moraal van kinderen zal schaden”* (nadruk toegevoegd), moet worden verboden voor alle kinderen onder de achttien jaar. *“De soorten werk waarnaar in artikel 3 (d) wordt verwezen, zullen worden bepaald door de nationale wet- of regelgeving”* (artikel 3 (d) en artikel 4).

Nationaal:

- i. 2019: Artikel 2, lid 1 (a) van de Wet zorgplicht kinderarbeid definieert ‘kinderarbeid’ als: *“in elk geval elke vorm van arbeid in en buiten dienstverband verricht door personen die de leeftijd van achttien jaar nog niet hebben bereikt en die behoort tot de ergste vormen van kinderarbeid, bedoeld in artikel 3 van het Verdrag betreffende de ergste vormen van kinderarbeid, 1999.”* Artikel 2, lid 2 verduidelijkt wat niet onder kinderarbeid wordt verstaan: *“lichte werkzaamheden als bedoeld in artikel 7, eerste lid, van het ILO Verdrag 138 (1973) betreffende de minimumleeftijd voor toelating tot het arbeidsproces, die gedurende ten hoogste veertien uur per week worden verricht door personen die de leeftijd van dertien jaar hebben bereikt.”*³⁸¹

0.2. NIET-BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 1999: ILO Aanbeveling 190³⁸² vormt een aanvulling op de bepalingen in ILO Verdrag nr. 182 betreffende de ergste vormen van kinderarbeid. Het bevat enkele bijzonder relevante bepalingen:
 3. *“Bij het bepalen van de soorten werk waarnaar wordt verwezen in artikel 3 (d) van het Verdrag en bij het identificeren waaruit ze bestaan, dient onder meer aandacht te worden besteed aan: (a)*

³⁸¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, ‘Wet zorgplicht kinderarbeid’, zoek.officielebekendmakingen.nl, 24 oktober 2019.

³⁸² International Labour Organization (ILO), ‘R190 – Worst Forms of Child Labour Recommendation’, (in het Engels) [ilo.org](https://www.ilo.org), 17 juni 1999.

werk dat kinderen blootstelt aan fysiek, psychologisch of seksueel misbruik [...]”³⁸³

11. “Het is dringend noodzakelijk dat leden, voor zover verenigbaar met het nationale recht, deelnemen aan internationale inspanningen die zijn gericht op het verbieden en uitbannen van de ergste vormen van kinderarbeid door: (a) het verzamelen en uitwisselen van informatie over strafrechtelijke misdrijven, waaronder die waarbij internationale netwerken zijn betrokken; b) het opsporen en vervolgen van degenen die zijn betrokken bij de verkoop van en handel in kinderen, of bij het gebruik, de aanschaf of het aanbieden van kinderen voor illegale activiteiten, voor prostitutie, voor de productie van pornografie of voor pornografische voorstellingen; (c) het registreren van daders van dergelijke strafbare feiten.”

12. “Leden dienen te bepalen dat de volgende ergste vormen van kinderarbeid strafbaar zijn: (a) alle vormen van slavernij of praktijken die vergelijkbaar zijn met slavernij, zoals de verkoop van en handel in kinderen, schuldhorigheid en lijfeigenschap en gedwongen of verplichte arbeid, met inbegrip van gedwongen of verplichte rekrutering van kinderen voor gebruik in gewapende conflicten; (b) het gebruiken, verwerven of aanbieden van een kind voor prostitutie, voor de productie van pornografie of voor pornografische voorstellingen; en (c) het gebruiken, verwerven of aanbieden van een kind voor illegale activiteiten.”

15. “Andere maatregelen die zijn gericht op het verbieden en uitbannen van de ergste vormen van kinderarbeid kunnen het volgende bevatten: [...] (d) het voorzien in de vervolging in eigen land van landgenoten die strafbare feiten plegen op grond van de nationale bepalingen voor het verbod op en onmiddellijke uitbanning van de ergste vormen van kinderarbeid, zelfs wanneer deze misdrijven in een ander land worden gepleegd.”

0.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

De term ‘ergste vormen van kinderarbeid’ behoort expliciet tot het gebied van (internationaal) arbeidsrecht en omvat een hele reeks praktijken die buiten de reikwijdte van de terminologiegids vallen. Seksuele uitbuiting van kinderen is echter expliciet opgenomen in de definitie van de ergste vormen van kinderarbeid. ILO Verdrag nr. 182 is bijna universeel geratificeerd³⁸⁴ en de VN heeft het gepromoot³⁸⁵ als een van de internationale instrumenten die naast het IVRK van belang zijn voor kinderen. Het verplicht staten wettelijk gezien niet alleen om seksuele uitbuiting van kinderen en de ergste vormen van kinderarbeid te verbieden, maar ook om onmiddellijke en effectieve maatregelen te nemen om deze uit te bannen. Deze maatregelen omvatten onder meer strafrechtelijke of andere sancties, preventieve maatregelen, het uit de situatie halen en aanbieden van directe hulp aan getroffen kinderen en hun rehabilitatie en sociale integratie. De lidstaten zijn ook verplicht om actieprogramma’s op te stellen en uit te voeren om de ergste vormen van kinderarbeid uit te bannen en om passende controlemechanismen in te voeren of aan te wijzen.

Bovendien wordt in het kader van de internationaal overeengekomen Sustainable Development Goals (duurzame ontwikkelingsdoelstellingen) een duidelijke toezegging gedaan om “onmiddellijke en effectieve maatregelen te nemen om [...] het verbod en de afschaffing van de ergste vormen van kinderarbeid veilig te stellen [...] en tegen 2025 een einde te maken aan kinderarbeid in al haar vormen.”³⁸⁶

Er is enige bezorgdheid geuit over het feit dat bijvoorbeeld seksuele uitbuiting van kinderen door middel van prostitutie of pornografische voorstellingen wordt aangemerkt als een vorm van arbeid.

³⁸³ Enkele voorbeelden van nationale bepalingen over dit onderwerp (bijv. een verbod op de tewerkstelling van jongeren onder de achttien jaar in seksshops, nachtclubs, massagesalons, enz.) zijn hier te vinden: International Labour Organization (ILO), ‘The Tripartite Process of Determining Hazardous Child Labour – Guide for Facilitators’, (in het Engels) [ilo.org](https://www.ilo.org), met name p. 105-106, november 2012.

³⁸⁴ De lijst met bekrachtigingen is beschikbaar op: International Labour Organization (ILO), ‘Ratifications of C182 - Worst Forms of Child Labour Convention’, (in het Engels) [ilo.org](https://www.ilo.org), 19 november 2000.

³⁸⁵ Zie bijvoorbeeld Resolutie S-27/2 van de speciale zitting van de AVVN over kinderen, ‘Een wereld die geschikt is voor kinderen’, paragraaf 29, UN Doc A/RES/S-27/2, 11 oktober 2002.

³⁸⁶ AVVN, ‘Doel 8.7: Onmiddellijke en effectieve maatregelen nemen om gedwongen arbeid uit de wereld te helpen, een einde te maken aan moderne slavernij en mensenhandel en het verbod en de afschaffing van de ergste vormen van kinderarbeid veilig te stellen, waaronder het rekruteren en inzetten van kindsoldaten, en tegen 2025 een einde te maken aan kinderarbeid in al haar vormen’, [unric.org](https://www.unric.org), verkregen op 14 december 2020.

Dergelijke zorgen zijn gebaseerd op de redenering dat het definiëren van seksuele uitbuiting van kinderen in termen van arbeid zou kunnen relateren aan de discussie rond prostitutie als een vorm van sekswerk, in plaats van het als een misdrijf te beschouwen en dus als schadelijk of nadelig voor het kind.³⁸⁷

Met betrekking tot de vraag of seksuele uitbuiting van kinderen ‘arbeid’ is, moet voorts worden opgemerkt dat het voorbereidende rapport voor ILO Verdrag nr. 182 stelt dat: “[c] Kinderprostitutie, kinderpornografie en de verkoop van en handel in kinderen zijn misdrijven van geweld tegen kinderen. Ze moeten worden behandeld als misdrijven en moeten worden aangepakt zoals de ergste vormen van misdrijven worden aangepakt. Dergelijke afstotende misbruiken zijn zo ver verwijderd van een normaal begrip van werk of arbeid dat het vreemd lijkt om de focus erop te leggen in een ILO-rapport. Hoewel het misdaden zijn, zijn het ook vormen van economische uitbuiting die vergelijkbaar zijn met dwangarbeid en slavernij. Elke nieuwe internationale norm voor de meest extreme vormen van kinderarbeid moet daarom specifiek gericht zijn op het afschaffen van commerciële seksuele uitbuiting van kinderen.”³⁸⁸

Het is dus duidelijk dat de opname van een onderwerp in een ILO-norm geen erkenning van het onderwerp als een vorm van legitiem werk inhoudt en evenmin de regulering ervan vereist met betrekking tot een arbeidsrelatie. Dwangarbeid, waaronder slavernij, wordt ook aangepakt in de ILO-normen met als doel deze af te schaffen en niet om dergelijke praktijken te legitimeren of te reguleren.

Seksuele uitbuiting van kinderen kan neerkomen op een van de ergste vormen van kinderarbeid zoals gedefinieerd in ILO Verdrag nr. 182 (artikel 3 (b)), maar seksuele uitbuiting en/of misbruik kan ook het gevolg zijn van andere uitingen van de ergste vormen van kinderarbeid. Kinderarbeid in huishoudens wordt bijvoorbeeld vaak in verband gebracht met seksueel misbruik. Enkele van de meest voorkomende risico’s waarmee kinderen bij huishoudelijk werk worden geconfronteerd, zijn onder meer vernederende of ontterende bejegeningen, zoals fysiek en verbaal geweld en seksueel misbruik door gezinsleden voor wie het kind werkt. Deze risico’s nemen toe wanneer het kind in het huishouden woont waar hij/zij als huishoudelijk werk(st)er werkt.³⁸⁹

Met betrekking tot de term ‘kinderarbeid in huishoudens’ heeft de ILO deze terminologie uitdrukkelijk bedacht om de verwarring die voorheen bestond over de term ‘huishoudelijk werk voor kinderen’ uit de weg te ruimen.³⁹⁰ ‘Huishoudelijk werk voor kinderen’ zou inderdaad ook situaties kunnen omvatten waarin kinderen de minimumleeftijd voor werk hebben bereikt en werk verrichten dat is toegestaan volgens de nationale wetgeving. ‘Kinderarbeid in huishoudens’ verwijst daarentegen naar situaties waarin huishoudelijk werk wordt verricht door kinderen die de minimumleeftijd nog niet hebben bereikt of die het kind (onafhankelijk van haar/zijn leeftijd) in gevaarlijke omstandigheden

³⁸⁷ Zie de jurisprudentie in het kader van het Europees Sociaal Handvest: Het Europees Comité voor Sociale Rechten oordeelde bijvoorbeeld in de zaak FAFCE vs. Ierland dat: “artikel 7§10 vereist dat alle daden van seksuele uitbuiting van kinderen strafbaar worden gesteld. [...] Staten moeten de gedefinieerde activiteiten met alle kinderen onder de achttien jaar strafbaar stellen, ongeacht de lagere nationale leeftijden van seksuele toestemming.” Europees Comité voor Sociale Rechten, ‘Beslissing ten gronde van: Federatie van Katholieke Gezinsverenigingen in Europa (FAFCE) vs. Ierland’, klacht 89/2013, (in het Engels) hudoc.esc.coe.int, paragraaf 58, besluit van 12 september 2014.

³⁸⁸ International Labour Organization (ILO), ‘Child Labour: Targeting the Intolerable’, 86ste sessie, Rapport VI (1), (in het Engels) ilo.org, p. 66, 25 juni 1998.

³⁸⁹ Zie ILO, ‘Child labour and domestic work’, (in het Engels) ilo.org, verkregen op 14 december 2020.

³⁹⁰ Dit werd gedaan door de goedkeuring in 2011 van het Verdrag voor huishoudelijk personeel nr. 189, betreffende fatsoenlijk werk voor huishoudelijk personeel. De verwarring was vooral ontstaan bij de vertaling van deze term in talen als Frans en Spaans. Zie voor een uitleg van de interpretatie van de ILO over de twee termen: ILO, ‘Child labour and domestic work’, (in het Engels) ilo.org, verkregen op 14 december 2020.

of in een slavernijachtige situatie brengt. Onder meer zijn *criadazgo*³⁹¹ en *restavèks*³⁹² termen die worden gebruikt om te verwijzen naar kinderarbeid in huishoudelijk werk.

Conclusie: Zelfs wanneer de termen niet rechtstreeks worden gebruikt voor seksuele uitbuiting zoals gedefinieerd in artikel 3 (b) van ILO Verdrag nr. 182, zijn kinderen die aan het werk zijn (of het nu gaat om kinderarbeid of om jonge werknemers boven de wettelijke arbeidleeftijd) kwetsbaar en lopen ze het risico om te worden blootgesteld aan verschillende vormen van seksueel geweld en misbruik op de werkvloer.³⁹³

Tegelijkertijd mag niet uit het oog worden verloren dat seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen kunnen plaatsvinden buiten de context van kinderarbeid of daar niets mee te maken hebben. Bovendien mag het feit dat sommige vormen van seksuele uitbuiting worden gezien als een vorm van kinderarbeid er nooit toe leiden dat seksuele uitbuiting als een legitieme vorm van werk wordt beschouwd of dat het kind de schuld krijgt. Het kind blijft te allen tijde het slachtoffer van uitbuiting.

De term 'kinderarbeid in huishoudens' is bedacht door de ILO om te verwijzen naar situaties waarin kinderen niet in een legitieme werksituatie verkeren.

391 Zie bijvoorbeeld VN-Kinderrechtencomité, 'Concluderende opmerkingen over het eerste rapport van Paraguay over het Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie bij het IVRK', paragrafen 34-35: "Het Comité wijst op het verbod op de al lang bestaande en sociaal aangemoedigde praktijk van *criadazgo*, maar betreurt dat de praktijk niet is gedefinieerd als een mogelijk geval van verkoop van kinderen in overeenstemming met artikelen 2 en 3 van het Facultatief Protocol IVRK nr.1"; "Het Comité beveelt de Verdragspartij aan om zijn strafwetgeving te wijzigen om de praktijk van *criadazgo* als een geval van de verkoop van kinderen strafbaar te stellen wanneer het voldoet aan de criteria in artikel 2 en 3 (a) van het Facultatief Protocol IVRK nr.1. Het Comité beveelt ook aan dat de Verdragspartij passende maatregelen neemt om deze praktijk af te schrikken", UN Doc CRC/C/OPSC/PRY/CO/1, 19 oktober 2013.

392 Zie bijvoorbeeld VN-Kinderrechtencomité, 'Concluderende opmerkingen over het gecombineerde tweede en derde periodieke rapport van Haïti', paragraaf 62: "Het Comité wijst op de pogingen van de staat die partij is om de uitbuiting van kinderen als huishoudelijk personeel strafbaar te stellen (de zogenaamde '*restavèks*') en is bezorgd dat het aantal kinderarbeiders in de huishouding hoog blijft. Het stelt ook met bezorgdheid vast dat: (a) Veel kinderarbeiders die in de huishouding worden gedwongen om in slavernijachtige omstandigheden te werken, worden blootgesteld aan fysiek, emotioneel en seksueel misbruik door hun gastgezin en zijn vaak ondervoed en belemmerd", UN Doc CRC/C/H TI/CO/2-3, 29 januari 2016.

393 Dit wordt uitdrukkelijk erkend door de VN-studie over geweld tegen kinderen uit 2006 waarin wordt gesteld dat "de meest voorkomende vormen van geweld tegen kinderen op de werkvloer zijn: fysiek geweld [...], psychisch (emotioneel) geweld [...], seksueel geweld, met inbegrip van seksuele intimidatie, liefkozing en verkrachting" (p. 242): P.S. Pinheiro, 'World Report on Violence against Children', (in het Engels) thinkchilsafe.org, New York 2006.

P. MINDERJARIG SLACHTOFFER VAN SEKSUELE

UITBUITING EN/OF MISBRUIK

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

P.1. DEFINITIES IN BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 1989: Het IVRK gebruikt de term 'slachtoffer', maar definieert deze niet.
- ii. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 gebruikt de term 'slachtoffer', maar definieert deze niet.
- iii. 2007: Artikel 3 (c) van het Verdrag van Lanzarote definieert 'slachtoffer' als: *"elk kind dat onderworpen is aan seksuele uitbuiting of seksueel misbruik."*

Nationaal:

- i. 2020: Artikel 51a lid 1 sub a van het Wetboek van Strafvordering definieert de term 'slachtoffer' als: *"degene die als rechtstreeks gevolg van een strafbaar feit vermogensschade of ander nadeel heeft ondervonden."* Sub c definieert de term 'minderjarig slachtoffer' als *"elk slachtoffer dat jonger is dan achttien jaar."*

P.2. NIET-BINDENDE RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 2005: De VN-richtlijnen voor gerechtigheid in zaken waarbij minderjarige slachtoffers of getuigen van misdaad betrokken zijn,³⁹⁴ definiëren 'slachtoffers' als: *"kinderen en adolescenten, beneden de leeftijd van achttien jaar, die het slachtoffer zijn van een misdrijf [...] ongeacht hun rol in het misdrijf of in de vervolging van de vermeende dader of groepen daders."*

P.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

De term 'slachtoffer' verwijst naar een persoon die een schokkende gebeurtenis (buiten de gebruikelijke menselijke ervaring) heeft meegemaakt, daarvan getuige is geweest of erover heeft gehoord en daarbij is gewond of gedood en/of benadeeld, en/of daarop met een intens gevoel van machteloosheid en intense angst heeft gereageerd of een persoon die door een derde iets onaan- genaams is aangedaan.³⁹⁵ Deze definitie houdt geen rekening met hoe de persoon in kwestie over haar/zijn situatie denkt en is ook niet bedoeld om een persoon als zodanig te bestempelen. De definitie vermeldt alleen het feit dat de persoon is onderworpen aan bovengenoemde scenario's of een van deze scenario's heeft meegemaakt.

In de juridische context, in het bijzonder in het kader van gerechtelijke procedures, is deze definitie van 'slachtoffer' noodzakelijk voor een persoon om te worden geïdentificeerd en erkend door de wet of op andere wijze om in aanmerking te komen voor toegang tot herstel- en/of re-integratiediensten en/of om schadevergoeding te eisen. De term 'slachtoffer' blijft dus een belangrijke juridische term om plichtsdragers en rechthebbenden te definiëren.

In het dagelijks taalgebruik verwijst de term 'slachtoffer' naar *"iemand die buiten zijn schuld lichamelijke, financiële of geestelijke schade lijdt; iemand die het moet ontgelden."*³⁹⁶

³⁹⁴ Resolutie 2005/20 van de Economische en Sociale Raad van de VN, 'Richtlijnen voor justitie in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdaad betrokken zijn', paragraaf 9(a), UN Doc E/RES/2005/20, 22 juli 2005.

³⁹⁵ Juridisch Woordenboek, 'Slachtoffer', juridischwoordenboek.nl, verkregen op 18 december 2020.

³⁹⁶ Van Dale, 'Slachtoffer', vandale.nl, verkregen op 14 december 2020.

De term ‘slachtoffer’ kan echter ook verwijzen naar “*een persoon die zich hulpeloos en passief is gaan voelen bij tegenslag of mishandeling.*”³⁹⁷ Deze definitie is gebaseerd op het meer subjectieve element van de gevoelens van een persoon (het slachtoffer). De interpretatie bestempelt de persoon als zwak en hulpeloos, wat de persoon ondermijnt en niet bevorderlijk is voor het herstel van het slachtoffer.³⁹⁸

Zoals hierboven vermeldt, vallen onder de reikwijdte van de term ‘minderjarig slachtoffer’ kinderen en adolescenten onder de achttien jaar die het slachtoffer zijn van een misdrijf.³⁹⁹ Deze definitie, die alleen handelingen lijkt te omvatten die rechtstreeks jegens het kind bedoeld zijn en die mogelijk vormen van indirect slachtofferschap uitsluit, lijkt sterk op, of is zelfs identiek aan, de definitie van volwassen slachtoffers. Desalniettemin is opgemerkt dat: “*vanwege [...] kwetsbaarheden en kenmerken die uniek zijn voor kinderen, is de definitie van slachtofferschap van volwassenen niet geschikt voor kinderen*” en dat een adequate definitie van ‘minderjarig slachtoffer’ “*het feit moet weerspiegelen dat vanwege hun unieke kenmerken, kwetsbaarheden en behoeften, de schadelijke gevolgen van een misdaad voor kinderen veel verder gaan dan direct slachtofferschap.*”⁴⁰⁰ In dit verband moet worden opgemerkt dat in de preambule van het Verdrag van Istanbul wordt erkend dat “[*k*]inderen het slachtoffer zijn van huiselijk geweld, ook wanneer ze getuige zijn van geweld binnen het gezin.”

Ten slotte is het belangrijk te benoemen dat het wel of niet geven van toestemming door het kind als irrelevant wordt beschouwd om te bepalen of hij/zij het slachtoffer is van seksuele uitbuiting of seksueel misbruik. Bovendien mag de identificatie van iemand als ‘minderjarig slachtoffer’ niet afhangen van de identificatie, vervolging of opsporing van een dader, noch van haar/zijn bereidheid of vermogen om de politie informatie te verstrekken of te getuigen tegen de dader(s).⁴⁰¹

In de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen wordt weleens verwezen naar ‘kinderen in gevaar’ of ‘kinderen in kwetsbare situaties’. Deze termen verwijzen naar kinderen die niet noodzakelijkerwijs het slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik of uitbuiting, maar die vanwege hun situatie en/of omstandigheden een groter risico lopen dan andere kinderen en moeten worden bereikt voor preventiedoeleinden. Deze termen kunnen worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren zolang het duidelijk is dat kinderen niet per definitie kwetsbaar zijn, maar alleen in relatie tot hun omgeving (bijvoorbeeld in verband met hun ontwikkelingsvaardigheden en beperkte beslissingsbevoegdheid, maar ook factoren zoals levensomstandigheden of handicaps).⁴⁰² Om deze reden is het beter om de term ‘kwetsbare kinderen’ te vermijden. Er is opgemerkt dat “[*mensen*] die minder macht hebben, ook minder keuzes hebben en daarom kwetsbaarder zijn voor misbruik” en dat, gezien hun beperkte macht, “[*k*]inderen bijzonder kwetsbaar zijn voor misbruik.”⁴⁰³ Bij het verzoek aan staten om seksueel misbruik van kinderen strafbaar te stellen, verwijst het Verdrag van Lanzarote in artikel 18 (b) naar “*de bijzonder kwetsbare situatie van het kind*”, bijvoorbeeld vanwege “*een verstandelijke of lichamelijke handicap of een afhankelijkheidssituatie*”. ILO Verdrag nr. 182 verwijst in artikel 7 lid 2 onder d naar de noodzaak om ‘kinderen die tot risicogroepen behoren’ te identificeren en contact met hen op te nemen. Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 noemt “*bijzonder kwetsbare groepen, waaronder meisjes*” en verwijst naar de noodzaak om “*kinderen die bijzonder kwetsbaar zijn*” te beschermen (preambule en artikel 9).

397 Oxford British en World English Dictionary.

398 Zie bijvoorbeeld The Guardian, ‘People Who’ve Been Raped Are Survivors, Not Just Victims’, (in het Engels) [theguardian.com](https://www.theguardian.com), 22 december 2014.

399 Resolutie 2005/20 van de Economische en Sociale Raad van de VN, ‘Richtlijnen voor justitie in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van misdaad betrokken zijn’, paragraaf 9(a), UN Doc E/RES/2005/20, 22 juli 2005.

400 M. Gilad, ‘The Young and the Helpless: Re-defining the Term ‘Child Victim of Crime’, Public Law and Legal Theory Paper No 14-23, Universiteit van Pennsylvania Law School: 2014, p. 23 - 24.

401 UNICEF, ‘Richtlijnen voor de bescherming van minderjarige slachtoffers van mensenhandel’, p. 14, New York 2006.

402 The Centre for Children in Vulnerable Situations stelt dat het “*begint vanuit een perspectief dat probeert stigmatisering te vermijden als een overtuiging dat alle kinderen en adolescenten, ondanks hun kwetsbaarheden, nog steeds beschikken over een groot aantal sterke punten en competenties (omgang en veerkracht)*”, (in het Engels) [centreforchildren.be](https://www.centreforchildren.be), verkregen op 18 december 2020.

403 United National Population Fund (UNFPA), ‘Managing Gender-Based Violence Programmes in Emergencies: E-Learning Companion Guide’, (in het Engels) [unfpa.org](https://www.unfpa.org), p. 4 en 6, 2012.

Conclusie: In de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen is de term ‘slachtoffer’ een cruciale juridische term die dient om kinderen die zijn onderworpen aan schadelijke en/of criminele handelingen, als rechthebbenden te definiëren en om elke vorm van verantwoordelijkheid te vermijden of te voorkomen dat de schuld bij het kind wordt gelegd. De term moet op een objectieve manier worden gebruikt om aan te geven dat het kind is onderworpen aan een schadelijke/criminele handeling of dit heeft meegemaakt en mag niet worden gebruikt om de persoon als zwak en/of hulpeloos te bestempelen.

Rekening houdend met de speciale behoeften van kinderen en het recht op bescherming, is het belangrijk om een alomvattende term van ‘minderjarig slachtoffer’ te gebruiken die niet alleen handelingen omvat die direct op het kind gericht zijn, maar ook handelingen die haar/hem indirect schade berokkenen.

P.4. GERELATEERDE TERMEN

P.4.i SLACHTOFFERIDENTIFICATIE

◦ Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

De term ‘slachtofferidentificatie’ verwijst naar het onderzoeksproces dat door deskundigen wordt uitgevoerd om (beeld)materiaal van seksueel misbruik en seksuele uitbuiting van kinderen te analyseren om zo de slachtoffers hiervan te identificeren. De analyse omvat verschillende methodologieën, vooral voor het vinden van objecten die een indicatie geven over de locatie, opmerkingen of gegevens in of van het materiaal (inhoud en technische informatie) en om deze te vergelijken met bestaande of andere relevante informatie. Het doel van dit proces is om de locatie van het misbruik en dus het slachtoffer en de dader te achterhalen, zodat het kind veilig uit de gevaarlijke situatie kan worden gehaald en tegelijkertijd bewijs van het strafbare feit kan worden veiliggesteld.

‘Slachtofferidentificatie’ is een op het slachtoffer gerichte discipline binnen de politie en zou als een essentieel onderdeel moeten worden opgenomen in elk onderzoek naar kinderuitbuiting. Het moet ook centraal staan in elke strategie en regeling of elk initiatief om de veiligheid van kinderen te garanderen. Zo moeten internetserviceproviders die een blokkeer- of verwijderingsbeleid invoeren, onthouden dat afbeeldingen of video’s van seksueel misbruik van kinderen een echt kind laten zien dat wordt misbruikt of uitgebuit en dat hij/zij elke kans verdient om uit de gevaarlijke situatie te worden gehaald.

‘Slachtofferidentificatie’ is in de meeste landen in de eerste plaats primair een wetshandhavingstaak en wordt uitgevoerd in overeenstemming met de INTERPOL-resolutie AG-2011-RES-08 over “*de bevordering van slachtoffergericht beheer van materiaal van misbruik van kinderen op nationaal niveau*,”⁴⁰⁴ waarin de lokale aard van het seksueel misbruik van kinderen en tegelijkertijd het wereldwijde karakter van de verspreiding van het resulterende materiaal worden erkend. Bovendien bepaalt artikel 15 van EU-Richtlijn 2011/93 dat “*de EU-lidstaten alle nodige maatregelen moeten nemen om onderzoekseenheden of -diensten in staat te stellen de slachtoffers van de in de artikelen 3 tot en met 7 bedoelde misdrijven te identificeren, met name door het analyseren van kinderpornografisch materiaal, zoals foto’s en audiovisuele opnamen die door middel van informatie- en communicatie-technologieën worden uitgezonden of ter beschikking worden gesteld.*”⁴⁰⁵

⁴⁰⁴ Resolutie 2011/08 van de Algemene Vergadering van ICPO-INTERPOL, ‘Bevordering van slachtoffergericht beheer van materiaal van misbruik van kinderen op nationaal niveau’, UN Doc AG-2011RES-08, 31 oktober – 3 november 2011.

⁴⁰⁵ Bovendien moeten de EU-lidstaten regelmatige training promoten voor professionals die in contact kunnen komen met minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik of seksuele uitbuiting, waaronder eerstelijns politieagenten, om hen in staat te stellen minderjarige slachtoffers en potentiële minderjarige slachtoffers van seksueel misbruik te identificeren en ermee om te gaan (artikel 23). Voor het blokkeren kunnen “[m]echanismen worden ingevoerd om de toegang vanaf het grondgebied van de Unie tot internetpagina’s waarvan is vastgesteld dat ze kinderpornografie bevatten of verspreiden, te blokkeren” (artikel 47). Daarom ondersteunt EUROPOL de acties van INTERPOL en de EU-lidstaten op het gebied van slachtofferidentificatie: EUROPOL, ‘Child Sexual Exploitation’, (in het Engels) europol.europa.eu, verkregen op 18 december 2020.

Hoewel het meeste materiaal van seksueel misbruik van kinderen wordt aangetroffen tijdens politieoptreden tegen daders (zowel online als offline), wordt dit materiaal ook proactief online verzameld en gemeld door burgers. Waar niet rechtstreeks gemeld wordt aan de politie, worden meldingen van materiaal van seksueel misbruik vaak ontvangen door INHOPE-hotlines⁴⁰⁶ in verschillende landen en wordt het materiaal geanalyseerd, beoordeeld en doorgestuurd naar de politie voor verdere analyse. Ook worden deze meldingen geüpload naar de Internationale Seksuele Uitbuiting van Kinderen database (International Child Sexual Exploitation (ICSE)).

Omdat materiaal dat in het ene land is gevonden informatie of aanwijzingen kan bevatten waarmee een kind in een ander land kan worden geïdentificeerd, speelt de ICSE-database een belangrijke rol om ervoor te zorgen dat nieuw misbruikmateriaal met betrekking tot een niet-geïdentificeerd slachtoffer wordt geanalyseerd en aan de database wordt toegevoegd. Materiaal van seksueel misbruik van kinderen bestaat zelden uit slechts één afbeelding of video en wordt doorgaans opgenomen tijdens een aantal verschillende misbruiksessies. Al het materiaal is in de database gegroepeerd in series die gebaseerd zijn op het slachtoffer of de slachtoffers.

Materiaal van seksueel misbruik van kinderen kan worden onderverdeeld in de categorieën 'Geïdentificeerd', 'Niet geïdentificeerd' en 'Niet verspreid'. 'Geïdentificeerd' is een reeks materiaal waarin het slachtoffer is geïdentificeerd en uit een gevaarlijke situatie is gehaald. 'Niet geïdentificeerd' is een reeks die online circuleert, maar waarvan het kind nog niet is geïdentificeerd. Een 'Niet verspreide' reeks is een reeks waarvan niet bekend is of het materiaal online of offline is gedeeld.

Conclusie: In de context van seksuele uitbuiting van kinderen en seksueel misbruik van kinderen, en in het bijzonder met betrekking tot materiaal van seksueel misbruik van kinderen, is 'slachtofferidentificatie' een steeds belangrijker term geworden die moet worden geïnterpreteerd als een slachtoffergerichte benadering die cruciaal is om kinderen te beschermen en ze uit een gevaarlijke situatie te halen.

P.4.ii OVERLEVER

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Buiten de juridische en medische context, waarin vaak de term 'slachtoffer' wordt gebruikt, heeft de term 'overlever' ('survivor') soms de voorkeur en worden deze twee termen door elkaar gebruikt. Dit is bijvoorbeeld het geval op het gebied van psychologische en sociale ondersteuning omdat, zo wordt beweerd, de term 'overlever' veerkracht impliceert.⁴⁰⁷ De term 'overlever' wordt ook gebruikt in de context van geweld tegen vrouwen en gender gerelateerd geweld. Deze werkerreinen hebben invloed gehad op het gebied van kinderbescherming, waardoor de termen steeds vaker door elkaar of in combinatie met 'slachtoffer' worden gebruikt.

In sommige contexten wordt 'overlever' eenvoudigweg gebruikt om naar iemand te verwijzen die niet gestorven is en heeft niets te maken met hoeveel de persoon heeft doorstaan. Taalkundig gezien is dit de onovergankelijke betekenis van het woord overleven, namelijk blijven leven of bestaan. Daarnaast bestaat er ook een transitieve vorm van het woord overleven, namelijk: "*niet bezwijken aan; te boven komen: een ongeluk overleven*"⁴⁰⁸ of "*blijven leven ondanks een gevaarlijke gebeurtenis of tijd.*"⁴⁰⁹ In deze laatste zin van het woord lijkt 'overlever' inderdaad een soort veerkracht⁴¹⁰ te impliceren en kan het als een passende term worden gezien.

406 Internationale vereniging van internethotlines tegen online materiaal van seksueel misbruik van kinderen.

407 UNFPA, 'Managing Gender-Based Violence Programmes in Emergencies: E-Learning Companion Guide', (in het Engels) unfpa.org, p. 8, 2012.

408 Van Dale, 'Overleven', vandale.nl, verkregen op 18 december 2020.

409 Oxford Advanced Learner's Dictionary.

410 In overeenstemming met de Dikke Van Dale verwijst 'veerkracht' naar "*kracht van lichaam en geest om zich snel te herstellen.*"

Er zijn voorbeelden van regionale niet-bindende instrumenten die de term ‘overlever’ bevatten als alternatief voor de term ‘slachtoffer.’⁴¹¹

De termen ‘slachtoffer’ en ‘overlever’ worden ook gezien als een continuüm waarin een persoon (kind) die het slachtoffer is geworden van seksuele uitbuiting of seksueel misbruik eerst een slachtoffer is en vervolgens, naarmate het herstelproces vordert, van slachtofferstatus naar overleverstatus gaat. Een dergelijke benadering impliceert dat alle overlevers ooit slachtoffer zijn geweest. Daarbij rijst een belangrijke vraag over wanneer het kind precies van slachtoffer naar overlever gaat. Dit hangt tot op zekere hoogte af van de maatregelen en diensten die het kind worden geboden om de gevolgen van haar/zijn slachtofferschap aan te pakken en te verwerken. De termen ‘slachtoffer’ en ‘overlever’ zouden dan het onderscheid aangeven tussen situaties waarin geen (effectief) verwerkingsproces heeft plaatsgevonden en situaties waarin een dergelijk proces (al) wel heeft plaatsgevonden. Bovendien heeft de vraag betrekking op factoren die inherent zijn aan het kind, zoals leeftijd en keuzevrijheid. Wanneer de term ‘overlever’ zou worden gebruikt om te verwijzen naar personen die het vermogen hebben om zelf te bevestigen dat ze een traumatische ervaring hebben verwerkt, worden leeftijd en keuzevrijheid cruciale elementen van de definitie.

Een technisch onderscheid in de wet zou kunnen zijn dat een persoon slachtoffer is totdat hij/zij remedies/schadevergoeding ontvangt, waardoor hij/zij de slachtofferstatus kan overwinnen (en een overlever kan worden). Een meer ‘kwalitatief’ begrip van slachtoffer/overlever zou echter gebaseerd moeten zijn op subjectieve ervaringen en beoordelingen. Er is zelfs op gewezen dat “[e]lke overlever [...] een individu is en op verschillende manieren lijden zal ervaren.”⁴¹²

Conclusie: De term ‘overlever’ wordt in toenemende mate gebruikt in de kinderschermingssector, hetzij door elkaar, hetzij in combinatie met de term ‘slachtoffer’ om te verwijzen naar personen die schade en slachtofferschap hebben geleden.

Net zoals mensen (ook kinderen) de term ‘slachtoffer’ kunnen verwerpen en dit zien als een label waarmee ze zich niet kunnen identificeren, kan hetzelfde gebeuren met de term ‘overlever’. Buiten de juridische context is het belangrijk dat een persoon die niet ‘slachtoffer’ of ‘overlever’ wil worden genoemd, dit label niet krijgt.

P.4.iii KINDEREN DIE ONDERWORPEN ZIJN AAN SEKSUELE UITBUITING/SEKSUEEL MISBRUIK

Ø Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

Er wordt weleens gezocht naar alternatieven voor de termen ‘slachtoffer’ en ‘overlever’. Hiervoor zijn een aantal termen voorgesteld.⁴¹³ Bij het zoeken naar een term die geen label aan het kind toekent, dreigen de voorgestelde termen (zoals ‘kinderen die seksuele uitbuiting hebben meegemaakt’) soms onbedoeld de schuld op het kind af te schuiven en weerspiegelen de termen onvoldoende zowel de verantwoordelijkheid van de staat om kinderen te beschermen tegen mensenrechtenschendingen als het feit dat het kind het slachtoffer is geweest van een misdrijf. Kinderen kunnen zich op eigen initiatief onderwerpen aan seksuele uitbuiting en seksueel misbruik. Deze kinderen hebben dus wel seksuele uitbuiting en seksueel misbruik meegemaakt en hebben daarom ook recht op bescherming.

Andere termen, zoals ‘uitgebuite kinderen’ of ‘misbruikte kinderen’, vermijden het gebruik van de term ‘slachtoffer’ en proberen de nadruk te leggen op wat er met het kind is gebeurd (hij/zij werd

⁴¹¹ ASEAN, ‘Declaration on the Elimination of Violence against Women and Elimination of Violence against Children in ASEAN’, aangenomen tijdens de 23ste top op 9 oktober 2013.

Zie tevens: addendum to the Southern African Development Community Declaration on Gender and Development (1997) on the Prevention and Eradication of Violence against Women and Children, aangenomen door the Southern African Development Community (SADC) op 14 september 1998.

⁴¹² UNFPA, ‘Managing Gender-Based Violence Programmes in Emergencies: E-Learning Companion Guide’, (in het Engels) unfpa.org, p. 7, 2012.

⁴¹³ De multi-stakeholder werkgroep heeft de verschillende terminologieën met betrekking tot minderjarige slachtoffers uitvoerig besproken. De meest relevante voorbeelden zijn in deze richtlijnen opgenomen.

seksueel uitgebuit, misbruikt, enz.). Deze termen drukken op een meer neutrale manier uit dat een kind het slachtoffer is geworden van een misdrijf. Niettemin, omdat dit soort termen nog steeds als zelfstandige naamwoorden worden gebruikt, bestaat het risico dat een 'label' wordt toegekend aan het kind (dat het een 'misbruikt kind' wordt, enz.).

Conclusie: De uitdrukking 'kinderen die zijn onderworpen aan seksuele uitbuiting of misbruik' beschrijft een situatie op een meer neutrale manier zonder het kind te voorzien van een label. Tegelijkertijd geeft de term duidelijk aan dat de verantwoordelijkheid niet bij het kind ligt, maar bij de persoon die het kind aan uitbuiting/misbruik heeft onderworpen. Vanuit taalkundig perspectief kan 'iemand aan iets onderwerpen' betekenen dat die persoon lijdt of door iets wordt getroffen dat onaangenaam is.⁴¹⁴

P.4.iv SLACHTOFFEREN

○ *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

De term 'slachtofferen' verwijst naar de handeling van het tot slachtoffer maken van iemand; (iemand) uitkiezen voor een wrede of onrechtvaardige behandeling.⁴¹⁵ De seksuele uitbuiting en het seksueel misbruik van kinderen zijn vormen van slachtofferschap,⁴¹⁶ waarbij het kind het slachtoffer is gemaakt van de uitbuiting/misbruik.

P.4.v ZELF-SLACHTOFFERSCHAP

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

Over het algemeen wordt aangenomen dat kinderen niet kunnen instemmen met hun eigen uitbuiting of misbruik. Daarom is het gebruik van de term 'zelf-slachtofferschap' ongepast op het gebied van seksueel misbruik en uitbuiting van kinderen. Er zou uit kunnen worden afgeleid dat het kind verantwoordelijk is voor of schuldig is aan het misdrijf dat hij/zij heeft meegemaakt.

P.4.vi HERHAALD SLACHTOFFERSCHAP

∅ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

De term 'herhaald slachtofferschap' is gedefinieerd als: "elk seksueel misbruik dat of elke aanranding die, volgend op een eerste misbruik of aanranding, is gepleegd door een andere dader dan bij het aanvankelijke slachtofferschap,"⁴¹⁷ en verwijst naar een patroon waarin het slachtoffer van misbruik en/of een misdrijf statistisch gezien een hogere kans heeft om opnieuw slachtoffer te worden, hetzij kort daarna, hetzij veel later op volwassen leeftijd (in het geval seksueel misbruik plaatsvond als kind). Onderzoek heeft aangetoond dat dit patroon vooral opvalt bij seksueel slachtofferschap.⁴¹⁸

De term 'herhaald slachtofferschap' wordt steeds belangrijker in het kader van (beeld)materiaal van seksueel misbruik van kinderen. Dergelijk materiaal is erkend als "het opnieuw tot slachtoffer maken van het kind door te dienen als een permanent bewijs van misbruik"⁴¹⁹ en er wordt beweerd dat "[de] bezitter van kinderpornografie het afgebeelde kind rechtstreeks schaadt door de primaire schade te

⁴¹⁴ Oxford Advanced Learner's Dictionary.

⁴¹⁵ Oxford British and World English Dictionary.

⁴¹⁶ Universiteit van de Stille Oceaan, 'Types of Victimization', (in het Engels) pacific.edu, 14 november 2009.

⁴¹⁷ M. Stathopoulos, 'Sexual Revictimisation, Individual, Interpersonal and Contextual Factors', Australisch Instituut voor Familiestudies, 2014, p. 2.

⁴¹⁸ D. Finkelhor e.a., 'Re-victimization Patterns in a National Longitudinal Sample of Children and Youth', Child Abuse and Neglect, vol. 31, 2007, p. 479-502. Zie ook M. Stathopoulos, 'Sexual Revictimisation'. Een van de kernboodschappen van dit rapport is dat "mensen die als kind seksueel worden misbruikt, twee tot drie keer meer kans hebben om in de adolescentie en/of de volwassenheid opnieuw seksueel te worden misbruikt", waarbij een reeks wetenschappelijke werken over dit onderwerp wordt geciteerd.

⁴¹⁹ M. Taylor en E. Quayle, 'Child Pornography: An Internet Crime', Routledge: 2003, p. 24.

verergeren.”⁴²⁰ Hoewel deze interpretatie van de term ‘herhaald slachtofferschap’ inderdaad belangrijk en nuttig kan zijn, is het ook van cruciaal belang op te merken dat traditionele theorieën over herhaald slachtofferschap, die zich bijvoorbeeld richten op hoe een persoon die slachtoffer is van seksueel misbruik kwetsbaarder is geworden door haar/zijn ervaring en daardoor voor andere daders gemakkelijker te identificeren, te benaderen en te schaden is, nauwelijks toepasbaar blijken op dit scenario.

Conclusie: De termen ‘herhaald slachtofferschap’ en ‘revictimisatie’⁴²¹ worden beiden gebruikt en verwijzen naar dezelfde kwestie. De term ‘herhaald slachtofferschap’ wordt soms ook door elkaar gehaald met de term ‘secundaire victimisatie/slachtofferschap.’⁴²² Deze twee termen hebben echter verschillende definities en moeten van elkaar worden onderscheiden.

P.4.vii SECUNDAIRE VICTIMISATIE

Ø Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.

De term ‘secundaire victimisatie’ of ‘hernieuwd slachtofferschap’ heeft betrekking op verder slachtofferschap, volgend op het oorspronkelijke (seksuele) slachtofferschap en wel vanwege de bejegening door andere personen na het misdrijf. Het is gedefinieerd als “[de] slachtoffer-beschuldigende houding, gedrag en praktijken van maatschappelijke dienstverleners, wat resulteert in extra trauma’s voor de overlevers van de aanranding”⁴²³ of als een negatieve sociale of maatschappelijke reactie/negatief vervolg op het primaire slachtofferschap, welke door het slachtoffer wordt ervaren als een extra trauma.⁴²⁴

Secundaire victimisatie van kinderen kan bijvoorbeeld het gevolg zijn van de (onterechte) reacties van personen of instellingen richting het slachtoffer, zoals het beschuldigen van slachtoffers en ongepast taalgebruik of behandeling door medisch/juridisch personeel of door andere organisaties waarmee het slachtoffer contact heeft na te zijn uitgebuit/misbruikt. Het kan ook het resultaat zijn van een behandeling die niet voldoet aan de beginselen van kindvriendelijke justitie, zoals herhaalde politieverhoren/zittingen, herhaalde medische onderzoeken enz., door meerdere personen tijdens de gerechtelijke procedure.⁴²⁵

Deze term mag niet worden verward met het feit dat ook andere personen in de omgeving van het ‘directe’ slachtoffer of de dader zich slachtoffer kunnen voelen. Dit laatste kan ook worden aangeduid als ‘collateraal/indirect slachtofferschap’.

Conclusie: ‘Secundaire victimisatie’ volgt na een eerste slachtofferschap en heeft betrekking op de manier waarop een slachtoffer van seksuele uitbuiting of seksueel misbruik na een dergelijke ervaring wordt behandeld. Het moet worden onderscheiden van bovengenoemde term ‘herhaald slachtofferschap’.

⁴²⁰ S. Ost, ‘Child Pornography and Sexual Grooming’, Cambridge University Press: 2009, p. 123.

⁴²¹ D. Finkelhor e.a., ‘Re-victimization Patterns in a National Longitudinal Sample of Children and Youth’, Child Abuse and Neglect, vol. 31, 2007, p. 479-502.

⁴²² Zie bijvoorbeeld: A. Gillespie, ‘Child Pornography: Law and Policy’, Routledge: 2011.

⁴²³ R. Campbell en S. Raja, ‘The Sexual Assault and Secondary Victimization of Female Veterans’, Psychology of Women Quarterly, 2005. Zie ook: De advocaten voor mensenrechten, ‘Secundaire victimisatie’, (in het Engels) stopvaw.org, augustus 2013.

⁴²⁴ U. Orth, ‘Secondary Victimization of Crime Victims by Criminal Proceedings’, Social Justice Research, vol. 15, no. 4, 2002, p. 313-25.

⁴²⁵ In dit verband zijn de VN-Richtlijnen inzake de gerechtigheid van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven van 2005 een belangrijk instrument om te voorkomen dat kinderen die seksueel worden uitgebuit of misbruikt, secundair slachtoffer worden.

Q. DADERS VAN SEKSUELE MISDRIJVEN TEGEN

KINDEREN

o Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.

Q.1. DEFINITIES IN WETTELIJK BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

Internationaal:

- i. 2000: Het Facultatief Protocol IVRK nr. 1 gebruikt de term ‘vermeende overtreder’ om een persoon te beschrijven die wordt verdacht van het plegen van een misdrijf met betrekking tot seksuele uitbuiting van kinderen (artikel 4) en verwijst naar ‘overtreder’ voor personen die een dergelijk misdrijf hebben gepleegd (artikel 5 lid 5) en naar ‘beklaagden’ voor personen binnen strafrechtelijke procedures (artikel 8 lid 6).
- ii. 2000: Het Palermo-protocol gebruikt de term ‘overtreder’ in de context van strafrechtelijke procedures (artikel 6 lid 2 onder b) en ‘daders’ in situaties voorafgaand aan arrestatie of onderzoek (artikel 10 lid 1 onder a).
- iii. 2001: Artikel 22 lid 3 van het Verdrag van Boedapest verwijst naar ‘verdachte’ om personen te beschrijven die worden verdacht van het plegen van een strafbaar feit met betrekking tot seksuele uitbuiting van kinderen.
- iv. 2007: Het Verdrag van Lanzarote verwijst naar ‘veroordeelde zedendelinquenten’ en ‘personen die veroordeeld zijn voor misdrijven’ om personen te beschrijven die reeds zijn veroordeeld voor een misdrijf met betrekking tot seksuele uitbuiting van kinderen, zoals opgesomd in het Verdrag (artikelen 16 en 37). De term ‘dader’ wordt op een algemene manier gebruikt om te verwijzen naar elk persoon die zich mogelijk schuldig heeft gemaakt aan seksuele uitbuiting van kinderen (ongeacht hun betrokkenheid bij het strafproces).
- v. 2011: EU-Richtlijn 2011/93 verwijst naar ‘dader’ in de artikelen 9 en 17 en, in de overweging, naar ‘kindgerichte dader’ en ‘zedendelinquent’ (paragrafen 25, 37 en 43) om te verwijzen naar personen die worden verdacht van een zedendelict tegen een kind en degenen die veroordeeld zijn voor het plegen van een dergelijk misdrijf.

Nationaal:

- i. 2015: Artikel 27 van het Wetboek van Strafvordering merkt als ‘verdachte’ aan: “1. *Degene te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit voortvloeit. 2. Daarna wordt als verdachte aangemerkt degene tegen wie de vervolging is gericht.*”
- ii. 2016: Artikel 47 lid 1 van het Wetboek van Strafrecht bepaalt dat “*als daders van een strafbaar feit worden gestraft: 1. zij die het feit plegen, doen plegen of medeplegen; 2. zij die door giften, beloften, misbruik van gezag, geweld, bedreiging, of misleiding of door het verschaffen van gelegenheid, middelen of inlichtingen het feit opzettelijk uitlokken.*”

Q.2. NIET-BINDEnde RECHTSINSTRUMENTEN

- i. 2005: De VN-Richtlijnen voor gerechtigheid in zaken waarbij minderjarige slachtoffers en getuigen van een misdaad zijn betrokken gebruiken meerdere termen, te weten: ‘vermeende overtreder’ (paragraaf 24 (a) en 31 (b)) en ‘vermeende dader’ (paragraaf 9 (a)) voor personen die niet veroordeeld zijn voor een overtreding; ‘beklaagde’ (paragraaf 8 (c)) en ‘overtreder’

(paragraaf 20 (b) en 37) voor personen binnen de strafrechtelijke procedure; en ‘veroordeelde overtreders’ (paragrafen 7 (j) en 8 (c)) voor personen die na een strafproces zijn veroordeeld.

- ii. INTERPOL gebruikt de term ‘zedendelinquent.’⁴²⁶
- iii. Europol gebruikt de term ‘kindermisbruiker.’⁴²⁷

Q.3. TERMINOLOGISCHE OVERWEGINGEN

‘Overtreder’ en ‘dader’ zijn doorgaans de meest gebruikte termen om te verwijzen naar personen die worden verdacht van of veroordeeld zijn voor een misdrijf. In overeenstemming met de belangrijkste woordenboeken, krijgt de term ‘overtreder’ de voornaamste betekenis van “*iemand die een gebod, een wet overtreedt.*”⁴²⁸ De term ‘dader’ verwijst naar “*iemand die iets (slechts) gedaan heeft,*”⁴²⁹ evenals een persoon die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, die hem kan worden toegerekend.⁴³⁰ In Nederland worden plegers van seksuele misdrijven tegen kinderen meestal ‘kindermisbruikers’ genoemd.

Bij het bepalen van de juiste term om iemands betrokkenheid bij een zedendelict tegen een kind aan te duiden, moet rekening worden gehouden met twee overwegingen, te weten: (i) de rol van het individu bij het plegen of faciliteren van het zedendelict tegen het kind; en (ii) de status van het individu in mogelijke strafrechtelijke procedures in verband met het zedendelict tegen het kind, rekening houdend met de specifieke kenmerken van nationale wetgeving.

Wat betreft de eerste overweging worden in de context van seksuele uitbuiting van kinderen enkele termen gebruikt om te verwijzen naar daders, te weten: (i) de ‘klant’ - de persoon die het kind gebruikt voor haar/zijn seksuele bevrediging (in geval van uitbuiting in ruil voor geld of enige andere tegenprestatie of de belofte daarvan), met of zonder tussenkomst van een tussenpersoon. De term ‘misbruiker’ kan ook worden gebruikt om de klant te beschrijven. Een misbruiker is een persoon die een andere persoon op een wrede of gewelddadige manier behandelt, vooral regelmatig of herhaaldelijk,⁴³¹ en vooral seksueel.⁴³² De term wordt ook wel gedefinieerd als een persoon die ‘iemand aanrandt, vooral een vrouw of een kind’⁴³³; (ii) de ‘facilitator’ – het individu/de entiteit wiens gedrag het plegen van het zedendelict tegen het kind faciliteert of helpt dan wel aanzet tot (soms aangeduid als ‘tussenpersoon’). Bij seksuele misdrijven tegen kinderen kan deze persoon een mensenhandelaar zijn die het kind beschikbaar stelt voor seksuele uitbuiting; (iii) de ‘uitbouter’ – de persoon die het meeste voordeel of de hoogste betaling voor seksuele uitbuiting ontvangt. Taalkundig verwijst de term ‘uitbouter’ naar iemand “*die andere mensen of dingen gebruikt voor zijn of haar eigen gewin of voordeel.*”⁴³⁴

Daarnaast kan de rol van een persoon bij het plegen van zedendelicten tegen kinderen ook de vorm aannemen van benaderen,⁴³⁵ uitlokking of poging tot het plegen van een strafbaar feit.⁴³⁶

Er bestaat echter vaak overlap tussen deze verschillende begrippen en in werkelijkheid kan de situatie complexer zijn, omdat het moeilijk kan zijn om onderscheid te maken tussen deze verschillende actoren en omdat één persoon meer dan één rol kan spelen.

⁴²⁶ INTERPOL, ‘Crimes against Children’, (in het Engels) [interpol.int](https://www.interpol.int), verkregen op 23 december 2020.

⁴²⁷ Europol, ‘De Europese politie en de FBI ontmantelen het netwerk van kindermisbruikers’, (in het Engels) [europol.europa.eu](https://www.europol.europa.eu), Den Haag 29 februari 2012.

⁴²⁸ Van Dale, ‘Overtreder’, [vandale.nl](https://www.vandale.nl), verkregen op 23 december 2020.

⁴²⁹ Van Dale, ‘Dader’, [vandale.nl](https://www.vandale.nl), verkregen op 23 december 2020.

⁴³⁰ Juridisch Woordenboek, ‘Dader’, [juridischwoordenboek.nl](https://www.juridischwoordenboek.nl), verkregen op 23 december 2020.

⁴³¹ Oxford British en World English Dictionary, verkregen op 23 december 2020.

⁴³² Oxford Advanced Learner’s Dictionary, ‘Abuser’, (in het Engels) [oxfordlearnersdictionaries.com](https://www.oxfordlearnersdictionaries.com), verkregen op 23 december 2020.

⁴³³ Oxford British en World English Dictionary, verkregen op 23 december 2020.

⁴³⁴ Cambridge Advanced Learner’s Dictionary and Thesaurus, verkregen op 23 december 2020.

⁴³⁵ Richtlijn 2011/93/EU, artikel 6 inzake het ‘benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden’.

⁴³⁶ Richtlijn 2011/93/EU, artikel 7 inzake ‘uitlokking, hulp en aanzetting, en poging’.

Met betrekking tot de tweede overweging kunnen er drie fasen worden onderscheiden op basis van de betrokkenheid van het individu bij het plegen van een zedendelict tegen een kind, te weten: (i) ‘vermeende overtreder’ of ‘vermeende dader’ voor een persoon die wordt verdacht van seksuele uitbuiting of seksueel misbruik van een kind, maar die niet formeel is onderzocht, gearresteerd of beschuldigd, aangeklaagd, vervolgd of veroordeeld voor enig strafbaar feit op grond van de wet; (ii) ‘verdachte’ of ‘beklaagde’ voor een persoon tegen wie een formeel onderzoek loopt wegens een strafbaar feit of die betrokken is bij een lopend strafproces waarin hij of zij kan worden veroordeeld; (iii) ‘veroordeelde overtreder’ of ‘veroordeelde dader’ voor een persoon die is vervolgd en veroordeeld voor een strafbaar feit op het gebied van seksuele uitbuiting of seksueel misbruik van een kind.

Q.4. GERELATEERDE TERMEN

Q.4.i ZEDENDELINQUENT

○ *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

De term ‘zedendelinquent’ verwijst naar een persoon die een seksueel misdrijf heeft gepleegd of daarbij betrokken is. Seksuele misdrijven bestaan uit handelingen, zoals aanranding, seksuele uitbuiting, handel in personen voor seksuele doeleinden en elk ander strafbaar feit waaronder misdrijven die online zijn gepleegd en waarvan de intentie en het primaire doel is om deel te nemen aan of het faciliteren van activiteiten of gedrag van seksuele aard. Een andere term verwant aan ‘zedendelinquent’ is ‘verkrachter’. Een ‘verkrachter’ is een persoon die verkrachting pleegt - dat wil zeggen, iemand dwingen tot het ondergaan van handelingen die (mede) bestaan uit het seksueel binnendringen van het lichaam door middel van (bedreiging met) geweld.⁴³⁷ Volwassenen die kinderen verkrachten worden ook wel ‘kinderverkrachters’ genoemd.

Bij bovenstaande strafbare feiten kunnen zowel minderjarige slachtoffers als volwassen slachtoffers betrokken zijn, waardoor een veel bredere reikwijdte wordt geïntroduceerd die verder gaat dan seksuele misdrijven tegen kinderen. Om dit laatste te beschrijven wordt ook wel de term ‘kinderzedendelinquent’ gebruikt. De term ‘kinderzedendelinquent’ kan echter wel verwarring veroorzaken. Staat de term ‘kind’ voor het slachtoffer of de dader? Als de dader een minderjarige is kan de aanduiding ‘jeugdige zedendelinquent’ worden gebruikt (zie paragraaf Q.4.vii over ‘jeugdige zedendelinquent’). De term ‘kinderzedendelinquent’ kan beter worden vermeden.

Conclusie: Op basis van het bovenstaande wordt aanbevolen om in de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen de termen ‘daders van seksuele misdrijven tegen kinderen’ of (indien een kortere uitdrukking nodig is) ‘daders van kindermisbruik’ te gebruiken.

Q.4.ii KINDERMISBRUIKER

○ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

In Nederland is de term ‘kindermisbruiker’ een van de meest gebruikte termen om te verwijzen naar personen die betrokken zijn bij seksuele misdrijven tegen kinderen. Ook wordt de term ‘kinderzedendelinquent’ gebruikt. De termen omvatten alle vormen van zedendelicten tegen kinderen, waaronder handelingen die worden verricht via of mogelijk worden gemaakt met behulp van internet.

Het gebruik van een zelfstandig naamwoord om iemand te beschrijven, zoals ‘kindermisbruiker’, werkt sterk stigmatiserend. Nederlandse experts die met daders van seksueel misbruik van kinderen werken, geven aan dat dit onwenselijk is, met name wanneer het minderjarige daders betreft. Strikt genomen zijn het mensen die kindermisbruik hebben gepleegd; daders van een delict.

⁴³⁷ Juridisch Woordenboek, ‘Verkrachten’, juridischwoordenboek.nl, verkregen op 23 december 2020.

Conclusie: De term ‘kindermisbruiker’ is de meest gebruikte term in de wetshandhavingsector. Een alternatieve term voor ‘kindermisbruiker’ is ‘dader van een seksueel misdrijf tegen kinderen’. Er moet aandacht zijn voor het voorkomen van stigmatisering van dadergroepen. Het gebruik van een zelfstandig naamwoord, zoals kindermisbruiker, zou om die reden beter kunnen worden vermeden.

Q.4.iii SUBCATEGORIEËN VAN DADERS VAN SEKSUELE MISDRIJVEN TEGEN KINDEREN

Daders van seksuele misdrijven tegen kinderen kunnen verschillende afwijkende seksuele interesses hebben en worden door verschillende factoren aangedreven. In sommige gevallen hebben daders een sterke seksuele voorkeur voor kinderen; in andere gevallen zullen ze eerder tot kindermisbruik overgaan als hun remmingen met betrekking tot seksuele interesse in kinderen worden afgezwakt of als hun opwindingspatronen worden aangewakkerd en bevestigd door bijvoorbeeld materiaal van seksueel misbruik van kinderen.⁴³⁸

Zo kan het begrip ‘daders van seksuele misdrijven tegen kinderen’ worden onderverdeeld in twee brede subcategorieën die verband houden met hun gedrag, te weten: (i) preferentieel - personen met een aanleg of motivatie om seksueel met kinderen om te gaan (‘preferentiële daders’); en (ii) situationeel - personen die kinderen tot slachtoffer maken maar “*die geen echte seksuele voorkeur voor kinderen hebben*” (‘situationele daders’).⁴³⁹

Vanuit slachtofferperspectief is de typologie van de dader niet belangrijk. Bovendien is er geen verband tussen de typologie van de dader en de ernst van de gepleegde handeling. Het verdelen van kindermisbruikers in deze typologieën kan echter wel van grote waarde zijn bij het plannen van interventie-, preventie- en opsporingsstrategieën.

Q.4.iii.a PREFERENTIËLE DADER

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Personen met een neiging of motivatie om seksueel met kinderen om te gaan en die kinderen zoeken voor seksuele interactie, worden beschreven als ‘preferentiële dader’. Ze hebben herkenbare gedragskenmerken en hun gedrag ligt meestal binnen het spectrum van seksueel afwijkende parafilie.⁴⁴⁰ Een categorie die valt onder ‘preferentiële dader’ is ‘pedofiel’.

‘Pedofilie’ of ‘pedofiele stoornis’ verwijst naar een klinische diagnose van een psychische aandoening. De WHO definieert de aandoening in grote lijnen als “*een seksuele voorkeur voor kinderen, jongens of meisjes of beide, meestal van pre-puberele of vroege puberele leeftijd.*” De WHO definieert pedofiele stoornis als: “*Pedofiele stoornis wordt gekenmerkt door een aanhoudend, gefocust en intens patroon van seksuele opwinding - zoals blijkt uit aanhoudende seksuele gedachten, fantasieën, aandrang of gedrag - waarbij pre-puberele kinderen betrokken zijn.*”⁴⁴¹

Volgens het classificatiesysteem van de Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5), valt pedofilie onder de parafiele stoornissen. Parafilieën worden omschreven als “*seksuele voorkeuren die afwijken van de heersende norm.*”⁴⁴²

⁴³⁸ K.V. Lanning, ‘Sex Offender Continuum’, hoofdstuk 4 in J.S. Peters (ed.), Prosecuting Online Child Exploitation Cases, US Department of Justice: 2002, hoofdstuk 4, p. 8.

⁴³⁹ K.V. Lanning, ‘Child Molesters: A Behavioral Analysis’, National Center for Missing and Exploited Children, p. 34, 2010.

⁴⁴⁰ Van een parafiele stoornis is sprake als de parafilie of de uiting of bevrediging daarvan gepaard gaat met persoonlijk lijden, beperkingen in het sociale of beroepsmatige functioneren of (het risico op) schade aan zichzelf of anderen. Zie Rutgers Kenniscentrum Seksualiteit, ‘Parafiele en hyperseksuele stoornis’, seksindepraktijk.nl, verkregen op 23 december 2020.

⁴⁴¹ WHO, ‘International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems’, 11e herziening, (in het Engels) icd.who.int, 25 mei 2019, 6D32.

⁴⁴² M.B. First, MD, ‘DSM-5 and Paraphilic Disorders’, Journal of American Academic Psychiatry Law, vol. 42, 2014, p. 191-201. Beschikbaar op Journal of American Academic Psychiatry Law, (in het Engels) jaapl.org, verkregen op 23 december 2020.

De verandering in terminologie in DSM-5 van ‘pedofilie’ of ‘pedofiel’ naar ‘pedofiele stoornis’ was bedoeld om te laten zien dat niet alle personen met symptomen van een pedofiele stoornis daders zijn van seksueel misbruik van kinderen of uitbuiting.⁴⁴³

De termen ‘pedofiel’ en ‘pedofilie’ worden nog steeds te veel gebruikt en verkeerd begrepen en worden vaak gezien als een stempel voor een persoon die is veroordeeld voor seksuele uitbuiting of seksueel misbruik van kinderen, in plaats van dat het alleen wordt gebruikt als een term voor een klinische aandoening. In sommige gevallen hebben staten in hun wetgeving ten onrechte alle personen met een pedofiele stoornis als criminelen bestempeld door een ‘pedofiel’ te definiëren als *“een persoon die op enig moment is veroordeeld voor een zedendelict met betrekking tot een kind.”*⁴⁴⁴ Dergelijke wetgeving propageert de misvatting dat seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen uitsluitend wordt gepleegd door pedofielen of dat iemand bij wie de diagnose pedofiele stoornis is vastgesteld, bij dergelijke handelingen betrokken is of is geweest. Hoewel sommige daders van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen lijden aan de klinische toestand van pedofiele stoornis, wordt deze diagnose bij veel daders van seksuele misdrijven tegen kinderen niet vastgesteld. Het is daarom van belang dat er een duidelijk onderscheid wordt gemaakt tussen seksueel misbruik/seksuele uitbuiting en de klinische toestand van de pedofiele stoornis, waarbij al dan niet sprake is van gedragingen die neerkomen op seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen.⁴⁴⁵

Een andere categorie van preferentiële daders zijn ‘hebefielen’ - personen die een duidelijke en specifieke seksuele voorkeur hebben voor kinderen die zich in de vroege tot middenfase van hun puberale ontwikkeling bevinden (in de leeftijdscategorie van 11 tot 14 jaar).⁴⁴⁶ Hoewel er onenigheid blijft bestaan of hebefilie moet worden erkend als een klinische aandoening,⁴⁴⁷ tonen deze ‘preferentiële daders’ een onderscheidbare seksuele voorkeur voor kinderen van een specifieke leeftijdscategorie. Evenzo worden personen met een voorkeur voor oudere adolescenten (in de leeftijdscategorie van 15 tot 18 jaar) ‘efebofielen’ genoemd.⁴⁴⁸ Ondanks deze categorieën is de etiologie van misdrijven veel complexer, waarbij een groot aantal sociaaleconomische, culturele, psychologische, biologische en situationele factoren zijn betrokken.⁴⁴⁹

Q.4.iii.b SITUATIONELE DADER

∅ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Deze categorie verwijst naar personen die geen afwijkende seksuele voorkeur voor kinderen of adolescenten vertonen, maar die zich wel bezighouden met seksuele uitbuiting van kinderen als en wanneer zij zich in situaties bevinden waarin een kind gemakkelijk toegankelijk is voor seksueel gebruik.⁴⁵⁰ ‘Situationele daders’ vallen vaak gemakkelijk toegankelijke kinderen lastig, zoals die van henzelf of degenen met wie ze mogelijk samenwonen of over wie ze controle hebben. Puberende tieners zijn risicovolle, haalbare seksuele doelwitten. Jonge kinderen kunnen ook het doelwit zijn

443 Ondanks de veranderingen in de classificatie van pedofiele stoornis, bestaat er kritiek over het feit dat het bovengenoemde diagnostische en statistische handboek inderdaad heeft bijgedragen aan de misvatting dat mensen die lijden aan pedofiele stoornissen synoniem zijn met daders van seksueel misbruik van kinderen: “[v]elen in de samenleving zullen pedofilie waarschijnlijk gelijkstellen aan kindermisbruik. Ze zijn niet hetzelfde. De diagnostische en statistische handleiding voor psychische stoornissen, vijfde editie (DSM-5) kan onbedoeld bijdragen aan de misvatting dat ze hetzelfde zijn.” (FS Berlin, MD, PhD) ‘Pedophilia and DSM-5: The Importance of Clearly Defining the Nature of a Pedophilic Disorder’, *Journal of American Academic Psychiatry Law*, vol. 42, nr. 4, p. 404-7; zie ook M.B. First: ‘DSM-5 and Paraphilic Disorders’.

444 Wetgevende vergadering van Ontario, ‘Bill 145, Protection against Pedophiles Act,’ (in het Engels) ola.org, 1997.

445 A. Altamura, ‘Understanding Demand for CSEC and the Related Gender Dimensions: A Review of the Research’ in ECPAT, *Examining Neglected Elements in Combating Sexual Exploitation of Children*, ECPAT Journal Series nr. 7: 2013, p. 3 - 4.

446 R. Blanchard e.a., ‘Pedophilia, Hebephilia and the DSM-V’, *Archives of Sexual Behavior*: 2009, vol. 38, p. 335 - 350.

447 R. Prentky en H. Barbaree, ‘Commentary: Hebephilia – A Would-be Paraphilia Caught in the Twilight Zone Between Prepubescence and Adulthood’, *Journal of American Academic Psychiatry Law*, 2011, vol. 39, no. 4, p. 509 - 511.

448 R. Blanchard e.a., ‘Pedophilia, Hebephilia and the DSM-V’, *Archives of Sexual Behavior*: 2009, vol. 38, p. 335-350.

449 T. Ward en R.J. Siegart, ‘Toward a Comprehensive Theory of Child Sexual Abuse: A Theory Knitting Perspective’, *Psychology, Crime & Law*, vol. 8, no. 4, p. 344.

450 A. Altamura, ‘Understanding Demand for CSEC and the Related Gender Dimensions: A Review of the Research’ in ECPAT, *Examining Neglected Elements in Combating Sexual Exploitation of Children*, ECPAT Journal Series nr. 7: 2013, p. 4.

omdat ze “*zwak, kwetsbaar of beschikbaar zijn.*”⁴⁵¹ Deze personen worden niet per se gedreven of gemotiveerd door seksuele fantasieën van kinderen.⁴⁵² Er wordt gesteld dat de meerderheid van de daders van seksuele uitbuiting van kinderen tot de categorie situationele daders behoort.⁴⁵³

Tot deze categorie daders kunnen ook impulsieve adolescenten of volwassenen behoren die regelmatig plekken bezoeken waar seks met volwassenen wordt aangeboden of toegang hebben tot een breed scala aan pornografie of seksuele mogelijkheden en die de neiging hebben roekeloos te zijn of moedwillig blind voor seksuele uitbuiting van kinderen. Omdat de leeftijd van het kind niet de primaire factor is die het gedrag van de dader bepaalt, kunnen de motieven worden toegeschreven aan een breed scala van culturele, sociale en economische factoren.⁴⁵⁴ Dergelijke personen hebben niet noodzakelijkerwijs de intentie om seksueel met kinderen om te gaan of geven niet om de leeftijd van de ander, zolang ze maar hun seksuele bevrediging krijgen.

Een type dader (volgens de wet) dat niet gemakkelijk in een van deze brede categorieën past is het ‘oudere vriendje’. In dit geval gaat een adolescent een seksuele relatie aan met iemand die als minderjarig wordt beschouwd, maar ongeveer even oud is. In sommige jurisdicties wordt deze kwestie behandeld door niet te vervolgen; in andere jurisdicties omvat de wetgeving een glijdende schaal van leeftijdsverschillen om de aansprakelijkheid of de criminaliteit te beoordelen. Een andere situatie kan zich voordoen wanneer personen zonder seksuele interesse in kinderen wetten overtreden die het bezit van materiaal van seksueel misbruik van kinderen verbieden. Dit kunnen journalisten, overrijverige burgers of misleide mensen zijn die materiaal van seksueel misbruik van kinderen als grap of per ongeluk delen.⁴⁵⁵

Conclusie: De termen ‘preferentiële dader’ en ‘situationele dader’ moeten worden gezien als een verwijzing naar zeer brede beschrijvende typologieën en niet als verklaringen van absolute feiten. Gedragskenmerken van ieder type kunnen in elk geval aanwezig zijn. Daders van kindermisbruik vormen een diverse en complexe groep en zijn verre van homogeen.

Ondanks dat er bij sommige zedendelinquenten de diagnose pedofiele stoornis is vastgesteld, wordt de term ‘pedofiel’ niet aanbevolen. De term ‘preferentiële dader’ (van seksuele misdrijven tegen kinderen) lijkt geschikter voor personen die actief en bewust op zoek zijn naar kinderen met de bedoeling om seksuele handelingen met hen te verrichten. Anderen kunnen worden gegroepeerd onder ‘situationele daders’, behalve wanneer er specifieke redenen zijn om dit niet te doen.⁴⁵⁶

Beide termen kunnen ook worden gebruikt voor zowel contactdelicten als online delicten, zoals het bezit, de verspreiding enz. van materiaal van seksueel misbruik van kinderen.

⁴⁵¹ K.V. Lanning, ‘Child Molesters: A Behavioral Analysis’, National Center for Missing and Exploited Children, p. 34, 2010.

⁴⁵² A. Altamura, ‘Understanding Demand for CSEC and the Related Gender Dimensions: A Review of the Research’ in ECPAT, Examining Neglected Elements in Combating Sexual Exploitation of Children, ECPAT Journal Series nr. 7: 2013, p. 3–4.

Zie ook Rapport 2006/67 van de VN-Mensenrechtencommissie, ‘Rechten van het kind: Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie’, Juan Miguel Petit, UN Doc E/CN.4/2006/67, 12 januari 2006.

⁴⁵³ Rapport 31/58 van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie over haar bezoek aan Japan’, paragraaf 29, UN Doc A/HRC/31/58, 3 maart 2016.

⁴⁵⁴ Rapport 31/58 van de VN-Mensenrechtenraad, ‘Rapport van de speciale rapporteur inzake de verkoop van kinderen, kinderprostitutie en kinderpornografie over haar bezoek aan Japan’, paragraaf 29, UN Doc A/HRC/31/58, 3 maart 2016.

⁴⁵⁵ K.V. Lanning heeft deze categorie daders aangeduid als ‘diverse daders’, omdat ze niet echt in een van de twee bovengenoemde typologieën passen. K.V. Lanning, ‘Child Molesters: A Behavioral Analysis’, National Center for Missing and Exploited Children, p. 123, 2010.

⁴⁵⁶ Zie de verwijzing naar de ‘diverse daders’ van Lanning.

Q.4.iv TRANSNATIONALE KINDERMISBRUIKER

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Deze term beschrijft een modaliteit van daders van seksuele uitbuiting van kinderen: degenen die seksueel contact hebben met kinderen buiten het land waarvan zij de nationaliteit hebben of dat zij als verblijfplaats hebben.⁴⁵⁷

De term ‘transnationale kindermisbruiker’ of ‘transnationale kinderzedendelinquent’ is vergelijkbaar met de term ‘reizende kindermisbruiker’, waarbij wetshandhavingsinstanties de voorkeur geven aan de eerste term, omdat deze ook de categorie ‘daders die permanent of langdurig in het buitenland verblijven’ omvat.⁴⁵⁸ Aan de andere kant houdt deze term geen rekening met zedendelinquenten die binnen een land of regio reizen om dergelijke misdrijven te plegen, omdat de term alleen verwijst naar daders die een nationale grens overschrijden om zedendelicten tegen kinderen te plegen.

Conclusie: De term ‘transnationale kindermisbruiker’ wordt gebruikt om te verwijzen naar een nationale of permanente inwoner die reist of verblijft in een (ander) land en een kind seksueel misbruikt/uitbuit, ongeacht haar/zijn status en de omstandigheden van zijn reis of verblijf.⁴⁵⁹ Dit sluit echter mensen uit die binnen eigen land reizen om kinderen te misbruiken.

Q.4.v REIZENDE KINDERMISBRUIKER

Ø *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

‘Reizende kindermisbruikers’ worden gedefinieerd als personen die reizen om seksuele misdrijven tegen kinderen te plegen. *“Hoewel deze term de afgelopen decennia op grote schaal is gebruikt in de wereldwijde kinderbeschermingsgemeenschap, kan de term in twee opzichten misleidend zijn. Ten eerste leidt het gebruik van de term af van het feit dat reizen een belangrijk onderdeel van het misdrijf is. Dit is onjuist aangezien enkele van de meest bekende en grootschalige overtreders vaak permanent in het buitenland verblijven en dus niet specifiek reizen voor het misdrijf. Ten tweede lijkt de term ten onrechte te suggereren dat de dreiging afkomstig is van geregistreerde zedendelinquenten die reizen.”*⁴⁶⁰ Stakeholders zoals INTERPOL gebruiken deze term echter nog steeds.⁴⁶¹

Reizende kindermisbruikers kunnen ook binnen hun eigen land of regio reizen om seksuele misdrijven tegen kinderen te plegen. Dit is een belangrijk gegeven waarmee rekening moet worden gehouden in het kader van de internationale samenwerking op het gebied van wetshandhaving.

Conclusie: Sommige wetshandhavingsinstanties gebruiken nog steeds de term ‘reizende kindermisbruikers’, maar deze wordt steeds vaker vervangen door de hierboven besproken term ‘transnationale kindermisbruikers’. Het voordeel van de term ‘reizende kindermisbruikers’ is dat deze ook personen kan omvatten die binnen een land of regio reizen zonder de nationale grens te overschrijden om seksuele misdrijven tegen kinderen te plegen. Het belangrijkste punt van het toevoegen van de kwalificatie ‘transnationaal’ of ‘reizen’ is om aan te geven dat dergelijke overtreders soms straffeloos handelen, omdat ze buiten hun nationale jurisdictie opereren. Om deze gevallen aan te pakken hebben veel staten extraterritoriale wetten aangenomen die seksuele misdrijven tegen kinderen onder verschillende jurisdicties reguleren.

⁴⁵⁷ Het Engelse Child Exploitation and Online Protection Centre (CEOP) gebruikt deze term met de referentie ‘overzee’, wat niet op veel andere plaatsen dan het Verenigd Koninkrijk geschikt is (omdat het meestal buiten de zee grenzen ligt).

⁴⁵⁸ CEOP, ‘CEOP-dreigingsanalyse CSE - juni 2013: Threat Assessment of Child Sexual Exploitation and Abuse’, (in het Engels) norfolkscsb.org, juni 2013.

⁴⁵⁹ Voorbeelden van dergelijke personen kunnen reizigers en toeristen zijn, maar wat belangrijk is, is dat het begrip ook personen omvat zoals leden van hulporganisaties, militaire operaties en ‘vrijwilligerstoerisme’, maar ook gepensioneerden en diplomaten.

⁴⁶⁰ CEOP, ‘CEOP-dreigingsanalyse CSE - juni 2013: Threat Assessment of Child Sexual Exploitation and Abuse’, (in het Engels) norfolkscsb.org, juni 2013.

⁴⁶¹ INTERPOL, ‘Crimes against Children’, (in het Engels) interpol.int, verkregen op 23 december 2020.

Q.4.vi KINDERSEKSTOERIST

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

Net als 'kindersekstoerisme' wordt de term 'kindersekstoerist' vaak gebruikt om te verwijzen naar reizende daders van seksuele misdrijven tegen kinderen. Deze term moet worden vermeden (zie paragraaf 1.4.i hierboven over kindersekstoerisme).

Alternatieve termen voor 'kindersekstoerist' zijn 'transnationale dader van kindermisbruik', 'reizende dader van seksuele misdrijven tegen kinderen' of 'iemand die kindermisbruik heeft gepleegd in het buitenland'.

Q.4.vii JEUGDIGE ZEDENDELINQUENT

○ *Deze term lijkt een algemeen overeengekomen betekenis te hebben en/of kan worden gebruikt zonder het kind te stigmatiseren en/of anderszins te schaden.*

De term 'jeugdige zedendelinquent' wordt gebruikt om te verwijzen naar personen onder de achttien jaar die volgens hun nationale wetgeving als strafrechtelijk verantwoordelijk voor seksuele misdrijven worden beschouwd en daarvoor zijn veroordeeld.

Over het algemeen worden dezelfde criteria gehanteerd ten aanzien van volwassenen en jongeren in termen van wat een zedendelict is. Het slachtoffer van een dergelijk misdrijf kan een ander kind of een volwassene zijn. De uitdaging voor het rechtssysteem in alle zaken waarbij jeugdige zedendelinquenten betrokken zijn, ligt in het nemen van maatregelen die rekening houden met al hun rechten en met de omstandigheden van het misdrijf: de leeftijd, de rijpheid en toestand van de dader, de leeftijd van het slachtoffer en de ernst van het gepleegde zedendelict.⁴⁶²

Conclusie: De term 'jeugdige zedendelinquent' verwijst naar een jeugdige boven de leeftijd van strafrechtelijke verantwoordelijkheid die een misdrijf van seksuele aard heeft gepleegd (tegen een ander kind of tegen een volwassene). De term moet niet worden verward met 'kinderzedendelinquent' welke wordt gebruikt om te verwijzen naar een persoon (meestal een volwassene) die een seksueel misdrijf tegen een kind heeft gepleegd.

Belangrijk is dat kinderen die nog niet de leeftijd van strafrechtelijke aansprakelijkheid hebben bereikt, niet als overtreders mogen worden beschouwd.

Q.4.viii FACILITATOR

∅ *Er moet specifiek aandacht worden besteed aan hoe deze term wordt gebruikt.*

Zoals uitgelegd in bovenstaand gedeelte, verwijst de term 'facilitator' (ook bekend als 'tussenpersoon' of 'bemiddelaar'⁴⁶³) naar de persoon wiens gedrag het (soms commerciële) seksuele misdrijf tegen het kind faciliteert of ondersteunt en stimuleert. De facilitator kan de persoon zijn die de vergoeding of de betaling ontvangt voor de seksuele uitbuiting van een kind. De facilitator kan een taxichauffeur

⁴⁶² Artikel 5 van het IVRK bepaalt dat "de Staten die partij zijn, eerbiedigen de verantwoordelijkheden, rechten en plichten van de ouders of, indien van toepassing, van de leden van de familie in ruimere zin of de gemeenschap al naar gelang het plaatselijk gebruik, van wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk zijn voor het kind, voor het voorzien in passende leiding en begeleiding bij de uitoefening door het kind van de in dit Verdrag erkende rechten, op een wijze die verenigbaar is met de zich ontwikkelende vermogens van het kind." In het commentaar op Regel 4 van de Beijing Rules over de uitvoering van de jeugdrechtspraak staat dat "[de] minimumleeftijd voor strafrechtelijke aansprakelijkheid sterk verschilt als gevolg van geschiedenis en cultuur. De moderne benadering zou zijn om te overwegen of een kind kan voldoen aan de morele en psychologische componenten van strafrechtelijke aansprakelijkheid: dat wil zeggen of een kind op grond van zijn of haar individuele onderscheidingsvermogen en begrip, verantwoordelijk kan worden gehouden voor in wezen antisociaal gedrag. Als de leeftijd [...] te laag is vastgesteld, of als er helemaal geen lagere leeftijd is, zou het begrip verantwoordelijkheid zinloos worden." Zie ook UNICEF Innocenti Research Centre, 'The Evolving Capacities of the Child', (in het Engels) unicef-irc.org, Florence 2005.

⁴⁶³ Let op! Bemiddeling kan zowel bewust als onbewust geschieden.

zijn, een hotelreceptionist, een familielid of elke andere persoon die een dader in contact brengt met een kind met het oog op seksuele uitbuiting, ongeacht of hij/zij wordt betaald voor deze ‘dienst’. Het kan ook gaan om de particuliere sector op het gebied van ICT en financiële diensten.

Kinderen kunnen ook optreden als facilitator, bijvoorbeeld wanneer een dader hen onder druk zet om andere kinderen te introduceren of te rekruteren. Deze praktijk wordt beschreven als een vorm van peer-to-peer seksuele uitbuiting.⁴⁶⁴

Veelgebruikte termen voor personen die de rol van tussenpersoon vervullen in de context van seksuele uitbuiting van kinderen zijn ‘sekshandelaar’, ‘pooier’ en ‘mamasan’.

Een sekshandelaar is iemand die zich bezighoudt met mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting.

De term ‘pooier’ wordt gedefinieerd als *“een man die prostituees controleert en klanten voor hen regelt en in ruil daarvoor een percentage van hun inkomsten ontvangt.”*⁴⁶⁵ Het Amerikaanse Ministerie van Justitie gebruikt de term ‘pooier’ als synoniem voor ‘commerciële sekshandelaar’⁴⁶⁶ en stelt dat *“Hoewel sommigen geloven dat de term ‘pooier’ vaak wordt gebruikt door commerciële sekshandelaren als gunstige straattitel voor iemand die seks te koop aanbiedt en dus niet mag worden gebruikt, gebruiken we de term zoals die algemeen bekend is en die benadrukt dat deze daders profiteren van het slachtofferschap van kinderen door middel van prostitutie.”*⁴⁶⁷

In Nederland wordt de term ‘loverboys’ veel gebruikt. De term ‘loverboys’ wordt door het Ministerie van Justitie en Veiligheid gedefinieerd als *“mensenhandelaren die met verleidingstechnieken, manipulaties, chantage en geweld meisjes inpalmen met als oogmerk hen later voor zich te laten werken in de prostitutie of in andere (illegale) sectoren.”*⁴⁶⁸ De term loverboy komt niet voor in het Wetboek van Strafrecht. In juridische zin zijn loverboys mensenhandelaren. Ze worden in Nederland ook wel uitbuiters genoemd. De termen ‘mensenhandelaren’ en ‘uitbuiters’ hebben de voorkeur boven de term ‘loverboys’. Deze laatste kan beter worden vermeden, want loverboys gebruiken nauwelijks nog verleidingstechnieken maar gebruiken geweld en dreigementen om minderjarigen seksueel uit te buiten.

‘Mamasan’ is een term die met name in Japan en Oost-Azië wordt gebruikt als een geslachtsgerelateerde term. De term kan verwijzen naar een vrouw in een gezagspositie, vooral in een management- of gezagspositie binnen de seksindustrie, of één die de leiding heeft over een geishahuis of -bar.⁴⁶⁹

Conclusie: Een persoon die bemiddelt in het plegen van seksuele misdrijven tegen kinderen, kan een ‘facilitator’, ‘bemiddelaar’ of ‘tussenpersoon’ worden genoemd. Hoewel de specifieke rol die wordt gespeeld bij het plegen van een misdrijf vanuit juridisch oogpunt relevant kan zijn bij het bepalen van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van het individu, is het van belang erop te wijzen dat de facilitator ook bijdraagt aan het seksueel slachtofferschap van het kind. Door het kind in deze situatie te plaatsen, kunnen de tussenpersonen haar/hem vanuit het perspectief van het uitgebuide kind, evenveel of zelfs meer schade berokkenen dan degene die het kind seksueel misbruikt.

464 Metropolitan Police, ‘The London Child Sexual Exploitation Operating Protocol’, (in het Engels), <https://www.met.police.uk/SysSiteAssets/media/downloads/central/advice/met/child-abuse/the-london-child-sexual-exploitation-operating-protocol.pdf>, juni 2017, p. 9.

465 Oxford Dictionary online, ‘Pimp’, (in het Engels) [lexico.com](https://www.lexico.com), verkregen op 24 december 2020.

466 Amerikaans Ministerie van Justitie, ‘National Strategy for Child Exploitation Prevention and Interdiction’, een rapport aan het Congres, (in het Engels) [justice.gov](https://www.justice.gov), augustus 2010, p. 31.

467 Amerikaans Ministerie van Justitie, ‘National Strategy for Child Exploitation Prevention and Interdiction’, een rapport aan het Congres, voetnoot 58, (in het Engels) [justice.gov](https://www.justice.gov), augustus 2010.

468 Ministerie van Justitie en Veiligheid, ‘Rijksbrede aanpak loverboyproblematiek: Actieplan 2011 – 2014’, [tweedekamer.nl](https://www.tweedekamer.nl), 20 december 2011.

469 Ramadamao, ‘Definitie – Wat doet het? Namsn’, nl.ramadamao.com, verkregen op 24 december 2020.

Q.4.ix KLANT

⊗ *Het gebruik van deze term moet worden vermeden.*

Personen die betalen om kinderen seksueel te misbruiken voor hun eigen voldoening worden vaak aangeduid als 'klanten' of 'cliënten'. De termen 'klant' en 'cliënt' hebben betrekking op economische taal en verwijzen naar personen die goederen of diensten van een bedrijf kopen. Ze laten volledig achterwege dat seksuele uitbuiting van kinderen een strafbaar feit is en een ernstige schending van de mensenrechten van het kind en zijn daarom ongepast in deze context.

Conclusie: Om bovengenoemde redenen moeten de termen 'klant' en 'cliënt' worden vermeden in de context van seksuele uitbuiting en seksueel misbruik van kinderen. Andere termen die het strafrechtelijke karakter van deze handelingen onderstrepen, zoals 'kindermisbruiker', 'kinderzedendelinquent', 'dader van kindermisdrijven' of 'mensen die kinderen misbruiken tegen betaling' zijn daarom geschikter.

AFKORTINGEN

ACRWC	African Charter on the Rights and Welfare of the Child Afrikaans Handvest voor de rechten en het welzijn van het kind
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations Associatie van Zuidoost-Aziatische Landen De verklaring inzake de uitbanning van geweld tegen vrouwen en de uitbanning van geweld tegen kinderen in de Associatie van Zuidoost-Aziatische Naties
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AVVN	Algemene Vergadering van de Verenigde Naties
BW	Burgerlijk Wetboek
CEDAW	Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen
CEOP	Child Exploitation and Online Protection Centre Centrum voor kinderoitbuiting en online bescherming
CSEC	Commercial Sexual Exploitation of Children Commerciële seksuele uitbuiting van kinderen
EU	Europese Unie
Facultatief Protocol IVRK nr. 1	Facultatief Protocol inzake de verkoop van kinderen, kinderopstitutie en kinderpornografie bij het internationaal Verdrag inzake de rechten van het kind
IASC	Inter-Agency Standing Committee
ICSE-database	International Child Sexual Exploitation database Internationale databank voor seksuele uitbuiting van kinderen
ICT	Informatie-en communicatietechnologie
ILO	International Labour Organization
ILO Verdrag nr. 182	Verdrag nr. 182 van de International Labour Organization (ILO) over de ergste vormen van kinderarbeid
IVRK	Internationaal verdrag inzake de rechten van het kind
IWG	Interagency Working Group
MRR	VN-Mensenrechtenraad
NGO	Niet-gouvernementele organisatie

Palermo-protocol	Protocol inzake voorkoming, bestrijding en bestrafing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel, tot aanvulling van het Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering
UVRM	Universele verklaring van de rechten van de mens
VN-Kinderrechtencomité	Comité voor de rechten van het kind
VK	Verenigd Koninkrijk
VN	Verenigde Naties
UNAIDS	Gezamenlijk VN-programma over hiv en aids
UNFPA	UN Population Fund VN-Bevolkingsfonds
UNICEF	Verenigde Naties Kinderfonds
UNODC	UN Office on Drugs and Crime VN-Bureau voor drugs en criminaliteit
UNWTO	World Tourism Organization Wereldorganisatie voor toerisme
Verdrag van Boedapest	Het Verdrag inzake de bestrijding van strafbare feiten verbonden met elektronische netwerken
Verdrag van Istanbul	Het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld
Verdrag van Lanzarote	Het Verdrag van de Raad van Europa inzake de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik
VN-Kinderrechtencomité	VN-Comité inzake de rechten van het kind
VS	Verenigde Staten
WHO	Wereldgezondheidsorganisatie

OVERZICHT VAN BEGRIPPEN EN AANBEVELINGEN

Voor een uitgebreid overzicht en de termenchecker, ga naar www.kinderrechten.nl

Term	Oordeel	Alternatief
Aanranding van een kind	Algemeen overeengekomen betekenis	
Adolescent	Specifieke aandacht	
Benaderen of manipuleren van kinderen voor seksuele doeleinden	Algemeen overeengekomen betekenis	
Commerciële seksuele uitbuiting van kinderen	Specifieke aandacht	Seksuele uitbuiting van kinderen voor financieel gewin.
Computer-/digitaal-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen	Specifieke aandacht	
Corrumperen van kinderen voor seksuele doeleinden	Algemeen overeengekomen betekenis	
Dader/pleger van seksuele misdrijven tegen kinderen	Specifieke aandacht	
Ergste vormen van kinderarbeid	Algemeen overeengekomen betekenis	
Facilitator	Specifieke aandacht	Tussenpersoon. Bemiddelaar.
Gebruik van kinderen voor pornografische voorstellingen	Specifieke aandacht	Gebruik van kinderen voor seksuele voorstellingen. Uitbuiting van kinderen in bijvoorbeeld seksshows.
Georganiseerd en ritueel misbruik	Algemeen overeengekomen betekenis	Transgeneratieel georganiseerd geweld.
Geseksualiseerde afbeeldingen van kinderen/kindererotica	Specifieke aandacht	De term 'materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen' gebruiken als de afbeelding een kind duidelijk seksualiseert.
Grooming	Algemeen overeengekomen betekenis	
Herhaald slachtofferschap/revictimisatie	Specifieke aandacht	
Incest	Specifieke aandacht	
Jeugd/jong persoon/jonge mensen/jongeren	Specifieke aandacht	Adolescent tot 18 jaar. Jongere tot 18 jaar. Kind. Minderjarige. Tiener onder de 18 jaar.
Jeugdige	Specifieke aandacht	
Jeugdige zedendelinquent	Algemeen overeengekomen betekenis	Minderjarige zedendelinquent. Minderjarige dader/pleger van kindermisbruik. Minderjarige dader/pleger van seksuele misdrijven tegen kinderen.
Jongensprostitutie	Vermijden	Seksuele uitbuiting van jongens in de prostitutie.
Kind	Algemeen overeengekomen betekenis	
Kind in de online omgeving	Specifieke aandacht	
Kinderen in (een situatie van) prostitutie	Specifieke aandacht	Uitbuiting van kinderen in de prostitutie. Gebruik van kinderen in de prostitutie.

Term	Oordeel	Alternatief
Kinderhandel	Specifieke aandacht	Kinderhandel voor seksuele doeleinden/met als doel seksuele uitbuiting. Handel van kinderen voor seksuele doeleinden/met als doel seksuele uitbuiting.
Kindermisbruiker	Specifieke aandacht	Dader/pleger van (seksueel) kindermisbruik. Dader/pleger van seksueel misdrijf tegen kinderen.
Kinderporno	Vermijden	Expliciet seksueel beeldmateriaal van kinderen. Beeldmateriaal van seksueel kindermisbruik. Op beeld vastgelegd seksueel misbruik van kinderen. Materiaal van seksueel misbruik van kinderen. Kindermisbruikfoto's/video's/streaming. Materiaal van seksuele gedragingen van minderjarigen.
Kinderpornografie	Specifieke aandacht	Expliciet seksueel beeldmateriaal van kinderen. Beeldmateriaal van seksueel kindermisbruik. Op beeld vastgelegd seksueel misbruik van kinderen. Materiaal van seksueel misbruik van kinderen. Kindermisbruikfoto's/video's/streaming. Materiaal van seksuele gedragingen van minderjarigen.
Kinderprostitutie	Vermijden	Uitbuiting van kinderen in de prostitutie. Kinderen die uitbuiting in de prostitutie hebben meegemaakt. Gebruik van kinderen in de prostitutie.
Kinderprostitutie	Vermijden	Uitbuiting van kinderen in de prostitutie. Kinderen die uitbuiting in de prostitutie hebben meegemaakt. Gebruik van kinderen in de prostitutie.
Kindersekstoerisme	Vermijden	Seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme. (Seksueel) Kindermisbruik op reis. (Seksueel) Kindermisbruik in de context van reizen en toerisme. Transnationaal (seksueel) kindermisbruik.
Kindersekstoerist	Vermijden	Reizende dader van seksuele misdrijven tegen kinderen. Iemand die in het buitenland kinderen misbruikt. Reizende kindermisbruiker/transnationale kindermisbruiker.

Term	Oordeel	Alternatief
Kinderslavernij	Specifieke aandacht	Indien van toepassing: seksuele uitbuiting van kinderen.
Kinderverkrachter	Vermijden	Dader/pleger van seksuele misdrijven tegen kinderen. Dader/pleger van kindermisbruik.
Kinderzedendelinquent	Vermijden	Als de dader minderjarig is: Jeugdige zedendelinquent. Als de dader meerderjarig is: Dader/plegers van seksuele misdrijven tegen kinderen. Dader/pleger van kindermisbruik. Kindermisbruiker.
Kindhuwelijk/Vroegtijdig huwelijk/gedwongen huwelijk	Specifieke aandacht	
Kindsekswerk en kindersekswerker	Vermijden	Uitbuiting van kinderen in de prostitutie. Kind dat wordt uitgebuit in de prostitutie.
Klant / cliënt	Vermijden	Iemand die tegen betaling seks heeft met een minderjarige. Koper van seks met een minderjarige. Iemand die kinderen misbruikt tegen betaling.
Leeftijd van seksuele meerderjarigheid	Specifieke aandacht	
Live online seksueel kindermisbruik	Algemeen overeengekomen betekenis	
Livestreaming van seksueel kindermisbruik	Algemeen overeengekomen betekenis	Seksueel kindermisbruik via de webcam. Live online seksueel misbruik van kinderen. Seksueel misbruik van kinderen op bestelling (Specifieke aandacht).
Loveboy	Vermijden	Mensenhandelaar. Uitbouter.
Materiaal van seksueel misbruik van kinderen/ materiaal van seksuele uitbuiting van kinderen	Specifieke aandacht	
Meerderjarigheid	Specifieke aandacht	
Minderjarige	Algemeen overeengekomen betekenis	
Minderjarig slachtoffer van seksuele uitbuiting en/of kindermisbruik	Algemeen overeengekomen betekenis	Kinderen die zijn onderworpen aan seksuele uitbuiting/ seksueel misbruik. Overlevers seksuele uitbuiting Kinderen die seksueel zijn uitgebuit.
Moderne vormen van slavernij	Specifieke aandacht	Indien van toepassing: seksuele uitbuiting van kinderen.
(Kinderen die) Onderworpen zijn aan seksuele uitbuiting/seksueel misbruik/ Kinderen die seksuele uitbuiting/seksueel misbruik hebben meegemaakt	Specifieke aandacht	
Online (seksuele) rekrutering van kinderen	Algemeen overeengekomen betekenis	Benaderen van kinderen voor seksuele doeleinden. Grooming.
Online benaderen en manipuleren van kinderen voor seksuele doeleinden	Algemeen overeengekomen betekenis	
Online seksueel corrumperen van kinderen	Algemeen overeengekomen betekenis	

Term	Oordeel	Alternatief
Online seksueel misbruik van kinderen	Algemeen overeengekomen betekenis	ICT-gefaciliteerd seksueel misbruik van kinderen. Seksueel misbruik van kinderen via internet. Online kindermisbruik.
Online seksuele uitbuiting van kinderen	Algemeen overeengekomen betekenis	
Ontuchtige handelingen	Algemeen overeengekomen betekenis	Seksueel grensoverschrijdend gedrag.
Overlever van seksuele uitbuiting en/of kindermisbruik	Specifieke aandacht	Kinderen die zijn onderworpen aan seksuele uitbuiting/ seksueel misbruik. Kinderen die seksuele uitbuiting hebben meegeemaakt. Ook wel 'overlever' genoemd. Kinderen die seksueel zijn uitgebuit Kinderen die seksueel zijn misbruikt.
Pedofilie of pedofiele stoornis en pedofiel/pedo	Specifieke aandacht	Wanneer het gaat om mensen met de klinische diagnose: Pedofiel/iemand met pedofiele gevoelens/iemand met seksuele gevoelens voor kinderen. Wanneer het gaat om een dader van seksueel kindermisbruik in het algemeen: Dader/pleger van kindermisbruik. Kindermisbruiker. Pedoseksueel (eventueel hebefiel).
Prefentiële dader	Specifieke aandacht	
Reizende kindermisbruiker	Specifieke aandacht	Transnationale kindermisbruiker. Iemand die in het buitenland een kind misbruikt.
Revictimisatie/Herhaald slachtofferschap	Specifieke aandacht	
(Blootstelling aan) Schadelijke inhoud	Specifieke aandacht	
Schadelijke praktijken	Specifieke aandacht	
Schennis van de eerbaarheid	Algemeen overeengekomen betekenis	
Secundaire victimisatie/hernieuwd slachtofferschap	Specifieke aandacht	
(Kinderenadolescenten/jongeren die) Seks verkopen	Vermijden	Uitbuiting van kinderen in de prostitutie.
Seksueel geweld tegen kinderen	Algemeen overeengekomen betekenis	
Seksueel misbruik van kinderen	Algemeen overeengekomen betekenis	Seksueel kindermisbruik of kortweg kindermisbruik.
Seksueel misbruik van kinderen op bestelling	Algemeen overeengekomen betekenis	Seksueel kindermisbruik op bestelling. Seksuele uitbuiting van kinderen op verzoek.
Seksuele afpersing	Algemeen overeengekomen betekenis	Seksuele afpersing van kinderen. Afpersing van een kind met gebruik van seksuele afbeeldingen/video's.
Seksuele intimidatie van een kind	Algemeen overeengekomen betekenis	Seksueel pesten.
Seksuele mishandeling van een kind	Algemeen overeengekomen betekenis	

Term	Oordeel	Alternatief
Seksuele uitbuiting van kinderen	Algemeen overeengekomen betekenis	
Seksuele uitbuiting van kinderen in de context van reizen en toerisme	Algemeen overeengekomen betekenis	
Sexchatting	Specifieke aandacht	Seksueel chatten. Online seksueel getinte communicatie.
Sexting	Algemeen overeengekomen betekenis	
Sextortion	Specifieke aandacht	Seksuele afpersing van kinderen. Afpersing van een kind met gebruik van seksuele afbeeldingen/video's.
Situationele dader	Specifieke aandacht	
Slachtofferidentificatie	Algemeen overeengekomen betekenis	
Slachtofferen	Algemeen overeengekomen betekenis	Victimisatie.
Tiener	Specifieke aandacht	Tieners tot 18 jaar en tieners van 18 jaar en ouder.
Tienerhuwelijk	Specifieke aandacht	Als het gaat om een huwelijk waarbij ten minste één van de partijen een kind is: kind-huwelijk.
Tijdelijk huwelijk	Specifieke aandacht	Seksuele uitbuiting van kinderen.
Transactionele seks	Vermijden	Seksuele uitbuiting van kinderen.
Transnationale kindermisbruiker	Specifieke aandacht	Iemand die in het buitenland een kind misbruikt.
Uitbuiting van kinderen in/voor prostitutie	Algemeen overeengekomen betekenis	Kinderen die uitbuiting in de prostitutie hebben meegemaakt. Gebruik van kinderen in de prostitutie.
Uitgebuite kinderen/misbruikte kinderen	Specifieke aandacht	Kinderen die zijn onderworpen aan seksuele uitbuiting/seksueel misbruik. Kinderen die seksuele uitbuiting/seksueel misbruik hebben meegemaakt. Kinderen die seksueel zijn uitgebuit/misbruikt.
Verkoop van kinderen	Specifieke aandacht	Verkoop van/handel in kinderen voor seksuele doeleinden.
Verkrachter	Vermijden	Dader/pleger van seksuele misdrijven tegen kinderen. Dader/pleger van kindermisbruik.
Verkrachting van een kind	Algemeen overeengekomen betekenis	
Virtuele kinderpornografie/computer-gegenereerde kinderpornografie	Vermijden	Computer-/digitaal-gegenereerd materiaal van seksueel misbruik van kinderen.
Vrijwillige prostitutie	Vermijden	Uitbuiting van kinderen in de prostitutie.

Term	Oordeel	Alternatief
Webcam kindermisbruik	Vermijden	Seksueel misbruik van kinderen via de webcam. Live online seksueel misbruik van kinderen. Livestreaming van seksueel kindermisbruik. Kindermisbruikstreaming.
Webcam kindersekstoerisme	Vermijden	Seksueel misbruik van kinderen via de webcam. Live online seksueel misbruik van kinderen. Livestreaming van seksueel kindermisbruik. Kindermisbruikstreaming.
Zedendelinquent	Algemeen overeengekomen betekenis	Dader/pleger van seksuele misdrijven tegen kinderen. Dader/pleger van kindermisbruik. Kindermisbruiker.
Zelfgegenereerd/zelfgeproduceerd seksueel materiaal	Specifieke aandacht	Zelfgegenereerd seksueel materiaal waarbij kinderen betrokken zijn. Zelfgemaakt seksueel materiaal van kinderen.
Zelfslachtofferschap	Vermijden	

Colofon

Terminologiegids voor de bescherming van kinderen tegen seksuele uitbuiting en seksueel misbruik

ISBN 978-90-74270-54-0

Nederlands origineel, eerste druk, februari 2022

Uitgever: Defence for Children – ECPAT en Terre des Hommes

Auteursrecht

ECPAT International, in samenwerking met Defence for Children – ECPAT Nederland en Terre des Hommes Nederland

Vertaling en aanpassing aan Nederlandse context

Celine Verheijen (Defence for Children – ECPAT Nederland)

Diana Holleman (vierdejaarsstudent HBO Rechten Saxion Hogeschool)

Dyonne Pennings (Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen)

Hilde Neels (Terre des Hommes Nederland)

Redactie

Professor Jaap Doek (adviseur) en mr. Mieke Breedijk (Defence for Children – ECPAT Nederland)

Dit werk is gelicentieerd onder de Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. Ga naar <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/> om een kopie van deze licentie te bekijken.

ECPAT International heeft toestemming verleend voor de Nederlandse vertaling van de Terminology Guidelines for the protection of children from sexual exploitation and sexual abuse.

328/1 Phayathai Road

Rachathewi, Bangkok 10400

Thailand

Tel: +66 2215 3388

Fax: +66 2215 8272

E-mail: info@ecpat.net

Website: www.ecpat.net

Disclaimer

Aan de informatie en afbeeldingen, zoals die in deze publicatie worden weergegeven, kunnen geen rechten worden ontleend. Ondanks de voortdurende zorg en aandacht die zijn besteed aan de samenstelling van de publicatie en de daarin opgenomen gegevens, geeft de uitgever geen garanties op de volledigheid, juistheid of voortdurende actualiteit van de gegevens, noch van websites die op enigerlei wijze met de publicatie zijn verbonden.

Drukwerk

Print.com

Oplage

50 exemplaren

Ontwerp

Designink

Contact

Defence for Children – ECPAT

Hooglandse Kerkgracht 17-G

2312 HS Leiden

Telefoon: +31 (0)71 516 09 80

E-mail: info@defenceforchildren.nl

www.defenceforchildren.nl

Terre des Hommes Nederland

Zoutmanstraat 42-44

2518 GS Den Haag

Telefoon: +31 (0)70-310 5000

E-mail: info@tdh.nl

www.terredeshommes.nl

